

Till frågan om de unga juristernas undervisning i de kriminalistiska hjälp- vetenskaperna.

Ett förslag

av HEINZ-WERNER WALENSKY.

»**N**orsk kriminalistforening« diskuterade vid sitt tolfte årsmöte i Oslo den 17 och 18 oktober 1936 frågan om grundandet av ett institut för rättsmedicin, kriminalteknik och kriminologi vid det norska universitetet. Talare voro för frågan om ett rättsmedicinskt institut professor *Harbitz* (föredraget upplästes av asyldirektör, doktor med. *Evensen*), för frågan om ett kriminaltekniskt institut opdagelsechef *Sveen* och för frågan om ett kriminologiskt institut, fängelsedirektör *Nissen*. Institutet skulle hava till uppgift att utföra undersökningar för rättsväsendet, att bedriva forskning samt att undervisa juris studerande och i rättsmedicinska frågor även medicine studerande. De tre föredragshållarne ävensom deltagarna i diskussionen, Dr. *Evensen*, professor *Ehrnrooth* och överläge *Scharffenberg* voro ense i att grundandet av ett dylikt institut vore en absolut nödvändighet. Då mötet icke slutligen fattade någon resolution, så berodde detta på att man inte fullständigt kunde enas om institutets organisering; det gällde huvudsakligen frågan i vilken utsträckning det vore ändamålsenligare att inrätta olika, administrativt åtskilda institut, och man ansåg därför bättre att uppskjuta frågan till slutgiltig behandling och resolution.¹⁾

¹⁾ Redogörelse för förhandlingarna finnes tryckt i »De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1936«, Sthlm. 1937, s. 212 f.

Författaren skulle av de ovan behandlade frågorna vilja närmare upptaga den som berör juris studerandes undervisning. Han tror i likhet med »Kriminalistforeningen» att denna undervisning utgör en nödvändighet, och det förefaller honom nästan ofattbart att man i längden skulle kunna undanhålla universitetet, den unge domarens utbildningsställe, möjligheten att visa honom hur ett fängelse ser ut på insidan, giva honom en föreställning om vad det betyder att ha blivit dömd till två månaders fängelse eller fem års straffarbete, lära honom att det med kriminalundersökningens naturvetenskapliga metod är möjligt att på de kvarblivna bladen i en kassabok läsa vad som stått på en utriven sida, om det varit något intetsägende, som försvarsadvokaten håller före, eller något fällande, som åklagaren påstår. Det synes även författaren omöjligt att universitetet framdeles icke skulle få lära den blivande domaren att ett vittne, känd som en rättskaffens man, som trohjärtat och bestämt påstår sig tala sanning, trots sin goda vilja dock kan misstaga sig just på den viktigaste punkten i sitt uttalande, och att läroanstalten icke skulle kunna bibringa honom det nödvändigaste av domarepsykologi. *Marbet* har efter omfattande statistiska undersökningar visat att alla människor, inklusive domarne, hava en viss känslomässig förkärlek för avrundade tal. Så lyda exempelvis i ett fall där lagen föreskriver ett straff på mellan 2 och 10 år icke 10 eller 12 utan 60% av alla domar på precis 5 år. En domare kan blott uppdriva den självkritik som är nödvändig för att undgå den fara som denna, mot lagens ande stridande praxis utgör, om han känner till detta fenomen och dess orsaker.¹⁾

Bortsett från dessa kunskaper som domaren kommer att sakna i sitt arbete, om icke universitetet meddelar honom dem, emedan han senare varken får tid eller möjlighet att själv förvärva dem, tror författaren att det är universitetets

¹⁾ Jfr. här även *Dennedieu de Vabres'* uttalanden, vilka *Tjensvoll* refererat i »Nordisk Tidsskrift for Strafferet» 21/146 f.

uppgift i sin egenskap av undervisningsanstalt för blivande domare, att bibringa sina disciplar en mängd kunskaper som de eljest först småningom i sin praktik kunna tillägna sig. Naturligtvis lär sig en domare med tiden att bilda sig en uppfattning om en psykiatrisk eller kriminalteknisk expertis, men praktiken är icke längre någon utbildningsanstalt. Han gör sina erfarenheter på den rättssökande allmänhetens och rättssäkerhetens bekostnad¹⁾, och det är icke rätta platsen att tillägna sig dessa kunskaper, utan det borde ha skett vid universitetet.

Det är icke tillräckligt att meddela denna kännedom om de kriminalistiska hjälpvetenskaperna blott åt den blivande domaren och åklagaren; dessa kunskaper äro av nästan lika stor vikt för den blivande advokaten. Han får i sin praktik att göra med utlåtanden om sinnesbeskaffenhet, expertiser angående äktheten hos handskrifter, m. m. även om han ej sysslar med brottmål, och *Alsbergs* nu nästan klassiska verk »Justizirrtum und Wiederaufnahme« ger en viss föreställning om vilken betydelse det har för en försvarsadvokat att hava kunskaper i psykologi. Vad så angår en advokat som regelbundet sysslar med brottmål måste det numera anses som nästan skamligt, om han — för att blott giva ett exempel — icke kan göra annat med en daktyloskopisk expertis än under åberopande av tidningsankor över huvud betvivla beviskraften hos en fingeravtrycksexpertis.

Ännu ett argument visar önskvärdheten att bland den juridiska fakultetens ämnen upptaga de kriminalistiska hjälpvetenskaperna. Den ständigt ökade utvidgningen av stoffet har, liksom fallet är med de flesta moderna vetenskaper, även i alltmer vittgående omfattning tvingat juridiken att avstå från att till studenterna förmedla ett större mått av allmänbildning, då detta måste ske på fackundervisningens bekostnad. De naturvetenskapliga hjälpvetenska-

¹⁾ Jfr t. ex. *Jherings* spirituella uttalanden i »Scherz und Ernst in der Jurisprudenz« 3:e uppl. s. 63 f.

pernas helt artskilda metodik är härvidlag bäst ägnad att i hög grad befria studenterna från den allt större faran för ensidighet. Om de under sin utbildningstid minst en gång sysselsatt sig med självständigt arbete på naturvetenskapligt gränsområde, kan detta vara av synnerligen stor fördel för deras allmänna utbildning.

Fängelsedirektör *Nissens* uppgifter, i ovan citerade uttalanden, om de kriminalistiska instituten i *Paris*, vid det *tjeckiska* universitetet i *Prag* och i *Rom*, kunde lämpligen på detta ställe kompletteras med ytterligare två institut, det kriminologiska institutet vid det *tyska* universitetet i *Prag* och det kriminalvetenskapliga institutet vid *Kölns* universitet.

Institutet vid Prags tyska universitet grundades 1930.¹⁾ Dess föreståndare är professor, Dr. jur. *E. Foltin*. För juris studerande meddelas följande undervisning:

Kriminologiska övningar hållas två timmar i veckan. Olika ämnen behandlas härvid: Kriminalpolitik, biologi, sociologi, psykologi o. s. v. Övningarna börja med att en student håller ett kort föredrag (ca. 40 minuter) om en uppgift som han under professors ledning förberett. Föreståndaren lämnar sina kommentarer i anslutning härtill, eventuellt användes institutets åskådningsmaterial, därefter vidtager åhörarnas fria diskussion. Debatten är ofta livlig och ger ofta lärare och elever värdefulla uppslag.

Under sista terminen²⁾ behandlades följande: kriminalfotografi; kriminalistisk undersökning av bläck, målningar och sigill; kriminalteknisk brottsplatsundersökning vid automobilolyckor; »die Rauschgiftfrage» (narkotika); myntförfälskning; minderårigas vittnesuttalanden; prostitution och brott; justitiemord som argument mot dödsstraffet; bokfö-

¹⁾ Nedanstående efter personligt meddelande från assistenten vid institutet, Dr. *Erich Schmied* till författaren. Jfr också *Foltin*, »Das kriminologische Institut an der Deutschen Universität Prag» i *Prager Juristische Zeitschrift* 16/654 f., 17/708 f.

²⁾ d. v. s. vårterminen 1937.

ring som bevismedel i straffrätten; polis- och gendarmerimyndigheternas organisation i den tjeckoslovakiska republiken.

Tidigare har behandlats: för och mot jury-domstol; barnamord; minderårigas omhändertagande och straffrätten; häxprocesser; press och straffrätt; förbrytarespråk och luftfaretecken; användning av röntgen, ultravioletter och infraröda strålar inom kriminaltekniken; fosterfördrivningsteknik; Adlers individualpsykologi; sterilisering med särskilt hänsynstagande till den rikstyska lagstiftningen; experimentell vittnepsykologi; mordbrandsteknik; mord och självmord; dödande på vederbörandes begäran; olika avrättningsmetoder; hypnos och brott; ungdomsdomstolslagstiftning; »Ueberzeugungsverbrecher»; kriminalbiologi; zigenarefrågan i den tjeckoslovakiska republiken.

Inom ramen för de kriminologiska övningarna anordnas årligen några exkursioner: besök hos pragpolisen (daktyloskopiska avdelningen, kriminalmuséet, »förbrytarealbumet»), besiktning av två distriktsfängelser, närvaro vid minst en offentlig tyskspråkig domstolsförhandling, besök på en straffanstalt, i en kassaskåpsfabrik, i en storbanks kassavalv, i den historiska tortyrkammaren i Prags historiska museum, vidare i kvinnofängelset i Repy och polishunds-dresseringsanstalten.

Studenterna deltaga i de »kriminologiska övningarna» under sin fjärde till åttonde termin enligt gällande studieordning. Då alla studenter deltaga i övningarna under flera terminer, många under andra studieperiodens alla fem terminer, hava åhörarna tillfälle att få ett helhetsintryck av de olika ämnena.

Kriminaltekniska övningar: varje vecka i två parallellövningar à 2 timmar. Deltagarantalet måste inskränkas till 24 personer, då lokalerna icke äro tillräckligt rymliga och praktiskt laboratoriearbete är omöjligt med flera studenter. Kursen varar en termin. Då de juris studerande kunna använda hela andra studieperioden härför (fjärde t. o. m. åttonde terminen), kunna deltagare som icke under

fjärde terminen få plats komma i tur terminen därefter; en särskild lista göres upp, där studenterna i förväg kunna anteckna sig för deltagande under kommande terminer. Ofta äro alla platser för de två kommande terminerna upptagna.

De kriminaltekniska övningarna omfatta daktyloskopi, spårlära, förfalskningsteknik, blodspår, skriftexpertiser, polisteknisk skissering, kriminalfotograferingens grundbegrepp, skjutvapensexpertis.

Varje student arbetar praktiskt; bl. a. står en lupp till varje students förfogande. Institutet förfogar för dessa ändamål dessutom över 5 mikroskop.

Dessutom föreläses varje vecka två timmar om fängelseväsen.

Samtliga övningar och föreläsningar äro frivilliga. Studenterna erhålla visserligen intyg, men dessa berättar ej till något. Övningarna hava hittills endast varit tillgängliga mot avgift. På grund av en särskild ansökan har skolministeriet sedan början av denna termin infört att övningarna äro tillgängliga utan kursavgift; därmed hava övningarna blivit likställda med huvudföreläsningarna. Under sommarterminen 1933 besökte 275 deltagare de kriminologiska övningarna. Detta antal sjönk 1936 på grund av krigsgenerationernas låga nativitetssiffror till 168.

Utom föreståndaren står en jurist till förfogande som amanuens vid undervisningen. Lokalerna äro synnerligen otillräckliga: institutet har f. n. blott 3 rum och ett litet mörkrum. I universitetets planerade nybyggnad komma tillräckliga lokaler att ställas till förfogande.

Föreläsningar i rättsmedicin hållas två timmar i veckan i medicinska fakulteten. I samma fakultet föreläses även i psykiatri och i den naturvetenskapliga fakulteten i rättskemi.

Kriminalvetenskapliga institutet vid universitetet i *Köln* grundades 1923.¹⁾ Föreståndare är professor, Dr. jur. G.

¹⁾ Följande efter personliga meddelanden av institutets föreståndare till författaren.

Bohne. Institutet meddelar följande undervisning för jurister. Varannan termin föreläses över »kriminallistisk spårlära» med demonstrationer och »kriminalpolitik», två timmar per vecka.

I »kriminallistisk spårlära» behandlas: betydelsen av materiella och psykiska spår för undersökning av brott, spårvärde, brottsplatsdiagnostik, brottsplatsundersökning (protokoll, skissering, fotografering med metrisk fotografi), specialundersökning av lik och likdelar under olika förhållanden, fastställande av mord och självmord vid olika våldsamma dödssätt (hängning, strypning, dödande genom skott, knivskärning stick, etc.), fotspår, daktyloskopi, blodspår, tandspår, skårspår, undersökning av förfalskade skrifter, skjutvapensexpertis, mordbrandsundersökning, undersökning av inbrott m. m.

Vidare anordnar Institutet två seminarier (praktiska övningar), vart och ett en termin över kriminalteknik och kriminalpolitik och eugenik. Även dessa omfatta två timmar per vecka.

Den kriminallistiska undervisningen är fullkomligt frivillig för jurister. Emellertid rekommenderas deltagarna i föreläsningarna över straffrätt och processrätt (dessa ämnen företräddas av föreståndaren för det kriminalvetenskapliga institutet) att åhöra föreläsningarna i kriminologi som en viktig komplettering. Särskilt intyg om deltagande i dessa senare föreläsningar utfärdas icke,¹⁾ men väl intyg om nöjaktigt deltagande i de kriminaltekniska seminarierna. Men icke heller detta intyg ger studenterna några särskilda fördelar i deras juridiska karriär. Föreläsningarna hava mellan 60 och 100 åhörare, seminarieövningarna mellan 40 och 50 deltagare, så att de senare uppdelas på två parallellkurser med 20—25 studenter. Totalantalet juris studerande vid universitetet var sommarterminen 1937 365 st.

En teknisk assistent finnes. Institutet förfogar bl. a. över

¹⁾ Liksom alla föreläsningar i Tyskland inskrivas dock även dessa i studenternas s. k. Anmeldebuch, vilken inlämnas till examen.

ett laboratorium och ett mörkrum, där studenterna kunna arbeta. Laboratoriet är väl utrustat med alla nödvändiga apparater för optiska undersökningar och har även en liten kemisk avdelning.

Trots alla de fördelar, som undervisning i de kriminalistiska hjälpvetenskaperna för juris studerande och därmed också det institut som diskuterades på det i början av uppsatsen omnämnda årsmötet medför, och trots att de av *Nissen* omnämnda och alldeles särskilt de just ovan omtalade instituten (här må särskilt anmärkas att *Prag* ensamt på så vis förfogar över två dylika institut) med all tydlighet visa varthän utvecklingen med säkerhet kommer att gå även i Skandinavien, tror sig författaren dock hava anledning att framträda med nedanstående förslag.

För det första tror han att ännu en följd av år kommer att förflyta innan det planerade institutet kan grundas, i varje fall i den av *Nissen* önskade formen. Detta betyder m. a. o. att åter en rad årgångar studenter komma att börja sin praktik utan nödvändiga kunskaper i hjälpvetenskaperna. Vidare anser han att det tills vidare kommer att bli relativt svårt, åtminstone under rådande förhållanden i Sverige, att förmå studenterna utan vidare att frivilligt befatta sig tillräckligt med dessa ämnen inom sin vanliga studietid. Fordringarna för juris kandidatexamen hava ökats under årens lopp i så hög grad att studenterna varken kunna hava tid eller lust att använda den ordinarie studietiden för ytterligare ett trettonde eller t. o. m. fjortonde ämne.

För att föranleda studenterna att sysselsätta sig med hjälpvetenskaper på ett sådant sätt att de verkligen får nytta därav för sin praktiska verksamhet, måste man kanske begagna en annan utväg. Antingen måste dessa ämnen ingå i kandidatexamen; detta anser författaren dock blott möjligt på andra ämnens bekostnad, särskilt då de historiska ämnenas, och denna tanke kan f. n. icke ventileras. Inom juristkretsar torde knappt delade meningar råda om att

fordringarna för kandidatexamen icke utan största tvekan skulle kunna ökas med ytterligare ett ämne.

För närvarande kan man alltså blott försöka att meddela studenterna undervisningen i en form som skulle kunna locka dem att frivilligt sysselsätta sig med ämnet och detta vid en tidpunkt som de blott i ringa utsträckning bruka använda för tentamensarbete, nämligen under sommartiden.

Tanken på specialutbildning vid sidan av de egentliga studierna för yngre akademiker i form av feriekurser har på senare år funnit stor utbredning och sådana feriekurser bilda numera en fast beståndsdel i en hel del universitetsverksamhet, så att det här icke är nödvändigt att ingå närmare i detaljer. Fördelen med dessa kurser ligger delvis däri att de erbjuda deltagarna en kombination av väl tillvaratagen fritid och akademisk undervisning.

Naturvetenskapliga kunskaper behöva jurister som syssla med brottmål nödvändigtvis i tre avseenden, nämligen:

1. För att kunna utröna den historiska sanningen i den begångna straffbara handlingen (Vittnespsykologi, kriminalteknik och rättsmedicin).

2. För bedömande av den kriminelles personlighet (Kriminalpsykologi, forensisk psykiatri och kriminalsociologi i viss omfattning. Angående den sistnämnda punkten, se nedan 4.)

3. För att kunna bestämma de åtgärder som i de enskilda fallen skola vidtagas av staten som reaktion mot brottet (Fängelsevetenskap med hänsynstagande även till andra typer av vårdanstalter, kriminalpolitik i den mån denna är nödvändig för bedömandet av domens preventiva verkningar; angående sistnämnda punkt se även 4 nedan).

Vidare äro i detta sammanhang vissa andra, allmänna och speciella kunskaper i psykologi oumbärliga, icke minst kunskaper om domarens psyke.

Icke obetingat nödvändig men dock av största betydelse, vilket här icke närmare behöver understrykas, är för kri-

minalisten kunskaper om brottets orsakar. Av den anledningen skulle kursen även omfatta:

4. Kriminalpolitik i vidare mening, med kriminalsociologi, kriminalbiologi i viss omfattning och vissa grunddrag av brottningspsykologi.

Då här nedan försöksvis kommer att uppläggas ett konkret förslag till kursplan, har detta skett blott i form av ett förslag för att tjäna som någorlunda lämplig diskussionsbasis. Härvidlag gäller det blott helt allmänna förslag — detta gäller särskilt för de ämnen som icke falla inom författarens egentliga arbetsfält. Författaren förutsätter emellertid att alla områden behandlas i så praktisk form som möjligt. Såvitt möjligt skola praktiska övningar äga rum, i annat fall åtminstone demonstrationer eller förevisning av skiop-tikonbilder. Vid urvalet av ämnen skall största vikt läggas vid deras omedelbara användbarhet och nytta för praktiken.

Ad 1. Vittnespsykologi. Här måste förhörsteknikens grunder samt vittnesuttalandets värde behandlas helt allmänt, så långt sistnämnda fråga tillräckligt exakt kan behandlas på vetenskapens nuvarande ståndpunkt. Dessutom måste värdet av minderårigas vittnesutsaga upptagas till behandling. Ett oestergivligt villkor vore att företaga vittnespsykologiska experiment av enklare slag.

Vad förhörstekniken angår, i den mån det gäller kriminaltaktiska frågor, se nedan under kriminalteknik.

Kriminalteknik. Som idealiskt måste anses om man kunde bibringa de unga juristerna ungefär samma mått av kunskaper som de högre svenska polistjänstemännen för närvarande erhålla med undantag för den tekniska delen av spårläran. Med den moderna kriminalpolisens organisation är det heller icke längre nödvändigt att belasta en jurist med dessa frågor, såvida han icke direkt står i polistjänst.

Alldeles särskild vikt måste läggas vid behandlingen av bevisvärdet hos de olika kriminaltekniska bevismedlen samt deras förhållande till processrättens klassiska bevismedel.

Vidare synes det nödvändigt att skjuta brottsplatsundersökningen i förgrunden och giva deltagarna tillfälle att åtminstone sex gånger hava sett en brottsplatsundersökning och åtminstone den fakultativa möjligheten att en gång själv hava lett en dylik undersökning. Inom kriminalteknikens ram faller även behandlingen av förhörstekniken ur rent kriminalteknisk synpunkt — alltså frågan hur man skall förfara när man blott har ringa respektive intet bevismaterial mot den misstänkte o. s. v. Man kan också tänka sig möjligheten att anordna provförhör.

Här kan lämnas osagt i vad mån det kan anses vara nödvändigt att bibringa studenterna bokföringens allra enklaste grundprinciper.

Föreläsningarna i kriminalteknik kompletteras genom praktiska övningar, varvid deltagarna av rent pedagogiska skäl själva få använda de viktigaste kriminaltekniska laboratoriemetoderna. Därvid är kunskap i praktisk fotografering ett oaftergivligt villkor och måste således ingå i kursprogrammet.

Jfr angående de praktiska övningarna i kriminalteknik även nedan!

Rättsmedicin. Här måste i varje fall tämligen grundligt behandlas de olika dödsätten, diagnos »mord — självmord» och de olika slagen av kroppsskador och deras bedömande. Ifråga om fosterfördrivning är det tveksamt i vilken utsträckning brottets rent medicinska sida skall uppatagas till behandling. Huvudvikten bör här i varje fall läggas på abortens rent kriminalistiska sida.

Rättsmedicinen måste i viss mån omfatta även demonstrationer; hit höra enligt författarens mening minst tre obduktioner. Demonstration av alla fosterfördrivningsmedel — från den enkla strumpstickan — synes vara av stor vikt.

Ad 2. Forensisk psykiatri. Här böra de sinnessjukdomar som kunna vara av intresse för domstolspraktiken behandlas, till en början teoretiskt och därefter, i mån av tillgång på åskådningsmaterial, demonstreras på pati-

enter. Särskild vikt bör läggas vid sättet att utskrive en expertis och tekniken att läsa en sådan.

Det är kanske ändamålsenligt att i detta sammanhang överlämna vissa delar av kriminalpsykologien åt den forensiske psykiatern, i synnerhet som ju de båda ämnena kunna övergå i varandra. Endast på så sätt är det möjligt att i kriminalpsykologien demonstrera typer. Återstående delar av kriminalpsykologien kunna så behandlas av psykologen i samband med punkt 4.

Kriminalsociologien kommer att behandla de olika exogena faktorer som leda til brottet och upptagas i samband med punkt 4.

Ad 3. Fängelsevetenskap med hänsynstagande även till andra typer av vårdanstalter. På grund av den betydelsen fängelseväsendets historia har för förståelsen av det moderna fängelseväsendet, behandlas dettas historia från och med början av den amerikanska fängelsereformen. Härvid uppvisas de synnerligende divergerande riktningarna fram till våra dagar. För övrigt är det fängelsekunskapens uppgift att förmedle en bild av hur fången lever, hur han känner, vilket inflytande fångenskapen har på hans själsliv, med andra ord att giva den unge juristen ett intryck av vilket innehåll frihetsstraffet i verkligheten har. I samband därmed kommer nödvändigheten att även belysa de rättsliga sidorna av verkställigheten av straff.

Till fängelsekunskap anknytes besök vid ett större antal olika anstalter. Den frågan måste dock lämnas öppen, i vad mån härvid även demonstration av fångar skall äga rum. Mot sådana demonstrationer ha visserligen upprepade gånger invändningar gjorts,¹⁾ men å andra sidan äro sådana demonstrationer mer än något annat ägnat att giva studenterna en verklig bild av fångens liv.

Någon särskild behandling av kriminalpolitiken torde ej anses nödvändig med hänvisning till punkt 4.

¹⁾ Jfr bl. a. diskussionen i Schweizerische Zeitschrift f. Strafrecht 46/99 ff.

Ad 4. I kriminalpolitiken bör huvudvikten läggas vid de stora rättspolitiska idéerna, och specialproblemen såsom redigeringen av lagtexter m. m. måste stå tillbaka för det först nämnda. I övrigt erfordras en ingående framställning av kriminalpolitiska problem av en jurist, med hänsynstagande till de olika straffteorierna åtminstone från och med *Feuerbach* och framställning av de moderna skyddsåtgärderna. Som redan ovan berörts, är även här platsen att diskutera vilken straffåtgärd som i det enskilda fallet kan anses mest lämplig och vilka synpunkter som kunna anläggas på fall då domaren har att välja mellan olika straffmedel, bägge problemen ur såväl allmänpreventiv som specialpreventiv synpunkt.

I kriminalsociologien upptages till ingående behandling de olika faktorer i omgivningen som kunna inverka på ett brotts begående. Åhörarna skola bibringas så vittgående kunskaper som möjligt om de kriminellas levnadsomständigheter. I vad mån det härvidlag kan bli möjligt att giva den enskilde deltagaren tillfälle till konkret inblick i bestämda brottslingsfamiljer, kan här icke avgöras. Emellertid har man i detta avseende redan gjort framgångsrika försök. Straffets, speciellt frihetsstraffets sociologiska inflytande bör också behandlas under detta moment.

I kriminalbiologien kan en relativt kort behandling av ämnet vara tillfyllest. En allmän översikt bör i varje fall lämnas över tvillingforskningens grunder och problem i samband med anlag för brottslighet. Steriliseringslagstiftningen och därav vunna erfarenheter kommer redan att hava upptagits inom kriminalpolitiken.

Brottslingspsykologi bör här behandlas ur allmän synpunkt, såvida detta icke redan skett i samband med punkt 2. I övrigt tillkommer psykologien uppgiften att komplettera övriga ämnen på de punkter där fängelsekunskapen, kriminalpolitiken o. s. v. dragit sina gränser. Slutligen kommer, som redan ovan antytts, speciella psykologiska företeelser att vara av vikt, men å andra sidan måste ämnets

rikhaltighet tvinga till en viss begränsning. Redan i sammanhang med vittnespsykologien antyddes lämpligheten av att ordna experiment; detta gäller naturligtvis helt allmänt för hela psykologiens område.

Det synes författaren nödvändigt att giva varje kursdeltagare tillfälle att närmare orientera sig inom ett av kursområdena och dessutom att — frivilligt eller obligatoriskt — utarbeta en specialuppgift. Därvid kan naturligtvis i regel icke bli frågan om ett arbete av vetenskapligt värde. Ändamålet bör istället bli att studenterna tvingas att själva sysselsätta sig något närmare med ämnet ifråga och själva ständigt genomlänka något problem. Om sedan detta kursarbete kan inlämnas, vinner ju eleven själv därmed arbetsglädje. Av ett dylikt, mer ingående studium inom ett fackområde kan man icke blott vänta sig ett gott inflytande på kursdeltagarnas förmåga av självständigt vetenskapligt arbete, utan dessutom kan varje i kursen förekommande fackämne draga fördel därav, ty samtidigt ökas deltagarnas intresse för de kriminalistiska hjälpvetenskaperna över huvud taget.

För ett dylikt mer ingående studium lämpa sig, såvitt författaren kan bedömma det, särskilt den sociala sidan av den forensiska psykiatrien och kriminaltekniken. På kursens övriga områden torde ett självständigt arbete blott bli möjligt för den som redan har vissa förkunskaper på området. Till sådana fall måste naturligtvis hänsyn kunna tagas.

Sysslandet med forensiskt-psykiatriskt-socialt arbete förmedlar goda kunskaper om kriminellas levnadsomständigheter. Arbetet är dessutom väl ägnat att stärka deltagarnas ansvarskänsla. Det behöver väl här knappt påpekas att arbetet måste utföras i samråd med och under ständig kontroll av assistenten som bär huvudansvaret.

Kriminaltekniken ägnar sig även utmärkt för ett dylikt specialarbete. Här kunna deltagarna — enskilt eller gruppvis — utan vidare under assistentens ledning företaga själv-

ständiga undersökningar på något bestämt område, t. ex. ultraviolettundersökning, infrarödfotografering, filterfotografering, fingeravtrycksexpertis, undersökning av blodfläckar, eventuellt dammundersökning eller t. om. valda kapitel av skriflexpertis.

Här kan lämpligen inskjutas att författaren i motsats till flerfaldiga gånger uttalade betänkligheter — icke anser att detta mer ingående arbete inom kriminaltekniken leder till att deltagarna genast på något sätt tro sig ha blivit experter. Författaren tror tvärtom att först på så sätt studenterna få klarhet i de egentliga svårigheterna vid kriminaltekniskt laboratoriearbete.

Slutligen böra framstående vetenskapsmän och personer med stor praktisk erfarenhet från alla Skandinavians länder inbjudas för att genom föredrag inom sina specialområden avrunda kursen.

Den här skisserade kursen borde, som redan oven berörts, i första hand vända sig till de juris studerande. Man borde då tillse att den icke förlades till de första årens studier, då kursens nivå i så fall kunde förskjutas i icke önskvärd riktning. Å andra sidan kan man icke förutsätta att deltagarna redan studerat straff- och processrätt, då detta — åtminstone efter svenska förhållanden — skulle inskränka kretsen av deltagare i alltför hög grad. Det vore heller icke lämpligt att förlägga den kriminalistiska utbildningen till studietidens slut.

Kursen skulle dock även avse yngre jurister i praktisk verksamhet, synnerhet sådana som efter avlagd examen för sin utbildning arbeta inom rättsväsendet.

Kursen avser att i första rummet delgiva den blivande domaren en utbildning till komplettering av den ordinarie, men vänder sig även överhuvud taget till alla dem som senare ämna ägna sig åt brottmål. Men kursen kommer att utom den i början av artikeln berörda egenskapen av allmänbildande faktor även att vara till stor nytta för dem

som sedermera icke ägna sig åt praktiskt kriminalarbete. Saker som domarepsykologi, kännedom om sinnessjukdomar, skriftexpertis kunna vara av värde för varje advokat men i synnerhet av stor nytta i affärsjuristens praktik.

Först i andra hand skall kursen vända sig till de högre polistjänstemännen med juridisk utbildning, men med tanke på nuvarande få utbildningsmöjligheter kommer kursen också att för dem bli av intresse.¹⁾

Det enda universitetet i Skandinavien som väl skulle kunna anordna en dylik feriekurs vore under nuvarande förhållanden *Stockholms Högskola*. Sedan dess psykologiska institut nyligen grundats finnas här på ett enastående sätt representerade lärarekrafter, vilka tillsammans med chefsläkaren vid psykiatriska kliniken å Långholmen (som samtidigt är lärare vid Högskolan) och en högre tjänsteman inom fängvården samt under ständigt biträde av minst två assistenter skulle kunna genomföra kursen på så sätt att blott några specialister på några få områden skulle behöva tillkallas från annat håll. Här behöver icke betonas i vilken grad organisationen av en dylik kurs och likaså den i och för sig svårlösta ekonomiska frågan, som kommer att ytterligare upplagas nedan, härigenom skulle underlättas.

För övrigt är *Stockholms Högskola* det enda av Nordens universitet som äger ett kriminaltekniskt institut, vilket såsom få andra i världen har tillgång till tillräckliga instrument och lokalteter för att kunna ge kursdeltagarna möjlighet till praktiskt arbete inom kriminaltekniken.

Slutligen har *Stockholm* genom sin centrala läga fördelen att kunna erbjuda bekväma och korta trafikförbindelser för deltagare från hela Skandinavien.

Organisation. Bäst kunde den föreslagna kursen anordnas på initiativ av enskilda lärare vid *Stockholms Hög-*

¹⁾ Angående betydelsen av att kunna ge den blivande högre polistjänstemannen en kriminalistisk utbildning redan vid universitetet, jfr *Walensky* i *Archiv f. Kriminologie* 98/246.

skola. Härtill kunde eventuellt bildas en kommitté av kriminalister och högskolelärare från hela Skandinavien — 2 å 4 från varje land — vilka jämväl skulle få motsvarande inflytande på kursledningen.¹⁾

Kursdeltagarna skulle efter nöjagligt genomgången lärotid erhålla ett diplom.

Kursen skulle behöva ett icke ringa penningtillskott, i all synnerhet om kursavgift icke skulle upptagas; men icke ens om kursavgift skulle föreskrivas, kunde kursen härmed finansieras, då deltagareantalet — som nedan visas — måste inskränkas. Omöjligt torde dock icke vara att erhålla det belopp som erfordras för kursens förverkligande, ty det ekonomiska utläggget skulle icke stå i något förhållande till de fördelar som kursen erbjuder. I första hand skulle statsmyndigheterna ställa erforderliga medel till förfogande, men vidare även föreningar och institutioner vilka hava till uppgift att främja det nordiska samarbetet på vetenskapligt område.

Det synes lämpligt att inskränka deltagareantalet till högst 40 personer. Blott på så vis kan den nödvändiga personliga kontakten mellan lärare och elever komma till stånd, och blott på detta sätt kunna praktiska övningar ordnas vid vilka varje deltagare själv arbetar.

Det torde vare tillräckligt med en kurslängd av 6 veckor, om hela programmet skall kunna genomgås på ett tillfredsställande sätt; därvid förutsättes en tid av minst 3—4 timmar dagligen för föreläsningar och övningar. Med hänsyn till studenternas andra sysselsättningar måste kanske kursen dock förkortas till 5 eller t. o. m. 4 veckor.

Som lämpligaste tidpunkt för kursen föreslås för- eller sensommaren, med början antingen 5 maj eller 15 juli. Högsommaren torde, åtminstone för svenska deltagares del, vara olämplig både för lärare och studenter.

Författaren är av den meningen att akademisk under-

¹⁾ Förslaget att bilda en dylik kommitté har författaren att tacka den bekante tyske kriminalisten, Geheimrat *Robert Heindl*, Berlin.

visning borde vara kostnadsfri. Därför skulle det vara idealiskt om man på något sätt skulle kunna befria kursen från avgifter. För övrigt kunde studenternas omkostnader minskas — det må här parentetiskt nämnas — därigenom att järnvägsförvaltningarna bruka bevilja biljettnedsättningar av 50 % för dylika studieresor och dessutom vore det tänkbart att söka få till stånd några stipendier i de olika länderna för deltagarnas uppehåll i Stockholm.

På detta ställe behöver väl blott antydast att det skulle sammanfalla med kursens karaktär av feriekurs att ordna deltagarnas fritid så att den ger rika rekreationsmöjligheter; sålunda kunde lämpligen anordnas gemensamma week-end-utflykter o. s. v.

Fördelen med en kurs av ovan skisserat slag ser författaren däri att med ett relativt ringa tillskott av penningmedel möjligheten för unga jurister från Skandinavien alla länder genast finge tillfälle och möjlighet till undervisning i de kriminalistiska hjälpvetenskaperna. Dessutom skulle kursen på ett värdefullt sätt kunna vidga möjligheterna för de yngre nordiska akademikerna att lära känna varandra, och på så sätt också erbjuda tillfälle till närmare nordiskt samarbete. En kurs av den angivne omfattning behöver initiativ från kriminalister i alla de nordiska länderna. Därefter tillkommer det lärarna i straff- och processrätt vid de skandinaviska universiteten att förskaffa kursen behörig förståelse inom studentkretsar.

Schweizisk Strafferet.

Efter et halvt Aarhundredes forberedende Arbejde — paabegyndt af Berner-Professoren *Carl Stooss* og fortsat i en Række Ekspert-Kommissioner og parlamentariske Udvalg — er den almindelige schweiziske Strafferetsreform nu en fuldbgyrdet Kendsgerning. Den 21. December 1937 forelaa en af begge Forbundsforsamlingens Afdelinger vedtaget for hele det schweiziske Edsforbund fælles borgerlig Straffelov, bestemt til at træde i Kraft den 1. Januar 1942. — Hermed var Reformens Skæbne dog endnu ikke endelig afgjort. Ifølge den schweiziske Forbundsforfatning kan 30.000 valgberettigede schweiziske Borgere kræve Referendum om en af Forbundsforsamlingen vedtaget Lov, og i et Antal af 70.942 forlangte Modstanderne af Straffelovs-reformen Referendum. Folkeafstemningen fandt Sted den 3. Juli 1938, og Afstemningens Resultat, der var imødeset med stor Spænding, blev, at Vælgerfolket med en kneben Majoritet — 357.815 Jastemmer mod 310.279 Nejstemmer — vedtog Loven. Hermed er den Retsenhed for hele det schweiziske Omraade, som for Privatrettens Vedkommende allerede blev gennemført med den schweiziske Civillovbog af 10. December 1907, nu ogsaa fuldbgyrdet for Strafferettens Vedkommende.

At Reformen kun blev gennemført med saa ringe Majoritet kan i og for sig ikke forundre, *allerede* i Betragtning af at det har drejet sig om en Lovkodifikation paa ca. 400 Paragrafer omfattende adskillige Emner, om hvilke der indenfor større eller mindre Kredse af Folket herskede stærkt modstridende Anskuelser. Naar der skal stemmes

Schweiz er et Land paa Danmarks Størrelsen og med en Befolkning en Smule tællere end den danske. Dets 25 Kantoner har gennemsnitlig en Størrelse og Befolkningsmængde omtrent svarende til et normalt dansk Amt. Visse Anliggender er ved Forbundsforfatningen positivt gjorte til Forbundsanliggender, og Straffebestemmelser for Overtrædelser af disse forbundsretlige Interesser — Militærvæsen, Post-, Telegraf- og Jernbanevæsen m. m. — henhører under

Forbundsforsamlingens Competence (Bundesstrafgesetzbuch 4. Febr. 1853 med senere Ændringer, Militärstrafgb. 27. Aug. 1851). Men bortset herfra har hver af de 25 Kantoner hidtil haft sin egen Straffelovgivning, eget Fængselsvæsen, egen Strafferetspleje o. s. v., og først ved den ovennævnte Forfatningsændring af 1898 fik Forbundsforsamlingen Competence til at lovgive paa den almindelige Strafferets Omraade. Medens alle de øvrige Kantoner har deres egne selvstændige kodificerede Straffelove, paavirkede snart fra tysk, snart fra fransk Side, er Forholdet for Kantonerne *Uri's* og *Nidwalden's* Vedkommende det, at der her ganske savnes almindelige Straffelove, men dommes efter uskreven Sædvaneret til Udfyldning af enkelte sparsomme Speciallove. — Bestræbelserne for at samle alt dette til en forbundsretlig Enhed blev nu mødt med kraftige modgaaende Strømninger fra »føderalistiske« Kredse, der holder strengt paa den kantonale Suverænitet og frygter den fra de nye Diktaturstater kendte centraliserede Ensrettethed; det var i første Række disse politiske Divergenser, der affødte Spændingen ved den nu stedfundne Folkeafstemning.

Imidlertid lykkedes det som sagt at bringe Lovarbejdet i Havn, og om den rent saglige *Trang* hertil har der vistnok ikke hersket delte Meninger. Det følte efterhaanden som en utaalelig Tilstand, at det samme Forhold kunde være strafbart i en Kanton, men straffrit i Nabokantonen, eller i den ene Kanton straffedes med Bøde, i Nabokantonen med Fængsel. Den »interkantonale« Strafferet rejste en Række besværlige Problemer ikke blot om Anvendelsen mellem Kantonerne indbyrdes af de fra den »internationale« Strafferet kendte Territorial-, Personal- og Realprinciper, men ogsaa om Udlevering af Forbrydere fra den ene Kanton til den anden og om det politimæssige Samarbejde mellem Kantonerne. Trangen til en Fælleslovgivning øgedes derved, at enkelte Kantoner udskød paakrævede Ændringer i deres Straffelove i Forventning om den »paa Trapperne værende« samlede Reform, og saaledes blev tilbage

i Udviklingen, medens andre Kantoner foregreb Begivenhedernes Gang ved at indføre Ændringer stemmende med de foreliggende Udkast til den forventede fælles Straffelov, hvilket iøvrigt har bidraget til at lette Gennemførelsen af denne.

I det store og hele er det dog kun for den *materielle* Strafferets Vedkommende, at Retsenheden er gennemført. For *Straffuldbyrdelsens* Vedkommende og med Hensyn til Iværksættelsen af de forskellige Sikrings- og andre Særforanstaltninger indeholder den nye Lov kun visse fundamentale Retsregler, men overlader iøvrigt Gennemførelsen til de kompetente kantonale Myndigheder. Ligeledes er *Strafferetsplejen* og Lovgivningen om denne fremdeles kantonalt, medmindre det drejer sig om Forbrydelser, der direkte angriber Forbundsinteresser, navnlig Statsforbrydelser og andre politiske Forbrydelser, Sprængstofforbrydelser, Falskmontneri m. m., for hvis Vedkommende Paadømmelsen med forfatningsmæssig Hjemmel henhører under »Bundesgericht's» Competence. — Uden forfatningsmæssig Nødvendighed, men for at imødekomme føderalistiske Ønsker, er dernæst en oprindelig Plan om i Lovens specielle Del at optage et omfattende Afsnit om »Übertretungen«, udgaaet af den endelige Lov, saaledes at Straffebestemmelser ikke blot for Overtrædelser af Politi- og Forvaltningsforskrifter, men ogsaa for Overtrædelser af Særlovgivningen i Almindelighed er bevaret for de kantonale Lovgivninger. Loven opstiller en Sondring efter Strafferammernes Maxima mellem *Verbrechen*, *Vergehen* og *Übertretungen*. De første Udkast havde kun en Todeling, og den sluttelig indførte Sondring mellem *Verbrechen* og *Vergehen* ses ikke at have nogen materielretlig Betydning. Lovens alm. Del har et Afsnit om fælles Regler for *Übertretungen*, men indenfor den specielle Del er de faa tilbageblevne *Übertretungen* ikke grupperede for sig, bortset fra et lille Afsnit om Overtrædelser af »bundesrechtliche Bestimmungen«.

Ogsaa for den schweiziske *Strafferetsvidenskab* maa den

nye Lov komme som en højlig tiltrængt Afslutning paa lange Tiders Usikkerhed. Beskæftigelsen med de hinanden afløsende efterhaanden talrige forberedende Lovudkast har ganske vist fremkaldt en livlig Litteratur og i det hele virket ansporende paa den schweiziske Strafferetsvidenskab, men det er forstaaeligt, at den Opgave at give en *samlet* Fremstilling af schweizisk Strafferet under de usikre Forhold ikke kan have været fristende.

Det er derfor fortjenstfuldt, at Professor i Zürich Dr. *Ernst Hafter*, der som Medlem af den i 1911 nedsatte 2^{den} (store) Ekspertkommission har deltaget i Lovarbejdet, i 1926 fremkom med en »*Lehrbuch des schweizerischen Strafrechts. Allgemeiner Teil*«, indeholdende en særdeles oplysende Fremstilling af Strafferettens almindelige Del, saaledes som denne fremtræder ikke blot i de kantonale Lovgivninger og den hidtidige »*Bundes-Strafrecht*« men ogsaa i det Kommissionsudkast, som i 1918 blev forelagt Forbundsforsamlingen til videre Behandling. Og det maa betragtes som et maaske endnu mere fortjenstfuldt Vovestykke, at samme Forfatter — med Folkeafstemningens truende Spøgelse i Forgrunden — i 1937 har udgivet en udførlig Fremstilling af »*Schweizerisches Strafrecht. Besonderer Teil*«, Første Halvdel, omfattende Forbrydelser mod Liv, Legeme, Frihed, Kønsliv, Ære og Formue, og helt igennem opbygget paa den Lovtekst, som nu kunde forudses at blive Lovens definitive Tekst — *hvis ikke* hele Lovarbejdet blev kasseret af Folket!

Medens Fremstillingen af Strafferettens almindelige Del allerede som Følge af de efter Udgivelsen skete Ændringer fra Kommissionsudkastet af 1918 aabenbart trænger til Omarbejdelse og à-jour Føring, ligesom ogsaa adskillige Emner vel kunde ønskes mere dybtgaaende behandlede, vil Fremstillingen af den specielle Del med dens udførligt dokumenterede kommentarmæssige Behandling af Lovreglerne sikkert i uændret Skikkelse være en fortrinlig Vejledning for Retsanvendelsen, ikke mindst i den vanskelige Overgangstid.

De af *Stooss* paabegyndte Forarbejder til en ny schweizisk Straffelov, og navnlig hans første Udkast 1893/94 med Motiver, vakte i sin Tid Opsigt som det første banebrydende Forsøg paa at lovfæste de Idéer, den internationale Kriminalistforening havde paa sit Program. Baade Smidiggørelsen af det nedarvede stive Straffesystem og — navnlig — Oplagelsen i Straffeloven af en Række individualiserende Særforanstaltninger overfor unge, abnorme og professionelle Forbrydere var dengang dristige Nydannelser, der fremholdtes som Forbilleder til Efterlignelse bl. a. under Reformarbejderne i Tyskland og Østrig. — Maalt med en *Nutids* Maalestok — og f. Eks. sammenlignet med den danske Strfl. af 1930 — bærer den nye schweiziske Strfl. paa ingen Maade Præg af Radikalisme, snarere af en vis afdæmpet Forsigtighed. Dette skyldes vistnok ikke udelukkende det efter de grundlæggende Udkast forløbne lange Tidsrum, men tillige, at de ovennævnte kantonale-politiske Hensyn har paalagt en vis Tilbageholdenhed.

Af Lovens Indhold skal iøvrigt — særlig til Sammenligning med den danske Strfl. af 1930 — fremhæves enkelte Punkter:

Lovens Art. 1 bestemmer, at ingen kan straffes uden *udtrykkelig Lovhjemmel*, hvorved analogisk Straffehjemmel er udelukket. — Der gives i Art. 10 følgende Definition af *Utilregnelighed*: »Wer wegen Geisteskrankheit, Blödsinnus oder schwerer Störung des Bewusstseins zur Zeit der Tat nicht fähig war, das Unrecht seiner Tat einzusehen oder gemäss seiner Einsicht in das Unrecht der Tat zu handeln, ist nicht strafbar«. Definitionen, der opstilledes i Udkastet af 1918, har vundet almindelig Tilslutning, bl. a. i tysk Litteratur, og er oplaget i flere tyske Udkast. — I Art. 11 anerkendes Begrebet *formindsket Tilregnelighed*, der ikke fritager for Straf, men giver Domstolene Adgang til ubegrænset Strafnedsættelse. Hvis Hensynet til Retssikkerheden kræver det, kan Retten imidlertid bestemme, at den formindsket tilregnelige Gerningsmand skal anbringes i For-

varing i en Helbredelses- eller Plejeanstalt. Samtidig bestemmer Retten, at den idømte Strafs Fuldbyrkelse skal udsættes, men hvis vedkommende (kantonale) Myndighed træffer Beslutning om Forvaringens Ophør, skal Retten afgøre, om den udsatte Straf helt eller delvist skal fuldbyrdes. — Til strafbart *Forsøg* kræves ifølge Art. 21 ligesom efter de fleste fremmede Lovgivninger, men afvigende fra dansk Ret, »Begyndelse paa Iværksættelsen«. Straffen for Forsøg *kan* nedsættes, dog kun til den i Art. 65 — jfr. nedenfor — angivne Grænse. Er Forsøget udført med absolut utjenlige Midler, kan Straffen dog nedsættes til Lovens laveste Straf, jfr. Art. 66 og nedenfor. — *Anstifteren* straffes ifølge Art. 24 som Gerningsmand, *Medhjælperen* ifølge Art. 25 med den ved Art. 65 tilladte Strafnedsættelse. Loven indeholder iøvrigt ingen Definition af Begrebet Medvirken eller af Meddelagtighedens Forhold til Gerningsmandsvirkomheden.

Dødsstraffen, som var hjemlet i 10 af de 25 Kantoner, er afskaffet. Ej heller afgiver Loven Hjemmel for Kastration eller Sterilisation som Straf eller Sikringsmiddel.

Loven kender 3 Arter *Frihedsstraf*: *Tugthus* fra 1—20 Aar eller paa Livstid, *Fængsel* (Gefängnis) normalt fra 3 Dage til 3 Aar, *Hæfte* (Haft) fra 1 Dag til 3 Maaneder (Art. 35, 36, 39). Om Behandlingen af *Vaneforbrydere og arbejdssky Lovovertrædere* indeholder Art. 42 og 43 nærmere Regler, der i Lighed med de ovennævnte Bestemmelser om formindsket tilregnelige Personer giver Udtryk for et »dobbeltsporret« System med Kombination af Straf og Sikringsforanstaltning, altsaa afvigende fra det danske »Enten—Eller—System«. En talrige Gange med Frihedsstraf straffet Vaneforbryder, der nu paany findes skyldig til Frihedsstraf for en »Verbrechen« eller »Vergehen«, kan ifølge Art. 42 af Retten dommes til Anbringelse i *Sikkerhedsforvaring*, der da træder i Stedet for den *samlidig idømte* Frihedsstraf. For Anbringelsens Varighed er der ikke paa Forhaand fastsat nogen Tidsgrænse, men Løsladelse paa Prøve kan

først finde Sted efter 3 Aars Forløb, dog tidligst naar den ved Dommen fastsatte Straffetid er udløbet. Om arbejdssky Personer, der ikke behandles efter Art. 42, bestemmer Art. 43, at en idømt Straf af Fængsel (Gefängnis) af Retten kan udsættes paa ubestemt Tid, og den dømte henvises til Anbringelse i en »Arbeitserziehungsanstalt«. Forudsætningen herfor er dog, at den paagældende tør forudsættes at være tilgængelig for Opdragelse til Arbejde. I den nævnte Anstalt søges han opdraget til en til hans Evner svarende Beskæftigelse, som antages at kunne skaffe ham Underhold efter Løsladelse. Viser dette sig formaalsløst, træffer Retten Bestemmelse om hel eller delvis Fuldbyrkelse af den idømte Straf. Løsladelse paa Prøve fra Anstalten kan finde Sted, naar $\frac{2}{3}$ af den idømte Straffetid, dog mindst 1 Aar, er forløbet, og hvis Forudsætningerne for Proveløsladelse ikke efter 3 Aars Ophold i Anstalten er indtraadte, skal Anbringelsen i hvert Fald ophøre, og Retten afgør da, om den idømte Straf helt eller delvist skal fuldbyrdes.

Art. 48—50 indeholder Regler om *Bødestrafpen*. Bøder idømmes med Beløb indtil højst 20.000 Fr., dog at denne Grænse kan overskrides, naar Gerningsmanden har handlet af Vindesygge. Udkastet af 1918 havde ophævet enhver Maksimumgrænse, men dette blev i den endelige Lov ændret som anført. Lovens specielle Del indeholder ingen særlige Maksimums- eller Minimumssatser, naar Bødestraf foreskrives. Angaaende Udmaalingen af Bødestrafpen, afdragsvis Betaling og Inddrivelse gælder i det væsentlige samme Regler som efter dansk Ret. Forvandlingsstraffen er Hæfte, men i selve Bødedommen fastsættes ingen Forvandlingsstraf. Om denne træffes først Afgørelse, naar det viser sig, at Bøden ikke kan faas betalt, og Retten kan da bestemme, at Afsoning frafaldes, saafremt den dømte godtgør, at han uforskyldt er ude af Stand til at betale. Saa-dan Fritagelse for Afsoning kan iøvrigt under samme Forudsætning bestemmes i selve Bødedommen. Forvandlingsstraffen fastsættes altid saaledes, at 1 Dags Hæfte svarer

til 10 Fr. Bøde. Forvandlingsstraffen, der aldrig maa overstige 3 Maaneder, giver altsaa ikke Udtryk for nogen selvstændig Vurdering af Strafskylden.

Art. 51—56 indeholder Bestemmelser om forskellige »Nebenstrafen«: Forbrydelse af Embede, Forældremyndighed, Næringsadkomst, Udvisning af Riget, Værtshusforbud samt en i Forhold til Dansk Rets Fradømmelse af borgerlige Rettigheder stærkt begrænset Frakendelse af »die bürgerliche Ehrenfähigkeit« (Art. 52).

Loven opregner i Art. 64 en Række *Strafnedsættelsesgrunde* svarende til en Del af de i den danske Strfl. § 84 anførte. Derimod indeholder Loven ingen til dansk Strfl. § 85 svarende Bestemmelse. I Almindelighed er Strafnedsættelsen stærkt begrænset, nemlig ifølge Art. 65 saaledes, at der i Stedet for livsvarigt Tugthus idømmes Tugthus i mindst 10 Aar; i Stedet for Tugthus med et særligt højere Minimum: Tugthus uden dette særlige Minimum; i Stedet for Tugthus: Fængsel fra 6 Maaneder til 5 Aar; i Stedet for Fængsel med særligt højere Minimum: Fængsel uden dette Minimum; i Stedet for Fængsel: Hæfte eller Bøde. I en Række særlige Tilfælde — f. Eks. formindsket Tilregnelighed, absolut uljeblik Forsøg, Overskridelse af Nødværgets Grænser — hjemler Loven imidlertid »*Strafmilderung nach freiem Ermessen*«, og Retten kan da ifølge Art. 66, ligesom normalt efter den danske Strfl., nedsætte Straffen uden Minimumsbegrænsning.

Ejendommelige er Lovens Bestemmelser i Art. 67 om *Gentagelsesvirkning*. I Modsætning til det danske »specielle Iterationsprincip«, hvorefter Gentagelsesvirkning kun indtræder ved *bestemt angivne Forbrydelser*, og kun naar de gentagne Forbrydelser er af samme eller dog ensartet Beskaffenhed, bestemmer den schweiziske Lov, at naar nogen, der indenfor de sidste 5 Aar er *løsladt fra Tugthus eller Fængsel*, paany gør sig skyldig til Tugthus eller Fængsel, forhøjes Straffen, og det saaledes at der ikke for denne Forhøjelse er fastsat andet Maksimum end vedkommende

Strafarts legale Maksimum. Overensstemmende hermed finder man intet om Gentagelsesvirkning i Lovens specielle Del.

Det sidste Afsnit i Lovens almindelige Del, Art. 82—100, indeholder en Række Bestemmelser om »*Behandlung der Minderjährigen*«. Den kriminelle Lavalder er 14 Aar. For Børn mellem 6 og 14 Aar gives Anvisning paa Opdragelsesforanstaltninger, derunder som Disciplinærmiddel Mulighed for »Skolearrest«. Unge Mennesker mellem 14 og 18 Aar straffes normalt ikke. Er den unge Forbryder i sædelig Henseende forsømt eller fordærvet, anbringes han normalt af den kompetente (kantonale) Myndighed i Opdragelsesanstalt, hvor han forbliver, saalænge det udkræves til hans Opdragelse, dog mindst 1 Aar og højst til hans fyldte 22. Aar. Er han i særlig Grad fordærvet, eller har han begaaet en alvorlig Forbrydelse, som rober en høj Grad af Farlighed, skal han i Opdragelsesanstalten holdes adskilt fra de andre Alumner og skal forblive i Anstalten, indtil han er forbedret, dog mindst i 3 og højst i 10 Aar, dette sidste altsaa uden Hensyn til hans Alder. *Egentlig Straf* anvendes ifølge Art. 95 kun i Tilfælde af, at den unge ikke er forsømt eller fordærvet og ikke har begaaet en alvorlig Forbrydelse, der aabenbarer en høj Grad af Farlighed. Han kan da straffes enten med Bøde eller med »*Einschliessung*« fra 1 Dag til 1 Aar. Denne Frihedsstraf udstaas efter Reglerne om Hæfte i en Bygning, der ikke tjener til Straf- eller Arbejdsanstalt for Voksne. Er der paa Forhaand Tvivl om, hvorvidt den paagældende henhører til den ene eller den anden Kategori af unge Forbrydere, kan Afgørelsen i den ene eller den anden Retning udsættes. Den unge stilles da under Tilsyn i en Provetid fra 6 Maaneder til 1 Aar og slipper for videre Tiltale, hvis han bestaar Proven. — For unge Mennesker, som efter det fyldte 18. Aar begaar Forbrydelser, giver Lovens ikke Adgang til Opdragelsesforsorg eller et særligt Ungdomsfængsel, men for Personer mellem 18 og 20 Aar foreskrives en vis begrænset Strafnedsættelse,

bl. a. saaledes at der i Stedet for livsvarigt Tugthus idømmes Tugthus fra 5—20 Aar.

Hvad angaar de i *Lovens specielle Del* omhandlede borgerlige Forbrydelser, frembyder Loven naturligvis med Hensyn til Bestemmelsen af *det strafbares Omraade* ikke betydelige Afvigelser fra andre europæiske Kulturlandes Straffelove. Med Hensyn paa tilsvarende Bestemmelser i den danske Strfl. skal følgende fremhæves:

Ifølge Art. 115 straffes *Forledelse og Hjælp til Selvmord* kun, naar Gerningsmanden har handlet af egennyttige Bevæggrunde. — *Afbrydelse af Svangerskab* er ifølge Art. 120 kun lovlig, naar Afbrydelsen sker for at afværge en paa anden Maade uafvendelig Livsfare eller stor Fare for varig, svær Skade paa den svangre Kvindes Sundhed, og Indgrebet foretages med Kvindens skriftlige Samtykke af en autoriseret Læge efter indhentet Erklæring fra en anden dertil autoriseret sagkyndig Speciallæge. I paatrængende Tilfælde kan Erklæringen fra Speciallægen forbigaa, mod at den behandlende Læge inden 24 Timer indberetter Operationen til vedkommende Myndighed. Loven anerkender saaledes hverken sociale eller eugeniske Indikationer. — Ved *Ærefornærmelser* gives der ifølge Art. 173 og 174 Retten Adgang til at fritage for Straf eller, ved Bagvaskelse, til at nedsætte Straffen, naar Gerningsmanden for Dommeren tilbagekalder sine Beskyldninger som usande. Bagvaskelsesbegrebet omfatter kun Sigtelser fremsatte mod bedre Vidende overfor andre end den fornærmede selv. En Bestemmelse som den danske Strfl. § 263 om Krænkelser af Privatlivets Fred forefindes ikke. — Hvad *Sædelighedsforbrydelser* angaar, straffer Art. 191 den, der *misbruger et Barn under 16 Aar til Samleje eller lignende Handling*, med Tugthusarbejde — altsaa mindst 1 Aar. *Hafter* finder i sin specielle Del, at denne Bestemmelse efter Omstændighederne kan virke haardt, saaledes f. Eks. naar det drejer sig om Samleje med en fuldt legemlig udviklet 15 aarig Sydlænderinde, der maaske endog selv har været den provokerende.

Han drøfter Spørgsmaalet, om der ikke i Ordet »misbruger« kan indlægges en Begrænsning, men besvarer dette benægtende, idet han anser Beskyttelsesgrænsen: 16 Aar for absolut. Drejer det sig om Samleje med Børn under 16 Aar, anses Bestemmelserne om kvalificerede Kønshedsforbrydelser som Voldtægt o. desl. for udelukkede, idet Art. 191 antages at udtomme Strafskylden. — *Homosexuel Forhold* er ikke strafbart som saadant, men ifølge Art. 194 efter lignende Grundsætninger som efter den danske Strfl. — Ifølge Art. 214 straffes begge Deltagerne i *Ægteskabsbrud*, naar det begæres af den krænkede Ægtefælle, og Ægteskabsbrudet har medført Separation eller Skilsmisse.

Hvad *Straffesatserne* i Lovens specielle Del angaar, er disse gennemgaaende strengere end efter den danske Strfl., og navnlig har den schweiziske Strfl. i højere Grad end den danske gjort Brug af obligatoriske Minimalsatser og ikke som den danske Strfl. indskrænket sig til fakultativ Strafforhøjelse under skærpende Omstændigheder. Eksempelvis foreskrives der for *Moderens Drab af det nyfødte Barn* Tugthus indtil 3 Aar eller Fængsel i mindst 6 Maaneder. *Fosterfordrivelse* straffes for Kvindens eget Vedkommende med Fængsel, for Medhjælperen med Tugthus indtil 5 Aar eller med Fængsel, men hvis Medhjælperen har handlet erhvervsmæssigt, er Straffen Tugthus i mindst 3 Aar. — Normalstraffen for *Tyveri* er Tugthus indtil 5 Aar eller Fængsel, men har Gerningsmanden været Medlem af en Bande, har han stjaalet erhvervsmæssigt, eller har Tyveriet paa anden Maade aabenbaret særlig Farlighed hos Gerningsmanden, er Straffen Tugthus indtil 10 Aar eller Fængsel i mindst 3 Maaneder. *Roveri* straffes med Tugthus eller med Fængsel i mindst 6 Maaneder. Lignende Straffesatser som for Tyveri foreskrives for *Underslæb, Hæleri, Bedrageri og Afpresning*. For *Afpresnings* Vedkommende fremhæves det i Art. 156 som en kvalificerende Omstændighed, at Afpresningen er forøvet *fortsat mod den samme Person*. I dette Tilfælde, saavel som naar Afpresningen er udøvet erhvervs-

mæssigt, er Straffen Tugthus fra 1 til 10 Aar *samt* Bøde. Paa samme kraftige Maade straffes ifølge Art. 157 *Agerforbrydelsen*, naar den med Gerningsmandens Vidende har fort til Offerets økonomiske Ruin eller er udøvet erhvervsmæssigt.

Den strenge Bedømmelse af *Sædelighedsforbrydelser* er allerede antydet ovenfor ved Omtalen af Utugt mod Børn. Ogsaa *Alfonseriet* rammes strængt. Straffen er efter Art. 201 Tugthus indtil 5 Aar eller Fængsel ikke under 6 Maaneder.

Normalstraffen for forsætlig *Brandstiftelse* er ifølge Art. 221 Tugthus, og kun, dersom blot ringe Skade er sket, kan Straffen gaa ned til Fængsel. Paa samme Maade straffes *Falskmøntneri* ifølge Art. 240, medens Straffen for den, der *udgiver* falske Penge, ifølge Art. 242 er mildere.

Loven træder som nævnt i Kraft den 1. Januar 1942.

Oluf H. Krabbe.

Straff och Straffverkställighet i Lettland och Estland.

Erfarenheter och intryck från en studieresa 1937.

Av ALLAN ETZLER

Fil. mag. Assistent vid Centralfängelset å Långholmen.

Då Lettland den 18 november 1918 blev självständig stat, övertog landet som sin egen den dittills gällande ryska lagboken, i vilken även ingick den föräldrade ryska strafflagen. Denna kvarstod emellertid icke länge oförändrad; gamla lagrum omarbetades och nya tillkommo. Så småningom tillsatte riksdagen (Saiman) och regeringen lagkommissioner med uppgift att framlägga en fullständig nybearbetning av landets strafflag. Som resultat av detta arbete föreligger den nya lettiska strafflag, som antogs i april 1933 och trädde i kraft i augusti samma år. Den är i huvudsak en ren nyskapelse. Av dess 687 artiklar ha endast 36 i oförändrat skick upptagits från den ryska lagen. De ledande principerna i den äro också väsentligen nya. Under de sista åren ha ytterligare vissa förändringar vidtagits, bl. a. beroende på att riksdagen genom regeringsbeslut den 15 maj 1934 avskaffats och en auktoritär styrelse genomförts.

Den nu gällande straffverkställighetslagen trädde i kraft den 20 juni 1936.

För den följande framställningen använder jag mig av de tyska upplagor av straff- och straffverkställighetslagarna som iordningställt, den förra av tyska juristföreningen i Riga år 1934, den senare av justitieministeriet år 1937.

Den lettiska strafflagen räknar med följande olika straffarter.*)

- 1) Zwangsarbeit (tvångsarbete).
- 2) Korrektionshaus (korrektionshus; för detta straff användes även benämningen Zuchthaus, tukthus).
- 3) Gefängnis (fängelse).
- 4) Haft (håkte; även Arrest, arrest, förekommer som namn på detta straff).
- 5) Geldstrafe (böter).

(Då de motsvarande svenska benämningarna i flera fall beteckna korrektionsåtgärder av annat slag, använder jag mig i min redogörelse av de tyska termerna).

Dödsstraff förekommer icke i den allmänna strafflagen. Om ett brott anses böra förskylla detta straff, kan emellertid målet överföras från allmän domstol till krigsrätt. Detta har vid upprepade tillfällen ägt rum.

Zwangsarbeit, den hårdaste straffart den allmänna strafflagen känner, utdömes på livstid eller på en tid av minst 4, högst 15 år. Är brottet mycket svårartat kan rätten bestämma, att den dömda under en tid av 3 månader intill 3 år skall hållas i bojar. Det finns hand- och fotbojar. Fotbojornas vikt får icke överstiga 2 kg. och handbojornas icke 650 gr. Endast de som ådömts livstids Zwangsarbeit kunna samtidigt påläggas hand- och fotbojar. Ett tidsbestämt straff kan skärpas genom påläggande av fotbojar. Uppför sig fången otadligt kan han på initiativ av anstaltsrådet tidigare än i domen bestämts befrias från bojorna; dock måste minst halva den av domstolen bestämda tiden ha förflutit. I fall av sjukdom kan fånge på grund av läkarintyg befrias från bojorna.

*) Intill år 1933 fanns i Lettland ännu ett frihetsstraff: Festung (fästning), som ur hårdhetssynpunkt kom närmast efter Korrektionshaus.

Korrektionshaus utdömes på en tid av 1 till 4 år.

Gefängnis omfattar en tid av 2 veckor till 1 år.

Haft omfattar en tid av en dag till sex månader.

Geldstrafe. Bötesbeloppet räknas i Lats (en lat enl. nuv. kurs omkr. 80 öre). Det minsta belopp som utdömes är en lat. Rätten kan uppskjuta bötesbetalningen eller fördela den på avbetalningar. Det utdömda beloppet skall dock vara gäldat inom ett år efter domen. Pengarna tillfalla staten om icke annorlunda bestäms. Om uppskov icke beviljats, skall bötessumman gäldas inom en månad efter det domen vunnit laga kraft. Om så icke sker, och om den dömda saknar indrivningsbara medel, förvandlas bötesstraffet till Haft. Böter intill 25 lats motsvaras av Haft intill en vecka; böter från 25 till 100 lats av Haft från en vecka till en månad; böter från 100 till 500 lats av Haft från en till 3 månader; böter från 500 till 1000 lats av Haft från 3 till 6 månader och böter över 1000 lats av Haft från 6 månader till ett år. Göres avbetalningar under straffets lopp förkortas detta med en tid motsvarande den betalda summans storlek.

Fångar, som dömts till Zwangsarbeit, Korrektionshaus och Gefängnis, kunna om de uppfört sig väl och ingiva förhoppningar om framtida välförhållande villkorligt frigivas: de till livstids Zwangsarbeit dömda efter 12 år, de till tidsbestämda straff dömda efter att ha avtjänat halva straffet. De som ådömts Korrektionshaus och Gefängnis måste dock ha avtjänat 1 år respektive 6 månader innan sådan frigivning kan ifrågakomma.

Vid Gefängnis, Haft och Geldstrafe kan villkorlig dom ifrågakomma.

Zwangsarbeit och Korrektionshaus äro förenade med förlust av vissa betydelsefulla medborgerliga rättigheter, bl. a. rätten att i rikets tjänst vidare nyttjas. (Även de till Gefängnis dömda kunna om brotten förövats med »särskild illvilja» frångåas dessa rättigheter. Rättigheterna kunna delvis återförvärras: av de till Zwangsarbeit dömda efter

15 år, av de till Korrektionshaus dömda efter 10 år och av de till Gefängnis dömda efter 5 år.)

Den som ädömts Zwangsarbeit eller Korrektionshaus kan, om rätten anser honom farlig för den allmänna säkerheten, i vissa i lagen angivna fall omedelbart efter avtjänandet av sitt straff intagas i Sicherheitshaft, säkerhetshäkte (även termen Sicherungsverwahrung, säkerhetsförvaring, förekommer) under en tid av fem till tio år. Till de här tillämpliga lagrummen är fogad en anmärkning av följande lydelse: »På rättens beslut kan den dömda omedelbart efter straffets avtjänande intagas i Sicherheitshaft«. Lagen medger emellertid upphävandet av detta beslut så snart det efter prövning fastställts att den person, gentemot vilken det använts, icke mer är farlig för samhället.

Den som dömts till Korrektionshaus eller Gefängnis och som begått sitt brott till följd av lösdriveri och lättja kan efter domstolsbeslut omedelbart efter brottets avtjänande under en tid av sex månader till två år intagas i Arbeitshaus, en lindrigare form av Sicherheitshaft.

De särskilda straffarterna förutsätta egentligen säranstalter. Då sådana icke finnas, hysas de olika brottslingskategorier på olika avdelningar i fängelserna. Strängt avskilda hållas de emellertid icke. De arbeta i gemensamma verkstäder, gå i kyrka och skola tillsammans o. s. v. De politiska fångarna hållas dock såvitt möjligt skilda från de andra. Fångar, fängslade i bojor, hållas isolerade. För oroliga fångar, som icke friktionsfritt kunna vistas tillsammans med andra, finnas särskilda avdelningar.

Vår fängsvårdsstyrelse motsvaras i Lettland av ett »fängsdepartement», som utgör en avdelning inom justitieministeriet. Dess chef kallas direktör, motsvarande vår överdirektör, och han har under sig vicedirektörer, motsvarande våra byråchefer. Fängelsecheferna benämnas officiellt förvaltare men kallas på sina anstalter chef. De ha som sina närmaste män »medhjälpare» (Gehilsen) motsvarande våra assistenter. Vid fängelserna i Lettland finnas även

»assistenten« (Assistenten), men dessa handlägga vanligen kansligöromål. Övriga högre fängelsetjänstemän äro läkare, präster och lärare. Bevakningskåren består av överuppsyningsmän (Oberaufseher) och uppsyningsmän (Aufseher), motsvarande våra överkonstaplar och vaktkonstaplar. Till fängelsernas arbetsdrift äro knutna arbetsledare, mästare, tekniker, kanslist, arbetsuppsyningsmän o. a.

Vid varje anstalt finns ett anstaltsråd (Verwaltungsbeirat), närmast motsvarande våra församlingsråd*) men annorlunda sammansatt och med vida större befogenheter. Ordföranden i rådet och dennes ställföreträdare äro domare, valda av domstolen i fängelsets distrikt. Andra ledamöter äro en representant för allmänna åklagarmyndigheten, fängelsets chef, fängelseläkaren och en representant för ortens skyddsförening. Rådet är beslutsmässigt om ordföranden, anstaltschefen, anstaltsläkaren och i vissa fall representanten för åklagarmyndigheten äro närvarande. Vid mötena kunna som rådgivande medlemmar delta: anstaltschefens närmaste män (Gehilfen), assistenterna, prästerna och lärarna. Rådet fattar sina beslut med enkel majoritet. Ordföranden har utslagsröst. Rådet sammanträder på ordförandens kallelse. Till dess åligganden höra:

- 1) att bestämma om fångarnas villkorliga frigivning. — Förslag om villkorlig frigivning för en fånge väckes inom anstaltsrådet av representanten för åklagarmyndigheten, fängelsechefen, fängelsets präster, läkare, lärare eller representanten för skyddsföreningen. Sedan fången och förslagsställaren — ev. även andra personer — hörts, fattar rådet sitt beslut, som proto-

*) Enligt § 15 av »Kungl. Maj:ts stadga angående vård och behandling i statens fängvårdsanstalter» (8 april 1938) har benämningen församlingsråd utbytt mot anstaltsnämnd. I denna nämnds arbete skola, där så finnes lämpligt, tre av fängvårdsstyrelsen för högst tre år i sänder utsedda personer »som äga god insikt och erfarenhet rörande social hjälpverksamhet eller annat liknande arbete», delta. Stadgan träder i kraft den 1 juli 1938.

kollföres. Gentemot detta beslut kan endast representeranten för åklagarmyndigheten inlägga protest. Om så sker hänskjutes frigivningsfrågan till domstol.

Den, som beviljats villkorlig frigivning, ställs under så lång tid som återstår av straffet, dock minst ett år, under uppsikt av skyddsföreningen i sin hemort. Saknar han fast uppehållsplats, anvisas honom en sådan. Finns ingen skyddsförening på platsen ställs han under polisuppsikt.

- 2) att avgöra frågan om förnyat straffavtjänande för fångar som rymt. — För en fånge som avviker från fängelse förnyas strafftiden; straffets början räknas från den dag han åter gripits. Visar det sig emellertid vid undersökningen av saken, att han icke rymt för att undgå straffavtjänandet utan av andra grunder, kan blott disciplinstraff utdömas.
- 3) att avgiva yttrande rörande placering i Sicherheits- och Arbeitshaus av fångar, som avtjänat sitt straff.
- 4) att avgiva yttrande över upphävandet av Sicherheitshaft.
- 5) att besluta om påläggande och avtagande av bojor. — Till vad som förut nämnts om rådets behörighet härvidlag kan tilläggas att rådet, då fånge rymt eller gjort rymningsförsök, kan pålägga honom fotbojor under en tid av högst 6 månader.
- 6) att bevilja fångar permission. Permission kan i vissa fall — vid anhörigas sjukdom eller död, då det gäller viktiga familjeangelägenheter och egendomsfrågor, omöjliga att uppskjuta — beviljas: 1) fångar, som avtjäna Haft, 2) fångar, som avtjäna Gefängnis, om de fullgjort minst hälften av det dem ådömda straffet och under tiden uppfört sig väl, 3) fångar, som avtjäna Korrektionshaus och tidsbestämt Zwangsarbeit, om de fullgjort minst hälften av straffet och uppträffats i högsta uppförandeklassen. Permission kan icke

beviljas under längre tid än sammanlagt 2 veckor om året. Permissionstiden inräknas icke i strafftiden. Vid anhörigas sjukdom eller död kunna även fångar, som icke uppfylla nämnda villkor, under bevakning erhålla permission under en tid av högst 24 timmar, om staten därigenom icke åsamkas några utgifter. I sådana fall brytes icke straffet.

- 7) att besluta om upp- och nedflyttning i olika uppförandeklasser av fångar, ådömda Zwangsarbeit och Korrektionshaus. Den lettiska verkställighetslagen räknar i de flesta fall med tre uppförandeklasser, under-, mittel- och oberstufe, enligt vår terminologi 1., 2. och 3. klassen. I första klassen hållas fångarna under $\frac{1}{6}$ av straffet (dock ej kortare tid än 3 månader; då det gäller livstidsfångar ej kortare tid än 3 år), i 2. klassen befinna de sig under en tid motsvarande $\frac{1}{4}$ av straffet (livstidsfångar dock minst 4 år); därefter kunna de uppflyttas i högsta, 3:e klassen. För vissa svårare brottslingskategorier finns ännu en klass, den s. k. disciplinarstufe, som omfattar strafftidens tre första månader.

Arbetsdriften vid de lettiska fångvårdsanstalterna har under senare år på ett genomgripande sätt nyordnats. Straffverkställighetslagen av den 20 juni 1936 lägger stor vikt vid att utveckla fångarnas arbetsförmåga och tillvarata deras arbetskraft. Kostnaderna för arbetsdriftens organisation och utveckling bestridas av en särskild fångarbetsfond, bildad av de medel som inflyta av fångarnas verksamhet. Från denna fond utbetalas först och främst:

- 1) Den del av fångarnas arbetslön som de själva få behålla.
- 2) Utgifterna för anskaffande av arbetsmaterial.
- 3) Utgifterna för arbetets organisation.
- 4) Den vid arbetsdriften anställda personalens löner.
- 5) Amortering av kostnaderna för nödiga maskiner och verkstäder.
- 6) Utgifter för olycksfallsförsäkring av fångarna i arbetet.

Till dessa punkter lämnas i lagen följande upplysningar: Fångarbetet betalas med dag- eller ackordlön. Lönerna bestämmas av fängelsedepartementet; de få emellertid icke överstiga lönerna i den fria arbetsmarknaden. Av arbetslönen få fångarna själva behålla 50%. De övriga 50% disponeras av fonden. Denna äger även förfoga över nettoinkomsten av fångarnas arbeten. För att befordra arbetsdriftens utveckling kan vid slutet av varje verksamhetsår till de inom driften omedelbart anställda efter en av justitieministern stadfäst plan utbetalas intill 20% av fångarbetsfondens vinst som tantiem; detta lönetillägg får icke överstiga 2 månadslöner.

Intill 10% av fondens avkastning kan av direktören för fängelsedepartementet överlämnas till skyddsverksamheten bland frigivna fångar.

Fångarbetena äro befriade från alla krono- och kommunalutskylder.

Alla arbetsföra fångar, som äro ådömda Zwangsarbeit, Korrektionshaus, Gefängnis och Haft överstigande 7 dygn, äro pliktiga att arbeta. Den dagliga arbetstiden får i genomsnitt per år icke överstiga 10 timmar; periodvis kan den emellertid uppgå till 12 timmar.

Fångar, ådömda Zwangsarbeit, Korrektionshaus och Gefängnis bära anstaltsdräkt efter föreskrivna mönster. De olika uppförandeklasserna markeras genom respektive 1, 2 och 3 ränder å ena ärmen. De som ådömts Haft äga rätt att bära egna kläder. I vissa fall kunna även de som avtjäna Gefängnis-straff eller som uppnått högsta uppförandeklassen inom de förstnämnda straffarterna beviljas denna rätt.

Fångarna kunna få tillstånd att för en del av sin arbetsförtjänst eller för egna medel inköpa livsmedel av olika slag och andra tillåtna saker. Vid centralfängelset i Riga har t. ex. varje fånge möjlighet att för egna medel inköpa intill 1 liter mjölk om dagen. Rökning är tillåten inom

fängelserna, dock icke för fångar, som tillhöra disciplinar- eller understufe. Fångarna kunna beviljas tillstånd att prenumerera på vissa, av myndigheterna bestämda, tidningar. Någon speciell fängstidning förekommer icke.

Beträffande rätten att mottaga besök samt att skriva och mottaga brev gälla olika bestämmelser för fångar tillhörande olika uppförandeklasser. Fångar i första klassen (understufve) få mottaga besök en gång var femte vecka i 15 minuter. Besökaren, endast en åt gången mottages, måste vara nära anhörig. Fångar i andra klassen (mittelstufve) kunna få ett 20-minuters-besök var tredje vecka av två personer, nära anhöriga. Fångar i tredje klassen (oberstufve) slutligen kunna beviljas besök en gång i veckan; besökstiden kan för dem utsträckas till en timme; även avlägsnare släktingar och obesläktade vänner kunna få besökstillstånd; mer än 3 personer åt gången mottages ej.

Fångarna få skriva och mottaga brev lika ofta som de få mottaga besök. Fästmör och »sällskap» räknas icke som anförvanter. Fångarna i de lägre uppförandeklasserna få därför inte uppehålla någon förbindelse med sådana eller mottaga något ifrån dem. Många begära och erhålla emellertid tillstånd att gifta sig under fängelsetiden. Vid centralfängelset i Riga äga enligt uppgift giftermål rum varje månad.

För dem som begå brott mot fängelseordningen finnas ett flertal olika disciplinstraff. Det mildaste är som hos oss varning. Därefter kommer förlust av böcker, tidningar, skrivutensilier o. d. under högst 6 veckor, förbud att mottaga besök under lika lång tid o. s. v. Strängare straff äro inskränkning av kosten till en viss mängd vatten och bröd under högst en vecka, förlust av sängkläderna under högst 4 veckor och strängast: ljus arrest (Karzer) intill 2 veckor samt mörk arrest intill 1 vecka. Den som undergår Karzer blir under tiden satt på vatten och bröd; var fjärde dag erhåller han dock full kost och — om han undergår mörk Karzer — belysning i cellen.

I Lettland besökte jag tre fängelser, alla belägna i Riga. Centralfängelset i Riga (Rigas Centralciētums), det s. k. Terminfängelset (Rigas Terminciētums), till vilket dels hör en avdelning för kvinnliga fångar, dels en avdelning för manliga rannsaknings- och korttidsfångar, samt ett ungdomsfängelse (Rigas Nepilngadigo ciētums).

I Rigas centralfängelse förvaras omkring 1300 fångar, ungefär en tredjedel av landets fångantäl, sådana som ådömts Zwangsarbeit, Korrektionshaus och Gefängnis samt även sådana, vilka omhändertagits enligt lagarna för Sicherheitshaft och Arbeitshaus. Fängelset stammar från den ryska tiden. Byggnaderna äro gamla och i vissa stycken bristfälliga. Under senare år ha emellertid omfattande reparationer och nybyggnader företagits.

Fångarna förvaras allt efter straffets art å olika avdelningar inom fängelset. I enrum hållas endast politiska fångar, vissa grövre förbrytare och sådana, som ej kunna finna sig tillrätta i gemensamhet. De allra flesta bebo från straffets början gemensambetsrum av varierande storlek. Utrymmesbristen är starkt kännbar. Särskilt fångar tillhörande de lägre uppförandeklasserna äro ofta primitivt inkvarterade. Det finns rum med sängplatser för ända till 30 män. Sängarna äro under dagen uppfällda mot väggarna. Tvärs igenom rummet står ett långbord, vid vilket fångarna intaga sina måltider. För övrigt finns ingenting annat i möbelväg än ett väggskåp, i vilket varje fånge har ett fack för toalettartiklar o. d. Ljuset släcks här kl. 9 e. m.

Mindre och hemtrevligare äro tredjeklassfångarnas rum. Sängarna slå där på golvet. Mellan dem finnas små bord, där fångarna förvara sina personliga saker: böcker, blommar, cigarretter o. a. Tavlor och gardiner finnas i dessa rum. I varlt och ett av dem finns också en radiohögtalare, genom vilken varje dag mellan kl. 5—10 e. m. lämpliga musikprogram, föredrag o. d. utsändas. Ljuset släcks här först kl. 10 e. m. Även här äta fångarna vid ett långbord i rummets mitt. I dessa rum förvaras omkring 10 män.

Ett dystert intryck gjorde den avdelning för oroliga fångar, som jag fick tillfälle att se. En och en sutto fångarna i små celler liknande järnburar. Dörrarna hade ungefär i ansiktshöjd en gallerförsedd öppning, som lämnade fri sikt över hela rummet. Det var fruktansvärda uppsyner man här passerade. Letterna ha icke endast ett större utan också ett vida svårare fängmaterial att arbeta med än vi. En sinnessjukavdelning finns inom anstalten, men plats kan där endast beredas för mera allvarliga och utpräglade fall.

Fängelsets kroppssjukhus har plats för omkring 120 fångar och är försett med fullständig sjukhusutrustning. Även kirurgiska fall behandlas inom anstalten. Till Centralfängelset i Riga föras svårare och långvarigare sjuka från rikets övriga fängelser. Sjukhuset har både manliga och kvinnliga avdelningar. För mödrar med barn finnas särskilda salar. Mödrarna kunna få behålla sina barn tills dessa äro $1\frac{1}{2}$ år gamla. Vid svårare sjukdomsfall kan anstaltsläkaren i samförstånd med fängelsechefen på statens bekostnad tillkalla en fackläkare. Även på fångens egen begäran kan en sådan tillkallas; fången får emellertid då själv betala omkostnaderna.

Verkstäderna gjorde i jämförelse med bostadsavdelningarna ett mycket gott intryck. Man har i Lettland i hög grad lagt sig vinn om arbetsdriftens utveckling. För dennas organisation har i annat sammanhang redogjorts. De resultat som uppnåtts måste i betraktande av de små resurser som stått till buds sägas vara mycket goda. Många arbetsgrenar äro representerade. Liksom hos oss finnas verkstäder för bokbinderi, skomakeri, skrädderi, smidesarbeten av olika slag, snickeri och diversearbeten. Dessutom finns ett stort väveri, där tyger av olika slag tillverkas, från lakansväv för fångelsets egen räkning till duktyger av verkligt fin kvalitet, beställda av affärsföretag och privatpersoner i staden. Det står vem som helst fritt att till fängelseförvaltningen inkomma med beställningar på olika slags varor. En hel del arbeten utföras inom fångelset för statens räkning.

Arbetsdriften är genomgående mera hantverksmässigt betonad än i våra större fängelser. Under senare år ha emellertid maskiner i allt större utsträckning börjat komma till användning inom de olika yrkesgrenarna.

Utspisningen inom fängelset är tämligen enkel men tillräcklig. Den bygger i rätt stor utsträckning på bröd, potatis och soppor av olika slag. Inom köksavdelningen finns ett bageri, där allt bröd bakas, både det grova, mörka rågbröd, som ingår i den vanliga kosten och det veteblandade rågbröd, som tillhör sjukkosten.

Religionsvården är inom centralfängelset i Riga en betydligt mer invecklad sak än inom någon av våra fängelsevårdsanstalter. Där finns olika kyrkolokaler för protestanter, för romersk-katolska och grekisk-ortodoxa trosbekännare och slutligen ett litet torftigt kyrkorum för »gammaltroende«, en gammalrysk sekt, som under senare år endast haft ett fåtal medlemmar inom fängelset. De tre förstnämnda kyrkorna äro vackra och välhållna. En protestantisk och en romersk-katolsk präst äro fast anställda vid fängelset.

De lokaler i vilka skolverksamheten bedrives äro tämligen enkla, men själva verksamheten gjorde ett mycket gott intryck. Man har i Rigas centralfängelse två slags skolor för fångarna, dels en vanlig, motsvarande våra fängelse-skolor, med undervisning i lettiska språket, matematik, geografi och andra folkskoleämnen, dels en teknisk, där eleverna erhålla teoretisk utbildning i yrkesgrenar, i vilka de samtidigt praktiskt sysselsättas på verkstäderna. I den förra skolan bevistade jag en lektion i matematik. Klassen bestod av ett 20-tal yngre fångar. Läraren, en ung, för sitt arbete synnerligen intresserad man, framhöll med eftertryck att undervisningen såvitt möjligt bedrives individuellt. Som lärare i den tekniska skolan tjänstgjorde en gammal vitskaggig, vänlig ingenjör. Han gick omkring som en snäll och hjälpsam farbror bland sina elever. Då jag besökte hans lilla undervisningsrum hade han ett tiotal elever, yngre och medelålders män, som i sin dagliga gärning inom

fängelset voro snickare, smeder, elektriker och maskinarbetare. De stodo lutade över sina ritbord och sysslade ivrigt med passare, tuschpennor och penslar. De fingo utföra modellteckningar av maskiner, möbler m. m. Ett par av dem hade efter egna idéer på papperet byggt och inrett hela hus. En grundlig undervisning i materiallära stod även på schemat. Läraren var full av stolthet över sina elevers prestationer, och han framhöll med kraft att denna tekniska skola visat sig ha stor praktisk betydelse. Såvitt jag förstår skulle en skolundervisning av detta slag ha en stor uppgift att fylla även i vårt land, särskilt vid de av våra fängvårdsanstalter, där arbetsdrift i större skala förekommer.

Fängelsets bibliotek omfattar 8000—10000 böcker; av dessa äro emellertid många gamla och illa medfarna. Man söker energiskt utöka och förbättra bokbeståndet, bl. a. med hjälp av för fängvårdsverksamheten intresserade privata föreningar. Fångarna få vanligen låna 3 böcker i veckan; skolböcker inräknas icke i dessa boklån.

Kvinnoavdelningen vid Rigas Terminielums hyste vid mitt besök omkring 260 fångar. Bland dessa funnos även bötes- och rannsakningsfångar samt lösdriverskor. De sistnämnda räknas in i fångklientelet. Lösdrivare av båda könen ådömas vanligen betydligt kortare interneringstider än hos oss, från en vecka till någon månad, beroende på svårhetsgraden av deras förseelse och antalet gånger de varit intagna i fängelse.

De kvinnliga fångarna uppdelas efter samma principer som de manliga i olika uppförandeklasser. Mera svårartade och oroliga element liksom politiska förbrytare hållas avskilda från de andra, för vilka full gemensamhet råder från straffets början. Arbetsdriften inom kvinnofängelset är organiserad på samma sätt som inom centralfängelset fast givetvis i mindre skala och med ett mindre antal yrkesgrenar. Där finns bl. a. verkstäder för sömnadsarbeten,

väveri och bokbinderi. Fängelset har även ett stort tvätteri med en vidsträckt kundkrets ute i staden. Till korttidsfångar ges en del enklare arbeten. Jag besökte bl. a. en stor sal, där mellan 20 och 30 lösdriverskor från Riga sulto och redde drev.

Till Rigas Terminietums hör, som nämnts, även en avdelning för manliga rannsaknings- och korttidsfångar. Omkring 180 män voro vid mitt besök intagna där. En hel del av dessa voro rena lösdrivare, som icke begått brott men i ett eller annat avseende brutit mot gällande ordningsföreskrifter. De voro inkvarterade i stora gemensamhetsrum. En viss kategoriuppdelning dememellan existerade därigenom att de som samma antal gånger varit intagna på detta sätt i fängelset bebodde samma rum. Där funnos gamla smutsiga, skäggiga luffartyper, som genomströvat Balticum och stora delar av Ryssland, som talade 3—4 olika språk och som knappast visste var de en gång hört hemma. Deras enda fasta uppehållsplatser voro de fängelser, i vilka de då och då sattes in på några dagar eller veckor. De togo sin vistelse där med upphöjd ro. Bland de politiska fångarna funnos ganska många judar. Arbetsdriften är givetvis i denna anstalt betydligt enklare lagd än i centralfängelset. Verkstäder finnas emellertid för olika yrkesgrenar.

Fängelseområdet omges av en mur. I ett av dess hörn har byggts upp ett torn, där under dagarna en med gevär beväpnad vakt posterar. Han har därifrån överblick över hela området. Natttid vistas han nere på gården. Han får då hjälp i sin vaktjänst av en polishund, som har en av murens sidor på sin lott.

Inom fängelseområdet har anordnats en liten skjutbana, där befattningshavarna kunna öva sig i pistolskytte.

Ungdomsfängelset i Riga (Rigas nepilngadigo cietums) är avsett för ynglingar i åldern 18 till 21 år. Fångantalet uppgår i medeltal per dag till omkring 70. Fängelset ligger

icke långt ifrån Rigas termincietums och har samma chef som detta. Även här finns verkstäder för snickeri, bokbinderi, diversearbeten m. m. Skolundervisning är anordnad för fångarna; skolsalen används även för andaktsstunder. Efter 21 års ålder överförs fångarna till centralfängelset. Dit komma även de som begått svårare disciplinförseelser. Vid mitt besök hade just tre fångar i 19-20 årsåldern fått lämna anstalten, emedan de sökt uppvigla sina kamrater till hungerstrejk; de ville demonstrera mot att ungdomsfångar icke tillåtas röka.

Fängelsedisciplinen är i Lettland i rätt hög grad militärt betonad. Då anstaltschefen eller någon av hans närmaste män inträder i ett rum, där fångar vistas, ropar vakthavande konstapeln ett lystringsord. Fångarna — det gäller både män och kvinnor — ordna sig omedelbart i två led och intaga givaktställning. Den besökande och fångarna utbyta därefter korta hälsningsuttryck (»Sveiki« — »Esat sveiks«). Under fångarnas vistelse i arbetslokalerna har man emellertid av praktiska skäl börjat lägga bort dessa militära ceremonier.

Lettland har sammanlagt 15 fängelser. Flera av dessa äro helt eller delvis jordbruksanstalter.

Skyddsverksamheten i Lettland har i förhållande till det stora antalet på fängelser och anstalter intagna mycket begränsade möjligheter. Under statens första år hade man varken tid eller pengar för denna verksamhet. På initiativ av fängelseförvaltningen bildades emellertid så småningom på olika orter föreningar med uppgift att arbeta bland från fängelser och ungdomsanstalter frigivna och bland deras anhöriga. Dessa skyddsföreningars ekonomiska resurser äro icke stora men de ha stor betydelse ur övervaknings- och arbetsförmedlingssynpunkt. I de olika fängelsernas anstaltsråd sitter som nämnts en representant för ortens skyddsförening.

Straff- och straffverkställighetslagarna i Lettland och Estland uppvisa många likheter. De ha ju sin grund i samma ryska lagar. Den självständiga och intensiva lagstiftningsverksamhet, som ägt rum i dessa båda länder, sedan de för snart 20 år sedan bröto sig ut ur det gamla ryska riket, har emellertid också medfört betydande skilligheter på straffrättens område.*)

Den estniska strafflagen räknar med följande fem allmänna straffarter: dödsstraff**), tvångsarbete, fängelse, arrest och böter.

Tvångsarbete utdömes på livstid eller på en tid av minst 4, högst 15 år. (Vid sammanläggning av olika straff kan strafftiden förlängas till 20 år).

Fängelse utdömes på en tid av 14 dagar till 6 år. (Detta straff kan icke förlängas utöver 6 år. Vid sammanläggning av olika längre fängelsestraff kan emellertid domstolen förvandla dem till tvångsarbete i 4 till 5 år).

Arest utdömes på en tid av en dag till 6 månader.

Böter. Minsta bötesbelopp är en estnisk krona (enligt nuvarande kurs något mer än en svensk krona). Om bö-

*) Allmänna översikter över de lettiska och estniska straffsystemen givas i Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire, Bulletin de la commission internationale pénale et pénitentiaire, delarna IV (1935) och VI (1937).

**) Detta straff kan utdömas i alla de tre baltiska länderna (i Lettland dock som nämnts icke av allmän domstol). Vart och ett av dem har sin egen metod för verkställandet därav. I Estland får den dödsdömde välja mellan att hängas eller att intaga gift. Under åren 1930-37 dömdes enligt uppgift 6 män till döden. Fem av dem valde giftet. Den sjätte hängdes; även denne hade bestämt sig för giftet men kunde icke förmå sig till att tömma giftglaset under den tid som givits honom härtil. De dödsdömda avrättas inom fängelset. I Lettland sker avrättningen obligatoriskt medelst hängning. Där har statspolisen hand om exekutionen, som äger rum ute i skogen. I det tredje baltiska riket, Litauen, verkställs dödsstraffet medelst giftgas. Det bör framhållas att dödsstraffet i alla dessa länder endast tillgripes gentemot sådana, som begått mycket grova förbrytelser, vanligen planlagt mord i förening med rån.

terna icke betalas förvandlas de till arrest efter ungefär samma principer som tillämpas i Lettland.

Den estniska strafflagen känner icke förvaringsåtgärder som Sicherheitshaft och Arbeitshaus. I någon mån motsvaras emellertid dessa av de restriktiva bestämmelser (förbud att driva vissa yrken, vistas på vissa platser o. s. v.), som av domstolarna kunna tilläggas straffen.

Fängelseförvaltningen (motsv. vår fängsvårdsstyrelse) utgör i Estland som i Lettland en avdelning av justitieministeriet. Chefen kallas direktör. De olika anstalterna styrs av anstaltsdirektörer, som vid sin sida ha medhjälpare av ungefär samma slag som deras kolleger i Lettland. Vid varje anstalt finns ett anstaltsråd (Aufsichtsrat), som sammanträder minst en gång i veckan. Ständiga medlemmar i detta äro direktören, en av hans assistenter (Gehilfen) och fängelseläkaren. Rådet har bl. a. att handlägga frågor om fångarnas uppförande och arbetsflit, beviljande av permission, upp- och nedflyttning i olika uppförandeklasser samt beslutande om villkorlig frigivning. Då frågor av sistnämnt slag behandlas utökas rådet med en representant för vardera domstolen och den allmänna åklagarmyndigheten i fängelsens distrikt och eventuellt med några av fängelsens befattningshavare i olika grader samt en representant för ortens skyddsförening. Rådet har även möjlighet att vid frågor rörande villkorlig frigivning tillkalla fångens närmaste anhöriga för att höra deras mening.

Det lettiska anstaltsrådet har, som synes, en del viktiga frågor att yttra sig över, som icke återfinnas på det estniska rådets program. Men detta sammanhänger med den strängare lettiska strafflagens bestämmelser om straffs avtjänande i bojar, om Sicherheitshaft och om förnyat straffavtjänande vid rymning.

Föreskrifterna om fångarnas uppflyttande i olika uppförandeklasser äro omständligt utformade. Det finns tre klasser: 1) für die zu Prüfenden, (för dem som skola provas); 2) für die sich Bessernden, (för dem som bättra

sig); och 3) für die Vorbildlichen, (för de förebildliga). I första klassen tillbringar fången minst $\frac{1}{6}$ av den tid han måste avtjäna för att kunna villkorligt frigivas, d. v. s. av halva den ådömda strafftiden. I andra klassen tillbringar han minst $\frac{4}{6}$ av denna tid. Därefter kan han överföras till högsta uppförandeklassen. Andra klassen är uppdelad i tre olika etapper. De olika klasserna markeras genom 1, 2, resp. 3 gula band på ena armen; andra klassens tre etapper genom svarta siffror. Till de olika klasserna höra noggrant preciserade förmåner. Fångar i andra klassen få t. ex. läsa vissa tidningar, röka och använda egen kudde och egna lakan. Fångar i högsta klassen kunna bl. a. beviljas tillstånd att en dag i veckan under sex timmar iklädda egna kläder lämna anstalten och utan bevakning bege sig ut i staden för att hälsa på sina anhöriga eller sköta sina angelägenheter. Då någon nära anhörig dött eller svårt insjuknat kunna dessa högsta klassens fångar med avbrytande av straffet erhålla permission under högst 3 dagar; samma tillstånd kan givas fångar, ådömda arrest eller ett fängelsestraff som icke överstiger 3 månader.

Fångarnas uppförande och arbetsflit bedömas efter ett visst mark- eller poängsystem. Tiden för förvärvandel av en poäng får icke överstiga en månad. Dåligt uppförande medför poängavdrag. Uppflyttning i klass är beroende av denna poängberäkning.

De disciplinstraff som komma till användning äro ungefär desamma som i Lettland. Mörk arrest förekommer emellertid icke.

Skyddsverksamheten i Estland är i viss mån statligt organiserad. Mellan skyddsföreningarna — en sådan skall om möjligt finnas i varje fängelses distrikt — och fångvårdsanstalterna råder ett intimt samarbete, noga preciserat i straffverkställighetslagen och anstaltens arbetsordning. Dessa föreningar ha icke endast till uppgift att omhändertaga och övervaka frigivna. De skola genom utvalda representanter följa fångarnas utveckling under strafftiden och

skaffa sig kunskap om deras familje- och förmögenhetsförhållanden. De skola vidare medverka till deras sedliga fostran och ägna omsorg åt deras kulturella behov. De erhålla statsbidrag för sin verksamhet och åtnjuta en juridisk persons rättigheter.

I Estland besökte jag två fångvårdsanstalter, centralfängelset i Tallinn (Reval) och Harkufängelset, ett jordbruksfängelse omkring $1\frac{1}{2}$ mil utanför huvudstaden. I centralfängelset äro intagna omkring 1200 av landets nära 4000 fångar. Fängelsets huvudbyggnad är en gammal fästning. Med sina långa, låga valv och sina mörka salar gör den ett ganska dystert intryck. Sedan flera år tillbaka håller man emellertid på med reparationer och förbättringar. Inom fängelseområdet har bl. a. en helt ny bostadsavdelning uppyggt. Fångarnas förläggning är ordnad på ungefär samma sätt som i centralfängelset i Riga: stora salar med uppfällbara britsar för fångar i de lägre uppförandeklasserna, mindre och trevligare rum för tredjeklassfångarna, isoleringsavdelningar för politiska fångar och för farligare förbrytare samt för de oroliga.

Verkstäderna äro trängre och mörkare än i Riga. Arbetsdriften synes icke på långt när ha nått samma utveckling som där, trots att den i huvudsak är på samma sätt organiserad. I Tallinn har man endast arbeten för fängelsets egen räkning och smärre privatbeställningar att tillgå. Omkring $\frac{1}{3}$ av fångarna sitta praktiskt taget utan arbete. De arbetspremier som utbetalas äro också i genomsnitt betydligt mindre än i Riga. »Fångarnas arbetslön«, heter det i straffverkställighetslagen, »beräknas per dag eller styck, motsvarande arbetets kvalitet, till ett belopp av 10—75% av den betalning, som fria arbetare erhålla för samma arbete efter samma grunder.« Även i Estland tillfaller 50% av premierna en arbetsfond. I centralfängelset finnas verkstäder för bokbinderi, snickeri, skomakeri, korgarbeten m. m. I bokbinderiet placeras gärna livstidsfångar.

Tallinnfängelsets kyrkolokal är mycket torftig, gemensam för protestanter och grekisk-katolska trosbekännare. Inga fast anställda präster finnas. Någon ordnad skolgång för fångarna förekommer för närvarande icke inom centralfängelset. Anstalten har emellertid ett mindre anslag för föredrag, biograf- och andra föreställningar. I arbetet för fångarnas moraliska och kulturella höjande tar den till fängelset knutna skyddsföreningen en verksam del.

Till fängelset hör ett bibliotek med omkring 8000 böcker.

Anstaltens sjukhus har plats för något mer än 100 fångar, män och kvinnor. Dit föras svårare sjuka från Estlands alla fängelser. Från centralfängelsets apotek erhålla övriga fångvårdsanstalter sin medicin.

Till Tallinnfängelsets kök hör ett ganska stort bageri, i vilket bröd bakas även till Harkuanstalten.

Jordbruksfängelset i Harku omfattar ett område av omkring 1000 hektar. Där arbeta sommartid omkring 800 fångar, av vilka 150 äro kvinnor. Vintertid går fångantalet ner till ett par hundra. Omkring en tredjedel av fängelsets område utgöres av torvmark. Resten är skogsmark, ängar, åkrar och trädgårdsjord. Torvindustrin är fängelsets främsta arbetsgren. Den förser de flesta av Estlands fångvårdsanstalter med bränsle och utgör fängelsets förnämsta inkomstkälla. Man har dragit en liten primitiv järnväg från själva anstalten några kilometer ut i torvmarken. Lag av män och kvinnor arbeta där under uppsikt av med gevär beväpnade konstaplar.

Harkufängelset har en kreatursbesättning på omkring 100 kor och 40 hästar.

Anstaltens trädgårdsavdelning är ganska storslagen; den omfattar omkring 5 hektar. År 1937 såldes t. ex. därifrån 12000 kg. krusbär, 10000 kg. svarta vinbär och en mängd frukt av annat slag, äpplen, plommon m. m.

Harkufängelset levererar all brödsäd samt alla ladugårds- och trädgårdsprodukter till centralfängelset i Tallinn.

Fångförläggningarna äro i stort sett ganska primitiva,

särskilt de som endast användas sommartid; de göra närmast intryck av provisoriska sovbaracker. Med fångarbetskraft har man emellertid under senare år börjat bygga nya anstaltsbyggnader.

Som helhet gjorde Harkufängelset ett gott intryck. Det föreföll att i hög grad ha framtiden för sig. Den unge, driftige och sympatiska direktören var besjälad av ett verkligt fängvårdsintresse.

I närheten av Harkuanstalten ligger ett ungdomsfängelse, där ett 100-tal pojkar i ålder upp till 20 år äro intagna. Trädgårdsskötsel är där den huvudsakliga arbetsgrenen. Vid denna anstalt förekommer även skolundervisning.

Fängelseväsendet i Estland och Lettland står givetvis i vissa avseenden på en lägre nivå än hos oss. Av vad jag såg och hörde i de anstalter jag besökte fick jag emellertid den uppfattningen att det befinner sig i rask utveckling och att man målmedvetet strävar efter att höja fängsförvaringen och fångbehandlingen till verklig fängvård. Det som framför allt utgör ett hinder härvidlag, då det gäller anstalter sådana som centralfängelserna i Tallinn och Riga, är det stora fångantalet. Man framhöll också för mig på båda hållen de oöverstigliga svårigheter det beredde direktören och hans medhjälpare att ens tillnärmelsevis lära känna de fångar de hade att ansvara för och i viktiga fall avgiva utlåtanden om.

Kriminalpolitiske Betragtninger.

Af mag. art. KARL O. CHRISTIANSEN.

I en afhandling i nærværende tidsskrift (1938, 3.—4. hefte: Nogle betragtninger over straffens begrundelse og formaal) stiller forfatteren, est. landsdommer *Hugo Christensen*, sig det maal at forsøge »at trænge frem til de ledende eller »øverste« grundsætninger for »den filosofiske kriminalret«¹⁾. Han indrømmer, »at saa godt som alle de hidtil gjorte forsøg ikke er opmuntrende . . . , idet man enten er gaaet ud fra et a priori vedtaget dogme, der som regel har været frugten af utopiske tanker, hvorfor det ikke kan undre, at forsøget paa at presse de faktiske livsforhold ind under de opstillede rammer ikke er lykkedes, eller ogsaa er man kommet til en fælles grundsætning paa grundlag af altfor letkøbte generalisationer fra en enkelt side af straffens væsen«²⁾. Forfatteren mener dog ikke, at det er forsvarligt at afvise ethvert forsøg i den retning paa forhaand. Ved at behandle »de foreliggende kendsgerninger saa vidt muligt rent empirisk og uden opstilling eller fastholdelse af aksiomer eller arbejdshypoteser«³⁾ kan man undgaa de tidligere forsøgs metodiske vanskeligheder og fejltagelser. Det, det gælder om, er »at der gaas ud fra livsforholdene, som de foreligger eller har foreligget til forskellige tider og forskellige steder, og derfra ved gradvis bortfjernelse af de specielle træk søges tilbage til den fælles grundsætning indenfor den enkelte gruppe og derefter om

¹⁾ Op. cit. p. 166.

²⁾ Ibid. p. 221.

³⁾ Ibid. pp. 167—68.

gorligt mellem grupperne indbyrdes, indtil man kommer til den størst opnaaelige enkelthed¹⁾. Herved undgaar man, »at bygge strafferettens grundsætninger op paa a priori vedtagne begreber, etiske postulater eller mystiske begreber, at være afhængig af forudfattede samfundsopfattelser eller nogen hypotese angaaende aarsagslovens gyldighed paa viljeslivets omraade eller deraf udledede postulater²⁾.

Jeg har saa udførligt og i sammenhæng gentaget afhandlingens væsentligste udtalelser om maal og metode, fordi jeg mener, at forfatteren — trods udtalelsernes tilsyneladende klarhed — alligevel i flere henseender gør sig skyldig i en principiel uklarhed, der faar betydning for det resultat, han kommer til. Naar jeg — skønt lægmand paa dette omraade, dog vover at fremføre visse som regel erkendelsesteoretisk begrundede indvendinger, kan jeg paa beraabe mig forfatterens egne af *Ørsted* inspirerede ord: »... samt at den overtro bør udryddes, at det drejer sig om spørgsmaal, paa hvilke kun juristen har forstand; det er tværtimod almenmenneskelige problemer, som enhver oplyst samfundsborger bør tage sit standpunkt til³⁾. Jeg maa dog fremhæve, at min kritik ikke gælder forfatterens almindelige syn paa strafferetsplejen og specielt ikke hans vurdering af nævningedomstoles og meddomsmænds betydning — blot skal jeg tilføje, at disse elementers værdi godt kan anerkendes udfra andre synspunkter end det af ham skitserede.

Som tidsskriftets læsere vil erindre, opstiller forfatteren en teori, han kalder »den naturvidenskabelige teori om kræfternes balance«. At teorien kaldes »naturvidenskabelig«, er ikke noget tilfælde. Forfatteren rober overalt i sin afhandling en stærk beundring for alt, hvad der har med naturvidenskab at gøre, og han synes at mene, at den

¹⁾ Ibid. p. 221.

²⁾ Ibid. p. 247.

³⁾ Ibid. p. 247.

blotte anvendelse af prædikatet »naturvidenskabelig« indeholder et forsvar for teoriens rigtighed¹⁾.

Der er i og for sig intet overraskende i denne begejstring for naturvidenskaben. Inden for sit ret snævre omraade har den naturvidenskabelige metode jo givet resultater, der i sikkerhed overgaar, hvad andre videnskaber har kunnet opvise. Siden den moderne fysiks gennembrud omkr. renaissance, der muliggjorde en kvantitativ, matematisk formulering og behandling af de konstaterede lovmæssigheder, — som netop var vundne, ved at man havde holdt sig til tingenes materielle (d. v. s. kvantitative, maaelinge) egenskaber —, er det lykkedes at skabe et mere og mere omfattende fysisk-kemisk system, som ikke alene giver den i øjeblikket bedst mulige beskrivelse af »naturen«, men som ogsaa i høj grad har vist sig praktisk anvendelig som grundlaget for hele den moderne teknik.

Den naturvidenskabelige metode har da ogsaa i høj grad vist sig smittende. Desværre har det været meget vanskeligt at anvende den udenfor sit eget snævre felt: astronomi, fysik, kemi. Allerede naar man gaar over til en videnskab som biologi, der jo i almindelighed regnes med blandt naturvidenskaberne, viser vanskelighederne sig, idet en hel række af livsfænomenerne ikke hidtil har ladet sig forklare naturvidenskabeligt. Selv om en saadan forklaringsmaade stadig er idealet for mange biologer, maa de dog med *W. Johansen* — hvis indstilling iøvrigt nærmest var mekanisk — indrømme, »at man synes at fjernes mere og mere fra muligheden af en kemisk-fysisk forstaaelse af »selve livet« og dets ytringer . . . »²⁾.

I psykologien begyndte man i den sidste halvdel af forrige

¹⁾ Se fx. *ibid.* p. 171, hvor forfatteren — efter at have afvist definitioner paa begrebet »ret«, der indeholder kendemærket »sædelige betragtninger« — fremhæver, at det her skal »blive forsøgt . . . at give et mere med naturvidenskabelige synspunkter stemmende billede af »retten««. Se ligeledes p. 173 og pp. 188—89.

²⁾ *W. Johansen: Biologi.*

aarhundrede inspireret af det samme ideal, at udføre eksperimenter i haab om ad denne vej at naa til opstillingen af psykologiske love, der var lige saa exakte og ufravigeligt sikre som naturvidenskabens. Det har været forbeholdt de sidste aartiers psykologer at indse, at psykologiske eksperimenter — selv om de paa ingen maade har vist sig værdiløse — ikke endnu har givet resultater, der var exakte nok til formuleringen af saadanne lovmæssigheder. Indtil videre maa man koncentrere sig om en kvalitativ undersøgelse og bestemmelse af de psykologiske fænomener; den er en nødvendig forudsætning for konstateringen af kvantitative love¹⁾.

Ogsaa for sociologiens vedkommende, der af sin grundlægger, *Auguste Comte*, blev betegnet som »social fysik«, blev det naturvidenskabelige og biologiske ideal lidt efter lidt opgivet, efterhaanden som man klarere og klarere indsaa, at sociale fænomener er væsensforskellige fra naturvidenskabens og biologiens genstande²⁾.

Hvad enten man inddeler videnskaberne efter deres genstand eller efter deres metode, kan man med sikkerhed sige, at strafferetten ikke hører hjemme blandt naturvidenskaberne. Blandt dens »forudsætninger« findes der kun en enkelt, der med nogen ret kan betegnes som en naturvidenskab: kriminalbiologien; men som anført ovenfor er den strengt naturvidenskabelige (matematiske og kvantitative) metode ikke eneraadende indenfor biologien, og desuden udgør kriminalbiologi — i hvert fald hvis man tør dømme efter vor øjeblikkelige viden — den mindst væsentlige del af de tre videnskaber, der kan tænkes at bidrage

¹⁾ W. Köhler: *Psychologische Probleme*, Berl. 1933, p. 25, se i det hele taget kap. 2 om: *Psychologie und Naturwissenschaft*.

²⁾ Jeg kan bl. a. anføre den franske historiker, Parodi, der i et værk: *La philosophie contemporaine en France*, Paris 1919, p. 115, skildrer metoden som »une manière de présenter les faits sociaux vraiment trop facile, peu instructive, toute verbale et, pour tout dire, comme une forme de »philosophie paresseuse«.

til kriminalitetens etiologi: kriminalbiologi, kriminalpsykologi (og -psykiatri) og kriminalsociologi. Men at man blandt de mange forudsætninger for en i saa vid udstrækning som muligt empirisk begrundet strafferet finder en enkelt videnskab, der til en vis grad anvender den naturvidenskabelige metode, gør naturligvis ikke strafferetten selv til nogen naturvidenskab, og derfor er der ikke nogen som helst grund til at forsøge at udtrykke retlige forhold i billeder hentede fra naturvidenskabens omraade.

For en nærmere betragtning viser det sig da ogsaa, at det af forfatteren anvendte billede i visse henseender ligefrem kan virke vildledende. Billedet er — som man vil erindre — hentet fra mekaniken. Idet det, der karakteriserer ethvert retligt forhold, iflg. forfatteren er, at det er »et kompromis mellem paa den ene side det enkelte individs trang til at udfolde sig i frihed, og paa den anden side de andre individers modstand mod, at udfoldelsen breder sig for vidt«, bliver »retten (og dermed dens modstykke pligten) identisk med den tilstand, der udviser balance mellem de 2 modvirkende kræfter, d. v. s. hvor tryk og modtryk er lige store«¹⁾. »Retsbrudssituationen bliver herefter det udsving fra balancen, som er en følge af overskridelse af udfoldelsens grænser«, og »retshaandhævelsen i al almindelighed bliver da samfundets reaktion mod udsvinget fra balancen og tilsigter at give et saadant udsving i modsat retning, at balancen genoprettes«²⁾.

Da det, der karakteriserer naturvidenskaben, er, at dens love kan udtrykkes kvantitativt, vil man, hvis man ikke stadig holder sig for øje, at det nævnte billede kun er en vag analogi, hentet fra en helt anden verden end den retlige, fristes til at tro, at »individets trang til at udfolde sig i frihed« og »de andre individers modstand mod, at

¹⁾ Op. cit. p. 171.

²⁾ Ibid. pp. 229—30.

udfoldelsen breder sig for vidt«, er størrelser, der kan maales.

Dette antydes da ogsaa af forfatteren, naar han siger, at tryk og modtryk er »lige store«, og navnlig naar han omtaler »udmaalingen af det modtryk, retsbruddets tryk maa afføde«¹⁾, endvidere ved omtalen af »justeringen af denne vægt«, hvor han bruger udtrykket: »nulpunktet for kræfternes balance«²⁾. Han fremhæver yderligere »som gennemsnitlig regel«, at nulpunktet for kræfternes balance »ligger lavest« i stater med ensrettet styre, medens det »ligger højest« i stater med liberale styreformer. Selv om der — af gode grunde — ikke siges noget som helst om, hvad nulpunktet ligger højest eller lavest i forhold til, og selv om der heller ikke siges noget om, hvor meget det ligger højere eller lavere, kan den læser, der ikke stadig erindrer, at der kun er tale om en analogi, let faa det indtryk, at dette nulpunkt kan fastlægges i forhold til en eller anden absolut maalestok, og at det maa være muligt at angive, hvor stor afvigelsen fra denne er.

Jeg kan i denne forbindelse anføre, hvad prof. *Jørgen Jørgensen* skriver i sine: *Filosofiske Forelæsninger*³⁾, om fysiske begrebs betydning: »Naturligvis kan et udtryks virkelige mening kun findes ved at bemærke, hvad man bruger det til, ikke ved hvad man siger om det«, skriver den amerikanske fysiker *P. W. Bridgmann* og *Jean Perrin* fremhæver det ved følgende almindelige udtalelse: »Ethvert begreb bliver tilsidst unyttigt, ja endogsaa meningsløst, naar man fjerner sig tilstrækkeligt fra de eksperimentelle omstændigheder, under hvilke det er blevet dannet«. Saaledes er det meningsløst at tale om begrebet »maalelig længde« uden at angive, hvorledes en saadan længde kan maales.... De ord, man bruger til at beskrive fænomenerne, skifter derfor betydning, naar

¹⁾ Ibid. p. 171.

²⁾ Ibid. pp. 171—72.

³⁾ I. p. 254. Kursiveringerne af mig.

man gaar over fra et anvendelsesomraade til et andet, d. v. s. man maa udforme forskellige begreber til beskrivelse af de forskellige omraader af »virkeligheden«, som man kan iagttage og undersøge, — eller med andre ord: paa hvilke selve ordet »virkelighed« har en antagelig mening. Dette forhold er selvfølgelig af fundamental vigtighed for anvendelsen af de fysiske teorier paa iagttagelsesverdenen og maa stadig huskes som en advarsel imod at udstrække teoriernes resultater til omraader, hvor de overhovedet ingen mening har«. Ganske i samme aand siger prof. *Alf Ross*: »Denn für die Begriffe gilt dasselbe wie für die Menschen: das, was sie tatsächlich sind, und das, wofür sie tatsächlich gelten, ergibt sich nicht so sehr aus ihren eigenen Erklärungen darüber, als aus der Art und Weise in der sie wirklich handeln und fungieren«¹⁾.

Den største fare ved en saadan naturvidenskabelig opfattelse af retten, som den her kritiserede, er, at man antager, at straffens (»modtrykkets«) »størrelse« kan bestemmes exakt ved en eller anden »udmaaling« af retsbrudssituationens (»udsvingets fra balancen«) »størrelse«. Herfra er vejen saa banet for en teori, der betragter den »nøjagtigt udmaalte« straf for »retsfærdigere« end alle andre straffe, idet man overser, hvilken rolle konventioner spiller paa rettens som paa moralens omraade.

Der er endnu et punkt, hvor det anvendte billede kan virke vildledende. Det er nærliggende fra billedet at slutte til en lovmæssighed, i kraft af hvilken »balancen« atter bringes til veje. Ogsaa dette antydes hist og her. Saaledes, naar forfatteren siger: »Forstyrrer et enkelt individ den nævnte balance, maa der (naar tanken stadig rettes mod den naturvidenskabelige parallel) opstaa et modtryk, der bringer balancen til stede paa ny«. »Paa retslivets omraade svarer hertil det, man har benævnet retshaandhævelse i

¹⁾ Kritik der sogenannten praktischen Erkenntnis, p. 16.

videre forstand«¹⁾. Ligeledes ved »straffens nærmere bestemmelse« som »den reaktion fra samfundets side, der følger, . . . og som tilsigter . . .«²⁾. I intet af disse tilfælde fremhæves det af forfatteren, at »retshaandhævelse i videre forstand«, eller »straf« er reaktioner, der ikke med nødvendighed følger paa retsbrudssituationen, selv om der ved definitionen af begrebet »straf« fremhæves, at straffen har et formaal.

Forfatteren har ingen steder gjort rede for, hvad det er for en lov, der gælder paa dette omraade. Rent logisk er der flere muligheder:

1) Den kan opfattes som en naturlov. Efter det, der i det foregaaende er sagt om naturvidenskabens omraade, vil det formodentlig være indlysende, at dette ikke kan være tilfældet.

2) Det kan være en »social« lov, d. v. s. det kan være en lov, der gælder for mennesker som medlemmer af et samfund. Meningen med den skulde da være, at en saadan adfærd, som den der i almindelighed karakteriseres som retsbrud, altid skulde afføde en reaktion: retshaandhævelse i videre forstand eller straf. Men heller ikke dette kan være tilfældet; thi rent faktisk afføder en hel del retsbrudssituationer (»udsving fra balancen«) aldrig nogen som helst reaktion, fordi de aldrig opdages, og en hel del andre medfører ikke nogen form for retshaandhævelse, men »kun« en mer eller mindre kraftig misbilligelse (eventuelt i sjældne tilfælde lynchjustits) fra det, forfatteren kalder »den offentlige mening«. Skulde der opstilles en sociologisk lov paa dette omraade, maatte den formuleres noget videre, fx. saaledes: naar en saadan adfærd, som den der i almindelighed karakteriseres som retsbrud, bliver almindelig bekendt i et samfund, vil der opstaa en misbilligende reaktion, der kan antage forskellige former (fx. retshaandhævelse). Denne

¹⁾ Op. cit. pp. 172—73. Kursiveringen af mig.

²⁾ Ibid. p. 235. Kursiveringen af mig.

lov forekommer mig ret sandsynlig; men der er dog ikke af forfatteren gjort noget forsøg paa at verificere den. Derimod har flere franske sociologer (bl. a. *Durkheim* og *Fauconnet*) indgaaende beskæftiget sig med problemet: forbrydelse-straaf set fra et rent sociologisk synspunkt, og der er fra deres side fremsat en opfattelse af analog art.

3) Endelig kan loven være normativ. Der kan efter sagens natur ikke være nogen tvivl om, at dette er tilfældet, selv om forfatteren ved sin definition af straffen forsigtigt undgaar det lille ord »bør« — og dermed ækvivalente udtryk — den sikre indikator for, at en teori indeholder normative momenter. Dette sidste punkt skal jeg vende tilbage til i næste afsnit af min kritik. Her kan jeg nøjes med at fremhæve det meget uheldige i at udtrykke en normativ lov ved et naturvidenskabeligt billede: den læser, der ikke til stadighed er mistænksomt indstillet, faar let det indtryk, at normen, ligesom det forhold, der er brugt som billede, er udtryk for en nødvendighed, og at den er bevist.

Endnu et sted røber forfatteren sin beundring for det naturvidenskabelige ideal. Han skriver: »Indfører man tidens dimension ogsaa paa disse fænomener, som man har gjort det indenfor fysiken ved den saakaldte relativitetsteori, vil man komme til, at tendensen mod regelmæssighed er vendt bagud i tid, medens tendensen mod det hensigtsmæssige er vendt fremad i tid«¹⁾. Lidt senere tilføjes der, at det i afhandlingen opstillede relative retsbegreb »stemmer bedre med nutidens verdensopfattelse«. Hertil er der for det første det at sige, at denne analogi ikke alene er meget overfladisk, men ogsaa direkte forkert, idet det forhold, forfatteren formodentlig tænker paa ved relativitetsteorien, er, at man ikke længere opererer med et absolut rumsbegreb og et absolut tidsbegreb, men med en fire-dimensional rum-tid, hvor begreberne rum og tid taget hver for sig ikke længere har nogen mening. Men der er ikke tale om, at man i relativitetsteorien har »indført tidens

¹⁾ Ibid. pp. 173—74.

dimension«. Den spiller en rolle allerede i *Aristoteles'* fysik, og er af fundamental betydning ogsaa i hele den klassiske fysik. For det andet er der grund til at fremhæve, at denne overensstemmelse mellem den relative retsopfattelse og nutidens verdensopfattelse (*Einsteins* relativitetsteori?) ikke er særlig dybtgaaende; den indskrænker sig til, at de begge kan karakteriseres med ordet relativ; men dette prædikat kunde anvendes allerede om *Giordano Brunos* verdenssystem.

Jo længere man fjerner sig fra naturvidenskabens eget omraade, desto større bliver faren for, at man ved at anvende naturvidenskabelige begreber, billeder eller synspunkter kommer til at tilsløre de fundamentale vanskeligheder ved det foreliggende problem; de løsninger og resultater, man naar ad denne vej, tør man ikke stole paa. Indenfor retslæren kan »naturvidenskabelige billeder« — som paavist — virke direkte vildledende; de er derfor ogsaa i pædagogisk henseende af negativ værdi.

Som anført har det været forfatterens ideal at løse sin opgave: at udfinde »strafferettens øverste grundsætning«, rent empirisk. Udgangspunktet er bestemt i følgende spørgsmaal: »Hvorledes har samfundsmagten faktisk til forskellige tider grebet den situation an, der kommer til at foreligge, naar et under dets interessesfære værende individ har krænket retsordenen?«¹⁾ Problemets løsning er givet i den ovenfor omtalte definition paa straffen, om hvilken forfatteren tilføjer: »denne definition synes at være baade vid og snæver nok til at dække den faktiske strafudøvelse til forskellige tider og paa forskellige steder«²⁾.

Udfra den givne problemstilling er svaret formuleret fuldstændig korrekt: i indikativ; men som allerede bemærket bliver definitionen paa begrebet »straf« netop af denne grund forkert. Straf er ikke en reaktion, som rent

¹⁾ Ibid. p. 221.

²⁾ Ibid. p. 235. Se ligeledes p. 247.

faktisk følger paa forbrydelsen. I visse tilfælde udebliver reaktionen af den ene eller den anden grund. Straf kan derfor kun defineres som en reaktion, der bør følge: formuleringen maa blive imperativisk. Og »strafferettens øverste grundsætning« kan — hvis man holder sig til den af forfatteren opstillede teori — kun være, at der paa det »udsving fra balancen«, der betegnes som retsbrudssituationen, bør følge »et saadant udsving i modsat retning, at balancen genoprettes«. Undlades dette »bør«, bliver definitionen uomtvistelig for vid, idet den kommer til at omfatte reaktionsformer, der intet har med retshaandhævelse at gøre.

Udfra hele afhandlingens aand er det forstaaeligt nok, at »bør«et udelades. Ligesom forfatteren med begejstring fremhæver alt, hvad der synes at have med naturvidenskab at gøre, saaledes afviser han foragteligt alle betragtninger, der kan karakteriseres som »etiske« eller »sædelige«¹⁾, idet de uden nærmere begrundelse betegnes som »mystiske«. Det lille ord »bør« vilde ganske vist have gjort definitionen paa begrebet »straf« mere adækvat; men det vilde ogsaa afsløre, at »den naturvidenskabelige teori om kræfternes balance« er normativ, og at den dermed som alle normative teorier har sin oprindelse i etiske eller sædelige eller moralske (disse udtryk betyder i denne henseende nøjagtig det samme) overvejelser, hvor følelser spiller den væsentligste rolle, idet erfaringens indflydelse paa dette omraade er ret begrænset.

I og for sig er der ikke noget som helst overraskende i, at »strafferettens øverste grundsætning« bliver normativ og til syvende og sidst afhængig af en etisk vurdering. Hvis

1) Se fx. *ibid.* pp. 171, 173, 222, 245, 247. Jeg skal ikke her komme ind paa en kritik af forfatterens opfattelse af det, der skulde ligge i begrebet »det sædelige«. (Se navnlig p. 173). Det er en rent spekulativ opfattelse, som han overhovedet ikke har forsøgt paa at bringe i overensstemmelse med de fænomener, man i dagligdags sprogbrug eller den almindeligt anerkendte filosofiske terminologi plejer at betegne med dette ord.

den paa nogen maade skal kunne anvendes, er det ikke tilstrækkeligt, at den siger noget om, hvordan der rent faktisk straffes; den maa give en regel for, hvordan der bør eller skal straffes. At straf hidtil er blevet tildelt efter een regel, er naturligvis ikke noget bevis for, at denne regel er retfærdigere end en hvilken som helst anden regel. Man kan aldrig slutte, at det faktiske er det, der bør være. Men deraf følger det, at der forud for opstillingen af »strafferettens overste grundsætning« maa gaa en etisk vurdering, en »sædelig betragtning«. Dette indrømmes da ogsaa i almindelighed af jurister. Hvis jeg ikke husker forkert, er det prof. Hurwitz, der i en dagbladskronik har kaldt skyldsspørgsmaalet for strafferettens grundproblem. Og spørgsmaalet om skyld er et spørgsmaal om, hvornaar et menneske bør underkastes straf. Det vil sige, at man ikke — saaledes som forfatteren prætenderer — kan undgaa at bygge strafferettens grundsætninger op paa et etisk postulat.

Ved en nærmere undersøgelse viser det sig da ogsaa, at det kun er, hvor forfatteren fremsætter sit metodologiske ideal, at han stiller sig saa afvisende overfor »sædelige betragtninger« og »etiske postulater«. Saasnart han i praksis skal realisere dette ideal, glipper det for ham, og han rober direkte eller indirekte, at ogsaa han anerkender vurderinger af den art, han selv kalder »mystiske«¹⁾. Det er næppe formaalsstjenligt at paavise dette i alle enkeltheder. Jeg skal nøjes med at give et par karakteristiske eksempler.

Som nævnt er definitionen paa begrebet »straf«, der indeholder »den naturvidenskabelige teori om kræfternes balance«, formuleret rent indikativisk, hvorved den som definition bliver forkert. Men hertil gøres der — af opportunitetshensyn — en imperativisk tilføjelse, der dog ikke er »gjort til et led i straffens definition«: »Som en brugbar arbejdshypotese opstilles det, at strafferettens overste grund-

¹⁾ Se saaledes pp. 167, 172, 174, 175, 229, 234, 237, 239, 241, 243, 244—45, 246, 247.

sætning er tilfredsstillelse af den offentlige menings krav¹⁾. Den formuleres undertiden lidt anderledes: »Naar hensynet til samfundets rolige trivsel gør det ønskeligt, at retsmyndigheden i størst muligt omfang retter sig efter den offentlige mening, . . . kan det forsvares at betegne kravet om tilfredsstillelse af den offentlige mening som straffens øverste grundsætning«, eller: »Det er det høje maal, der bør have sig for øje af rettens udøvere, og naar det er forsøgt at karakterisere dette ved udtrykket, at straffen bør tilfredsstille den offentlige mening . . . «²⁾, eller: »Det, som det herefter gælder om at ramme, er altsaa ikke, hvad en særlig højt udviklet retsfølelse vilde finde for ret og rimeligt, men netop den jævne mands retsopfattelse«³⁾. Udtryk som: »brugbar arbejdshypotese«, »gør det ønskeligt«, »kravet om«, »bør tilfredsstille«, »gælder om at ramme«, røber alle, at forfatteren ikke længere har bibeholdt sin interesse for, hvorledes straffen faktisk er blevet tildelt; han er — uden at have gjort opmærksom paa overgangen — begyndt at beskæftige sig med, hvorledes den bør tildeles. Selve indholdet af denne arbejdshypotese skal jeg senere vende tilbage til. Her har det kun været mig magtpaaliggende at paavise dens imperativiske karakter.

Den samme forskel mellem forfatterens teoretisk hævdede metodologi og hans praktiske anvendelse af den kommer særligt tydeligt frem ved hans diskussion om dødsstraffens berettigelse. Han fremhæver: »Mod dødsstraffens anvendelse taler: 1) »sædelige« følelser, paa hvilke der ikke her skal kommes nærmere ind«⁴⁾. Derefter rejser han yderligere to indvendinger mod dødsstraffens anvendelse, der netop begge har deres rod i det, forfatteren kalder »sædelige følelser«: »2) den unødige lidelse, der tilføjes forbryderen, hvis han dommes til døden under saadanne forhold, at der

1) Ibid. p. 247.

2) Ibid. p. 237.

3) Ibid. p. 234.

4) Ibid. p. 245.

gives ham haab om »benaadning« til livsvarigt fængsel«. Det er den sædelige følelse medlidenhed, der har inspireret denne indvending. (Noget lignende gælder forfatterens 4. argument for dødsstraffen, der ogsaa bygger paa en etisk vurdering af den lidelse, der tilføjes forbryderen).

Det tredje argument mod dødsstraffen indeholder paa tilsvarende maade en etisk betragtning, der som alle andre etiske overvejelser bundet i sædelige følelser: det vilde »være uretfærdigt at knytte strengere virkning til den tilstaaede skyld, idet erfaringen viser, at de mest forhærdede forbrydere er de mest haardnakkede benægttere«. Kun ud fra en (sædelig) følelse af, at den mindre forhærdede ikke bør straffes haardere end den mere forhærdede, kan dette argument »begrundes«.

Det vil formodentlig allerede ud fra disse to eksempler — der kunde suppleres med flere — være klart, at forfatteren ikke har realiseret sit ideal: at opstille en grund sætning for strafferetten, der ikke bygger paa etiske postulat eller sædelige betragtninger. Dette kan man dog heller ikke bebrejde ham; thi det er umuligt. Derimod kan det kritiseres, at han ikke klart har formuleret sine forudsætninger — ogsaa naar de var af etisk art. Det vilde ganske vist have medført, at han maatte slaa af paa sine allfor strenge krav om kun at anvende empirisk metode; men det vilde have fremmet klarheden.

Endnu en Ting kan man lære af de anførte eksempler: Forfatteren slutter uden nærmere argumentation, at det, der faktisk eksisterer, ogsaa er det, der bør være. Naar straf rent faktisk er blevet tildelt efter den lov, der kaldes »den naturvidenskabelige teori om kræfternes balance«, og naar der tilføjes, at man naar en relativ sikkerhed for, at »balancen er naaet«, »naar flertallet (den offentlige mening) kommer til denne anskuelse« (at balancen er genoprettet)¹⁾ — :

¹⁾ Ibid. pp. 233—34.

ja saa mener forfatteren ogsaa, at denne teori og tilføjelsen bør være »strafferettens overste grundsætning«¹⁾.

Derimod kan man dog indvende, at selv om straf rent faktisk er blevet tildelt saaledes, saa kan der ikke deraf følge, at det ogsaa fremtidig vil være det bedste, at den tildeles efter disse regler. Stiller man sig paa dette standpunkt, har man paa forhaand udelukket ethvert haab om fremskridt. Naar jeg personlig som »oplyst samfundsborger« skal tage stilling til dette spørgsmaal — hvad jeg ifølge forfatteren bør — maa jeg fremhæve, at jeg ikke mener, at »strafferettens overste grundsætning« helt ud skal tilfredsstille den offentlige menings krav. Herom mere senere ved en kritik af forfatterens opfattelse af begrebet »den offentlige mening«.

Erkendelsen af, at moralske domme beror paa følelse, og at en videnskabelig etik saaledes bliver umulig, er i og for sig ikke af ny dato. Allerede for over 200 aar siden har den engelske filosof, *David Hume*, fremsat og begrundet en saadan opfattelse²⁾. Af en eller anden grund betragtes imidlertid viden om disse kendsgerninger for farlig for menneskenes faktiske, positive moral, og den har derfor haft vanskeligt ved at trænge igennem. Der udgives stadigvæk bøger, der søger at bevise muligheden af en videnskabelig etik.

For ganske nylig har prof. *Jørgen Jørgensen* i *Theoria* ud fra et rent logisk synspunkt fremsat en opfattelse, der paa væsentlige punkter m. h. t. resultaterne og tildels ogsaa, hvad argumentationen angaar, er i overensstemmelse med *Humes*. Han konkluderer: »Imperativer kan ikke begrundes logisk, idet de ikke kan indgaa som konklusioner i logiske slutninger; og de kan heller ikke bruges til logisk begrundelse af imperativer, idet de ikke kan indgaa som

1) Ibid. p. 237. Smågn. ogsaa forfatterens argument for, at det er berettiget, at dødsstraffen er afskaffet herhjemme, p. 246.

2) Hume: *A treatise of human nature*, se navnlig pp. 463, 469, 472 og 475 (Oxf. udg. 1896).

præmisser i logiske slutninger. Altsaa er det principielt umuligt at give en logisk begrundelse af en (imperativisk) moral eller etik¹⁾. Etikens grundlag i menneskelige følelser medfører altsaa, at etik og dermed tillige »den filosofiske kriminalret« bliver umulig som videnskab. Men det har ogsaa haft andre konsekvenser. Det har medført, at alle egentlige moralske begreber er indefinable, idet deres irrationelle og indbyrdes heterogene elementer ikke lader sig harmonisere ved den rationaliseringsproces, som definitionen er. Prof. Alf Ross har i sin bog: Kritik der sogenannten praktischen Erkenntnis, nærmere paavist, hvorledes den haabløse rationaliseringsproces har præget den etiske begrebsdannelse.

Som resultat af denne redegørelse for forholdet mellem moral og videnskab skal der med henblik paa det her behandlede strafferetsfilosofiske forhold fremhæves: »Strafferettens overste grundsætning« bestemmes som alle andre normative domme af en etisk vurdering, der til syvende og sidst bunder i moralske følelser. Disse følelser kan ganske vist til en vis grad modificeres af vor viden om kriminaliteten og dens konsekvenser for samfundslivet; men relationen mellem denne viden og de følelser, der knyttes dertil, er aldrig entydig. Det vil sige, at det bliver umuligt at give en rationel begrundelse for een straffeteori snarere end for en anden. I sidste instans kommer det til at bero paa et subjektivt bestemt valg.

Den tilføjelse, der gøres til »den naturvidenskabelige teori om kræfternes balance«: at straffen bør tilfredsstille den offentlige menings krav, viser sig at være af afgørende betydning. Ganske vist siger forfatteren forsigtigt, at man ikke maa slaa sig til ro med, at alt skulde være klaret med denne formulering »og navnlig ikke lade sig forlede

¹⁾ Theoria, Vol. IV, 1938, p. 186.

til at deducere resultaterne ud fra begrebet«. Man kan højest betragte den som »udgangspunkt for en arbejdshypotese, et fortolkningsgrundlag«¹⁾. Jeg skal ikke hæfte mig ved, at forfatteren i afhandlingens indledning har stillet sig det maal at undgaa opstillingen af arbejdshypoteser, men blot gøre opmærksom paa, at han trods sine forsigtige udtalelser alligevel har ladet sig friste til at »deducere« resultater ud fra den. I og for sig kan dens opfyldelse betragtes som et kriterium paa »at balancen er genoprettet«. Om en straf er retfærdig eller uretfærdig gores ganske simpelt afhængig af den offentlige mening: »Naar man, som i denne fremstilling antaget, ved bedømmelsen af den konkrete strafs retfærdighed lægger vægten paa, hvad den offentlige mening vil antage, maa ogsaa spørgsmaalet om dødsstraffens forsvarelighed henhøre under dette forum«²⁾. Forfatteren fremhæver, at det læge elements medvirken i domstolene let kan blive en skuffelse, »hvis man venter, at særbehandling af visse forbrydere baade i mildere og strengere retning altid vil have udsigt til at finde tilslutning hos disse nye elementer i strafferetsplejen«. Dette er dog ikke nogen mangel, men »udtryk for, at lovgivningen er kommet lidt for langt ud i retning af det usikre for ikke at sige vilkaarlige, der kan blive følgen af et altfor intenst samarbejde mellem lægevidenskaben og retsvidenskaben«³⁾. Det er ganske ejendommeligt at se, at resultatet af samarbejdet mellem lægevidenskab og retsvidenskab betegnes som usikkert og vilkaarligt, idet man vel maa gaa ud fra, at den offentlige menings afgørelser i modsætning hertil skulde være sikre (utvetydige) og paa ingen maade vilkaarlige. Det forholder sig næppe saaledes, at der her kun kan blive tale om en strid om ord. I hvert fald er det klart, at forfatteren i tvivlstilfælde er mest tilbøjelig til at hælde til

1) Op. cit. p. 237. Se ogsaa p. 247.

2) Ibid. p. 244.

3) Ibid. p. 241. Se ligeledes drøftelsen af spørgsmaalet om »foranstaltninger af ubestemt varighed«, p. 243.

»den offentlige mening«. Dette hænger sammen med, at han slet ikke har gjort sig klart, hvad det er for en realitet, dette begreb dækker.

Paa side 234 identificeres »den offentlige mening« dels med flertallets anskuelse, dels med den jævne mands retsopfattelse. Senere er forfatteren mere betænkelig; han indrømmer, at begrebet »ikke er særlig haandgribeligt«; men det er dog »næppe en udover al erfaring liggende hypotese at antage, at denne er et organ, der paa en vis maade er mellemproportionalen mellem det enkelte individs frihedskrav og samfundets ønske om ved anvendelse af de hensigtsmæssigste midler at tvinge individerne til at overholde samfundets love«¹⁾. Denne bestemmelse af begrebet ligger netop udover al erfaring: For det første, fordi det vil være praktisk umuligt empirisk at bestemme saadanne abstraktioner som »det enkelte individs frihedskrav« (der burde iøvrigt staa: »individernes frihedskrav«) og »samfundets ønske om o. s. v.«. For det andet, fordi udtrykket »mellemproportional« anvendt om saadanne begreber er meningsløst i dette ords bogstaveligste betydning.

Det er ikke bedre at definere begrebet som »et kompromis mellem de yderste konsekvenser af den individualistiske og den sociale opfattelse, et kompromis, der er egnet til at føre hen imod det almene«²⁾. Thi heller ikke her er det muligt at give en empirisk bestemmelse af de omhandlede begreber, ligesaa lidt som udtrykket »kompromis« siger noget som helst uden en nøjere angivelse af, hvorledes dette kompromis skal laves. At det er »egnet til at føre henimod det almene«, aabner ligesom de andre bestemmelser rum for ganske vilkaarlige opfattelser.

Hvis forfatteren i stedet for at gøre begrebet om »den offentlige mening« til en spekulativ tankekonstruktion havde forsøgt at definere det, saa det kom til at svare til en i erfaringen

¹⁾ Ibid. p. 236.

²⁾ Ibid. p. 237.

paaviselig kendsgerning, vilde han næppe have ladet sig friste til at tillægge dets indhold nogen videre betydning for, hvorledes straf skal tildeles. Man kunde for eksempel definere »den offentlige mening med hensyn til forbrydelse og straf« som: samtlige meninger om forbrydelse og straf, der har givet sig sociale udtryk. Begrebet »sociale udtryk« er teoretisk set vanskeligt at definere tilfredsstillende, idet det i det hele taget er vanskeligt at drage nogen skarp grænse mellem psykologi og sociologi. Det vil i denne sammenhæng føre for vidt at komme ind paa de herhen hørende diskussioner. Jeg skal nøjes med at gøre opmærksom paa, at den offentlige mening opfattet saaledes kan findes udtrykt i de juridiske love, i strafferetlige og filosofiske afhandlinger (ikke mindst i de populære), i skønlitteratur (navnlig den vulgære vil være af interesse), i pressen, i propaganderende skrifter, i en lang række sproglige udtryk (ordsprog, talemaader, slagord), i folks »holdning« overfor forbrydere og straffede, — kort sagt: overalt hvor en mening eller indstilling eller holdning snarere udgaar fra en gruppe end fra et enkelt individ¹⁾.

Resultatet af en saadan Undersøgelse kender vi ikke. Det vilde være et meget fortjenstfuldt, men næsten uoverkommeligt arbejde at foretage. (Den franske sociolog, *Albert Bayet*, har brugt en snes aar af sit liv alene for at studere den moralsk bestemte, sociale opfattelse af et enkelt fænomen: selvmord²⁾). Men selv om vi ikke i øjeblikket kan sige noget definitivt med hensyn til den offentlige mening om forbrydelse og straf, saa er der dog to kendsgerninger, der vil være af interesse i denne forbindelse.

For det første eksisterer den offentlige mening ikke. Det, der kan paavises i erfaringen, er forskellige meninger om de enkelte spørgsmaal — med flere eller færre tilhængere,

¹⁾ Se en tilsvarende opfattelse af moralen som socialt fænomen hos A. Bayet: *La science des faits moraux*, Paris 1925.

²⁾ *Le suicide et la morale*, Paris 1922.

hyppigt saaledes, at de grupperer sig om to hovedsynspunkter. Jeg kan nøjes med at henvise til pressens drøftelse af svangerskabsafbrydelse og forfatterens egen diskussion for og imod dødsstraffen. Med hensyn til selvmordet har *Bayel* paavist, at den offentlige mening er delt i to lejre: en, der uden undtagelse og uden drøftelser af nogen art vil fordømme alle former for selvmord, og en opfattelse, som han kalder den nuancerede moral, der anser visse selvmord udførte under bestemte omstændigheder for legale. I intet tilfælde tør man imidlertid fastslaa, at den offentlige menings bedømmelse af disse handlinger er helt klar og utvetydig. Endvidere er folks mening om forbrydelser, forbrydere og straffe i allerhøjeste grad svingende, hvad der hænger sammen med, at disse meninger afhænger af ligesaa ustabile følelser. Justitsminister *Steinke* gav fornylig i et radioforedrag om forbrydermedlidenhed paa grundlag af sine erfaringer en række eksempler, der slaaende illustrerede dette forhold. Kun ved en vilkaarlig fortolkning kan man i tvivlstilfælde fastlægge, hvad den offentlige menings indhold er. Saadan set er det ganske uberettiget, naar forfatteren bruger prædikaterne »usikker« og »vilkaarlig« paa de resultater, der skyldes »et altfor intenst samarbejde mellem lægevidenskab og retsvidenskab«. Disse resultater udspringer nemlig af klart formulerede forudsætninger og bygger paa empirisk viden. Ustabile følelser faar her mindre indflydelse paa resultatet, end hvor man lader den offentlige mening træffe afgørelsen. I stedet for at fortabe sig i spekulationer paa grundlag af vage analogier, burde forfatteren have anvendt lidt af sin bortødslede begejstring for naturvidenskaben paa dette felt, hvor man dog gør et forsøg paa at nyttiggøre en empirisk videnskabs resultater indenfor de grænser, hvor den har hjemme.

For det andet kan det her have sin interesse at vide, at de socialt udtrykte meninger om forbrydelse og straf i aldeles overvejende grad bunder i moralske (eller sædelige) følelser og bygger paa ubeviselige etiske postulater. Enhver

kan overbevise sig herom ved at undersøge de prædikater, der anvendes paa saadanne forhold. Det er ord som: »god«, »retfærdig«, »fortjenstfuld«, »ædel«, »smuk«, og paa den anden Side: »ond«, »slet«, »daarlig«, »umoralsk«, »skyldig«, »forbrydersk«, »afskyelig«, »grusom«, »forhærdet«, »uværdig«, og mange andre, der ligesaa tydeligt afslører, at de er udtryk for moralske følelser.

Derfor er det en ganske mærkelig inkonsekvens, forfatteren gør sig skyldig i, naar han begynder med at afvise sædelige betragtninger og følelser og etiske postulater og derefter kommer til det resultat, at »strafferettens øverste grundsætning« er, at straffen skal tilfredsstille den offentlige mening, hvis indhold i allerhøjeste grad er moralsk inficeret. Jeg har tidligere paavist, hvordan denne inkonsekvens afslører sig ved argumentationen for og mod dødsstraffen.

Ved omtalen af de enkelte straffeformers virkninger fremhæver forfatteren om den betingede straffedom, at »virkningen i disse tilfælde umiddelbart kun er af psykologisk art som en kraftig advarsel til den paagældende om ikke at gentage sin forbryderske Virksomhed¹⁾. Han synes fuldstændig at overse, at der til flertallet af de betingede domme er knyttet et tilsyn. At det — som en virkning af straffen — kan være af væsentlig betydning, er hævet over enhver tvivl. I den som regel forudgaaende »§ 56-undersøgelse« gores der rede for, hvilke faktorer i den paagældendes personlige eller sociale forhold, der maa anses for at være særlig kriminalitetsfremmende. Om muligt søger man ligefrem at fastslaa, hvad der har været aarsag til lovovertrædelsen. Gennem tilsynet prøver man saa efter domfældelsen at fjerne eller forandre de forhold, der synes at frembyde særlig fare for recidiv. En betinget dom med tilsyn paa grundlag af en »§ 56-undersøgelse« indtager derfor en særstilling blandt straffeformerne, idet man ved

¹⁾ Op. cit. p. 226.

denne fremgangsmaade i særlig grad har en chance for at angribe ondet ved dets rod.

Endelig gør forfatteren i denne forbindelse opmærksom paa »et psykologisk moment, som til en vis grad er knyttet til alle strafarter, og som derfor kan udskilles som et mere almindeligt træk«; det karakteriseres efter *Ørsted* som »den skændsel, der følger af at erkendes og straffes som forbryder«. For egen regning skriver han derefter: »den mindreværdsfølelse, som derved paatrykkes ham, bliver en hemsko, hvis forbryderske ønsker paaany skulde dukke op i hans underbevidsthed«. Dette er næppe psykologisk rigtigt. I almindelighed forholder det sig saaledes, at »mindreværdsfølelse« ikke er noget godt aktiv for den, der vil søge at klare sig paa normal maade i samfundet. Den, der betragter sig selv som mindreværdig, giver hurtigere op i den haarde kamp for tilværelsen, som livet i et moderne samfund betegner, og han lader sig lettere friste til at hævde sig ved helt eller halvt illegitime midler, fx. kriminalitet. Derfor bliver det en vigtig opgave for de mennesker, der har med en lovovertræders behandling at gøre, at paavirke ham saaledes, at han faar tillid til sig selv og sine evner til at klare sig paa normal maade. Hvis man med hensyn til den een gang straffede forbryder anerkender maalet: at undgaa recidiv, vil styrkelse af en sund selvtillid være et virkningsfuldt middel; det bør bringes i anvendelse overfor alle de lovovertrædere, der har chance for før eller senere — eventuelt straks — efter domfældelsen at vende tilbage under det frie samfundslivs krav.

Denne kritik har hidtil været rent negativ. Som afslutning skal jeg fremsætte et positivt forslag, der ikke i sig selv betegner nogen som helst kritik af landsdommer *Hugo Christensens* opfattelse af »strafferettens overste grundsætning«.

Strafferettens sidste formaal bør være: kriminalitetens bekæmpelse. Dette er ikke et formaal i sig selv.

Det kan »begrundes« — paa den eneste maade, hvorpaa normative sætninger kan »begrundes«¹⁾ — ved en henvisning til de konsekvenser, det vil have for samfundets velfærd (i vort demokratiske land opfattet paa en saadan maade, som et tilstrækkeligt flertal kan enes om), hvis kriminaliteten ikke bekæmpes effektivt. Jeg anser det for upaakrævet at gøre rede for disse konsekvenser overfor dette tidsskrifts læsere. Er man i tvivl om, hvorledes kriminaliteten bedst bekæmpes, maa man studere dens antropologiske, psykologiske og sociologiske aarsager empirisk, og man maa — ligeledes empirisk — undersøge, hvilke midler, der mest effektivt og uden paaførelse af unødvendig lidelse — alt under hensyn til formaålet: samfundets velfærd — med størst fordel kan anvendes i denne kamp.

Det her opstillede maal: kriminalitetens bekæmpelse af hensyn til samfundets velfærd, bør ikke blot være et strafferetligt formaal (maal for den lovgivende og den dømmende myndighed). Det bør være det sidste kriminalpolitiske maal overhovedet, saaledes at det ogsaa bliver formaal for en række andre institutioner: kriminalpoliti, fængselsvæsen, tilsynsinstitutioner. Kan alle disse institutioners medarbejdere enes om dette maal, har de det ideologiske grundlag for et samarbejde, der utvivlsomt kan gøres langt mere effektivt end hidtil og derfor som middel til virkeliggørelse af det vedtagne maal mere hensigtsmæssigt. Fremfor alt vil det samarbejde al institutionsbestemt ensidighed og snæversynethed.

En saadan opfattelse, hvor man sætter kriminalitetens bekæmpelse af hensyn til samfundets velfærd som det ubestridelige, men ønskelige sidste maal for alle de institutioner, der arbejder med kriminalitet og kriminelle, har den store fordel, at den fuldtud tillader anvendelsen af den empiriske, videnskabelige kriminologiske resultater indenfor de ved formaålet afstukne ram-

¹⁾ Smlgn. prof. Jørgensens tidligere nævnte afhandling i: *Theoria*, pp. 187 ff.

mer. Med den viden om kriminalitetens aarsager, som kriminalantropologiske, kriminalpsykologiske (og -psykiatriske) og kriminalsociologiske undersøgelser har bragt og fremtidig kan bringe, bliver det i særlig grad muligt at føre en forebyggende kriminalpolitik, der nok skal vise sin overlegenhed — baade ud fra et økonomisk-materielt og fra et kulturelt synspunkt — over den praksis, der kan udspringe af skrivebordsfilosofiske spekulationer over straffens generalpræventive virkninger. Ved en empirisk undersøgelse af de forskellige behandlingsmaaders virkninger (baade paa lovovertræderne og de lovlydige) bliver det muligt med større sikkerhed og mindre vilkaarlighed at anvise, hvilke forholdsregler, der i hvert enkelt tilfælde er de mest hensigtsmæssige.

Som jeg har fremhævet, betegner denne kriminalpolitiske teori ikke i sig selv nogen kritik af den teori om »strafferechts overste grundsætning«, som landsdommer *Hugo Christensen* har opstillet. Begge er i sidste instans udsprunget af moralske overvejelser og betegner — som tidligere paavist — et subjektivt bestemt valg. Hvis man imidlertid — som jeg — mener, at de sociale institutioner, der beskæftiger sig med kriminalitet og med kriminelle, ligesom alle andre sociale institutioner, der er skabt af samfundet og opretholdes af samfundet, bør tjene samfundets interesser og underordne sig de maal, der kan paaregne almindelig anerkendelse i det paagældende samfund, hvis man mener, at deres specielle maal kun kan retfærdiggøres ved en paa-visning af, at de er hensigtsmæssige midler til opnaaelse af samfundets videre formaal — saa maa man ogsaa foretrække den her skitserede kriminalpolitiske teori (som jeg naturligvis ikke paa nogen maade prætenderer at være ophavsmænd til) for »den naturvidenskabelige teori om kræfternes balance« og dens tilføjelse om den offentlige mening. Selv om man ser bort fra de indre modsigelser og uklarheder, som den her kritiserede teori indeholder, kan man nemlig indvende, at den tillægger de flertydige og ustabile

offentlige meninger om forbrydelse og straf en for stor myndighed. Det er helt usandsynligt, at dette forum paa en tilstrækkelig velovervejet og ansvarsbevidst maade skulde kunne overskue det vidtforgrene kompleks af aarsager og virkninger som forbrydelsen og samfundets reaktion derimod hver for sig betegner — og derefter træffe de forholdsregler, der vil være de mest hensigtsmæssige. Men dette er ikke dermed en kritik, der er rettet mod det læge element i domstolene; thi lægmandsdommere og nævninge kan ikke uden videre identificeres med offentlighedens meninger.

Forfatteren har navnlig fundet det ønskeligt at gøre tilfredsstillelsen af den offentlige menings krav til »strafferettens overste grundsætning« for at sikre straffen »en grænse opad«. ¹⁾ Det turde dog næppe være nødvendigt at vove sig saa langt ud i retning af det usikre og vilkaarlige af denne grund. Hævder man, at straffen skal være et middel til kriminalitetens bekæmpelse af hensyn til samfundets velfærd, ligger der heri, at den ikke maa overstige det maal, der er nødvendigt af hensyn til samfundets velfærd, idet lovovertræderens velfærd er en del af samfundets velfærd.

Forfatteren mener selv om sin teori, at den er uafhængig af forudfattede samfundsopfattelser. Dette er maaske rigtigt. Til gengæld forekommer det mig ret sandsynligt, at den har faaet den form, den har, fordi forfatteren tilhører den institution, der forestaar straffildelingen. »Strafferettens overste grundsætning« formuleres i en definition paa begrebet »straf«, d. v. s. samfundets sekundære reaktion paa et primært fænomen: »forbrydelsen«. Selve den problemstilling, som forfatteren er gaaet ud fra, er i sin ensidighed forældet. Hvad enten man betragter sagen fra et sociologisk eller fra et almindeligt kriminologisk synspunkt, er det ikke det specielle sekundære fænomen »straf«, men det langt mere

¹⁾ Op. cit. p. 229.

almindelige, primære fænomen »kriminalitet«, der kommer i interessernes brændpunkt. Der kan ikke herske nogen tvivl om, at det med hensyn til de praktiske konsekvenser vil vise sig langt mere frugtbart at arbejde for en almindelig kriminalpolitisk teori, der kan samle alle kræfter om eet maal, end for en institutionsbestemt teori om et enkelt af samfundets midler til kriminalitetens bekæmpelse.

Netop naar man som landsdommer *Hugo Christensen* tillægger empirisk og videnskabelig metode saa stor en værdi indenfor det i hans afhandling behandlede omraade, er det af betydning, at man holder sig klart:

1) at »strafferettens øverste grundsætning« lige saa lidt som nogen anden kriminalpolitisk normativ sætning kan fastlægges uden hensyn til sædelige følelser eller betragtninger og etiske postulater,

2) at den naturvidenskabelige metode kun faar et ret begrænset anvendelsesomraade indenfor den videnskabelige kriminologi,

3) at naturvidenskabelige begreber som regel virker vildledende, naar de anvendes paa rent rettlige forhold,

4) at et empirisk begrebs betydning bedre fastlægges ved en undersøgelse af den realitet, begrebet skal svare til, end ved en rent teoretisk spekulativ analyse.

Deraf udspringer min indsigelse.

Lovgivning.

Ny svensk lagstiftning om brottskonkurrens.

Såsom ett nytt led i den svenska straffrättens ombildning genom partiella reformer har under 1938 genomförts en revision av bestämmelserna om sammanträffande av brott eller s. k. brottskonkurrens. Strafflagens hittillsvarande stadganden i detta ämne ha — bortsett från mindre jämkningar — bestått oförändrade sedan lagens tillkomst 1864, och en omarbetning av desamma har sedan länge framstått såsom ett önskemål.

I likhet med konkurrensreglerna i ett flertal andra strafflagar från 1800-talets mitt grundade sig de hittills gällande svenska stadgandena på en strängt genomförd skillnad mellan olika former av konkurrens. Den svenska lagen skilde sålunda mellan idealkonkurrens, realkonkurrens och s. k. fortsatt förbrytelse. För idealkonkurrens eller det fall att flera brott förövats genom samma handling gällde att endast ett straff skulle ådömas och att detta ej fick överstiga det högsta straffet för det svåraste av brotten (absorption). Samma rättsverkan inträdde vid fortsatt förbrytelse; innebörden av att flera brottsliga handlingar utgjorde fortsättning av ett och samma brott angavs ej närmare i lagtexten. I båda dessa fall skulle det förhållandet att flera brott sammanträffade betraktas såsom försvårande omständighet. Vid realkonkurrens inträdde principiellt kumulation. Domstolen skulle utsätta särskilt straff för varje brott, varefter straffen sammanlades. Fängelse som sammanträffade med straffarbete skulle övergå till denna straffart, och därvid skulle på tiden för fängelsestraffet avdragas hälften. Vid kumulation av flera frihetsstraff kunde inträda reduktion, i det att summan ej fick överstiga det svåraste av de straff som utmätts för brotten med mer än två år. Beträffande straffarbete på livstid gällde dock att med sådant straff ej fick förenas annat frihetsstraff eller böter. Flera straff av böter kumulerades obegränsat, och likaså kumulerades böter och frihetsstraff; i händelse böterna på grund av bristande betalning skulle förvandlas till fängelse skedde dock ibland en reduktion av strafftiden.

I den nya lagstiftningen ha de nu nämnda olikartade konkurrensbestämmelserna ersatts med enhetliga regler. Lagstiftningens grundtanke är sålunda att ett gemensamt straff skall åläggas då flera av en och samma person begångna brott samtidigt förekomma till bedömande. I fråga om straffets utmätande har genomförts den s.k. asperationsprincipen, som innebär att straffet inom vissa angivna gränser må höjas över det högsta straffet för det svåraste av brotten.

Huvudregeln om enhetsstraffet stadgar att, om någon skall dömas för flera brott, ett gemensamt straff skall ådömas evad brotten begåtts genom samma handling eller genom skilda handlingar. Såsom undantag härifrån föreskrives att för brott, som finnes förskylla böter, bötesstraffet må ådömas jämte straff för övriga brott, om särskilda skäl därtill föranleda. I vissa fall skall sådant särskilt bötesstraff alltid ådömas, nämligen i fråga om brott som finnes förskylla s.k. normerade böter (vilka bestämmas efter värdet av viss egendom eller annan särskild beräkningsgrund) samt brott som belägges med böter vilka ej må förvandlas till fängelse.

Beträffande enhetsstraffets utmätande gäller såsom allmän regel att straffet skall bestämmas med tillämpning av de för brotten i lag stadgade straffsatserna men må höjas intill vad som svarar mot de för brotten utsatta högsta straffen sammanlagda med varandra. Sådän skärpning får dock ske allenast i den svåraste av de tillämpliga straffarterna och för densamma gälla även andra begränsningar.

I fråga om frihetsstraff på viss tid stadgas sålunda, att det svåraste av de högsta straffen ej må överskridas med mer än två år. Denna föreskrift motsvarar i visst hänseende den förutvarande regeln om reduktion av straff för reellt konkurrerande brott och leder liksom denna till en högsta gräns av tolv år för straffarbete på viss tid och fyra år för fängelse.

Även beträffande bötesstraff såsom gemensamt straff har maximering funnits erforderlig. Regeln härom, som ej ägt motsvarighet i hittills gällande rätt, innehåller att enhetsstraffet ej må överstiga 180 dagsböter eller, i fråga om böter omedelbart i penningar, 500 kronor.

Om minimum för gemensamt straff föreskrives att straffet ej må understiga det svåraste av de för brotten utsatta lägsta straffen. Härvid skall straffarbete anses svårare än fängelse och sistnämnda straffart svårare än böter. Rörande förhål-

landet mellan dagsböter och böter omedelbart i penningar föreskrives att dagsböter skola ådömas, om sådant bötesstraff är stadgat för något av brotten.

Nu nämnda föreskrifter beträffande maximum och minimum för gemensamt straff kompletteras med vissa bestämmelser om de normer efter vilka straff i en straffart skola jämföras med straff i annan straffart.

I likhet med de äldre bestämmelserna utgå de nya reglerna om sammanträffande av brott i första hand från att den flerfaldiga brottsligheten blir föremål för dom i ett sammanhang. Om någon, sedan han dömts till straff för ett brott, övertygades att förut ha förövat annan brott, skulle emellertid enligt föreskrift i den äldre lagen straffet bestämmas så som om han på en gång varit lagförd för båda brotten. Å det totala straff som bestämdes i enlighet härmed skulle avräknas vad den dömden redan kunde ha utstått av det förut ådömda straffet. Domstolen skulle vid tillämpning av bestämmelsen beakta ej blott reglerna om förvandling och reduktion av straff för reellt konkurrerande brott utan även bestämmelserna om absorption vid idealkonkurrens och fortsatt förbrytelse.

Den nu omförmälda äldre föreskriften har i princip bibehållits i den nya lagen, som stadgar att gemensamt straff för brotten skall ådömas och så bestämmas som hade han på en gång varit för dem lagförd. Ifrågavarande regel har emellertid modifierats beträffande tillämplighetsområdet. Å ena sidan har regeln begränsats på det sätt att den icke gäller då båda eller ettdera av brotten endast förskyller bötesstraff. Å andra sidan skall regeln avse även fall då det nyupptäckta brottet förövats efter den första domen men före börjad verkställighet av det därigenom ålagda straffet.

Om av någon anledning tillämpning av sistnämnda regel ej kommit till stånd i samband med den senare lagföringen, skall rättelse ske på verkställighetsstadiet genom förening av straffen till gemensamt straff. Även i vissa andra fall skall i samband med verkställigheten inträda förändring av straff. Om straffarbets- och fängelsestraff på en gång förekomma till verkställighet skall sålunda fängelse övergå till straffarbete. Är någon dömd till straffarbete på livstid förfaller annat frihetsstraff samt böter som han tillika förskyllt. Beslut om förening av straff skall såsom innebärande straffmätning ankomma å domstol men eljest erforderliga förordnanden skola meddelas av administrativ myndighet.

Den nya lagen innehåller — utöver vad som framgar av det nyss sagda — icke någon motsvarighet till de äldre bestämmelserna om s.k. sammanträffande av straff. Enligt dessa regler skulle — om någon, efter det han dömts till straff men innan straffet till fullo verkställts, ånyo förövade brott — det eller de särskilda straff som den dömda sålunda förskyllt förenas eller sammanläggas med det förut ådömda straffet eller den vid de nya brottens förövande icke verkställda återstoden därav, under iakttagande av vad eljest gällde vid realkonkurrens.

De ändringar som vidtagits i allmänna delen av strafflagen ha föranlett omarbetning eller jämkning även av vissa särskilda konkurrensregler i strafflagens speciella del ävensom av konkurrensbestämmelserna i ett flertal lagar utanför strafflagens område.

Nils Regner.
Hovrättsassessor.

Fængselsvæsen.

Internasjonale regler for fangebehandling.

Meddelt ved HARTVIG NISSEN
direktor for Botsfengslet, Oslo.

På den Internasjonale kommisjon for strafferett og fængselsvesens møte i Bern 1926 tok Mr. Waller, president i Fængselsstyret for England og Wales, op spørsmålet om det skulde være grunn til og mulig å opstille almindelige regler skikket til å sikre en passende behandling av alle dem som i de forskjellige land berøves sin frihet ved beslutning av rettslig myndighet.

Tanken fikk kommisjonens tilslutning. I samråd med Storbritannias øvrige medlemmer i kommisjonen, Lord Polwarth, president for Skotlands Fængselsstyre, og Mr. Paterson, medlem av Fængselsstyret for England og Wales, utarbeidet Mr. Waller et forelobig utkast, som blev forelagt kommisjonens øvrige medlemmer til uttalelse. Kommisjonen opnevnte så på sit møte i Prag 1928 en underkommisjon til videre behandling av saken, nemlig foruten d'hr. Waller og Paterson også overdirektøren for Sveriges fængselsvesen *Almqvist*, ministerialdirektør i Reichsjustizministerium i Berlin, senere president i Reichsgericht i Leipzig *Bumke* og tidligere generaldirektør for Nederlands fængselsvesen og professor i strafferett ved universitetet i Groningen *Simon van der Aa*. Under et møte i Paris i begynnelsen av 1929 utarbeidet kommisjonen et forslag som blev oversendt kommisjonens øvrige medlemmer. Efter å ha fått disses bemerkninger gjennemgikk underkommisjonen påny sitt forslag i et møte i Bern samme år, hvorpå forslaget blev vedtatt av den samlede kommisjon og høsten 1929 tilstillet Folkeforbundet og regjeringene i de land som var representert i kommisjonen.¹⁾

Folkeforbundet besluttet på sit 11te møte (1930) å fore-

¹⁾ Ensemble de règles pour le traitement des prisonniers (Bulletin de la Commission internationale pénale et pénitentiaire, Nouvelle série, No. 5, octobre 1929, Berne).

legge reglene for de forskjellige regjeringer, hvad enten de var medlemmer eller ikke var medlemmer av forbundet, for nogen institusjoner og kommisjoner som var knyttet til forbundet, og for nogen private internasjonale organisasjoner som arbeidet med strafferett og fengselsvesen. Folkeforbundets 12te møte (1931) sendte de bemerkninger som på denne måte var gjort ved reglene, til den Internasjonale kommisjon for strafferett og fengselsvesen med anmodning om å gjennomgå reglene påny på grunnlag av de bemerkninger som var gjort.

Kommisjonen satte stor pris på den interesse som Folkeforbundet hadde vist dens fangebehandlingsregler. Den besluttet på sit møte i Bern 1932 å etterkomme Folkeforbundets anmodning og rekonstruerte i det øiemed sin tidligere underkommisjon, av hvis forrige medlemmer dog bare blev med d'hr. *Paterson* og *Simon van der Aa*, idet Mr. *Waller* og overdirektør *Almquist* var fratrått kommisjonen, og president *Bunke* ikke fantt å burde delta i underkommisjonens arbeide, efterat han i 1930 var blitt kommisjonens president. Som nye medlemmer blev opnevnt d'hr. *Didion*, tidligere generaldirektør for Belgias fengselsvesen, *Nissen* (Norge), professor *Pella*, medlem av Romanias fengselsstyre, og *Schäfer*, ministerialdirektør i Reichsjustizministerium i Berlin.

Efter forskjellige forberedende arbeider trådte underkommisjonen sammen i Bryssel i januar 1933 og blev der enig om de forandringer som burde gjøres i reglene. Disse blev så forelagt kommisjonens øvrige medlemmer, hvorefter de bemerkninger som var blitt gjort, blev gjennomgått av underkommisjonen i et møte som blev holdt i Baden-Baden i august 1933, umiddelbart forut for et møte av den samlede kommisjon. Denne vedtok underkommisjonens forslag.

Høsten 1933 oversendte kommisjonen reglene til Folkeforbundet og regjeringene i de land som er representert i kommisjonen, ledsaget av et memorandum, hvori gis en oversikt over sakens utvikling og over de ganske mange forandringer som er gjort i de oprindelige regler, og tilføies nogen almindelige bemerkninger. Herunder fremheves bl. a. at kommisjonen ikke har villet gi et fullstendig og universelt standardreglement. Den har begrenset sig til å angi de grunnideer, hvorpå det nu synes ønskelig å bygge fengsels-systemene i den civiliserte verden.

Folkeforbundets 14de møte (september 1933) besluttet å sende kommisjonens fangebehandlingsregler til de forskjellige

regjeringer, hvad enten de var medlemmer av forbundet eller ei, med spørsmål om de vilde kunne gå til hel eller delvis godkjenning og praktisk anvendelse av reglene. De få bemerkninger som blev gjort til reglene, blev oversendt til kommisjonen, som drøftet dem undet sit møte i Bern 1934, men — i tilslutning til underkommisjonen — ikke funnet grunn til å gjøre forandring i de i 1933 vedtatte regler. Kommisjonen vedtok tilslutt en resolusjon, hvori den uttalte sig for at Folkeforbundet burde anbefale reglene til de forskjellige stater og anmode de stater som var medlemmer av forbundet, om — helst årlig — å underrette forbundet om de skritt som blev tatt, og de erfaringer som blev gjort m. h. t. anvendelsen av reglene, og om de reformer som blev gjennomført på fengselsvesenets område.

Folkeforbundet behandlet saken på sit 15de møte i september 1934. Det vedtok enstemmig en resolusjon, hvori det bl. a. anbefalte regjeringene å ta hensyn til de av den Internasjonale kommisjon for strafferett og fengselsvesen utarbeidede regler som minimumskrav for behandlingen av ethvert individ som er berøvet sin frihet. I den rapport fra Folkeforbundets femte kommisjon, som lå til grunn for resolusjonen, sier kommisjonen tilslutt at den ønsker å takke den Internasjonale kommisjon for strafferett og fengselsvesen, fordi den har utarbeidet reglene, og uttrykker sin store tilfredshet med det nære samarbeide som det i dette stykke har vært mellom Folkeforbundet og kommisjonen.

Reglene og det omtalte memorandum er offentliggjort på fransk og engelsk i »Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire (Bulletin de la commission internationale pénale et pénitentiaire), volume III, livraisons 1 et 2, décembre 1933, publié par le Secrétaire-Général de la commission J. Simon van der Aa (Stämpfli & Cie., Berne 1933).

Reglene meddeles her i oversettelse:

Samling av regler for fangebehandlingen,
utarbeidet i 1929 og revidert i 1933 av den Internasjonale
kommisjon for strafferett og fengselsvesen.

Innledende bemerkninger.

De regler som finnes i denne fremstilling har et praktisk formål. De fremlegger almindelige retningslinjer som det

er å anbefale å følge i ethvert fengselssystem, uansett de rettslige, sosiale og økonomiske forhold.

Disse bestemmelser rummer ikke sammenlagt beskrivelsen av en mønsterordning, men de sikter bare til å angi de minimumskrav som fangebehandlingen må tilfredsstille fra et humanitært og sosialt synspunkt.

Hvis det blandt de regler som er stillet op, finnes noen hvis gjennomførelse kan bli hindret af omstendighetene, særlig i meget små fengsler, er det innlysende at det er ønskelig å redusere antallet av sådanne fengsler til det minst mulige. Imidlertid kan det være forhold, særlig i de land som er spredt befolket, hvor avstandene er store og kommunikasjonene innskrenket, som gjør det nødvendig å opprettholde sådanne fengsler. I sådanne tilfeller er det grunn til å følge grunntankene og anvende reglene så langt som mulig. På den annen side vil gjennomførelsen av visse regler, særlig av dem som angår den individuelle behandling av fangen, bli gjort vanskeligere ved en meget stor sammenhopning av fanger i en og samme anstalt. Det anbefales derfor å undgå altfor store fengsler.

Ved uttrykket »fanger« forståes i almindelighet alle de personer som er berøvet sin frihet og satt i fengsel av hvilken som helst grunn. Uttrykket »fengsler« er brukt i ordets videste betydning.

Hvis de lokaler som er bestemt til foreløbig forvaring av personer som er arrestert av politiet, i enkelte land ikke går inn under dette uttrykk, må de grunntanker som reglene bygger på, allikevel følges så langt som mulig.

I. Fordeling og adskillelse.

1.

Såvidt mulig bør de forskjellige slags fanger og grupper av fanger holdes i adskilte fengsler. Hvor dette ikke lar sig gjøre, bør fengslene ordnes på en måte som tillater å skille dem.

Ved fordelingen av fangene må man ha for øie forbrytelsens art.

Mannsfanger må alltid holdes skilt fra kvinnefanger.

Varetektsfanger må alltid holdes skilt fra domte fanger. I de land hvor det finnes gjeldsfengsel eller personlig tvang

av andre grunner, må de personer som er undergitt sådan forføining, holdes skilt fra resten av fangebelegget.

Unge fanger må alltid holdes skilt fra eldre. Videre bør de fanger som ennå ikke er moralsk skadet, skilles fra dem hvis karakter, i betraktning av deres tidligere liv, arten av deres forbrytelse eller andre grunner, lar frykte at de utøver en skadelig innflytelse på sine medfanger.

2.

I almindelighet bør man la fangene sove i hver sin celle.

Hvis det ikke er mulig, anbefales det å la dem sove i sovesaler som er innrettet på en måte som sikrer fangenes adskillelse.

Brukes felles sovesaler, er det nødvendig å sørge for særlig vakt om natten.

II. Behandling.

Almindelige bemerkninger.

3.

Ved behandlingen av fangene er det nødvendig å ha for øie forbrytelsens art.

Fanger av samme slags må prinsippmessig underkastes ensartet behandling.

I gjennomførelsen av denne behandling bør man ta hensyn til hver enkelts individualitet. I dette øiemed er det, når det gjelder straffer av ikke altfor kort varighet, nødvendig å la fangene undersøke legemlig og mentalt av en særlig skikket læge.

4.

Behandlingen av fangene må først og fremst ha til formål å venne dem til orden og arbeide og å gjøre dem moralsk sterkere.

Behandlingen av unge fanger må i ganske særlig grad preges av omsorg for å tjene deres oppdragelse og almindelige dannelse. Såfremt de ennå er i legemlig utvikling, må også denne være gjenstand for særlig oppmerksomhet.

Skjerpelser og lettelser i behandlingen må bare tilstedes efter de regler som er trukket op av loven eller ved bestemmelser av rette vedkommende administrative myndigheter. De fanger som skal undergis et tilstrekkelig langt fengselsopphold, må bringes til herunder å interessere sig for sin

egen gjenreisning; i det oimed må man gradvis gi dem et visst ansvar ved å innrømme dem fordeler som følger med dette ansvar, og ved å la dem være med på å bestemme om deres fremtidige skjebne i fengslet, under prøvetiden efter eventuel løslatelse på prøve og efter endelig løslatelse.

Allerede ved innsettelsen i fengslet må fangene undervises i de regler som gjelder om deres opførsel og plikter.

Det bør anbefales å åpne mulighet for en midlertidig løslatelse, når fangens helse eller andre viktige grunner krever det.

5.

Særlige slags fanger.

Behandlingen av varetektsfanger og av gjeldsfanger og dem som er undergitt annen personlig tvang i de land hvor sådanne forfaininger finnes, må utelukke enhver frihetsbegrensning og enhver strenghet som ikke kreves av fengslingens særlige natur eller for å oprettholde ordenen.

6.

Opbevaring av verdigjenstander.

Alle penger og verdigjenstander som en fange har bragt med sig, bør tas i forvaring av direktøren eller av en tjenestemann som han har bemyndiget dertil. Efterat en nøiagtig liste over dem er satt op, må de forvares på et sikkert sted for å gis tilbake til fangen ved løslatelsen, såfremt pengene ikke har vært brukt til utgifter som har vært tillatt ham. Det samme gjelder penger som han har mottatt utenfra under fengselsopholdet.

7.

Klær og sengkler.

Klær og sengkler må skaffes av administrasjonen, undtatt det tilfelle at fangen tillates å bruke sine egne saker. De må avpasses efter klimatet og fangenes helse.

8.

Kost.

Administrasjonen er forpliktet til å skaffe fangene kost av sådan art og i sådan mengde at den holder oppe deres helse og vanlige krefter.

Alle fanger må til enhver tid ha adgang til å skaffe sig drikkevann.

Fangens kost står under tilsyn av anstaltens læge.

9.

Arbeide.

De fanger som er forpliktet til å arbeide, må alltid være forsynt med arbeide.

De andre fanger må ha adgang til å arbeide, hvis de ber om det.

10.

Såvidt mulig må arbeidet være belærende og av sådan art at det setter fangene istand til å tjene sit livsophold efter løslatelsen.

Samtidig med å forplikte fangene til arbeide må man såvidt mulig ha for øie deres legemlige og åndelige evner, det erhverv som de utøvet før innsettelsen og, hvis det finnes grunn til det, deres egen tilboielighet.

Det arbeide som utføres av unge fanger, må ha en opdragende karakter og såvidt mulig tjene til å undervise dem i et fag.

11.

De arbeidsgrener som settes i gang i fengslene, må så langt som mulig innrettes efter forbillede av arbeidet i det frie liv.

Blandt de forskjellige former for ordningen av arbeidet i fengslene bør i almindelighet, særlig med fangens faglige undervisning for øie, regiesystemet foretrekkes.

De forskrifter som er gitt for å beskytte de frie arbeideres liv og helse, må følges også i fengslene.

12.

Hvad angår fangenes daglige arbeidstid på hverdagene, må det fastsettes en lengstetid, som kan veksle efter de forskjellige slags fanger og efter arbeidets art.

Arbeidstiden må ordnes således at det alltid blir tid til overs for opdragelsens og det sosiale gjenreisningsarbeides særlige opgaver.

13.

Det ligger vekt på å tilstå fangene en påskjønnelse for utført arbeide.

Helsepleie.

14.

De anstalter som tjener til ophold for fanger, må altid være i sådan stand at de ikke frembyr nogen fare for fangenes helse.

15.

I ethvert fengsel må fangerummene tilpasses de klimatiske forhold og svare til hygienens krav. I den kolde årstid må alltid holdes en viss minimumstemperatur. Bygningenes konstruksjon og bruk må alltid sikre en passende mengde luft og rum.

16.

De lokaler og celler hvor det er fanger, må ha vinduer store nokk til godt å tillate lesning og arbeide ved dagslys.

Når fanger må lese eller arbeide ved kunstig lys, må dette være sterkt nok til å tillate lesning eller arbeide uten å skade øinene.

17.

Alle de lokaler og celler som fanger bor i, dag eller natt, må alltid holdes strengt rene. Alle andre lokaler i anstalten må holdes så rene som forholdene tillater.

18.

Alle de rum og celler hvor fanger opholder sig, må være tilstrekkelig luftige. Vinduene må lages på sådan måte at man kan åpne dem for å slippe inn frisk luft, hvad enten det finnes kunstig ventilasjon eller ei.

19.

Fengslets styre må stille til enhver fanges rådighet det vann og de ting som er nødvendig til personlig renslighet.

Det må treffes forføininger som tillater enhver fange å tilfredsstille sine naturlige behov på en måte som ikke er skadelig for hans helse eller egnet til å støte andre fangers følelser.

20.

Fengslets myndigheter må våke over at såvel fangene som deres klær (når disse ikke skaffes av administrasjonen) er helt rene ved innsettelsen i fengslet.

21.

Det over- og undertoi som skaffes fangene, må være rent, når det utleveres til dem. Det undertoi som bæres like på kroppen, må som regel vaskes en gang om uken.

Rent sengetoi må utleveres med mellomrum som fastsettes efter de krav som stilles til renslighet, eller efter de forskrifter som lægen gir av hensyn til helsen.

22.

Ved sin ankomst til fengslet må enhver fange undersøkes av lægen, forat ethvert tilfelle av legemlig eller mental sykdom kan opdages og de nødvendige forføininger bli tatt.

23.

Det bør våkes over å holde oppe fangenes legemlige og åndelige helse. I det øiemed må lægen se fangene med regelmessige mellomrum. Lægeundersøkelsen må bl. a. omfatte spørsmålene om fangen er istand til å arbeide, og om enrumsbehandlingen medfører fare for hans helse, og videre om det foreligger smittsomme sykdommer, bl. a. tuberkulose og kjønssykdommer.

24.

Lægen bør i regelen hver dag gå rundt til de syke fanger som trenger hans besøk, og enhver fange som klager over å være syk.

Såvel syke fanger som svangre kvinner må ydes lægebehandling og nødvendig omsorg. Det må finnes særlige og egnede rum for dem hvis tilstand krever det.

En tilstrekkelig beholdning av legemidler må stå til lægetjenestens rådighet.

25.

Enhver fange som ikke er beskjeftiget med utearbeide, må man skaffe minst en halv times bevegelse i fri luft, hvis temperaturen tillater det.

Lengere ophold i fri luft må tilstås unge fanger som ennå er i legemlig utvikling, og dem for hvem lægen anser sådan forlengelse nødvendig av hensyn til helsen.

Det anbefales å innføre gymnastikk for de fanger som dette synes ønskelig for, og særlig for unge fanger.

26.

Lægen må våke over at fengslets helsetjeneste virker godt, og innberette til direktøren enhver mangel for å få den avhjulpet.

Moralsk og åndelig gjenreisning.

27.

Enhver fange må regelmessig ha adgang til å tilfredsstille sine religiøse behov, såvidt som omstendighetene tillater det.

Ingen fange må nektes forbinnelse med en skikket representant for sin trosbekjennelse.

Hvis fengslet har et tilstrekkelig stort antal fanger av samme religion, må det sikres dem regelmessig sjelesorg.

28.

De fanger som soner lange nok straffer, må gis intellektuell undervisning, såfremt den synes å være nyttig.

Alle unge fanger må gis en undervisning som passer for deres alder.

29.

Ethvert fengsel må ha et tilstrekkelig stort bibliotek med bøker som passer for fangene. Bøkene bør særlig være av bekærende og underholdende art. Det må tillates fangene å bruke biblioteket like fra innsettelsen av.

30.

Administrasjonen må gi fangene adgang til å holde sig underrettet om de viktigste begivenheter som skjer i verden. Dette gjelder særlig fanger som er undergitt et langt fengselsophold.

Forbinnelse med utenverdenen.

31.

Fangene må ha anledning til under nødvendig kontroll å stå i forbinnelse med sine slektninger og tillidvekkende venner. Det må sørges for å tillate denne forbindelse med regelmessige mellemrum, både ved besøk og ved brevveksling.

32.

Fanger av fremmed nasjonalitet må tillates å ha forbindelse med diplomatiske og konsulære representanter for den stat som de tilhører.

III. Disiplin.

Disiplinærstraffer.

33.

Disiplinærstraffene må aldrig i art eller omfang gå ut over de bestemmelser som er gitt i loven eller ved forordning av kompetente administrative myndigheter.

34.

Loven eller en forordning av kompetent administrativ myndighet må bestemme den person eller den myndighet som tilkommer retten til å ilegge disiplinærstraffer.

35.

Før en refselse ilegges, må det gås frem på sådan måte at saken blir grundig undersøkt, og at fangen får anledning til å komme frem med alt som han vil si til sit forsvar.

Hvis den person eller myndighet som er beføiet til å ilegge disiplinærstraffer, ikke taler fangens sprog, må det forut for refselsen gis fangen anledning til å forsvare sig ved tolk.

36.

Det er ønskelig å nå frem til ikke mere å ta legemlig refselse med blandt disiplinærstraffene.

Hvis nogen land ennu i undtagelsestilfeller tilsteder legemlig refselse, må fullbyrdelsesmåten ordnes ved lov.

Hvis legemlig refselse er tillatt, må den aldrig fullbyrdes uten at lægen har godtgjort at fangen kan tåle den.

Fullbyrdelsen må bare skje ved en funksjonær og under direktorens og lægens personlige kontroll.

37.

Det er ønskelig å nå frem til ikke mere å ta innsettelsen i mørk celle med blandt disiplinærstraffene.

Hvis nogen land ennu i undtagelsestilfeller tilsteder innsettelse i mørk celle, må de innskrenkninger som den fører med sig, ordnes ved lov.

38.

De disiplinærstraffer som efter sin art eller efter fangens tilstand kan ha skadelige følger for helsen, såsom innskren-

ket kost og berøvelse eller innskrenkning av bevegelse i fri luft, må ikke brukes for mere enn et strengt begrenset tidsrum og bare med lægens godkjennelse; den lengstetid hvori disse refselsler kan ilegges, må være foreskrevet i loven.

Tvangsmidler.

39.

Tvangsmidler, som håndjern, lenker og tvangstroie, må ikke brukes som refselse, men bare tjene til midlertidig å tvinge voldsomme fanger, og utelukkende når det er nødvendig for å hindre fangene i å skade sig selv eller noen annen eller i å fortsette med å volde skade. De må fjernes såsnart omstendighetene tillater det, og må bare brukes påny når fangen igjen begynner sine voldsomheter.

Midler av denne art må være laget efter modeller som er godkjent av fengselsvesenets centralstyre.

40.

Lenker og fotjern som ikke har til oiemed å berøve fangen bruken av hans lemmer, men bare å hindre ham i å romme, må alltid være lette og laget efter modeller som er godkjent av fengselsvesenets centralstyre.

Når de brukes, må direktøren og de øvrige tjenestemenn våke over at de anvendes på sådan måte at de ikke volder sår eller kvestelser.

Søknader og klager.

41.

Enhver fange må daglig ha adgang til å rette henveler eller klager til fengslets direktør eller hans stedfortreder.

42.

Enhver fange må ha anledning til på regulær vei å rette klager til overordnede myndigheter utenfor fengslet.

IV. Tjenestemenn.

43.

Alle fengslets tjenestemenn må velges med den største omhu, ikke bare med hensyn til dyktighet, men også og fremforalt med hensyn til karakter.

Det anbefales å sette igang teoretiske og praktiske kurser for tjenestemennene, likeså regelmessig tilbakevevende møter, hvor fengselsspørsmål behandles.

44.

Alle fengslets tjenestemenn må utføre sin tjeneste på eksemplarisk måte. Deres plikt er ikke bare å holde fangene under sikker bevoktning, men også å øve en opdragende innflydelse på dem ved sin egen opførsel.

45.

I alle store anstalter må direktøren bo på stedet eller i fengslets umiddelbare nærhet og hans stilling må være uforenlig med andre stillinger.

Når flere små anstalter er lagt inn under en og samme direktør, må denne jevnlig besøke alle. I spissen for hver av disse anstalter må stå en ansvarlig tjenestemann, som bor på stedet.

46.

Direktøren må tale det sprog som tales av landets fanger, således at han kan snakke med dem uten å bruke tolk.

Direktørens stedfortreder og såvidt mulig fengslets øvrige tjenestemenn må kunne tale det sprog som størsteparten av fangene taler.

Såsnart som det er grunn til det, må man ty til bruk av tolk.

47.

I det oiemed å gi hver fange regelmessig anledning til gudstjeneste efter sin egen religion, må en prest av hans trosbekjennelse regelmessig ha adgang til fengslet og der såvidt mulig ha god anledning til å forrette sin gudstjeneste. Videre må presten regelmessig kunne tale under fire øine med hver enkelt fange av sin trosbekjennelse.

48.

En læge må være knyttet til hvert fengsel.

I de store anstalter må han bo på stedet eller i fengslets umiddelbare nærhet. I dem som er for små til å forsvare utnevnelsen av en læge utelukkende til tjeneste i fengslet, må han avlegge jevnlige besøk og bo tilstrekkelig nær for i fornødent fall å kunne komme tilstede uten ophold.

Fengselslægene og særlig de som er bestemt utelukkende til fengselstjeneste, bør ha særlige kunnskaper i psykiatri.

49.

I de fengsler hvor det er grunn til å gi fangene undervisning, må i det øiemed antas dertil skikkede personer.

I anstalter for unge fanger må personalet omfatte en eller flere tjenestemenn med den oppgave å gi passende undervisning.

Desuten er det å anbefale å ha i de anstalter som egner sig til det, personer med den oppgave å forberede de dømtes sosiale gjenreisning.

50.

Tilsynet med kvinnefanger må såvidt mulig undtagelsesfritt betroes kvinnelige funksjonærer.

Adgang til fengsler eller fengselsavdelinger for kvinner må forbys enhver mannlig tjenestemann, hvilken rang han enn har, undtagen når han der utfører sine tjenesteplikter. I de tilfelle må han, hvis det ikke gjelder direktøren, lægen eller presten, alltid ledsages av en kvinnelig funksjonær.

51.

Tjenestemennene må aldrig gjøre bruk av sine våben eller gå til voldshandlinger mot en fange, undtagen i tilfelle av lovlig forsvar eller ved rømningsforsøk, når dette ikke kan hindres på annen måte. Denne bruk av makt må alltid begrenses til det strengt nødvendige.

52.

Før tilsynet med fanger betros nyansatte tjenestemenn, må de i tilstrekkelig lang tid undervises om de plikter og det ansvar som følger med deres stilling.

53.

Administrasjonen må gjøre alt for å vekke såvel hos tjenestemennene som i den almene opfatning en vel begrunnet overbevisning om at fengselstjenesten pålegger tungt ansvar og har en fremtredende sosial betydning.

V. Forsorg for løslatte fanger.

54.

Forsorg i tiden efter løslatelsen fortjener den alvorligste oppmerksomhet. Denne forsorg må begynne allerede i fengslet og må bygges på et nøiaglig studium av fangens per-

sonlighet og hans egne og hans pårørendes livsvilkår. Den må ha til mål å gi den løslatte mulighet for fremtidig å fore et lovlydig og ordentlig liv.

55.

Man bør paa ethvert sted hvor det er en eller flere anstalter, så meget som mulig fremme oprettelse av en forsorgskomite som tar sig av hjelpen til løslatte fanger, særlig ved å besøke dem og hjelpe dem til å vende tilbake til samfundet og finne igjen en plass blandt hederlige borgere.

Det er ønskelig at de forskjellige lokale komiteer står i regelmessig forbindelse med hverandre for å arbeide sammen.

Stadga angående vård och behandling i statens fängvårdsanstalter m. m.

A sid. 269 av denna tidskrift årg. 1935 har lämnats en redogörelse för et upprättat förslag till förordning om fånges vård och behandling i Sverige. Sedan detta förslag överarbetats, har Kungl. Maj:t den 8 april 1938 utfärdat en stadga angående vård och behandling i statens fängvårdsanstalter.

Stadgan äger tillämpning beträffande alla som äro intagna i statens fängvårdsanstalter med undantag allenast för dem som ädömts ungdomsfängelse. I kap. innefattar allmänna bestämmelser rörande samtliga intagna beträffande visitation, läkarundersökning, sjukdom och arbete m. m. Vid de större anstalterna skall finnas en särskild anstaltsnämnd med uppgift att bispringa de intagna och skaffa dem arbete vid frigivningen. I 2 kap. upptagas gemensamma bestämmelser angående fångar. I kapitlet utsäges, att fånge skall erhålla sådan vård och behandling som är ägnad att fostra honom till ett laglydigt och samhällsnyttigt liv. Behörig hänsyn skall därvid tagas till hans ålder, själsliga och kroppsliga utveckling, karaktärsegenskaper, arbetsförmåga, anlag och tidigare utbildning. På fängvårdsstyrelsen skall ankomma att meddela närmare bestämmelser angående tillstånd till permission för att besöka närstående som är svårt sjuk eller för att bevista närståendes begravning. I fråga om disciplinstraffen ha de gamla straffarterna mörk cell och prygel utmönstrats. Såsom disciplinmedel upptagas

nedflyttning i lägre fängklass, mistning av redan intjänade arbetspremier, dock högst en månads premier, förlust av sysselsättning under högst fjorton dagar, hårt nattläger under högst tio dagar samt inneslutning i straffcell från och med tio dagar till och med en månad. Det sist angivna straffet kan under viss förutsättning medföra att straffverkställigheten avbrytes och alltså den tid, under vilken vederbörandet är förlustig friheten, förlänges. 3—8 kap. meddela särskilda bestämmelser angående olika kategorier av intagna. För straffångar skola liksom hittills finnas fyra fängklasser, och föreskrifter ha givits om minimitid i varje klass och om villkor för uppflyttning. Slutligen ha i 9 kap. intagits bestämmelser rörande den gottgörelse för utfört arbete, som kan tillkomma de intagna.

Samma den 8 april 1938 har Kungl. Maj:t dessutom utfärdat en stadga angående vård och behandling av dem som ådömts ungdomsfängelse, i huvudsakliga delar byggd på förutnämnda stadga för statens fängvårdsanstalter.

Hj. N.

Mindre Meddelelser.

Brottsligheten i Sverige under år 1935.

Statistiska centralbyrån har avgivit berättelse rörande brottsligheten i Sverige under år 1935. Av denna berättelse framgår, att såväl absoluta som relativa totalantalet brott, som från och med år 1927 till och med år 1934 stigit, under år 1935 nedgått. Relativtalet på 100.000 invånare av medelfolkmängden, som år 1934 var 2.479,8 — den högsta årssiffran, vilken förekommit under tiden 1931—1934 — har under år 1935 nedgått till 2.428,9.

I fråga om de särskilda brotten mot strafflagen hava dessa i berättelsen indelats i fyra huvudgrupper: a) brott mot staten (dit hava räknats religionsbrott, brott mot rikets säkerhet, brott mot offentlig myndighet, brott i ämbete eller tjänst, fridsbrott, äktenskapsbrott, sedlighetsbrott och våldtäktsbrott), b) brott enligt 11 kap. 15 § (förgelseväckande beteende) och 18 kap. 15 § strafflagen (fylleri), c) brott mot enskild person (mord, dråp och annan misshandel, brott mot annans frihet, falsk angivelse och annan ärekränkning) samt d) brott mot egendom (mordbrand och annan skadegörelse, snatteri, stöld, rån och utpressning, bedrägeri och annan oredlighet, konkursförbrytelse, åverkan och dylikt samt förfalsknings- och menedsbrotten).

Hela antalet brott mot strafflagen år 1935 var 55.749 mot 55.450 år 1934. Antalet brott, för vilka personer sakfällts på 100.000 invånare av medelfolkmängden var 1935 858,5 mot 857,5 för år 1934. Ökningen faller på brott mot enskild person och brott mot egendom (3,3 och 1,6). Särskilt framträdande är ökningen under år 1935 av egendomsbrotten och bland dessa framför allt andra oredlighetsbrott än förskingring och trolöshet mot huvudman, vilka senare brott tvärtom minskats i antal. Även siffrorna för förfalsknings- och ljuvnadsbrotten utvisa ökning. Vad angår strafflagsbrotten mot enskild person förekom någon mera an-

märkningsvärd ökning blott i fråga om brotten enligt 14 kap. 22—28 §§. Denna ökning föranleddes huvudsakligen därav, att vid Stockholms rådhusrätt under år 1935 en person sakfälldes för 150 dylika brott. Antalet fylleriförseelser har under år 1935 ökat till 31.834 från 31.767 år 1934 (siffrorna på 100.000 invånare av medelfolkmängden är år 1935 506,6 och år 1934 506,4).

Beträffande överträdelser av andra lagar och förordningar har totalantalet dylika överträdelser, som från och med år 1926 överstigit totalantalet strafflagsbrott, under senare åren till och med år 1934 undergått en stark ökning. Siffran för år 1931 är 77.583 (1.221,2 på 100.000 invånare av medelfolkmängden) och för år 1934 103.272 (1.611,2 på 100.000 invånare av medelfolkmängden), under det att för år 1935 siffran nedgått till 100.458 (1.561 på 100.000 invånare av medelfolkmängden).

En kurva för trafikförseelserna utvisar, att dessa förseelser starkt ökats i antal till och med år 1934 men att en tillbakagång inträffat år 1935. Det absoluta antalet förseelser mot vägtrafikstadgan och författningarna angående motorfordon var år 1921 5.946, 1931 39.582, 1934 58.095 och 1935 54.787. Antalet förbrytelser mot lagen om olovlig befattningsmed spritdrycker och vin, som under åren 1931 och 1932 minskats men under år 1933 något ökats, sjönk ånyo under åren 1934 och 1935. Även överträdelserna av brännvinstillverkningsförordningen, som oavbrutet tilltog i antal under åren 1924—1933, visa minskad omfattning under åren 1934 och 1935. Lönnbränningsbrotten enbart visade ökning från år till år under perioden 1924—1932, minskning 1933, åter ökning 1934 samt minskning år 1935.

Under år 1935 utgjorde antalet brott i domsagorna 69.520 samt antalet brott i städerna med rådhusrätt 81.494. Det procenttal, som anger förhållandet mellan brottsligheten i domsagorna och brottsligheten i städerna med rådhusrätt, har nära nog oavbrutet stigit från år till år under tidsperioden 1921—1935 (från cirka 16 % år 1921 till cirka 40 % år 1935).

I jämförelse med de olika länen i deras helhet (domsagor och rådhusrätter tillsammans) har Stockholms stad att uppvisa ett mycket högt brottslighetstal (529,4 på 100.000 invånare av medelfolkmängden). Närmast följa Göteborgs och Bohus (351,0), Malmöhus (274,2) och Väster-norrlands (269,8) län. De minsta brottslighetsstalen hade Kronobergs

(127,5), Kopparbergs (128,0), Södermanlands (136,8) och Gotlands (140,9) län.

Det procentuella förhållandet mellan männens och kvinnornas brottslighet är åren 1926—1930 6,3 och 1931—1935 7,3. Skillnaden mellan männens och kvinnornas brottslighet är större vid brotten mot enskild person än vid egendomsbrotten. Bland brotten mot enskild person utmärkas emellertid ärekränkingsbrotten av ganska höga procenttal för kvinnorna. Jämförelsevis talrika äro de kvinnor, som sakfällts för egendomsbrott, speciellt annan tjuvnad än rån, utpressning och inbrottsstöld.

Vad angår fördelningen efter ålder har under femårsperioden 1931—1935 antalet sakfälda personer i förhållande till folkmängden varit störst för åldersklassen 18—21 år och näst störst för åldersklassen 15—18 år. I övrigt har den relativa brottsligheten sjunkit med stigande levnadsålder. Det sagda gäller båda könen, tagna var för sig. Jämför man femårsperioden 1926—1930 med perioden 1931—1935 finner man att brottsligheten inom samtliga åldersklasser, tagna över ett, ökats för såväl män som kvinnor inom åldersklasserna 15—18 år, 30—40 år och 40—60 år, men minskats för såväl män som kvinnor inom åldersklasserna 18—21 och 60 samt däröver. För klasserna 21—35 år har männens antal minskats men kvinnornas ökats. Rent motsatt är förhållandet i åldersklasserna 25—30 år.

Av de under perioderna 1926—1930 och 1931—1935 sakfälda män och kvinnor, om vilka uppgifter lämnats till straffregistret, voro i medeltal för år räknat 500 (12,7 %) resp. 662 (13,4 %) män samt 59 (14,6 %) och 68 (13,3 %) kvinnor födda utom äktenskap.

Återfallsstatistiken utvisar, att av hela antalet åren 1926—1930 sakfälda, i straffregistret intagna personer 68,2 % ej förut varit sakfälda. Samma siffra för åren 1931—1935 är 69,2 %. Förut straffade voro åren 1926—1930 en gång 14 %, två gånger 6,6 % och tre eller flera gånger 11,2 %. Motsvarande siffror för åren 1931—1935 äro 14,1 %, 6,1 % och 9,9 %. Procentuellt taget äro återfallsförbrytarna, upptagna under rubrikerna tjuvnad, andra strafflagsbrott och andra brott, under perioden 1931—1935 talrikast bland dem, som sakfällts för »andra brott» (33,6 %), motsvarande tal äro för tjuvarna 31 % och för andra strafflagsbrott 27,4 %. Mindre än 45 % av återfallsförbrytarna hava återfallit

senast inom första kalenderåret från det år, då det senast ådömda straffet blivit till fullo undergånget.

1909 personer hava dömts villkorligt, därav 264 kvinnor. Vid brottets begående voro 562 män och 68 kvinnor under 18 år. Förverkandeprocenten har under perioden 1931—1935 beräknats vara 8,8 % mot 8,7 % under perioden 1926—1930.

Under år 1935 hava 75 personer ådömts tvångsuppföstran, därav 8 kvinnor.

Förordnande har under perioden 1931—1935 meddelats för sammanlagt 110 personer om intagande i vårdanstalt för förminskat tillräkneliga förbrytare och för sammanlagt 24 personer om intagande i interneringsanstalt för återfallsförbrytare.

Antalet under år 1935 till tvångsarbete dömda personer var 288, därav 95 kvinnor.

Hj. N.

Utredning i Sverige rörande brottslighet på grund av arbetsskygghet, lösdriveri och prostitution.

I juni 1937 tillsattes en kommitté för utredning angående den straffrättsliga behandlingen av förbrytare, vilkas kriminalitet sammanhänger med ett lättjefullt och oordnat levnadssätt hos den brottslige, ävensom angående en revision av gällande lag om lösdriveri.

Inom kommittén ha utarbetats vissa lagutkast, avseende åtgärder beträffande lättjefulla brottslingar, lösdrivare samt vissa andra arbetsskygga, vilka utkast publicerats i en i december 1937 utgiven tryckt promemoria. I ett av lagutkasten föreslås införande av en till tiden relativt obestämd skyddsåtgärd, intagande i arbetsanstalt, avsett att komma till användning i fråga om vissa brottslingar, beträffande vilka grundad anledning finnes till antagande att brottsligheten huvudsakligen är utslag av eller står i samband med den brottsliges böjelse för ett lättjefullt eller oordnat levnadssätt. För det föreslagna institutets tillämpning erfordras i allmänhet att den brottslige tidigare undergått viss kriminalpolitisk behandling; beträffande vissa brott, vilka kunna anses såsom särskilt typiska utslag av arbetsskygghet, föreslås dock, att intagande i arbetsanstalt skall kunna ifrågakomma även vid första-gängs-brottslighet. — Ett andra lagutkast avser att erstätta den nuvarande lagen om lös-

drivares behandling, dock icke i den mån densamma är tillämplig på kvinnor hemfallna åt otuktigt levnadssätt. Enligt detta utkast skola hjälp- eller tvångsåtgärder kunna vidtagas mot personer över 21 år, vilka visa böjelse för ett lättjefullt eller oordnat levnadssätt, i det de under kringstrykande eller eljest göra sig förfallna till bettleri eller vissa liknande förfaranden eller föra ett liv som giver grundad anledning till antagande att de på ohederligt sätt förskaffa sig medel till sitt uppehälle eller som innebär fara för allmän ordning eller säkerhet. — I särskilda lagutkast meddelas slutligen bestämmelser om dels verkställighet av dom å arbetsanstalt, och dels behandlingen av dem som på grund av arbetsskygghet intagits i arbetshem, en särskild lindrigare form av anstaltsvård. Det föreslås att arbetshemmen skola förstättligas och i viss utsträckning användas för att bereda lösdrivare arbets- och utbildningsmöjligheter.

I fråga om åtgärder mot prostitutionen föreligga även lagutkast. Däri föreslås, att vissa arter av prostitution (de s. k. helyrkesprostituerade) skola betraktas såsom brott, varför vissa ändringar i strafflagen skulle genomföras. Domstolen skulle i sista hand döma i dylika mål. Vid den förberedande behandlingen av sedeslösa kvinnor skulle en vårdnämnd fungera. I svåra fall skulle dömas till intagning i arbetshem.

Dessa lagutkast hava av kommittén sänts ut för yttranden till vissa myndigheter och sammanslutningar. Av en del inkomna yttranden kan nog dragas den slutsatsen, att man ställer sig tvekande inför förslagen i den form de nu föreligga.

Hj. N.

Interneringsnämndens i Sverige verksamhet under år 1937.

Interneringsnämnden har avgivit sin berättelse för verksamhetsåret 1937. Antalet mål, som under år 1937 varit hänskjutet till interneringsnämndens verksamhet, har utgjort för förminskat tillräkneliga förbrytare 44 samt för återfallsförbrytare 4.

Interneringsnämnden har beträffande varje förvarad och internerad att dels före den tid, då utskrivning tidigast må äga rum, dels ock, därest utskrivning då ej sker, minst en

gång under varje kalenderår pröva fråga om utskrivning. Denna är antingen slutlig (frigivning) eller villkorlig (utskrivning på prov). Vid sålunda företagna prövningar har nämnden under år 1937 på prov utskrivit 20 förvarade från förvaringsanstalten i Norrköping, 1 förvarad från vårdanstalten i Ystad, 1 förvarad (kvinna) från vårdanstalten i Växjö samt 7 internerade från interneringsanstalten i Karlstad. Samtliga intill utgången av år 1937 på prov utskrivna uppgå till 75 förvarade och 12 internerade.

2 internerade, av vilka den ene utskrivits på prov år 1935 och den andre år 1937, hava under år 1937 återhämtats för fortsatt internering.

Antalet förvarade har under år 1937 utgjort 147, därav 104 kvarvarande vid årets början, 30 nyintagna, 1 återintagen samt 12 återhämtade för fortsatt förvaring.

De internerades antal under år 1937 har utgjort 45, därav 2 nyintagna samt 2 återhämtade för fortsatt förvaring.

Interneringsnämnden har ej lämnat någon sammanställning över de brott, som föranlett förvaring eller internering under verksamhetsåret, men av de refererade fallen framgår, att anledningen till förvaringen varit i 30 fall tjuvnadsbrott, i 7 fall bedrägeri, förfalskning, förskingring och trohetslöshet mot huvudman, i 3 fall rån, i 1 fall misshandelsbrott och i 3 fall sedlighetsbrott. Anledningarna till internering ha i samtliga fyra fall varit tjuvnadsbrott.

I detta sammanhang kan det vara av intresse att omnämna, att innevarande års riksdag anvisat medel till en ny förvarings- och interneringsanstalt å Hall i närheten av staden Södertälje. Till denna nya säkerhetsanstalt skall dessutom läggas en ny sinnessjukavdelning för fångvården. Då denna kommit till stånd, är det avsett att de nuvarande sinnessjukavdelningarna i Jönköping och Ystad skola nedläggas.

Hj. N.

Bøger, indsendte til Redaktionen.

- Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. Bd. 58. Hft. 1—3.
 Defensor legis, 1938 Nr. 4—9.
 Nær og Fjern (Dansk Fangeblad). Nr. 347—57.
 De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1937.
 Politiet. Tidsskrift for Politivæsen, 1. Aarg. Nr. 1—14.
 Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift. 8. Aarg., Nr. 4—7.
 Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. 58. Bd. Hft. 1—5.
 Monatsschrift für Kriminalbiologie und Strafrechtsreform. 29. Aarg.
 Hft. 6—8.
 Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund. Årg. IV, Hft. 2—4.
 Kriminalistföreningens i Finland årsbok 1937.
 Svensk Juristtidning. Årg. 23, Hft. 5—6.
 The journal of criminal law and criminology. Vol. XXIX, Nr. 1—2.
 Tidskrift utg. av Juridiska Föreningen i Finland. 1938, Hft. 3—4.
 Bestemmelser vedrørende Fængselsvæsenet i Danmark 1937. Udg.
 af Direktoratet for Fængselsvæsenet.
 Thorsten Sallin: culture conflict and crime. New York. (Social science
 research council) 1938.
 Federal offenders 1936—37. Kansas (federal prison industries) 1938.
 Finlands officiella statistik XXIII: 1937, brott, som kommit till
 polisens kännedom. Helsingfors 1938.
 35. Aarsberetning fra Fængselshjælpen. Kbhvn. 1938.
 Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire. Bulle-
 tin de La Commission Internationale pénale et pénitentiaire,
 Vol. VII, livr. 2—4.
 Stephan Hurwitz: Den danske Strafferetspleje. Hft 1—2. Kbhvn.
 (G. E. C. Gad) 1937—38.
 Erich Schwinge: Irrationalismus und Ganzheitsbetrachtung in der
 deutschen Rechtswissenschaft. Bonn a. Rh. (Ludwig Rör-
 scheid) 1938.
 Eduard Kohlrausch og Richard Lange: Strafgesetzbuch mit Neben-
 gesetzen und Erläuterungen. 34. Aufl. Berlin. (Walter de Gruy-
 ter & Co) 1938.
 Betänkande med förslag till lag om villkorlig frigivning m. m.
 Statens offentliga utredningar 1938: 25, Justitiedepartementet.
 Stockholm 1938.
 Th. Dossing og Robert L. Hansen: Dansk Tidsskrift-Index. 23. Aarg.
 1937. (Nyt nordisk Forlag, Arnold Busck) 1938.

Viljens frihet.

Av sekretær i Justisdepartementet TRYGVE LEIVESTAD.

Det urgamle filosofiske problem om mennesket har en fri vilje eller er helt ut årsaksbestemt, har i nyere tid i stadig sterkere grad beskjeftiget også rettstenkningen. Det er kommet inn i strafferetten med utdypningen av skyldbegrepet, og med dette etterhånden rykket inn i brennpunktet av den kriminalistiske diskusjon. Nogen enighet er man ikke kommet til. På den ene side står uforsonlige indeterminister der som *Birkmayer* hevder at »den som fornekte den frie vilje, kan ikke finne nogen rettsgrunn for strafferetten«. På den annen side påstår determinister like bestemt at »Aarsagslovens ubetingede Gyldighed paa viljeslivets Omraade er en nødvendig Forudsætning for at nogen skal kunne dras til Ansvar for hvad han har gjort«. ¹⁾ Tilhengere av den klassiske skole som holder på straff som gjengjeldelse og soning, støtter sig i almindelighet til indeterminismen, mens den positive skoles forkjempere som betrakter straffen som et middel til samfundets beskyttelse, gjerne anfører determinismen som et argument for sitt krav om behandling istedenfor gjengjeldelse. Det er neppe tvil om at i nyere tid determinismen har vært sterkest representert og kunnet telle de fleste fremtredende navn blandt Europas kriminalister — menn som *v. Lizst*, *Prinz*, *v. Hamel*, *Kraepelin*, *Lombroso*, *Ferri* o. fl. Men til gjengjeld har utvilksomt lovgivning og praksis vært tilbøielig til å holde sig til uttrykk som forutsetter en indeterministisk opfatning. Som den kjente amerikanske dommer *Cardozo* har sagt: »Rettssordenen har til denne dag vært ledet av en robust common sense som når dens problemer skal løses, bygger

¹⁾ O. Gjerdso. Determinismen og dens Konsekvenser s. 80.

på viljens frihet som en arbeidshypotese¹⁾ I enkelte totalitære stater har man imidlertid ikke nøiet sig bare med det, men uttrykkelig fastslått at det er indeterminismen man bygger på. Således heter det i det skrift hvori den tyske straffelovskommisjon redegjør for den kommende tyske strafferett: »For en heroisk innstilling overfor livet, dets oppgaver og fenomener som nasjonalsocialismen, kan det ikke være noget spørsmål om viljens frihet. Den horer ikke den som sier: jeg kan ikke annet. I enhver situasjon i livet roper den ut: jeg skal, jeg vil, jeg kan! Efter nasjonalsocialistisk opfatning er det viljen som beveger verden. Til ondt som til godt — til rett som til urett.«²⁾ Også Italia har tatt standpunkt for denne såkalte heroiske innstilling, og forkastet det bekjente radikale straffelovsutkast av *Ferri* som var helt ut i overensstemmelse med den positive skoles syn og determinismen.

I de nordiske land, hvor en slik autoritativ løsning av viljesproblemet forhåpentlig er utenkelig, kan man vel også si at uttrykksmåten i lover og praksis synes å forutsette viljesfrihet hos normale lovovertrudere. Lovgivningen har imidlertid gjort store innrømmelser overfor den positive skole, og her som annetseds har determinismen stort sett vært den dominerende i den nyere teori. De fleste forfattere som tar standpunkt i striden, støtter determinismen. Uppsalaskolen, som for tiden så sterkt preger nordisk filosofi med sine fremtredende representanter *Hägerström* og *Lundstedt* i Sverige og *Alf Ross* i Danmark, er en forbitret motstander av indeterminismen³⁾. Blandt kriminalister kan man

¹⁾ Cit. efter H. Schjelderup, Det amerikanske demokratis fremvekst under konstitusjonen. Tidsskrift for rettsvidenskap 1938 s. 163.

²⁾ Das kommende deutsche Strafrecht. s. 15.

³⁾ jfr. således Lundstedt: »In spite of the scientific rejection of the old dogma of free will, lawyers have never so far been able entirely to shake off this theory. In opposition to this dogma it must be pointed out that in our relations to the whole we are all merely puppets, so to speak, pulled to and from by threads invisible to the naked eye.« — Superstition or Rationality in Action for Peace. s. 26.

nevne navn som *Winge* og *Nissen* i Norge, *Thyrén* og *Kinberg* i Sverige, i Danmark *Torp* o. s. v. Men indeterminismen har dog fremdeles sine representanter: i Norge har således *Nicolai Harboe* på bredt grunnlag søkt å gjøre op både med positivismen og determinismen.¹⁾ Han har fått støtte av vår fremragende psykiatriker *Ragnar Vogt*²⁾ som har tatt til orde til forsvar både for viljesfriheten og opfatningen av straff som gjengjeldelse og soning. I en tale ved universitetes årsfest i 1936, har også professor *Castberg* tatt standpunkt for indeterminismen. I Danmark har *Grue Sørensen* i sin nylig prishelønte avhandling »Vor Tids Moralskepticisme« rettet et meget skarpt angrep på determinismen.

Så skarpt som meningene i teori står imot hinannen, har det vært klart for mange at man måtte søke å komme til enighet om de praktiske resultater uten hensyn til den filosofiske strid. Dette var allerede *Ørsteds* standpunkt, og *v. Lizst* har i en berømt sats hevdet at »mer og mer trenger den erkjennelse igjennem at striden om viljens frihet er uten betydning for strafferetten«. Denne opfatning har funnet utbredelse innen begge leire³⁾, og mange søker derfor å begrunne sine resultater slik at de skal kunne antas ut ifra begge oppfatninger, eller de undlater helt å tilkjennegi standpunkt i striden.⁴⁾

For den som ønsker å trenge dypere inn i strafferetten, og vil gjøre sig op en mening om straffens natur, dens hensikt og rettsgrunn, lar imidlertid ikke viljesproblemet sig så lett avvise. Skillet mellem de to motstridende opfatninger er vel det dypeste innen moralfilosofien, ja kanskje innen filosofien i det hele. For konsekvent tenkning betyr

1) Les Conditions Subjectives De La Culpabilité.

2) Etiske problemer.

3) jfr. Lundstedt: Der Streit um die sogenannte Willensfreiheit um Determinismus und Indeterminismus berührt den Bestand des strafrechtlichen Schuldbegriffs nicht. »Die Unwissenschaftlichkeit der Rechtswissenschaft« II s. 37.

4) Nøitrale stiller sig Hagerup og Skeie i sine verker om straffrettens almindelige del.

det to diametralt motsatte syn på mennesket og dets stilling i verdenssammenhengen. Vel kan man fra begge standpunkter komme til samme praktiske resultater i meget, men de representerer dog to helt uforenlige livs- og verdensanskuelser. Bare probleblindhet kan få en til å tro at et kompromiss eller en syntese er mulig.

Historisk dukker spørsmålet om viljens frihet op allerede i den antikke filosofi, og da i etisk-psykologisk form. Dybden i problemet blev imidlertid ikke dengang klart fattet; dertil var også kjenskapet til naturlovene for innskrenket. De uttalelser vi har fra oldtidens store tenkere er derfor forsåvidt av mindre betydning; de tas da også til inntekt snart for den ene snart for den annen opfatning. Først i den unge kristne teologi blir problemet for alvor aktuelt og brennende, og da i etisk-religiøs form. Senere har det ikke holdt op å beskjeftige vesterlandsk tenkning. Formen har gjennom tidene skiftet. I våre dage er det særlig om hvorvidt viljens frihet er forenlig med naturvidenskapelig erkjennelse striden står. De skarpeste hoder har levert sine innlegg i debatten; på begge sider kan man telle rekker av de berømteste navn innen filosofi og enkeltvidenskaper. Snart har tiden hellet mer til den ene opfatning, snart mer til den annen. Særlig i forrige århundrede var det deterministiske syn i sterk overvekt, fremfor alt innen naturvidenskapelig orientert hold, og det manglet ikke da på dem som anså problemet for endelig løst.¹⁾ I den senere tid har imidlertid indeterminismen vært i fremgang igjen. De dyptgående grunnlagskriser som har rystet naturvidenskapene

¹⁾ jfr. således O. Gjerdsjø som avslutter sin bok: *Determinismen og dens Konsekvenser*, Oslo 1907, med følgende seiersikre konklusjon: »Ligesom Determinismen er i Overensstemmelse med den sunde Fornuft, saaledes bekræftes den af alle den moderne Videnskabs Resultater og Menneskeheden samlede Erfaring. Den vinder mere og mere Indgang i Bevisthederne, efterhvert som Menneskene skrider fremad i Oplysning, Kundskab, aandelig Kultur og Moral, idet disse Magter overalt fortrænger Indeterminismens Spøgelse som al anden Overtro i Verden.»

i de siste år, og som ikke har latt selv en så eksakt disiplin som matematikken uten jordskjelv, har vist at man hadde gått utenfor deres virkelige kompetanse når man mente ved dem å kunne løse tilværelsens problemer. Naturvidenskapens menn er derfor — psykologene kanskje undtatt — blitt mere beskjedne, og fører ikke lenger så store ord om metafysiske problemer.

Faktisk er da forholdet det som ofte fremhevet at viljesproblemet ikke lar sig endelig løse. Hverken den »sunde fornuft« eller »den strenge videnskap« kan si et virkelig avgjørende ord, selv om det ofte forsøkes. Dertil fører problemet for langt utenfor grensene for mulig sikker viden. I virkeligheten er begge begreper, både determinisme og indeterminisme, i siste instans irrasjonale; de lar sig ikke helt utfatte med tanken. En tro på det ene eller annet syn kan derfor ikke motbevise; ens standpunkt vil bero på et personlig valg. Alt man strengt objektivt kan gjøre, er å søke å stille problemet klart, og veie de argumenter som anføres efter deres sandsynlighetsverdi. Det synes kanskje lite, men mer kan man egentlig aldri gjøre overfor de helt grunnleggende spørsmål. Eftersom argumentene hentes ikke bare fra logikken, men også fra enkeltvidenskapenes resultater, er det naturlig at opfatningene gjennomgår forandringer med erkjennelsens fremskritt, og at snart det ene, snart det annet syn står sterkere. Litteraturen om viljesproblemet er imidlertid forlengst blitt hvad tyskerne kaller »uferlos«, og det er derfor neppe mulig å ha full oversikt over stillingen til enhver tid.¹⁾ Ofte føres derfor kampen mot forlengst opgitte og foreldede synspunkter og argumenter. Det er noget kriminalister ofte ikke kan frikjennes for; og ofte rober de en nokså kompromitterende mangel på filosofisk orientering, særlig angående problemets erkjennelsesteoretiske og ontologiske side.

Det første man må gjøre sig klart, er hvad det her menes

¹⁾ En oversikt over den overveldende litteratur finnes hos J. Fellin: Die Willensfreiheit. Zur Bibliographie des Problems, 1928.

med viljesfrihet. Ordet kan nemlig brukes i forskjellige betydninger. Særlig forveksles det lett med handlefrihet, det at man kan gjøre det man vil. I den betydning anerkjenner imidlertid også determinister viljens frihet, og det er derfor helt forfeilet når det mot dem hevdes at det er klart viljen er fri fordi man kan gjøre som man vil. Heller ikke menes her frihet i betydning av evne til å følge sin samvittighet, at man ikke ligger under for laster, at man kan sette sig ut over alle hensyn og bånd for å følge sin overbevisning o. l. Om frihet i disse og lignende betydninger behøver det ikke bestå nogen meningsforskjell. Det striden gjelder, er om man kan ville fritt, eller om viljen selv er bestemt av forutliggende årsaker. Den indeterministiske opfatning går i korthet ut på at når alle fysiske og psykiske forutsetninger og innvirkninger er tatt i betraktning, er viljen dog i siste instans ikke bestemt, men bestemmer sig selv. Der foregår et valg som ikke på forhånd er avgjort av de faktorer som spiller inn; under de samme vilkår vil et menneske kunne bestemme sig forskjellig. Determinismen derimot hevder at som alt annet i verden er mennesket undergitt en ubrytelig lovsammenheng hvor det ikke er pladss for nogen vilkårlighet. Med fullt kjenskap til alle faktorer vilde man kunne forutsi alle et menneskes handlinger, dets tanker og følelser like sikkert som en solformørkelse. Forestillingen om at man skulde kunne handle anderledes enn man faktisk gjør, er en illusjon. Som allerede *Spinoza* hevdet kommer frihetsfølelsen bare av at man ikke kjenner alle de faktorer som bestemmer ens valg, og så kaller man de ukjente fri vilje.

At disse standpunkter må lede til helt motsatte syn på etikkens vesen er klart. Efter den indeterministiske opfatning stiller moralen mennesket overfor normer som det kan følge eller la være å følge eftersom det vil. Å tilregne nogen noget som skyld eller fortjeneste er det samme som å si at han kunde ha handlet anderledes, bedre eller værre. Det man gjør fordi man er nødt til det, kan man hverken

roses eller lastes for; en dyd av nødvendighet er ingen dyd. Hverken moral eller strafferett i egentlig forstand rammer handlinger som er begått uten fri vilje; det som ligger utenfor et menneskes fri rådighet, ligger også utenfor enhver moralsk bedømmelse. Bare under forutsetning av frihet kan man tale om plikt og ansvar, om fortjeneste og skyld, om straff og belønning. Var viljen ufri, da var våre vanlige moralske begreper og vår strafferet meningsløse; i det minste fikk man slutte å tale om rettferdighet, skyld og soning i forbindelse med straffen.

I stor utstrekning innrømmer deterministene disse konsekvenser. Men også de anerkjenner det faktum at der er moralske normer som et normalt menneske føler sig forpliktet av og bedømmer sig selv og andre efter. Om mennesket i det enkelte tilfelle vil følge den moralske forpliktelse det har erkjent, avhenger av de motiver som gjør sig gjeldende for og imot, og av vedkommendes karakter. Heller ikke determinismen oppfatter mennesket fatalistisk som en passiv gjenstand for påvirkninger utenfra. Individet har sin egenart, sin karakter som det reagerer ut ifra. Karakteren og dens typiske utslag er det som er gjenstand for moralsk bedømmelse. Hvor den er satt ut av spillet ved tvang eller psykiske forstyrrelser er handlinger som gjøres ufrie; det vil si, de er ikke typiske for personligheten, og han bør da ikke dømmes efter dem. Karakteranleggene er medfødte som intelligens og andre evner. De kan utvikles og påvirkes ved opdragelse og innflytelse utenfra, og ved ens eget arbeid for det. Men ingen kan for den karakter han har fått og det miljø han lever i. Derfor kan en moralsk dom ikke bety at vedkommende kunde eller skulde vært anderledes enn han er, eller handle anderledes enn han gjør. Den betyr ikke mer enn når man sier at et dyr er ondskapsfullt eller snildt, at et tre er godt eller dårlig. Man konstaterer en kjensgjerning som ikke kan eller kunde være anderledes, selv om det nok i og for sig kunde vært ønskelig. Den moralske bedømmelse forutsetter ikke frihet mer enn

enhver annen vurdering. Mennesket inntar ikke ved sin vilje nogen særstilling i verden. Derfor er heller ikke nogen å rose eller laste for sine handlinger. Både straff og belønning kan bare rasjonalt forsvares som midler til å fremlokke gode og avverge skadelige handlinger i fremtiden. Rettferdig gjengjeldelse er et barbarisk begrep, og skyld og soning en meningsløs tanke annet enn som motiv til å handle bedre i fremtiden. Deterministene erkjenner fullt ut det faktum at alle mennesker har en forestilling om at de er frie, og at de føler ansvar for sine gjerninger. Den erkjenner også at disse opfatninger er av stor praktisk betydning så det vilde være farlig om de forsvant. Karakteristisk er en uttalelse af filosofen *Kölpe*: »trekker indeterminismen som metafysisk teori avgjort det korteste strå overfor determinismen ved logisk overveielse, som praktisk tro synes den av moralpedagogiske og rettslige grunner bent frem uundværlig«. ¹⁾ Men de kan dog ikke betrakte følelsen av frihet, valg og ansvar som annet enn en gavnlige illusjon, og må derfor betrakte moralsk dom og gjeldende strafferett som ugrunnet og meningsløs for såvidt den bygger på tilregnelighet, skyld og soning. Derfor forlanger deterministene i almindelighet at strafferetten må bli en rent teleologisk videnskap. Straffen må utelukkende behandles som et middel i samfundets hånd til å avverge skadelige handlinger. Det prinsipielle skille mellom kriminalitet og andre former for manglende sociabilitet som sinnssykdom, alkoholisme etc. må falle. ²⁾

Determinismen kommer således åpenbart i strid med menneskets umiddelbare opfatning av sig selv og den moralske

¹⁾ Einleitung in die Philosophie. 12. Aufl. s. 319.

²⁾ jfr. således v. Lizst som om sine synspunkter uttaler: »Er de berettigede, kan man ikke oprettholde den skarpe motsetning mellem avstraffelse av forbrytere og forvaring av sinnssyke.« Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge, cit. efter Hagerups anmeldelse i Tidsskrift for rettsvidenskap 1906 s. 116. -- Denne opfatning kommer meget sterkt frem hos Olof Kinberg, Aktuella Kriminalitetsproblemer, og Varför bli människor brottsliga.

bevisthet som går ut ifra menneskets frihet og ansvar som en selvfølge. Derfor oppstår den først når man finner at friheten ikke er forenlig med den erkjennelse en dypere undersøkelse må føre til. Fra to hold er det særlig viljens frihet er blitt bestridt, fra religiøst kristelig synspunkt og fra naturvidenskapelig og psykologisk standpunkt.

Det som for den kristne teologi fra dens begynnelse av gjorde viljesfriheten problematisk, var vanskeligheten med å forene menneskets frihet og ansvar med Guds allmakt og allvitenhet. Hvis mennesket virkelig kunde ville og handle fritt, da skjedde der ting i verden som Gud ikke forut visste og vilde; da var mennesket selv en liten gud.¹⁾ Denne tanke var umulig, og Guds storhet syntes derfor å utelukke menneskelig frihet. Men på den annen side stod det urokkelig fast at Gud var god og verden ond. Gud var verdens skaper, men det vilde være bespottelig å anta at han hadde skapt den ond. Derfor måtte man anta at menneskene var frie, og selv hadde bragt det onde inn i verden. Gud måtte ha gitt menneskene evne til å velge forat de frivillig skulde velge det gode, men de hadde valgt det onde. Imidlertid var det umulig å forestille sig hvordan Gud skulde kunne skape menneskene frie, slik at det ikke vilde avhenge av de egenskaper han ga dem ved skapelsen hvordan de senere vilde handle, og ansvaret dermed falle tilbake på ham som skaper. Bare det vilde også stemme overens med hans allmakt og allvitenhet. Men hvis i siste instans Gud selv var ansvarlig, da var det umulig å tale om et ekte menneskelig ansvar, og da var dom og fortapelse en uhyrlighet, helt uforenlig med Guds godhet. Bare menneskelig frihet lar sig forene med synd og dom.

¹⁾ jfr. H. Groos, Die Konsequenzen und Inkonssequenzen des Determinismus s. 107. »Påstanden om evne til fri selvbestemmelse utspringer av menneskets drom om å være lik Gud.« — Også Wundt har i sin etikk hevdet at indeterminismen fører til hekastoteisme — flerguderi — som er uforenlig med sand religiøsitet. En lignende opfatning finnes hos Sidgwick. Anført hos O. Gjerdsgj. Determinismen s. 166.

Tross spekulasjoner gjennom hundreder av år lyktes det ikke kirkens menn å finne en tilfredsstillende løsning. Problemet er i det hele ikke løselig. Menneskelig frihet og ansvar lar sig ikke forene med skaperens allmakt og allvitenhet, Guds godhet og rettferdighet er uforenlig med ufrihet og fordømmelse. Så har da de kristne moralfilosofier måttet velge; og valget har berodd på enten forestillingen om Guds storhet og majestet, eller følelsen av menneskets ondskap og skyld har vært den sterkeste.

I kirkens første tid var man tilbøielig til å holde på at mennesket måtte være fritt. Kirkefaderen *Augustin* derimot hevdet med ubønhørlig strenghet Guds allvitenhet, og at om enn mennesket hadde en viss frihet på jorden, så var dog dets endelige skjebne, frelse eller fortapelse, fra evighet bestemt. I oldkirken seiret dette syn i kraft av *Augustins* autoritet. Middelalderens skolastikere derimot hevdet bestemt menneskets frihet, men søkte mot all fornuft å forlike den med Guds allmakt. Deres indeterminisme er senere blitt enerådende i den katolske kirke som sogar har truet dem som forfektet determinismen, med ban ved en beslutning av Trienterkonsiliet. De store reformatorer derimot, *Wiclif*, *Luther*, *Zwingli* og *Calvin* hevdet avgjort det deterministiske syn. Den siste optok uavkortet Augustins predestinasjonslære. For *Luther* var ikke den avgjørende, men det at mennesket ikke av sig selv kunde beslutte sig til det gode, det kunde bare skje ved Guds uforskylte nåde. Annet vilde bety at mennesket kunde fortjene sin frelse selv ved tro og gode gjerninger. Men også *Luther* måtte innse det umulige og selvmotsigende i dette standpunkt. Når han skal forklare hvordan Guds allmakt og godhet lar sig forene med det onde i verden, gir han det for all protestantisk teologi så karakteristiske svar at det er uforklarlig, det går langt over menneskelig forstand. Forstanden er i det hele utilstrekkelig til å fatte Guds visdom og det som horer troen til. — Svaret kan være fullt riktig; virkeligheten behøver slet ikke være forståelig for menneskeforstand — er

det vel heller ikke. Men løsningen er intellektuelt utilfredsstillende; det er vanskelig å slå sig til ro med den, og den kan ikke hindre at problemet er en evig anstøtssten for religiøse grublere. Som filosofen *Nicolai Hartmann* sier: »derfor er atter og atter av de dypeste religiøse naturer mot all fornuft og all forstand den religiøse frihet blitt hevdet, menneskets frihet overfor Gud. Riktignok bare hevdet, for bevis kan det ikke være tale om. Uten sacrificium intellectus kan man ikke anta den.«¹⁾

Gjennemgående har man vel innen protestantismen slått sig til ro med at problemet er uløselig, og opgitt å filosofere større over det. Men eiendommelig nok står den protestantiske etikk nu i det store og hele på tross av reformatorene på indeterminismens standpunkt. Viljens frihet betraktes som en helt nødvendig forutsetning for kirkens lære om synd og dom, og dermed om frelse og forløsning. Ofte stemples sogar determinismen som ukristelig og umoralsk, et menneskelig forsøk på å vri sig unda ansvar og skyld.²⁾ Så sterkt er den religiøse side av viljesproblemet efterhånden kommet i bakgrunnen for den naturvidenskapelige. Denne fiendtlighet mot determinismen har også rammet den positive skole i strafferetten som fra konservativt teologisk hold ofte ses på med uvilje som bløtaktig og amoralsk i sin grunninnstilling.

I den nyere tids stadig mer naturvitenskapelig innstilte filosofi blev viljesproblemet avkledd sin religiøse drakt, og i Guds allmakts sted tråtte de altbeherskende naturlover. Mens for spørsmålet gjaldt om menneskets frihet lot sig forene med Guds plan og styrelse, blev problemet nu om menneskelig vilkårlighet var forenlig med loven om årsak

¹⁾ Ethik. s. 742.

²⁾ Den religiøse determinisme har dog også sine representanter; jfr. således Reinhold Groos, Wertethik oder religiöse Sittlichkeit s. 99: »Den kristelige etikk gjør sig det som oftest ikke tilstrekkelig klart at den indeterminisme som den mener å måtte hevde i en eller annen form på den annen side med nødvendighet tvinger den inn i en irreligiøs holdning.«

og virkning. Dette spørsmål hadde meldt sig med stigende styrke efterhvert som kjenskapet til naturens absolutte lovmessighet var gått frem. De to hovedretninger innen den nyere tids filosofiske etikk, den engelske empirisme og den kontinentale rasjonalisme inntok fra første stund i det store og hele motsatte standpunkter. I England opstillet *Hobbes* omkring midten av det 17de århundrede satsen: *libertas non est volundi sed quae volumus faciendi* — friheten består i å kunne handle som man vil, ikke i å ville fritt. Viljen var bestemt av de innvirkende motiver, og det sterkeste av dem måtte alltid seire. Denne psykologiske determinisme blev senere den fremherskende i engelsk moral-filosofi, særlig i utilitarismen; helt enerådende blev den dog aldri. — I den kontinentale rasjonalisme søkte man derimot å hevde viljens frihet på tross av alle naturlover. At mennesket var fritt syntes å være en ubestridelig kjennsgjerning og en nødvendig forutsetning for all moral og sandhetserkjennelse, hvor meget enn videnskapens resultater syntes å trekke i motsatt retning. Man hevdet derfor at overfor mennesket kunde årsakslovene ikke ha sin fulle gyldighet. Mennesket var hvad man kalte »naturens frigivne» (*Herder*). I vidløftige metafysiske systemer hvor vanskelighetene nesten druknet i sinnrike konstruksjoner forsøkte man å forlike frihet og årsakssammenheng. Indeterminismen kjempet imidlertid på vikende front, og innen strafferetten lød stadig sterkere i opplysningstiden påstanden om at gjengjeldelse var barbari fordi den forutsatte en frihet mennesket ikke eiet. Man reiste sig i energisk opposisjon mot den religiøst-moralske vurdering i strafferetten.

I det virvar av metafysikk og naturvidenskap viljesproblemet efterhånden var kommet i, skapte *Kant* orden og brakte i tilspisset form til klarhet hvad spørsmålet måtte dreie sig om: I verden slik som vi kjenner den er alt behersket av årsakslover. Mennesket som lever i denne verden, kan ikke stå utenfor årsakssammenhengen. Det kan overhode ikke virke uten som årsak, Spørsmålet blir da om

mennesket selv ikke er helt ut årsaksbestemt, men kan være første årsak. *Kant* løste problemet på erkjennelsesteoretisk basis: Den verden vi erkjenner, er kun verden slik som vi kan sanse, erfare og tenke den. Det er den subjektive forestilling om verden, som *Ding für mich*. Hvad der ligger til grunn for våre forestillinger, *das Ding an sich*, vil vi aldri kunne få tak i fordi vi aldri kommer over subjektivitetens begrensning. Vår forstand og tenkning er behersket av årsaksloven, den er en forstandskategori. Den finnes i vår hjerne, ikke i tingene selv. Hvordan de egentlig er, kan vi ikke vite. Om de er behersket av årsakslover vet vi ikke, og kan intet vite. Således kan vår videnskapelige erkjennelse ikke si oss om vi har en fri vilje eller ikke. Sålangt vår erkjennelse går, er mennesket utvilsomt behersket av lover — som gjenstand for erkjennelse — *Ding für mich*. Men hvordan det er som *Ding an sich* kan vi ikke videnskapelig teoretisk erkjenne. Men praktisk kan vi oppleve det. Samvittigheten uttaler daglig sitt: du kan og du skal. Vår praktiske fornuft postulerer viljens frihet for å få mening i tilværelsen. — Det er således en empirisk psykologisk determinisme, forenet med etisk metafysisk indeterminisme som blir *Kants* standpunkt.

Kants løsning spilte en avgjørende rolle for den tyske idealisme, og den hevdes med forskjellige modifikasjoner fremdeles av den nykantianske skole.¹⁾ Sammen med hans lære om individets absolutte egenverdi som gjør at det alltid er mål i sig selv og aldri må fornedres til blott mid-

¹⁾ Såvel N. Harboe som Grue Sørensen bygger sitt indeterministiske syn på Kant. Også v. Lizst synes å anerkjenne den kantianske opfatning, men hevder at da rettsvidenskapen kun behandler det empiriske menneske, der også efter Kant er årsaksbestemt, må den bygge på determinismen. Hans tilhenger, rettsfilosofen Gustav Radbruch, forhenværende tysk justisminister, nu landflyktig, har av Kants sontring mellem mennesket som *Ding für mich* og som *Ding an sich* trukket den eiendommelige konsekvens at man må betrakte sig selv som fri, alle andre som årsaksbestemte, jfr. *Einführung in die Rechtswissenschaft* s. 95.

del, kom den til å spille en betydelig rolle i strafferetten, og man kan vel si også til å prege straffelovgivningen på tross av determinismens fremtredende representanter blandt tidens kriminalister som *Feuerbach* o. a.

Bygget som den er på erkjennelsesteoretisk kritisisme har *Kants* løsning imidlertid ikke gyldighet for dem som ikke deler dette standpunkt, således vanskelig for den rene idealisme og slett ikke for realismen, som er den almindelige ufilosofiske opfatning alle rent umiddelbart bygger på. Historisk brøt også hans retning og hele den tyske idealisme sammen for midten av det forrige århundrede, ikke egentlig på grunn av nogen teoretisk fallit, men simpelthen fordi man vendte den ryggen, optatt som man var av naturvidenskapenes veldige fremskritt. Disse mente man skulde kunne løse viljesproblemet ved å opklare den urgamle gåte om sammenhengen mellem legeme og sjel. Man fastslo at samme årsak alltid måtte ha samme virkning, og energiens konstans, og antok på grunnlag herav at det materielle måtte danne et sluttet hele, uten mulighet for påvirkning utenfra. I det menneskelige legeme måtte alle bevegelser i muskler, nerver og hjerneceller ha fysisk-kjemiske årsaker. Det psykiske, vilje, tanke og følelse kunde umulig påvirke legemet for de var ikke materielle og hadde ingen fysisk energi. Så langt ifra at vilje og fornuft styrte legemet, måtte man anta at det psykiske var bestemt av det fysiske. Tanker og følelser kunde bare være bivirkninger av hjernemolekylenes bevegelser. »Som nyrene utskiller urin, utskiller hjernen tanker« lød en bevinget sats fra den tid. Denne mekaniske determinisme blev fort populær, og den har stadig fått vann på sin mølle ved hver ny opdagelse av det sjeleliges avhengighet av det legemlige — således ved lokalisasjonen av bevissthetsfunksjoner som hukommelse, tale o. l. til bestemte steder i hjernen, og ved opdagelsen av de indresekretoriske kjertlers betydning for sjelsutviklingen. Teorien forklarer imidlertid ikke på nogen måte hvordan det kan gå for sig at det fysiske kan ha

psykiske, altså ikke-fysiske virkninger, og uten at det påvirker materiens energi. Det er i sig selv ikke forenlig med loven om adækvans mellom årsak og virkning og energiens konstans. At det må være en sammenheng mellom det legemlige og sjelelige er imidlertid klart. Men det er umulig å forklare det sjelelige ensidig ved det legemlige. Å forestille sig et menneskes tanker og følelser bare skulde være produktet av fysokjemiske reaksjoner akkurat som en veskes gjæring eller en kules fall, er for fantastisk. Da måtte en ærekrenkende skrivelse bli til ved at fysokjemiske reaksjoner i injuriantens legeme fikk hans hånd til å gripe en penn og gjøre bevegelser med den på et papir. De tanker og følelser som ledsaget handlingen, måtte ikke anses som dens årsak men som bivirkninger. Hos leseren av injurien måtte ikke de forestillinger som blev vakt betraktes som fremkalt av injuriens tankeinnhold, bare som en bivirkning av det inntrykk snirklene på papiret gjorde på hans synsapparat. De forskjellige følelser som grep en mann som fikk beskjed enten om at en venn eller en uvenn var død, måtte ikke betraktes som et resultat av budskapets innhold, men av forskjellen i de lydbølger som nådde hans trommehinde eftersom det var venn eller uvenn som blev uttalt. — Så urimelig som denne rent materialistiske opfatning synes — for en umiddelbar naturlig betraktning setter den forholdet på hodet — så var den allikevel den fremherskende innen naturvidenskapen helt til den aller siste tid, og den har fremdeles sine representanter.¹⁾ I det hele dannet forholdet mellom det psykiske og det fysiske et hovedproblem i psykologien helt inntil for en menneskealder siden, da psykoanalyse og dybdepsykologi vendte interessen mot andre og fruktbare felter. Uten at problemet på nogen måte er

¹⁾ Denne mekaniske materialisme må ikke uten videre slås sammen med den historiske materialisme eller Marxismen. Marx selv tok bestemt avstand fra den, hans teori er heller ikke materialistisk i egentlig forstand, da den erkjenner at tanker og ideer også spiller en avgjørende rolle.

løst, synes man å anta som en kjensgjerning den naive naturlige opfatning at ikke bare det legemlige påvirker det sjelelige men også omvendt det sjelelige det legemlige. Det ene synes ikke mer urimelig enn det annet. Men hvordan denne vekselvirkning foregår, det vet man fremdeles ikke stort mer om enn da for 300 år siden *Descartes* for alvor begynte å gruble over problemet. — På strafferetten har den materialistiske determinisme ikke øvet nogen merkbar innflytelse. Den går uten videre ut ifra at følelse og vilje er årsak til handlinger, og samtidig selv påvirkes av fysiske forhold.

Den moderne biologi har imidlertid vist oss at en slik uforklarlig vekselvirkning ikke er noget særeget for forholdet mellom sjel og legeme. Selv ikke det aller enkleste liv, en amøbe eller plantes, lar sig forklare ved den fysokjemiske årsakslov. Vistnok gjelder den uinnskrenket for alle organismer. Man kan overalt iaktta overensstemmelse mellom årsak og virkning, og at energien bevares konstant. Ingen organisme kan avgi mer energi enn den tilføres. Men dette er ikke tilstrekkelig til å forklare livets utvikling og former. Hvordan planter og dyr får sine bestemte skikkelser ved de fysokjemiske processer som foregår ved deres utvikling, er dermed like uopklart. Bare den anorganiske natur kan muligens forklares helt ut ved kausallover, ikke den organiske.¹⁾ Man må derfor anta at det organiske danner et trinn med en egen høiere lovmessighet som står over det anorganiskes lover. Disse siste gjelder vel for det organiske som for det anorganiske; man kjenner intet brudd på årsaksloven. Men den er ikke den eneste lovsammenheng, og heller ikke den øverste. Akkurat som mennesket, sam-

¹⁾ Om det anorganiske helt ut lar sig forklare kausalt, eller man også må regne med finale momenter, er omstridt i moderne naturvidenskap. — Forøvrigt er kausallover ikke den elementæreste; under den står de matematiske forhold, og kanskje andre lovsammenhenger. Herom se Nicolai Hartmann, *Ontologie og Ethik*, kap. 71, som nærværende fremstilling i stor utstrekning bygger på.

tidig som det er bunnet av naturlovene, ved å følge dem kan gjøre dem til sine tjenere, må alt liv følge de fysisk-kjemiske lover; men samtidig følger det sine egne høiere livslover, som bruker de lavere fritt som middel for sig. Fysikken og kjemiens lover danner et grunnlag for planter og dyrs liv, men de forklarer ikke deres brokete mangfoldighet, og heller ikke den enkelte organismes oppståen, dens blomstring, befruktning, forfall og død. Å utforske de særegne lover for livsprosessene er biologiens oppgave.¹⁾

Går man et trin høiere til bevissthetslivet, blir det enda mer klart at det ikke er årsaksloven i egentlig forstand som her er rådende. Mellem bevissthetsforestillinger hersker intet som kan sammenlignes med loven om adækvans mellom årsak og virkning og energiens konstans. Al også bevisstheten har sine spesielle lover er utvilsomt; dem er det psykologien søker å utforske. Like sikkert er det imidlertid at det er umulig å sammenfatte de psykologiske lover vi kjenner i en enkel formel som årsaksloven. Når man i det hele taler om psykisk årsak og virkning, må man være klar over at det er i en helt annen forstand enn når det gjøres i de eksakte naturvidenskaper; man skulde vel også heller kalle det grunn og følge. Den psykologiske virkning av en ide, som kan beherske en person eller et folks liv, er ikke noget som kan sammenlignes med virkningen av et støt mot en kule eller blanningen av vesker. Tiltross for at det ofte nok har været gjort, er det like meningsløst å anvende naturvidenskapelige årsakskategorier på bevissthetslivet, som å ville anvende psykologiske lover på den anorganiske natur, eller etiske begreper på triangler og kva-

¹⁾ jfr. Hartmann, *Ontologie* s. 9: »Vi kjenner såvel kausalsammenheng som finalsammenheng. Ingen av dem passer riktig for livsproccessen. Her åpner sig det store hull i vår erkjennelse: den særegne determinasjonstype som gjelder for livet kjenner vi ikke. Det er grunnen til at i vår forestilling om det levende stadig final- eller kausalforestillinger trenger sig frem og fordunkler den kjensgjerning at det særegne for livsproccessene er og blir en metafysisk gåte.»

drater. Som den tyske rettsfilosofis nestor, *Rudolf Stammler*, med utrettelig energi har søkt å hamre inn i bevistheten, lar den bevisste handling sig bare forstå som det noiaktig motsatte av årsak og virkning, nemlig som middel til mål. Først bestemmes målet, derefter velges midlet; det vil si, man velger en årsak der fremkaller ens mål som virkning. Istedenfor at ellers årsaken blindt fremkaller virkningen, bestemmes her årsaken av den virkning man ønsker å opnå.

Bare stykkevis kjenner man de lover som gjelder bevis-thetslivet. Strengt tatt vet man ikke engang om det i sin helhet er undergitt en rasjonal lovsammenheng. Men all psykologi bygger på den forutsetning at der hersker bestemte sammenhenger mellom alle bevis-thetsytringer. Og nogen grunn til å tro annet er det heller ikke, selv om det fra indeterministisk hold ofte er påstått at de psykologiske lover ikke kan gjelde absolutt. Spørsmålet er bare om denne psykologiske lovmessighet er det øverste, eller om også den danner grunnlag for en høiere art determinasjon, den frie vilje, på samme måte som det anorganiske danner grunnlag for det organiske, og det organiske igjen for det psykiske. Den moderne psykologiske determinisme benekter det. Den hevder at over de psykologiske lover står der ingen annen art determinasjon. Den menneskelige vilje som indeterministene mener skulde stå over det psykologiske, er selv bare et rent psykologisk fenomen og intet mer. Viljen bestemmes i ethvert tilfelle helt ut av de psykologiske motiver som gjør sig gjeldende, drifter og lyster, forestillinger og ideer, vaner og suggestioner o. s. v. Viljen er egentlig ikke annet enn det til enhver tid seirende motiv.¹⁾

¹⁾ jfr. Kinberg, Varför bli människor brottsliga: »Rent teoretiskt finnes det intet undantag från regeln att varje brott är en produkt av I, individualitet, och M, miljö. Visserligen finnes ännu en och annan som tror att mänskliga handlingar kunna bestämmas av en tredje faktor, nämligen själens fria beslut, men de höra till den kategori om vilken Spinoza säger att de »sova med öppna ögon«.

Nu er imidlertid den psykologiske lovmessighet utvilsomt ikke den eneste som gjelder for bevisethetslivet. Var den det, måtte all videnskap kunne reduseres til psykologi — noget psykologismen forøvrig er tilbøielig til. At det ikke er mulig, vil man særlig lett kunne se i logikk og matematikk. Likesom alle legemlige bevegelser må følge fysikkens lover, må all tenkning følge psykologiske lover; derom kan det neppe være tvil. Men om alle legemsbevegelser f. eks. er behersket av tyngdeloven, bestemmer den dog ikke hvorhen man skal bevege sig, eller hvordan, stygt eller vakkert. Uten at den et oieblikk brytes, gir den spillerum for krefter av forskjellig art, som under dens herredømme former bevegelsene. På samme måte med tenkningen; den må alltid følge psykologiske baner; men det man på den måte tenker, kan like godt være ulogisk som logisk. For å være logisk må tenkningen tilfredsstille visse formale krav som intel har å gjøre med de psykiske forhold og prosesser hvorved den er kommet istand. Likedan med matematikken; tankene hos den som regner en opgave, må nok alltid følge psykologiske baner, men derfor kan man like godt regne galt som riktig. Ved bedømmelsen av logisk eller matematisk riktighet er de psykiske lover uten betydning. For at overhode matematisk eller logisk tenkning skal komme istand, må psykologiske forutsetninger være tilstede. Men det betyr ikke mer enn at jo også biologiske og fysokjemiske forutsetninger må foreligge. Man kan ikke forklare logisk eller matematisk riktig tenkning som produkt av de psykologiske forhold hvorunder den er opstått, mer enn man kan forklare den ved de kjemiske reaksjoner som foregår i den tenkendes hjerne. Den logiske og den matematiske lovmessighet må altså i forhold til den psykologiske danne et selvstendig og høiere trin. — Heri ligger det avgjørende argument mot enhver psykologisme som tror at psykologi kan være en grunnleggende videnskap. Uten logikk, uten regler om rett og gal tenkning var enhver videnskap, også psykologien selv umulig.

På lignende måte som med logikk og matematikk, forholder det sig med etikk, og til en viss grad med rett. Enhver viljesytring, enhver tanke og handling følger ubetinget de psykologiske lover, men det er ikke derfor sikkert at den stemmer med etiske og rettslige normer. Ingen kan råde fritt over hvad han skal anse for moralsk eller umoralsk, mer enn man fritt råder over om en matematisk setning er riktig eller ikke. Som matematikk og logikk har det etiske sin gyldighet uavhengig av det psykologiske, over det. De etiske normer — igjen som logikk og matematikk — er åpenbart ikke en art naturlover som de psykologiske, slik at mennesket må følge dem; man handler snart moralsk, snart umoralsk. Spørsmålet er bare hvordan det foregår, om mennesket selv er herre over hvorvidt det skal handle moralsk eller ikke. Enten kan man anta at mennesket er helt ut determinert av de psykologiske motiver som gjør sig gjeldende slik at det ikke kan for om dets årsaksbestemte handlinger stemmer med de etiske normer eller ikke. Eller man kan anta at mennesket har evne til å rette sin vilje efter moralens krav, eller la det være eftersom det vil. Det første er determinismens, det siste indeterminismens standpunkt. Og her er det retningene med nødvendighet må skilles. Mens det kan være full enighet om at mennesket som naturvesen er undergitt naturlover, og at dets bevissthet er behersket av psykologiske lover, hevder indeterminismen videre at mennesket i sin frie vilje har en personlig determinant som står over bevissthetslovene, og ikke mot, men gjennom dem fritt kan følge de moralske normer eller la det være. Som naturlovene kan betraktes som midler for mennesket til å beherske naturen, er de psykologiske lover også midler for den personale vilje som idet den følger dem, behersker bevistheten. Heri ligger menneskets egenart, det som skiller det fra alle andre bevissteskapninger. Nærmere beskrive denne personale frie vilje i dens forskjell fra den psykologiske, kan vi imidlertid ikke. Dens vesen er nødvendigvis irrasjonalt, fordi forstanden

ikke kan fatte noget som ikke har årsak. Det er en svakhet, men det er intet avgjørende argument imot den fri viljes eksistens. Ingen har heller kunnet angi hvad liv er, og dog er dets eksistens utvilsom. Heller ikke er det mulig nærmere å forestille sig hvordan den frie vilje skal kunne virke på bevisstheden. Men det er dog ikke eiendommeligere enn at man ikke vet hvordan det er mulig at legeme og sjel gjensidig påvirker hverandre.¹⁾

Så innskrenket som kjenskapet til bevissthetslivet i virkeligheten er, må det være klart at det er umulig å fore noget avgjørende bevis. Både determinisme og indeterminisme er forsåvidt bare hypoteser. Men så meget turde dog også være klart, at det intet er i det vi kjenner til av lovsammenheng i tilværelsen som strider imot antagelsen av en fri vilje i den form som her angitt. Ontologisk er viljesfrihet derfor fullt ut mulig. Når man tidligere mente å måtte benekte det, var det fordi man mente at hele tilværelsen i sin helhet var behersket av en eneste lovsammenheng, den naturvidenskapelige årsakslov. På et primitivt trin gjør menneskene den feil å tenke sig alle ting i analogi med sig selv, som utstyrt med bevissthet og handlende efter plan og hensikt. På lignende måte har man særlig i forrige århundrede gjort den akkurat motsatte feil å tenke sig alle ting i analogi med den døde natur, som virkende bare efter blinde årsakslover. Indeterministene dengang mente derfor — og mange mener det ennu — å måtte hevde at der var brudd på årsakslovene, at de ikke hadde full gyldighet overfor menneskene; en helt uholdbar opfatning i strid med all erkjennelse. Ved opdagelsen av at det ikke er en enkelt lovsammenheng som behersker hele tilværelsen, men at den er

¹⁾ Ved å anerkjenne en irrasjonal metafysisk vilje som determinant over det psykiskes lovmessighet, åpner man en mulighet for også å anerkjenne annen innvirkning og inngripen i det psykiske av metafysisk art, uten at det behøver å bety noget brudd på de psykologiske lover. — Hvorvidt dette betegner en styrke eller svakhet, vil bero på ens egen opfatning av religiøse fenomener og erfaringer.

delt i trin med hver sin lovmessighet, som riktignok gjelder uten undtagelse og uten brudd, men lar sig benytte av det neste høiere trin som slik bygger på det lavere, er det sterkeste argument mot viljesfriheten bruddt. Erkjennelsen av trindelingen gjør det fullt forståelig at det kan være en fri vilje som øverste determinant, over den psykologiske lovmessighet, likedan som denne står over de biologiske lover, og disse igjen over de fysokjemiske. Men den beviser selvsagt ikke at det også er slik; bevis er i siste instans utelukket. Alt man videre kan gjøre, efter å ha vist at indeterminismen ontologisk er like mulig som determinismen, er å prøve hvilken som er den mest sandsynlige ved å undersøke hvilken som best lar sig forene med viljelivets fenomener.

Det første fenomen som her kommer i betraktning, er selve frihetsbevisetheten, følelsen av at man bestemmer sig selv. Det er en følelse som alltid følger et normalt menneske, selvom det i teori aldri så meget hylder determinismen. Ikke så at den alltid er bevisst; men såsnart man tenker over hvad man har gjort eller vil gjøre, er den der tydelig. Da faller det en aldri inn annet enn at man bestemmer sig fritt. Og den samme frihet forutsetter man som en selvfølge hos andre normale mennesker; i straffelovene kommer denne forutsetning også tydelig til uttrykk. Fordi man føler sig fri, tillegger man sig også ansvar for sine handlinger, for dem man har gjort og dem man vil gjøre. Ansvarsbevisetheten er ikke bare som frihetsfølelsen en forestilling som ledsager menneskets handlinger, den virker direkte medbestemmende på dem. Den påbyr omtanke og forsiktighet for fremtidige handlinger alt efter de verdier som står på spill, og den kan ofte få en til å la være hvad en kunde ha lyst til. Bevisetheten om ansvar for det man har gjort, lar en ikke uten videre være ferdig med det forbigangne; det faller tilbake på en selv, som skyld eller for-tjeneste. Følelsen av ansvar er det som gir handlingene tyngde og verdi. Den kan virke nedtrykkende på den svake

og gjøre ham redd for å handle. Men for den ansvarsglade er den netop det som gjør tilværelsen rik og spennende. Uten ansvar vilde livet for alle være inderlig flaut og likegyldig. I særegen sterk form kommer bevisstheten om ansvar for gjorte gjerninger til uttrykk i følelsen av skyld og anger-følelser som går all naturlig lyst imot. De får et menneske til å gjøre meget som faller tungt og hårdt, og de kan drive det til fortvilelse og tilintetgjørelse.

Det kan ingen tvil være mulig om at i alle disse fenomener, i all samvittighetens dom over en selv, og ens egen dom over andre, ligger rent umiddelbart forutsatt viljesfrihet. Hadde man ikke frihet, så skulde man spare sig den tyngende ansvarsfølelse, og enn mer skyld og anger. Man slap be nogen om tilgivelse, og man kunde frabe sig enhver moralsk dom og bebreidelse. — Som bevis lider imidlertid de nevnte fenomener av samme svakhet som alle fenomener overhode, nemlig at de kan bero på en illusjon. Friheten med alle dens konsekvenser kan være blott og bar innbildning. Og det er netop hvad determinismen hevder. Men vil man påstå det, så må man også forklare hvordan illusjonen er opstått og hvad som ligger bak den. Også illusjoner må ha sin psykologiske årsak, og et virkelighetsgrunnlag. Selve fenomenene er sikre nok; ingen determinist kan bortforklare det faktum at mennesket føler sig fritt, at det kjenner ansvar, anger og skyld, oppløftelse og stolthet. Spørsmålet er derfor bare om man kan bevise at disse forestillinger beror på innbildning, og forklare hvordan den er kommet istand. Her viser det sig imidlertid at det aldri er lettere å bevise at noget er innbildning enn at det er virkelighet; det er ikke gjort bare med en løs påstand om illusjon som mange later til å tro. Ennu har ingen determinist kunnet gi en tilfredsstillende forklaring på hvordan frihetsfølelsen og de på den byggede etiske og moralske følelser og vurderinger skulde være opstått ved ren innbildning.

Man har anført enkelte ting som skulde kunne gjøre

det sandsynlig. Således har man sagt at frihetsfølelsen er lystbetonet, og derfor vil folk innbille sig at de er frie. Forklaringen slår imidlertid ikke til for ansvarsfølelsen som ofte kan være trykkende. Og den passer slett ikke for anger og skyldfølelse. Riktignok er det så at der kan være en vilje til å bære skyld, men det er ikke for skyldens del, men for frihetens. Å skyte skylden fra sig ved å si at man ikke kunde gjøre annet enn man gjorde selv om det var galt, er å gi avkall på evne til selvbestemmelse og menneskeverd. — Også forbrytere gir ofte uttrykk for det når det er spørsmål om sikring eller anbringelse i kuranstalt. — Men at dette har lite med lyst å gjøre, ser man tydelig i hvordan mennesker ydmyger sig ved å be om tilgivelse, og søker å sone sin skyld og finne forløsning i religionen, og i at skyldfølelsen kan drive til selvmord.

Determinister har også søkt å begrunne frihets- og ansvarsfølelsen evolusjonistisk. Følelsene er åpenbart av vital betydning. For den enkelte er troen på at han er fri og sin egen lykke smed i høi grad stimulerende, og for et samfund er det åpenbart absolut nødvendig at dets medlemmer føler ansvar overfor hverandre. Derfor vil under kampen for tilværelsen de samfund ha seiret og fortrenget de andre, hvor frihets- og ansvarsbevisstheten var sterk. — En slik begrunnelse forklarer imidlertid åpenbart ikke hvordan det går for sig at de enkelte individer kan innbilde sig at de er frie og ansvarlige. Og ennu mindre forklarer de den dype anger og skyldfølelse som er langt fra å være livsfremmende og gunstig i kampen for tilværelsen.

Opdagelsen av regelmessighetene i menneskenes tilsynelatende vilkårlige handlinger slik som de kommer frem i statistikken, vakte særlig i forrige århundrede stor oppmerksomhet, og man mente i oppstillingen av et forbrydelsesbudsjettt å ha et sterkt argument for determinismen. Imidlertid kan selvsagt ikke den konstans man kan finne i et stort antall tilfeller overhode si noget om hvorvidt den enkelte handling er fri eller ikke.

Alle de innviklede konstruksjoner og vovede hypoteser man har tydd til for å forklare det eliske livs fenomener som blotte illusjoner, viser tydelig at den aller enkleste og sandsynligste antagelse her er den at det slett ikke foreligger nogen illusjon, men at mennesket ganske enkelt har den frihet og det ansvar det føler. Det er den naturlige umiddelbare opfatning som uten videre stemmer med fenomenene, uten at man behøver ty til konstruksjoner. Den som vil hevde en annen opfatning, må ha den hele og fulle bevisbyrde. -- Det som har fremkalt forsøkene på å bortforklare de eliske fenomener som illusjoner, er intel fordektig ved fenomenene selv, men det at viljesfriheten blev antatt å være uforenlig med lovsammenhengen i verden. Er det imidlertid riktig som foran hevdet at viljesfrihet ontologisk er fullt mulig, så har man i virkeligheten ingen vektig grunn til å bestride den. Tvertom, når bare antagelsen av at viljen er fri kan gjøre vår umiddelbare naturlige opfatning og vårt rådende moralske og rettslige syn forståelig, må indeterminismen utvilsomt ha sandsynligheten for sig. Kan man ikke helt utelukke determinismens skeptiske påstand at alt bare beror på illusjoner, så kan man dog konstatere at den ikke har særlig vektige argumenter for sig. Tvertimot, går man determinismen nærmere efter i sommene, vil man opdage at den fører til resultater som langt fra er egnet til å gjøre den sandsynlig og antagelig.

Idet determinismen vil redusere menneskets frihet og selvbestemmelse til blotte illusjoner, berøver den samtidig livet for enhver mulighet for interesse og verdi. I en verden hvor absolutt alt var bestemt av en ubrytelig lovsammenheng, vilde der ingen plass være for menneskelige mål og oppgaver. Mennesket med alle sine tanker og idealer, sine lengsler og lidelser vilde bare være en »automaton spirituale« som *Spinoza* kalte det, en maskine som trodde, tenkte, følte og led, kjempet og strebet ganske som den var opptrukket til. Med tilstrekkelig kjenskap til faktorene skulde ikke bare det enkelte menneskes liv til de minste detaljer,

til de intimeste følelser og de flyktigste ideer kunne forutsis, men også hele menneskehetens. Alt vilde bare være en evig blind utførelse av krefter som engang var satt inn i verden, uten begynnelse, uten forandring og uten ende. Alt som er, måtte ligge innesluttet i det som var, det som kommer i det som er. En dyp likegyldighet og pessimisme måtte være den naturlige følge av et slikt syn. Derfor erkjenner også mange determinister at deres opfatning kan være farlig for ubefestede sjeler, — hvilket her vil si sådanne som vilde ta opfatningen alvorlig og eksistentielt. I virkeligheten er determinismen bare mulig som et abstrakt tilskuersynspunkt. Gjør man alvor av å betrakte også sig selv som helt ut behersket av ubrytelige lover, så må også alle ens tanker og meninger være absolutt årsaksbestemte; dette uansett hvilken art kausalloven blev antatt å være av, mekanisk materialistisk, biologisk, sociologisk eller psykologisk. Også ens forestillinger om sandt og usandt, og ens tro på determinismen eller indeterminismen måtte da være årsaksbestemte. Men derved ophever man også muligheten av overhode å vite noget. Sandhet blir ikke det som stemmer med virkeligheten, det blir bare en årsaksbestemt forestilling i et menneskes hjerne. Om hvorvidt den er riktig kan man intel vite; det eneste man kan mene å vite er at den efter forholdene er nødvendig. Men dermed er enhver mening overhode gjort umulig, også determinismen selv. Uten frihet kan man ikke engang konstatere ufriheten.

Indeterminismen betyr i det minste muligheten av å anta mening i tilværelsen. Når mennesket er fritt i tanke og vilje, kan det i et hvert fall søke. Det blir i virkeligheten en selvstendig skaper av sitt syn og sitt liv. Innenfor rammen av sine medfødte anlegg og de skranker miljøet setter, former individet selv sitt liv og sin karakter ved enhver viljesytring, i tanker og følelser det gir plass, i handlinger det øver. Det er noget mer enn en blot og bar årsaksbestemt utførelse av de medfødte egenskaper, det er en fri formning av det gitte materiale. Som livet er det uforklar-

lige plus som av den døde natur skaper levende organismer, er den fri vilje det uforklarlige plus til bevisstheden som kan heve mennesket til personlighet. Den skiller mennesket i samme grad fra dyrene som livet skiller planten fra den døde natur, og bevisstheden dyret ifra planten. Hvordan en slik fri vilje virker, er riktignok uforståelig. En i siste instans årsaksløs skapelse er noget vi ikke kan forestille oss. Forsåvidt er indeterminismen like irrasjonal som determinismen. Bare i virkningene kan vi erkjenne friheten; som filosofen *Bruno Bauch* har sagt: »friheten er både opgave og virkelighet, men virkelighet ikke som egenskap eller evne, men som process.«¹⁾

På enkelte områder erkjenner man lettere den skapende virksomhet. Et kunstverk lar sig ikke forklare bare ved de enkelte deler det består av, enten det er ord, farver eller toner. Heller ikke lar det sig restløs forklare ut ifra de psykologiske forutsetninger det er blitt til under. Det inneholder nok alle disse momenter av bearbeidet stoff og av kunstnerens forutsetninger. Men i siste instans er det noget mer enn man forklarer ved disse enkeltfaktorer. Det er en helhet, blitt til ved hvad vi også i daglig sprogbruk gjerne kaller en skapelse. — Men noget av det samme ligger det i enhver fri viljesakt. Den lar sig heller aldri restløst forklare, kun i høiden innfølende forstå.²⁾

Det er klart at det gapende svalg der således er mellom determinismen og indeterminismens syn på menneskene og deres stilling i tilværelsen, ikke kan være uten betydning for synet på strafferetten. For determinismen er strafferetten et nødvendig produkt av menneskets natur og samfunnsutviklingen; det må være inkonsekvent å spørre efter me-

¹⁾ Grundzüge der Ethik. s. 281.

²⁾ jfr. professor Ragnar Vogt, *Ethiske Problemer* s. 70: Individet, personligheten — gir oss intet hóldepunkt for nogen forklaring. Såsnart man determinerer, oppstiller man en grense, hvorved helheten opstykket og blir borte. Forøvrig uttrykker forfatteren sitt standpunkt til viljesproblemet meget fyndig: »Hverken Vår Herre eller årsaksloven bestemmer oss absolut.« s. 130.

ningen med den, eller om den er rettferdig og moralsk forsvarlig.¹⁾ Ut ifra indeterministisk synspunkt er det derimot uundgåelig å måtte ta opp spørsmålet om strafferettens mening, hensikt og rettsgrunn fordi den er skapt under frihet og ansvar, ikke et årsaksbestemt resultat av en blind utvikling. Men som også erfaring viser, fører ikke indeterminismen med nødvendighet til et bestemt syn på strafferetten. Riktignok er det så at tilhengere av de klassiske gjengjeldelsesteorier gjerne har vært indeterminister, men forbindelsen er ikke nødvendig og der er mange undtagelser. Således har den østerrikske kriminalist *Merkel* hevdet at det bare er på deterministisk grunnlag gjengjeldelsesstraffen kan opprettholdes; indeterminismen derimot hugger over den nødvendige sammenheng mellom gjerning og gjerningsmann som gjengjeldelsen må forutsette. Omvendt er det intet iveien for at man fra indeterministisk standpunkt slutter seg til den positive skole. Et klassisk eksempel på

1) Således Lundstedt: »it is impossible to justify on moral grounds either punishment or liability for damages. Nor is it necessary. As a matter of fact, the legal rules of this kind are completely vindicated by the simple fact that Criminal Law and the Law of Torts are necessary to the existence of society.« — *Rationality or Superstition in Action for Place*; likedan i *Die Unwissenschaftlichkeit der Rechtswissenschaft* s. 55: »Der einzige reale Grund der Strafe: die Existenz der Gesellschaft schliesst die Existenz eines Strafrechts ein.« — At det ikke er så lett å undlate å stille spørsmålet om straffens grunn, synes det dog å fremgå av forfatterens uttalelser som unektelig nærmest virker som et — kanskje ubevisst — forsøk på å rettferdiggjøre straffen både for fornuftens og moralens domstol, noget som skulde være ganske overflødig dersom strafferetten utelukkende var et nødvendig produkt av samfunnsutviklingen. — Forøvrig virker det eiendommelig inkonsekvent når så hyppig deterministene hevder at gjengjeldelsesteorien er så barbarisk fordi forbryteren er ufri og ikke kan gjøre for hvad han har gjort; akkurat som om dommeren eller lovgiveren ved fastsettelsen av straffen er mere fri; eller som om deterministenes opfatning av humant og barbarisk mer kunde bero på en fri og objektiv vurdering enn det motsatte syn.

det har vi i Ørsted, som skarpt tar avstand fra *Feuerbachs* determinisme, men samtidig bestemt avviser gjengjeldelse som straffens grunnlag, fordi staten ikke kan tilstrebe å straffe all umoral, og fordi moralsk skyld ikke lar sig fastslå for mennesker og heller ikke en til skylden noiaktig svarende lidelse utmåle.¹⁾

De moderne bestemmelser om sikring, kurativ behandling og forvaring står således ikke på nogen måte i prinsipiell strid med indeterminismen. I det hele er det ikke slik at man fra indeterministisk standpunkt må anta at ethvert menneske med nødvendighet har en etisk fri vilje på alle områder. Viljen er alltid bunnet av de grenser individets psyke setter, og det er intet iveien for å anta at en person i en bestemt situasjon eller helt i sin almindelighet ligger under for sine drifter og tilbøieligheter så han ikke kan være moralsk og strafferettslig tilregnelig. — I synet på forbryterne og på kriminalitetsproblemet i det hele er det intet iveien for at indeterminister temmelig langt kan dele deterministenes opfatning. I praksis gjør vel kanskje de fleste det også.

¹⁾ Eunomia II §§ 4 og 16. Her uttales også s. 119: »Retsvidenskabens er saaledes, i sin Sphære, fuldkommen berettiget til at lægge den sunde Menneskeforstands Begreb om Frihed til Grund, uden at bekymre sig om den spekulerende Fornufts Tvivl desangaaende. Hvor den i en Handling ej genfinder dette Begreb, der erkender den ingen sand menneskelig Handling, der kan den ikke tillægge sine Love nogen Indflydelse.«

Angående de praktiske konsekvenser for strafferetten av et deterministisk og et indeterministisk grunnsyn kan henvises til Per Augdahl »Viljesfrihet, determinisme og strafferett« i Tidsskrift for Rettsvidenskap 1920 s. 352 flg. Forskjellene er her meget sterkt fremhevet.

Statens Arbejdshus ved Sønder Omme.

Udviklingen i Aarene 1933—38 og den praktiske Udformning af de for Fangebehandlingen givne Regler.

Meddelt af Inspektøren for Arbejdshuset
AXEL HERTEL.

I Nordisk Tidsskrift for Strafferet 1933 har Direktør for Fængselsvæsenet *E. P. Kampmann* i to Artikler om Fængselsvæsenet i Danmark efter den nye Straffelov redegjort for Oprettelsen af en Række nye Institutioner inden for dansk Fængselsvæsen herunder Statens Arbejdshus ved Sønder Omme og de Bestemmelser, der i Borgerlig Straffelov af 15. April 1930 og ved kgl. Anordning er fastsat for Behandlingen af Arbejdshusfangerne¹⁾. Da Begyndelsesvanskeligheder og Børnesygdomme nu er overstaaet, og man er naaet til at fastlægge en Fangebehandling, hvori væsentlige Ændringer næppe kan ventes foreløbig, vil det formentlig være paa sin Plads at redegøre nærmere for Indretningen af og Arbejdet i denne nye Institution, hvis afsides Beliggenhed gør det vanskeligt for mange interesserede at faa nøjere Kendskab til. Af Hensyn til Tidsskriftets Læsere i Nordens øvrige Lande skal jeg i korte Sammentræk referere nogle af Straffelovens Bestemmelser om Arbejdshus.

Arbejdshus kan anvendes i Stedet for Fængselsstraf overfor Personer, der tidligere har været straffet med Fængsel eller Arbejdshus mindst 2 Gange for Tyveri eller mindst 3 Gange for Betleri eller for Sædelighedsforbrydelse eller visse der-

¹⁾ Se Aargang 1933 Aprilheftet Side 120—122 og Juliheftet Side 163—164 og 181—184.

med beskægtede Forhold samt i særlige Tilfælde overfor fordrukne Personer alt under Forudsætning af, at paa-gældende enten har vist Hang til Lediggang eller uordentlig Levevis, til at begaa Sædelighedsforbrydelser eller kan betegnes som vane- eller erhvervsmæssig Forbryder. Det drejer sig saaledes mere om besværlige end egentlig farlige Forbrydere. De farlige er forbeholdt Sikkerhedsforvaring. Opholdet i Arbejdshus er relativt ubestemt: Minimum 1 Aar, Maximum 5 Aar. Fængselsnævnet træffer efter een aarlig Indstilling fra Anstaltens Ledelse Bestemmelse om eventuel Løsladelse, der kan ske ubetinget eller paa Prove. Prøvetiden er 1 Aar. Fangerne er undergivet Arbejdspflicht, og Friluftsarbejde skal anvendes i størst Udstrækning. Behandlingen maa ikke være haardere end Hensynet til Disciplinen og Arbejdsplichtens Opfyldelse kræver. Fanger, der har udvist særlig god Opførsel, kan opnaa en begrænset Udgangstilladelse. For en Række Forhold gælder samme Regler for Arbejdshusfanger som for Fængselsfanger f. Eks. vedrørende Disciplinærstraffe, Fangedragt, Lægetilsyn, Opsparing og Anvendelse af Arbejdsducorer m. v., men jeg skal i det følgende kun omtale de Omraader, hvor Arbejdshus adskiller sig fra Fængsel, med en kort Beskrivelse af Statens Arbejdshus ved Sdr. Omme, som det ser ud idag og med nærmere Angivelse af den praktiske Form for Fangebehandlingen, som de nævnte Bestemmelser i Forbindelse med indhøstede Erfaringer har ført til.

Statens Arbejdshus blev taget i Brug den 24. April 1933 og bestod da af en enkelt Afdeling anlagt med Koloniforhold for Øje med Træbarakker med fælles Sovesale, Spise- og Opholdsrum, enkelte Avlsbygninger og nogle faa Funktionærhøliker. I de første Aar efter den ny Straffelovs Ikrafttræden steg Arbejdshusfangernes Antal imidlertid saa stærkt, at det var ved at sprænge Rammerne for Afdelingerne baade i Statsfængslet i Horsens og i Sdr. Omme. I Aarene 1934—37 fandt der i Sdr. Omme en Række Udvidelser og Ombygninger Sted af Belægningsafdelinger, Værksteder, Avlsbygninger, tekniske

Anlæg m. v.. Arbejdshuset, der oprindeligt var underlagt Statsfængslets Inspektion, blev fra 1. April 1935 udskilt som selvstændig Anstalt med egen Ledelse og Administration. I 1936 blev til Arbejdshuset knyttet Statens Helbredelsesanstalt for Drankere med Plads til 23 indlagte og opført

Flyverfotografi optaget 1935 under Byggearbejderne. Bygningerne grupperer sig om en nyanlagt Vej, for Enden af hvilken Helbredelsesanstalten for Drankere kan skimtes.

efter omtrent samme Plan som Arbejdshusets Belægningsafdelinger, men anlagt som særlig Anstalt i god Afstand fra de øvrige Bygninger.

Den 1. Januar 1939 bestod Arbejdshuset af nedennævnte Bygninger, hvis Beliggenhed ses af Flyverfotografiet.

1. 3 enétages, trefløjede Beægningsafdelinger opført i Mursten og hver indeholdende 70 Soveceller, Spise- og Opholdsrum, Opvaskeskøkken, Bad, Toiletter (W.C.), Fremstillingskontor, Vagtrum for Personalet, Depoter, Centralvarmeanlæg m. v.

2. En trefløjet Afdeling indeholdende Kontorer, en Modtagelses- og Isolationsafdeling med 24 Celler og en Sygeafdeling med 12 Senge, Operationsstue o. s. v.

3. En Økonomibygning med Fælleskøkken, Vaskeri og Oplagsrum.

4. Den oprindelige Barakafdeling, der nu er omdannet til Værksteder og Lager, efter at Hovedbarakken med Opholdsstuer, Vaskeri m. m. var brændt i Vinteren 1936.

5. En Forsamlingsbygning med Plads til 300 Fanger, opført i Træ paa Brandtomten efter Hovedbarakken.

6. En Række Værksteder, Lager- og Magasinbygninger, Garager og Smedie, samt ude paa Terrainet en Staklade.

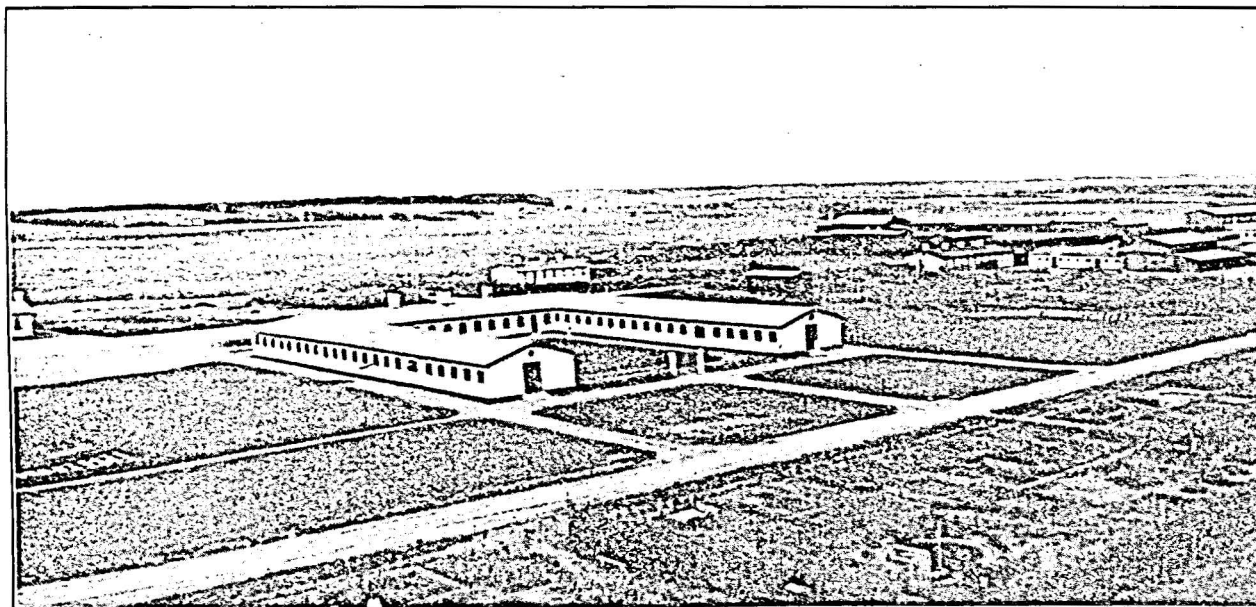
7. Landbrugsbygninger bestaaende af Lader og Stalde med Plads til 100 Kreaturer, 20 Heste, 60 Svin og ca. 60 Faar.

8. 19 Tjeneste- og Lejeboliger.

De under 5—7 nævnte Bygninger er opført ved Fangearbejds-kraft.

Som det fremgaar af de 2 Billeder har den stykvisse Opførelse af Bygningerne medført en vis malerisk Uorden i Grundplanen, men ved Anlæg af Veje, Plæner og Beplantning er det tilstræbt at samle Anstalten i et stort venligt udseende Hele.

Der findes ingen Ringmur, Traadhegn eller anden Afspærring hverken omkring Afdelingerne eller om Anstalten i sin Helhed. De eneste Sikkerhedsforanstaltninger, der er truffet mod Undvigelse, er Armaturen for alle Vinduer — anbragt saaledes udfør Vinduessprosserne, at den ikke kan ses udefra. Gaarden mellem de tre Fløje omslutes paa den fjerde Side af et almindeligt Traadhegn. Alle Yderdøre holdes allaasede, men inden for selve Afdelingens adskilte Fløje har Fangerne en ret stor Bevægelsesfrihed. Cellerne er forsynet med Træseng, Bord, Stol og et ret stort Skab til Beklædningsgenstande, Toiletsager, Bøger m. m.. Spise- og Opholdsstuer, Celler og alt Inventar er holdt i lyse og venlige Farver, ligesom det overalt er tilstræbt at give Afdeling-

Billedet er optaget Sommeren 1938 fra Vandtaarnet ud over en almindelig Belægningsafdeling. I Forgrunden Fangernes Smaahaver. I Baggrunden de i 1933 forst opførte Bygninger.

erne et vist hyggeligt Præg. Særlig Vægt er lagt paa alle hygiejniske Foranstaltninger. Bad gives hver Uge, eller naar det paa Grund af Arbejdets Art skønnes ønskeligt.

Det Pavillonsystem, hvorefter Arbejdshuset er opført, har vist sig at rumme saa mange Fordele i sundhedsmæssig og disciplinær Henseende ved en Fangebehandling med udstrakt Fællesskab under de i Loven anviste frie Former, at disse Fordele langt overvejer de Besværligheder og Merudgifter til Administration og Bevogtning, som et rent Pavillonsystem altid vil medføre.

Bygningskomplekset ligger i det nordvestligste Hjørne af Arbejdshusets Terrain, der ved Overtagelsen i 1932—33 udgjorde ca. 935 ha¹⁾ udpræget vestjysk Lynghede isprængt nogle faa forsømte Plantager. De først ankomne Fanger blev straks sat i Gang med Anlæg af Veje, Dræning af Terrainet omkring Bygningerne, Oprensning og Regulering af Vandløb og med Afbrænding af en Del af Lyngheden. Efter en omhyggelig Jordbundsundersøgelse blev der dernæst fastsat en Opdykningsplan, hvorefter der foreløbig hvert Aar skulde tages 50 ha under Plov efter Metoder anvist af afdøde Professor *F. Weis*, saaledes at man ved Hjælp af en særlig dertil konstrueret Alplov trukket af 2 Traktorer bryder Alen og nyttiggør de deri værende Næringsstoffer. Samtidig paabegyndtes Plantning af Læhegn paa den fuldstændig aabne Hedellade, Oprydning i Plantagerne samt Anlæg af Gartneri og Planteskoler. Ved Udgangen af 1938 var 300 ha opdyrket og i Drift som Agerjord, 90 ha nyplantet eller udrenset i ældre Plantager. Der var anlagt 24 km Veje og et 11 km langt beplantet Halvdige langs Arealets Grænser.

Foruden Opførelsen af en Del af fornævnte Bygninger er alt Kloakerings- og Dræningsarbejde udført ved Fangearbejdskraft. De fleste af de til Nyplantninger anvendte Træer er fremdrevel i egne Planteskoler. Gartneriet er an-

¹⁾ Ved senere Tilkøb udgør Arealet nu ca. 980 ha eller ca. 2000 Tdr. Land.

lagt til Selvforsyning med Grøntsager, dog er 400 Frugttræer forsøgsvis plantet med erhvervsmæssig Frugtavl for Øje. For at beskæftige flest mulig Fanger ved Landbruget, er Hovedvægten lagt paa Kvægavl og paa Opfodring af egne Produkter. Efterhaanden som Opførelsen af Stalde har tilladt det, er ved Indkøb og Tillæg tilvejebragt en yderig, tuberkelfri Besætning, der pr. $31/12$ 1938 udgjorde ca. 100 Kreaturer, hvoraf 50 Malkekoer, 100 Svin og Smaagrise, 23 Heste og Plage samt ca. 60 Faar.

Det er i de forløbne Aar lykkedes at beskæftige langt de fleste Fanger ved Friluftsarbejdet Aaret rundt, saaledes at kun et Mindretal er sysselsat i Anstaltens Økonomi, Køkken, Vaskeri, ved Rengøring og Bygningsarbejder samt i et til Fremstilling af Drittelbaand indrettet Værksted for ca. 15 Fanger. I den mørke Aarstid og i daarligt Vejr kan Fangerne anvendes til Nyttiggørelse af kasserede Sager fra Hær og Flaade, særlig Opsprætning og Sortering af Uniformer. Den daglige Arbejdstid er fastsat til 9 Timer af Hensyn til det forholdsvis strænge legemlige Udendørsarbejde. Fangerne har selv vist en glædelig Interesse for Friluftsarbejdet. Trods Stedets barske Klima med Sandstorm, Frost, Sne eller paa enkelte Sommerdage brændende Hede vil de hellere blive ved det daglige Arbejde end søge Ly i Bygningerne. For at fremme denne Interesse udleveres rigelig Beklædning og er alle Arbejdsducorer fastsat efter Arbejdets Karakter og Værdi, saaledes at alt Udearbejde vurderes højest. Under Arbejdet er Fangerne delt i Hold paa ca. 10 Mand under Opsyn af en enkelt Beljent, der ved Siden af Bevogtningen skal lede Arbejdets Udforelse. Henved 50 Fanger arbejder Aaret rundt ca. 5—7 km fra Arbejdshusets Bygninger, hvorfor de ikke uden stort Tidsspild kan føres hjem til Middag, og de medfører derfor hver sin Madpakke, som tilligemed en Kop Kaffe fortaeres i transportable Arbejdsskure. Først efter Arbejdets Afslutning vender de hjem til Middagsmaden. Ifølge den kgl. Anordning kan Fanger, hvis Forhold har været særlig

tillfredsstillende, anvendes til Arbejde uden Tilsyn og under eget Ansvar. Selv om man af Sikkerhedshensyn ikke lader Fanger gaa Dagen igennem uden Tilsyn, maa dette dog ofte indskrænkes til en periodisk Kontrol med Fangens Tilstedeværelse f. Eks. overfor Traktorførere, Kuske, Røglere, »Vejmænd« og flere, uden at den viste Tillid er blevet misbrugt. De enkelte Fangers Arbejdspræstationer var særlig i Begyndelsen forbavsende gode, idet det var den almindelige Mening blandt Fangerne, at de skulde »arbejde sig ud af Arbejdshuset«, men efterhaanden som Erfaringen viste, at saa godt som ingen blev løsladt efter 1 Aars Forløb, de færreste efter 2 Aar, og at Chancen for Prøveløsladelse for de fleste først indtraf efter 3 Aars Hensiddende, ja for en Del først efter 4 Aar, mærkedes en Overgang en vis Afslappelse i Arbejdsenergien, men der har dog atter i de sidste Aar været væsentlig Fremgang at spore, dels fordi de fornævnte eftertragtede og betroede Pladser, højere Ducorer og andre Begunstigelser betinges af lang Tids god Flid, dels fordi Fangerne har forstaaet, at Arbejdspræstationen kan faa stor Indflydelse paa Chancen for Prøveløsladelse.

Forinden jeg gaar videre med Fangebehandlingen, vil det være formaalstjenligt at se lidt paa hvilke Mennesker, der indsættes i Arbejdshus, selvom nedenstaaende Bemærkninger ikke kan bilægges med statistiske Oplysninger, da saadanne endnu ikke er sammenarbejdede og udgivne for Aarene 1933—38. Arbejdshusfangerne udgør tilsyneladende et ret ensartet Materiale, men der kan dog skelnes mellem to væsensforskellige Typer med Hensyn til Kvalitet og Mentalitet. Den første Gruppe omfatter tidligere Strafarbejds- og Fængselsfanger, væsentligst Ejendomsforbrydere og enkelte Sædelighedsforbrydere i Aldre fra et Par og tyve Aar til Oldingealderen, ofte forhærdede Forbrydere med en lang Række Fængsels- eller Tugthusophold bag sig. Disse Fanger er som Regel i Besiddelse af ret god Arbejdsevne og er ikke uvillige til at tage fat ved Arbejde, der har deres

Interesse eller byder særlige Fordele, og de har derfor besat de fleste Pladser ved betroet Arbejde. Den tillærte Fængselsdisciplin og Tilpasningsevne hjælper dem over mange Vanskeligheder, men virker ofte tillige som Skalkeskjul for mindre heldige Karakteregenskaber. Til den anden Gruppe kan henføres Fanger, der har afsonet en lang Række Tvangsarbejds- eller mindre Fængselsstraffe for Betleri eller Smaarapserier. Det er sloje, slappe og for tidligt ældede Individer, præget af Alkoholmisbrug, Vagabondering og et evigt Krav om at klare alt med mindst mulig Energi- og Viljesudfoldelse. Arbejdsevner og Præstationer er smaa og Arbejdslysten endnu ringere. Enkelte er saa nær de 70 Aar, at de nærmest er uarbejdsdygtige.

Om nogen moralsk Paavirkning af dette Materiale, der indenfor begge Grupper omfatter Psykopater og kværulevende, selvovervurderende, uligevægtige og indtil Aandssvaghed slovede Individer, kan der ikke være meget Haab, og det kan efter Straffeloven næppe heller være Arbejdshusets direkte Opgave. Paavirkningen maa indskrænke sig til Arbejdet og Tilpasningen under regelmæssige og ordnede Forhold. En Individualisering af Fangerne er udelukket i et saa udstrakt Fællesskab, hvor en Skare uensartede og demoraliserede Individer færdes sammen Dagen igennem Aar ud og Aar ind, underkastet samme Skæbne i Arbejdshuset men med vidt forskellige Muligheder for efter Løsladelsen at klare sig i det frie Liv. Pavillonsystemet og Muligheden for at holde Afdelinger, Underafdelinger og Arbejdshold delvis adskille har i høj Grad lettet Opretholdelse af Disciplin og Orden. Anledningen til Disciplinærforseelser er ofte de nyankomne Fangers Vanskeligheder ved at indordne sig under de nye Forhold, der er saa væsensforskellige fra Livet i en lukket Fængselsafdeling samt Kravet om absolut Lydighed og Respekt overfor det faatallige Personale, der ofte langt fra Bygningerne og uden Mulighed for at tilkalde Hjælp skal opretholde Arbejdsdisciplin og Ro paa fjerntliggende Pladser. Friluftsarbejdet

har utvivlsomt haft en god Indflydelse paa Fangernes Sind og Legeme og har været Aarsag til den gode Sundhedstilstand, der stadig har hersket i Arbejdshuset. De fleste Fanger retter sig betydeligt i legemlig Henseende i Sdr. Omme. En stor Del af Fangerne har tidligere været forfaldne til Alkoholmisbrug og er i den første Tid stærkt præget heraf. Efter ca. 1 Aars Forløb mærkes en følelig Fremgang i Fangens Sind; han bliver roligere, mindre kværulerende, og mere naturlig i sit Væsen, men først efter endnu et Aars Forløb mærkes en tilsvarende Fremgang i legemlig Henseende. Det tager lang Tid at overvinde Alkoholens nedbrydende Kræfter. En tilsvarende Fremgang har desværre ikke kunnet spores hos de mange psykopatiske Individer, som Arbejdshuset rummer. Friluftsarbejdet og de frie Forhold synes ikke at begunstige en Fremgang, hvilket kan skyldes dels det udstrakte Fællesskab og den deraf følgende Uro paa Afdelingerne, dels den Nervøsitet, som Opholdets ubestemte Varighed fremkalder hos alle Fanger, dels endelig de Krav om Selvbeherskelse, som i langt højere Grad stilles til det enkelte Individ under forholdsvis frie Forhold end paa en lukket Fængselsafdeling, hvor Mulighederne for at skeje ud er ringere. Man kan i samme Forbindelse ikke se bort fra, at det er et stort Krav, alle Arbejdshusfanger stilles overfor, at disse sløje Individer, hvis Fortid viser, at de hidindtil har været ude af Stand til at tage sig sammen, nu gennem en Aarrække skal gøre sig Umage og strenge sig an baade med Hensyn til Opførsel og Arbejde under stadig Kontrol, hvis de vil gøre sig Haab om at opnaa Proveløsladelse, og det endda, som en Psykopat udtrykte sig, under Forhold, hvor man daglig kan se, høre og fornemme en Del af den Verdens Herligheder, som man er udelukket fra.

Da Arbejdshuset i Sdr. Omme med sine 220 Pladser kun kan rumme knapt $\frac{2}{3}$ af samtlige i Øjeblikket hensiddende Arbejdshusfanger, foregaar Indsættelsen i den særlige Modtagelsesafdeling i Statsfængslet i Horsens, og først efter 6 Maaneders Ophold her sker den normale Overførsel til

Sdr. Omme. Tilbageholdelse i Horsens eller senere Tilbageflytning dertil kan ske for Fanger, hvis Forhold gør en Overflytning utilraadelig, eller som har vist sig uegnede til Behandling under de friere Former i Sdr. Omme. Dagsordenen er af Direktøren for Fængselsvæsenet fastsat saaledes:

Kl. 6	Opmonstring.
» 6—7	Toilette og Rengøring.
» 7—7 ³⁰	Morgenmaaltid.
» 7 ³⁰ —12	Arbejdstid.
» 12—12 ¹⁵	Rengøring af Fodtøj og Toilette.
» 12 ¹⁵ —13 ³⁰	Middag.
» 13 ³⁰ —18	Arbejdstid.
» 18—18 ³⁰	Toilette og Rensning af Beklædning og Fodtøj.
» 18 ³⁰ —21 ³⁰	Spisning og derefter Frihed.
» 21 ³⁰	Afmønstring.

For Arbejdshusfanger er ikke fastsat egentlig Klasseoprykning, og en saadan vilde ogsaa være uigennemførlig, da Fangerne maa fordeles til Afdelinger og Arbejdshold efter Evner og tidligere Uddannelse. Forsøg paa at gennemføre en Graduering af Ducører og Begunstigelser overfor Fanger, der Dagen igennem færdes sammen og udfører samme Arbejde, vil synes uretfærdig og skabe Bitterhed.

Egentlig Undervisning har bortset fra Sang- og Musikøvelser ikke fundet Sted, men der har været afholdt en Del belærende Foredrag oftest med Fremvisning af Smalfilm eller Lysbilleder. Fra Arbejdshusets Bogsamling sker ugentlige Bogudlaan til hver Fange. Foruden de sædvanlige Begunstigelser, som kan tilstaaes Fængselsfanger med Hensyn til Brevskrivning, Besøg, Tobaksrygning, Overværelse af Koncerter ved de store Højtider o. s. v., kan der gives Arbejdshusfangerne Tilladelse til Køb af visse Nydelsesmidler som Tillæg til Forplejningen saasom: Fedt, Margarine, Marmelade, Sukker, Honning, Kaffe, Chokolade og frisk Frugt.

Den lange Fritid om Aftenen og paa Søn- og Helligdage har gjort Fritidsbeskæftigelsen til et stort Problem. Til de

sædvanlige Fritidsarbejder er der paa hver Afdeling indrettet særligt Værksted med Hovlebænk og fornødent Værktøj. Paa Opholdsstuerne fremlægges foruden Fangeavisen daglig forskellige Dagblade særlig saadanne, som indeholder Annoncer om ledige Pladser eller andre Oplysninger om Arbejdsforholdene. Visse faglige Tidsskrifter faas ved særlig Velvillie tilsendt gratis. Fangerne kan om Aftenen og paa Helligdage høre Radio efter et af Inspektoren udpeget Program. For at hygge lidt i Cellerne har de fleste Fanger pyntet med Billeder af Slægtninge. Mange har Bure med Smaafugle, som de omfatter med stor Kærlighed. Af Sport drives væsentligst Fodbold, men andre Idrætsbaner er under Anlæg. En større Udgravning i Sommeren 1938 gav Lejlighed til Indretning af et 25 m langt Friluftsbad, som i Sommer var stærkt benyttet. Ved hver Afdeling er anlagt en Række Smaahaver, hvoraf hver Fange kan faa overdraget sin til Opdyrkning af Blomster og lidt Grøntsager som Radiser, Ærter, Gulerødder o. l.. Fangerne gør meget ud af Arbejdet i disse Haver.

Sjælesorgen er overdraget Sognepræsten i Sdr. Omme, der tillige fungerer som Forsorgssekretær. Der afholdes Gudstjeneste i Forsamlingsbygningen hveranden Søndag. Paa de øvrige Søndage er der Adgang til at høre Radiogudstjeneste og for en Del af de Fanger, der opnaar Udgangstur, til at overvære Gudstjenesten i Sdr. Omme Kirke. I Forsamlingsbygningen har der nogle Gange om Aaret af Fangerne selv været arrangeret Underholdninger bl. a. under Medvirken af et lille Fangeorkester. Om den Adgang, som Straffeloven hjemler Arbejdshusfangerne til Udgang, er i Fangereglementet fastsat følgende Bestemmelser: Udgang kan først tilstaaes efter et Aars Hensiddet og kun for et Tidsrum af 2 Timer een Gang maanedlig paa Søn- og Helligdage. Under Opholdet udenfor Anstalten skal Fangen være iført egne Klæder og være ledsaget af en af Arbejdshusets Funktionærer. Fanger, der har hensiddet over 2 Aar, og hvis Forhold er særlig tilfredsstillende kan med Samtykke

af Direktøren for Fængselsvæsenet tilstaaes en kortvarig Orlov for at besøge Familie eller af Hensyn til deres fremtidige Beskæftigelse. Da der her var Tale om noget helt nyt indenfor dansk Fængselsvæsen, gik man forsøgsvis frem og gav Fanger, der ventede Besøg, Lov til i civil Paaklædning at hente de paarørende ved Jernbanen. Da Forsøgene faldt heldigt ud, gik man videre og er nu naaet til, at op til en Snes Fanger hver Søndag, to og to, ledsaget af en Betjent, alle i civil Dragt, gaar Ture i Sdr. Omme By og Omegn, eventuelt overværer Gudstjenesten i Kirken. Bortset fra ganske enkelte Tilfælde er alt forløbet i Ro og Orden. Fangerne er glade for at komme uden for det daglige, og Befolkningen tager disse Ture som en Selvfølgelighed. Ogsaa med Orlov begyndte man smaat, men efter gode Erfaringer er Orlov i de senere Aar givet i stor Udstrækning, saaledes at Fangen uden Ledsagelse rejser hjem for at besøge syge Slægtninge, overvære Begravelse eller anden kirkelig Højtidelighed eller for at søge Arbejde, naar Prøveløsladelse forestaar. Paa Hjemstedet søges som Regel ført en vis Kontrol med Fangens Ankomst og Afrejse f. Eks. gennem Fængselselskabernes Repræsentanter. I Aarene 1935—38 har der ialt været givet Orlov til 107 Fanger, og kun i et enkelt Tilfælde har en Fange misbrugt den ham viste Tillid.

Det har ikke kunnet undgaas, at der i den forløbne Tid har fundet Undvigelse Sted fra Arbejdshuset. Disse er næsten altid sket i Perioder og efter en enkelt vellykket Rømning, medens Lysten dæmpes ved en omgaaende Paagrielse. Ved en helt ny Institution vil der altid forekomme organisatoriske eller tekniske Fejl, men som Arbejdsforholdene er tilrettelagt, og som Arbejdshuset er opført uden fængselsmæssige Sikkerhedsforanstaltninger, vil Undvigelse ikke kunne undgaas trods al Paapasselighed fra Personalets Side, blot maa man erindre, at Arbejdshusets Belæg aldrig bør omfatte egentlig farlige Individuer. Frihedens Glæde har næsten altid været kort, og Følgerne er

blevet et væsentligt forlænget Ophold i Arbejdshuset, og Løsladelsesmulighederne er jo det, hvorom de flestes Tanker drejer sig.

Vedrørende Proveløsladelse siger Straffeloven udover det foranførte om Opholdets Varighed, at efter 1 Aars Forløb kan Inspektionen indstille en Fange til Løsladelse og naar 2 eller ved gentagen Indsættelse 3 Aar er gaaet, skal Inspektoren til Fængselsnævnets Afgørelse indstille, om Fangen bør forblive i Arbejdshuset. Løslades han ikke, skal Spørgsmaalet genoptages og ny Afgørelse træffes, hver Gang der yderligere er forløbet 1 Aar indtil Maximaltidens Udløb. Løsladelsen kan ske ubetinget eller paa Prøve og forudsætter, at Fangens Forhold ikke gør den utilraadelig, samt at passende Arbejde for den løsladte eller hans Anbringelse og Underhold paa anden hensigtsmæssig Maade er sikret, og at han indgaar paa de til Løsladelsen knyttede Vilkaar. I Prøvetiden — 1 Aar — stilles Fangen under Tilsyn gennem De danske Fængselssekskabers Samvirke, ligesom der kan tilknyttes andre Vilkaar saasom: Afholdenhed, midlertidigt Ophold paa Optagelseshjem, Administration af Arbejdspenge o. l. Med et Belæg paa ca. 200 Fanger med stadig Til- og Afgang vil det sige, at der aarligt skal indsendes 250—300 Indstillinger om eventuel Løsladelse, og da det drejer sig om et saa vigtigt Spørgsmaal som Aar af Menneskers Liv, kræves der et grundigt Forarbejde med Samtaler med Fangen, Korrespondance med paarørende og Arbejdsgivere, Afholdelse af Funktionærmøder m. m.. Som omtalt fremkalder selve Opholdets ubestemte Varighed en følelig Nervositet, Uro og Uligevægtighed, som vokser, naar Tidspunktet for de aarlige Indstillinger til Fængselsnævnet nærmer sig. Har dettes Afgørelse betydet endnu mindst et Aars Ophold i Arbejdshuset, er Følgen oftest Depression og Bitterhed mod Samfundet, Domstolene og Arbejdshusets Ledelse. Men selv for Fanger, som Nævnet beslutter at løslade, er det værste ofte tilbage, nemlig en lang Ventetid inden Arbejde skaffes eller Anbringelsen ordnes paa anden hensigtsmæssig Maade. I en Tid med en unormal stor Ar-

bejdsløshed er Kravet om Arbejde til de løsladte næsten uoverkommeligt. I de færreste Tilfælde kan der forud for Indstillingerne sikres den indstillede Arbejde, og dette Hverv overlades til Forsorgsinstitutionerne, i første Række Samvirkets Arbejdsanvisningskontor, der dog ofte kun kan anvise Arbejde til Fanger, der ikke er ukendt med Landbrugsarbejde. Opgaven maa i de fleste Tilfælde overdrages Arbejdshusets Forsorgssekretær, der ogsaa i mangfoldige Tilfælde gennem en udstrakt Bekendtskabskreds eller ved at udnytte den svageste Forbindelse mellem Fangen og tidligere Arbejdsgivere, har haft Held til at skaffe Beskæftigelse baade til Fanger, der staar for Løsladelse, eller som i Prøvetiden har mistet Arbejdet. Men i Ventetiden, der har været op til 6 Maaneder, er Fangen udsat for en haard Belastning, der medfører Ubehageligheder for ham selv og Vanskeligheder for Personalet, idet Fangen tror, at der ikke gøres nok for at skaffe Arbejde og føler det som en Uret, at Ventetiden ikke fratrækkes Proveaaret. De forstaar ikke, at Prøvetid og Tilsyn er tænkt som en Hjælp i den første og sværeste Tid efter Løsladelsen. For at udnytte enhver Chance for Fangen til selv at skaffe Arbejde, har Inspektionen i stor Udstrækning benyttet sig af Adgangen til at lade Fangen faa Orlov til at rejse til Familie eller tidligere Principal for at søge Beskæftigelse. Mange af disse Rejser har givet godt Resultat, men en Del af Fangerne er vendt skuffede hjem. Kun undtagelsesvis kan en midlertidig Anbringelse paa et Optagelseshjem anbefales, da man derved blot lægger Vanskelighederne over paa Hjemmene, der ikke raader over Midler til at holde disse nervøse og utilfredse Individuer i Ro. Forsorgsarbejdet og Tilsynet med de løsladte har været udøvet gennem beskikkede lokale Tilsynsførende i nøje Samarbejde med Arbejdshusets Inspektion og Forsorgssekretær. De fleste Tilsynsførende har udført et stort og ofte vanskeligt Arbejde, uden hvilket Genindsættelsernes Antal utvivlsomt vilde have været langt større. Af de i Aarene 1935—37 fra Arbejdshuset i Sdr. Omme prøveløsladte 213 Fanger har 132 klaret sig Proveaaret igennem,

61 er genindsat paa Grund af Overtrædelse af Løsladelsesvilkårene, 16 er idømt Arbejdshus paany, 1 til Sikkerhedsforvaring, 1 henligger paa Sindssygehospital og 2 er døde. Ved Bedømmelse af disse Resultater og af Virkningen af Opholdet i Arbejdshuset maa erindres, at det drejer sig om Individder, der tidligere adskillige Gange med korte Mellemrum har afsonet Straf og i det hele har vist sig upaavirkelige heraf. Kan blot en lille Del af disse vanskelige Individder undgaa Genindsættelse eller Tilbagefald, er der opnaaet en Del ud over, at Samfundet under Fangens Ophold i Arbejdshuset har været befriet for et besværligt Element. At Arbejdshuset formentlig ogsaa har løst sin generalpræventive Opgave, synes at fremgaa af, at man Gang paa Gang i Dagbladene læser Referater fra Domsforhandlinger, hvor anklagede — ogsaa saadanne, som tidligere har været i Arbejdshus — anmoder om selv en forholdsvis lang tidsbestemt Straf fremfor Arbejdshus.

Til Slut skal anføres et Par Ord om Arbejdshusets Personale, der pr. ³¹/₁₂ 1938 udgjorde: 1 Inspektør, 1 Sekretær, 2 Kontorfuldmægtige, 4 Fængselsassistenter og Kontor-medhjælpere, 2 Overbetjente af 1. og 2. Grad, 3 Værkmestre, 1 Køkkenmester, 6 Inspektionsbetjente, 4 Økonomi- og Værkbetjente og 69 Fængsels- og Reservebetjente. Bortset fra faa overordnede Tjenestemænd, der er tilgaaet fra Statsfængslerne, er alt Personale antaget til Tjeneste direkte ved Arbejdshuset, hvor ogsaa Uddannelsen saavel den praktiske som den teoretiske er foregaaet. Det har utvivlsomt medvirket til en rolig Udvikling af den nye Afsoningsform, at de ældre Funktionærer har kunnet medføre de principielle Grundtanker for al Afsoning og gode Traditioner fra Statsfængslerne, samtidig med at det unge Personale ubundet af Fordomme med friskt Initiativ har kunnet medvirke til fra Grunden at opbygge et nyt Afsoningssystem. Jo friere Behandlingen af Fangerne er, jo større Krav maa der stilles til den enkelte Funktionærs personlige Egenskaber, for at han skal kunne opretholde Disciplin samtidig med at deltage i Arbejdets Tilrettelæggelse.

Nya former för villkorlig frigivning i Sverige.

Av Kanslirådet HJALMAR NYMAN.

Nu gällande lag om villkorlig frigivning är dagtecknad den 26 juni 1906. Denna lag innebär, att den som undergår straffarbete på viss tid eller fängelse kan fakultativt frigivas före strafftidens slut utan att dock därvid erhålla fullständig frihet, i det att han är underkastad särskild tillsyn under en prøvotid motsvarande den återstående strafftiden, dock minst ett år. Om han under prøvotiden ej för ett ordentligt och ostraffligt leverne, ej undviker skadligt umgänge, icke bemödar sig om utväg till försörjning på lovligt sätt eller icke ställer sig till efterrättelse de ordningsföreskrifter, som meddelas för hans övervakande, kan varning tilldelas honom eller den villkorligt medgivna friheten återkallas. Likaså förverkas friheten, om han under prøvotiden dömes till straffarbete eller fängelse eller också häktas för brott och sedermera dömes till sådant straff för brottet. I dessa fall intages han ånyo i fängvårdsanstalt för att utstå den del av straffet, som vid frigivningen icke var verkställd.

Förutsättning för villkorlig frigivning var enligt lagens ursprungliga lydelse, att den dömde undergått straff i minst två år och att den utståndna strafftiden utgjorde minst två tredjedelar av straffet. I dessa regler har genom lag den 28 juni 1918 gjorts den ändringen, att den tid av minst två år, under vilken frihetsstraffet skall ha verkställts, förkortats till ett år. Villkorlig frigivning kan därför enligt nu gällande bestämmelser komma dem tillgodo som ådömts

frihetsstraff överstigande ett år. Förutsättning för villkorlig frigivning är vidare, att omständigheterna göra sannolikt att den dömda skall på fri fot förhålla sig väl. I fråga, huruvida villkorlig frigivning må medgivas, skall tagas i betraktande: beskaffenheten av det brott varför bestraffning ålagts, orsakerna till brottet och omständigheterna vid detsamma, den dömdes tidigare vandel, uppförandet under fängelsetiden och vad för övrigt kan lända till upplysning om hans sinnesriktning vid den tid då frigivning ifrågasättes, de förhållanden i vilka den dömda skulle komma att försättas efter frigivningen, huruvida beskydd erbjudes av enskild person, förening eller på annat sätt eller om ändock finnes grundad utsikt till lovlig utkomst. Villkorlig frigivning må endast äga rum med fångens begivande.

Om villkorlig frigivning förordnar Konungen, som jämväl föreskriver den frigivne att under prøvotiden vistas å viss ort och, om så finnes lämpligt, äger meddela ytterligare föreskrifter för honom att iakttagas under prøvotiden. Framställning om frigivning göres hos fängvårdsstyrelsen, som överlämnar framställningen till Konungen jämte eget yttrande.

Tillsyningsman skulle enligt lagens ursprungliga lydelse vara på landet länsman och i stad polismästare eller, där sådan ej finnes, stadsfiskal. Dock kunde i stället annan tjänlig person av länsstyrelse förordnas för viss ort eller, där det av frigivningsbeslutet eller eljest av omständigheterna föranleddes, för visst fall. Efter lagändring den 28 juni 1918 gäller, att tillsyningsman skall för varje fall förordnas av länsstyrelse och att, om ej annan person finnes vara därtill lämplig och villig, på landet landsfiskal och i stad polismästare och stadsfiskal äro pliktiga att mottaga sådant förordnande.

För den, som villkorligt frigives, utfärdar fängvårdsstyrelsen frihetspass, däri, såvitt icke i beslutet om frigivning är annorlunda stadgat, förelägges honom: att begiva sig till den ort, inom vilken han skall äga att under prøvotiden vistas, och efter framkomsten till påteckning upp-

visa passet hos den, som skall utöva tillsyn över honom, allt i enlighet med de närmare föreskrifter som i passet meddelas; att hos tillsyningsmannen göra anmälan om bostad samt ombyte därav; att vid påfordran inställa sig hos tillsyningsmannen samt angående sin sysselsättning och övriga förhållanden lämna de upplysningar, som av denne äskas; samt att ej utan särskilt skriftligt medgivande uppehålla sig utom den anvisade vistelseorten.

Villkorlig frigivning kan ej givas livstidsfångar.

Under perioden 1907—1936 har antalet villkorliga frigivningar varit 2.284, därav 2.080 män och 204 kvinnor. Erfarenheterna av institutet villkorlig frigivning måste betecknas såsom goda, då allenast 48 personer eller 2,1 % av hela antalet villkorligt frigivna förverkat den villkorligt medgivna friheten antingen på grund av begånget brott eller eljest genom åsidosättande av de skyldigheter som ålegat dem.

Med ett den 30 september 1938 dagtecknat betänkande hava inom justitiedepartementet tillkallade sakkunniga överlämnat ett förslag till lag om villkorlig frigivning m. m.

I sitt arbete »Principerna för en strafflagsreform» föreslog professor *Thyrén* att vid sidan av den nuvarande formen av villkorlig frigivning, vilken han betecknade såsom belönande straffavkortning, skulle ställas en annan form av villkorlig frigivning med uppgift att utgöra ett sätt för anordnande av en övergångsbehandling efter själva frihetsstraffet och före den fullständiga friheten. Belönande straffavkortning och övergångsbehandling borde uppfattas såsom två var för sig nyttiga institut, vilka vilade på olika grunder och icke borde sammanblandas utan utföras oberoende av varandra. Belönande straffavkortning borde inskränkas till de fångar, som gjorde sig särskilt förtjänta därav. Den skulle tjäna såsom sporre och disciplinmedel under strafftiden. Övergångsbehandling åter borde, utan undantag, gälla alla fångar, som undergått det för svåra brott i allmänhet avsedda långvariga frihetsstraffet och allra minst

uraktlätas i fråga om de mest svårskötta brottslingarna. Av strafftiden skulle, oberoende av den belönande straffavkortningen, en viss en gång för alla bestämd tid, ett år, såsom obligat straffavkortning avskiljas från strafftiden och verkställas endast i händelse den frigivne visade dåligt uppförande.

Med utgångspunkt från denna tanke föreslog *Thyrén* i Förberedande utkast till strafflag, allmänna delen, vilket utkom år 1916, följande bestämmelser:

Har någon blivit dömd till frihetsstraff på viss tid icke under sex år och har han så stor del av straffet undergått, att endast ett år återstår av den ådömda strafftiden; då skall han villkorligen frigivas.

Synes efter omständigheterna sannolikt, att den, som sådant straff undergår, skall på fri fot förhålla sig laglydigt; då må villkorlig frigivning kunna ske före tid, som nu sagt är, dock ej förr än hälften av det ådömda straffet avtjänats. (12 kap. 1 §).

Prövotiden skulle enligt *Thyréns* förslag vara tre år.

Strafflagskommissionen upptog i sitt år 1923 avgivna förslag till strafflag, allmänna delen, de av *Thyrén* framförda synpunkterna samt föreslog, att den belönande villkorliga frigivningen å ena sidan samt övergångsbehandling och därmed förenad obligat straffavkortning å andra sidan skulle behandlas såsom skilda institut med benämningarna villkorlig frigivning resp. villkorlig utskrivning.

Förutsättning för villkorlig frigivning skulle enligt kommissionens förslag vara bl. a., att omständigheterna gjorde sannolikt att den dömda skulle på fri fot förhålla sig väl. Där det ådömda straffet vore frihetsstraff på kortare tid än fyra år, skulle han kunna villkorligt frigivas, då han avtjänat två tredjedelar av straffet, dock minst ett år. Där det ådömda straffet vore frihetsstraff på viss tid, icke under fyra år, skulle villkorlig frigivning kunna ske då hälften av straffet, dock minst tre år, avtjänats.

Villkorlig utskrivning åter skulle obligatoriskt tillämpas, när någon som blivit dömd till straffarbete på viss tid (enligt kommissionens förslag kunde ej dömas till straffarbete på kortare tid än fyra år) eller till arrest på viss tid, icke under fyra år, undergått så stor del av straffet att endast ett år återstode av den ådömda strafftiden.

För villkorlig utskrivning skulle icke erfordras ansökan eller samtycke av den dömd. Ej heller skulle ansökan eller samtycke krävas för villkorlig frigivning. Att såsom förutsättning för villkorlig frigivning stadga den dömdes begivande vore enligt kommissionens uppfattning varken påkallat av något praktiskt behov eller eljest lämpligt. Den villkorliga frigivningen utgjorde ett i lag reglerat straffverkställighetsinstitut, vars användning icke borde bero på den dömdes medgivande.

Såväl villkorligt frigiven som villkorligt utskriven skulle stå under tillsyn under viss prøvotid. Dennas längd föreslogs till tre år utom vid villkorlig frigivning av person, som dömts till frihetsstraff på kortare tid än fyra år, i vilket fall nämligen prøvotiden skulle räcka ett år.

I direktiven för de sakkunniga, som angivit det förslag, varom nu är fråga uttalades, att det borde undersökas, huruvida icke lättnader skulle kunna åvägabringas i förutsättningarna för vinnande av villkorlig frigivning samt att det även borde övervägas huruvida icke villkorlig frigivning eller utskrivning skulle kunna införas såsom ett normalt sista led i straffverkställigheten och en övergång till den fulla friheten.

De sakkunniga hava i sitt betänkande framhållit, att användningen av den villkorliga frigivningen varit i avsevärd grad begränsad, främst genom den i fråga om strafftiden gällande förutsättningen, att den tid under vilken straffet verkställts skall utgöra minst ett år men även genom bestämmelsen att omständigheterna skola göra det sannolikt att den dömd på fri fot skall förhålla sig väl. Det förtjänar därför — anse de sakkunniga — att överväga, huruvida

icke institutet skulle kunna utnyttjas för kriminalpolitiska syften i större utsträckning än för närvarande. Frågan om eftervård är otvivelaktigt mycket betydelsefull. Erfarenheten från närliggande områden ger vid handen, att anstaltsvården i allmänhet måste kompletteras med en väl ordnad efterbehandling om goda resultat skola kunna ernås. Det är ock allmänt känt, fortsätta de sakkunniga, att övergången från fängvårdsanstalt till ett liv i frihet erbjuder svårigheter ock risker för den frigivne. Tiden närmast efter frigivningen utgör för mången en kritisk tid, då han är i behov av stöd och hjälp för att icke återfalla i brott. Det är samhällets skyldighet, anse de sakkunniga, att bättre än hittills sörja för att de som underkastas frihetsstraff, därefter bliva på ett nöjaktigt sätt anpassade till livet utanför anstalten; en ändamålsenlig eftervård påkallas också i samhällets eget intresse för att förebygga, att frigivna fångar återfalla i brott eller annat asocialt levnadssätt. Sanningen av detta påstående, som tyvärr icke alltid vunnit förståelse hos statsmakterna, hava de som sysslat med fängvård fått erfare.

De sakkunniga hava nu föreslagit dels en obligatorisk villkorlig frigivning, som skulle bliva ett led i straffverkställigheten, dels ock en fakultativ villkorlig frigivning, som närmast påminner om de nu gällande bestämmelserna om villkorlig frigivning.

Förslaget innebär i huvudsak följande: Den som undergår straffarbete på viss tid, minst sex månader, eller fängelse minst lika lång tid skall villkorligt frigivas, då $\frac{5}{6}$ av strafftiden förflutit (obligatorisk villkorlig frigivning). Har fråga väckts att underkasta den dömda förvaring i säkerhetsanstalt, må frigivning ej ske så länge frågan är beroende på prövning. Ej heller må den frigivas som, utan att kunna dömas till förvaring, må befaras bliva vådlig för annans personliga säkerhet.

Har någon i minst ett år undergått straffarbete på viss tid eller fängelse och ha $\frac{2}{3}$ av strafftiden förflutit, må han villkorligt frigivas. Därvid förutsättes dock, att det med fog

kan antagas, att han efter frigivningen skall förhålla sig väl och att hänsyn till den allmänna laglydnaden ej påkallar att straffet fortsättes (avser väl att uttrycka allmänna preventiva synpunkter). Har någon undergått sådant straff i minst tre år, må, om särskilda skäl därtill äro, frigivning äga rum redan då hälften av strafftiden förflutit. Vid prövning av fakultativ villkorlig frigivning skall tagas i betraktande: den dömdes tidigare vandel, hans beredvillighet att ersätta genom brottet uppkommen skada, hans uppförande under fängelseiden och sinnesriktning vid den tid, då frigivning ifrågasättes, samt hans utkomstmöjligheter och levnadsförhållanden i öfrigt efter frigivningen. Från fakultativ villkorlig frigivning ha de sakkunniga undantagit livstidsfångar, enär det med hänsyn till allmänpreventionen synes betänkligt att på detta sätt ange en allmän regel för livstidsstraffets längd.

Rätten att besluta om villkorlig frigivning är såsom förut nämnts enligt nu gällande lag förbehållen Konungen. Vid förslagets obligatoriska villkorliga frigivning är det uppenbart obehöfligt att bibehålla denna anordning. Beslutanderätten härutinnan har i förslaget överlämnats till fängvårdsanstaltens styresman. Förekommer anledning att befara att någon skall bliva vådlig för annans personliga säkerhet, skall styresmannen dock i god tid hänskjuta frågan om hans frigivning till fängvårdsstyrelsens prövning. Sker ej frigivning skall styrelsen minst var sjätte månad ånyo företaga sådan prövning. Fakultativ villkorlig frigivning beslutas på samma sätt som nu.

Såsom påtryckningsmedel för att förmå den frigivne att underkasta sig tillsyn och efterkomma föreskrifter samt att överhuvudtaget göra sitt bästa för att under den kritiska tiden närmast efter frigivningen föra ett oklanderligt levnads-sätt tjänar det hol, som den återstående delen av straffet utgör. Beslutet om villkorlig frigivning skall därför enligt förslaget innehålla, att på den frigivnes uppförande under prøvotiden skall bero huruvida straffet skall fortsättas.

Prövotiden är lika med den vid frigivningen återstående strafftiden, dock minst ett år.

Den frigivne skall stå under tillsyn av en tillsynsman, som utses av fängvårdsanstaltens styresman (nu är det länsstyrelse som utser sådan) oavsett om villkorlig frigivning är obligatorisk eller fakultativ. Det åligger den frigivne att hålla tillsynsmannen underrättad om sin bostad och arbetsanställning, att ej byta bostad eller lämna anställning utan dessförinnan hava inhämtat hans råd samt på kallelse inställa sig hos honom och i övrigt efter hans anvisningar upprätthålla förbindelse med honom. Tillsynen skall stå under inseeende av en statens skyddskonsulent i det distrikt, där den frigivne vistas.

Då genom den föreslagna lagen en del av fångvården kommer att flyttas utanför fängelsets murar, hava de sakkunniga tänkt sig, att skyddsarbetet för de frigivna bör givas en fastare form. Dessa skyddskonsulenter skulle jämväl ha att bestyra med värden av de villkorligt dömda (se tidskriften 1938 sid. 119). En effektiv konsulentorganisation är oumbärlig för att ändamålet med de föreslagna reformerna beträffande villkorlig dom och villkorlig frigivning skall kunna uppnås liksom för att en rationell eftervård för övriga frigivna skall komma till stånd. Det föreslås därför inrättandet av 17 skyddskonsulentdistrikt med en statlig skyddskonsulent i varje distrikt och därtill en, såsom bisyssla avsedd, sådan befattning för Gotland. Skyddskonsulenterna skulle erhålla en avlöning av 5.652 kronor per år samt tillsättas av fängvårdsstyrelsen, under vilken myndighet de dessutom skulle lyda.

Den frigivne skall under prövotiden föra ett ordentligt, arbetsamt och nyktert levnadssätt. Där så provas ändamålsenligt för att avhålla honom från att begå brott, må styresmannen i samband med frigivningen särskilt föreskriva den frigivne att

- a) vistas å angiven ort eller icke uppehålla sig å viss ort,
- b) underkasta sig inskränkning i förfogandet över arbetsförtjänst eller andra tillgångar,

- c) sköta anvisat arbete eller anställning, eller
- d) begagna anvisad bostad eller vistas i anvisat hem.

Förloppet av eftervården tänka sig de sakkunniga på följande sätt:

Konsulenten bör tid efter annan besöka fängelset för att därigenom redan på ett tidigt stadium vinna personlig kännedom om fångarna och om deras planer efter frigivningen. Eftervården kan därigenom börja omedelbart efter frigivningen, vilket ur behandlingssynpunkt uppenbarligen är önskvärt.

För fångar som skola villkorligt frigivas bör tillsynsman utses i god tid. Även denne bör redan före frigivningen skaffa sig kännedom om den dömdes person, levnadsförhållanden, arbetsförmåga och utsikter till försörjning efter frigivningen. Det är lämpligt, att han för detta ändamål besöker fängsvårdsanstalten och samtalar med den dömd. Det torde nämligen vara betydligt lättare för tillsynsmannen att vinna sin skyddslings förtroende, om han uppsöker denne och talar med honom, medan han ännu är kvar i fängelset, än då han redan återvunnit friheten och tillsynsmannens inträde i hans tillvaro kan synas honom innebära ett ingrepp i hans frihet. Om emellertid tillsynsmannen bor så avlägset från fängsvårdsanstalten, att det icke rimligen kan begäras att han reser dit, måste han på annat sätt söka erhålla kunskap om sin skyddslings personliga förhållanden. Lämpligast är i så fall, att han i första hand vänder sig till konsulenten, som genom sin samverkan med styresmannen och anstaltsnämnden bör ha fått god kännedom om den intagne. I varje fall bör konsulenten vara i stånd att meddela tillsynsmannen erforderliga anvisningar om hur denne skall kunna inhämta ytterligare upplysningar. Tillsynsmannen bör emellertid icke inskränka sig till att på detta sätt skaffa sig kunskap om den intagnes person. Han bör också redan innan den intagne frigives, i samråd med konsulenten, vidtaga förberedande åtgärder för att den

intagne efter frigivningen skall kunna föra ett skötsamt liv.

Där så provas ändamålsenligt för att avhålla villkorligt frigiven från att begå brott, bör styresmannen i samråd med anstaltsnämnd (sådan finnes inrättad vid vissa större fängelser; se denna tidskrift 1935 sid. 275) och konsulent föreskriva den frigivne att vistas å angiven ort eller icke uppehålla sig å viss ort, att underkasta sig inskränkning i förfogandet över arbetsförtjänst eller andra tillgångar, att sköta anvisat arbete eller anställning eller att begagna anvisad bostad eller vistas i anvisat hem.

Det är en känd sak, att den frigivne är utsatt för särskilt stora faror omedelbart efter frigivningen. Detta beror icke blott på lockelser, som den nyvunna friheten bjuder honom mot bakgrunden av den föregående anstaltsvistelsens tvång och försakelser. Härtill kommer, att dåliga kamrater till den frigivne, ej sällan bekantskaper från fängelset, ofta möta den frigivne redan utanför anstalten och draga honom med sig till en dålig miljö som kan bli ett hinder för hans utveckling till en samhällsnyttig medborgare, även om han själv är besjälad av de bästa föresatser. Det bör för den skull ordnas så, att hans gamla kamrater icke få vetskap om frigivningen. För detta ändamål föreslå de sakkunniga en ändring i 4 § lagen den 1 juli 1898 innefattande vissa bestämmelser om beräkning av strafftid. Det föreslås, att fänge, som undergår omedelbart ådömt straffarbets- eller fängelsestraff, skall kunna frigivas ej blott som nu å dagen för strafftidens slut utan, om skäl därtill äro, i stället å någon av de tre närmast föregående eller efterföljande dagarna och att frigivningen ej såsom för närvarande måste äga rum klocken 8 f. m. Beträffande frigivning enligt huvudregeln i 1 § lagen om villkorlig frigivning innebära de föreslagna bestämmelserna, att den skall äga rum den dag, å vilken fem sjättedelar av strafftiden förflutit eller, om skäl därtill äro, å någon av de tre närmast föregående eller efterföljande dagarna. Dessa bestämmelser torde göra det möjligt att för obehöriga hemlighålla dagen

för frigivningen och på detta sätt försvåra att de omedelbart efter frigivningen påtvinga den frigivne sitt sällskap. Bestämmelserna kunna även utnyttjas för att undvika att frigiva flere fängar samtidigt, något som ofta är olämpligt. Vidare tillåta bestämmelserna, att frigivning uppskjutes, då den eljest skulle infalla å lördag eller söndag eller vid de stora helgerna, såsom jul och påsk. Sådana dagar äro ofta olämpliga såsom frigivningsdagar på grund av att de erbjuda särskilda frestelser för den frigivne; bl. a. kan påpekas att han på sådana dagar vanligen icke kan komma i arbete eller på annat sätt bliva omhändertagen. Över huvud äro bestämmelserna av värde, då det gäller att omedelbart efter anstaltsvistelsen anbringa den frigivne i ordnad sysselsättning.

Den föreslagna möjligheten att jämka dagen för frigivningen avser blott straffarbete eller omedelbart för brott ådömt fängelse eller därmed sammanlagt fängelse, vartill ådömda böter förvandlats. Det torde emellertid vara lämpligt, att klockslaget för frigivningen anpassas efter omständigheterna även då frihetsstraffet enbart består av förvandlingsstraff för böter. De sakkunniga föreslå därför, att bestämmelsen om frigivning kl. 8 f. m. i lagen den 1 juli 1898 innefattande vissa bestämmelser om beräkning av strafftid helt utgår.

Mot de sålunda föreslagna stadgandena i vad de avse en förlängning av strafftiden skulle kunna invändas, att man genom dem inkräktar på fångens rätt att frigivas å den dag, då straffet enligt verkställighetsresolutionen skall avslutas. De sakkunniga hålla emellertid före, att betydelsen av denna fångens rätt icke får överdrivas, eftersom det här gäller åtgärder för att bereda fången bättre förhållanden efter frigivningen.

Det är angeläget, att konsumenten och, då fråga är om villkorligt frigiven, tillsynsmannen, erhålla underrättelse om tiden för frigivningen. Härigenom blir det möjligt för konsumenten och tillsynsmannen att omedelbart efter frigivningen

sätte sig i förbindelse med den frigivne och laga så, att han kommer direkt från fängelset till den miljö, som på förhand ordnats för honom utan att på vägen passera några farliga mellanstationer. Om möjligt bör konsulenten eller tillsynsmannen därför möta den frigivne redan i fängvårdsanstalten för att genast följa honom till hans bostad eller arbetsplats. Om detta icke låter sig göra, bör det på annat sätt ordnas så, att den frigivne snarast möjligt kommer i förbindelse med konsulenten eller tillsynsmannen. Skall den frigivne vistas å annan ort än den där fängelset är beläget, kan det vara svårt att ordna en direkt övergång till den förberedda miljön. I sådana fall, då formlig föreskrift om vistelseort meddelats villkorligt frigiven, kan emellertid med stöd av 12 § andra stycket förslaget till lag om villkorlig frigivning fängvårdsstyrelsen påkalla handräckning av polismyndighet för att överföra den frigivne till den plats, där han skall vistas. Överförandet till den nya miljön sker då på allmän bekostnad, och den medföljande polismannen kan vid framkomsten till bestämmelseorten inställa den frigivne hos tillsynsmannen, som därmed övertar ansvaret för honom.

Efter frigivningen bör konsulenten och, för villkorligt frigiven, tillsynsmannen vara den frigivne till hjälp och stöd. Vad de i dessa hänseenden ha att iakttaga beträffande arbetsanskaffning m. m. har väsentligen utvecklats i det föregående. Här må därför endast i korthet beröras vissa särskilda sidor av deras verksamhet.

Konsulenten bör ha erforderliga medel till sitt förfogande för att lämna den frigivne tillfällig hjälp med kläder, husrum, mat och respengar, i den mån denne är i oundgängligt behov därav och medel icke på annat sätt kunna anskaffas. Närmast efter frigivningen torde visserligen den frigivne icke vara helt blottställd, då han bl. a. har att tillgå under fängelsevistelsen intjänade arbetspremier. Om han emellertid icke omedelbart efter frigivningen erhåller arbete eller sedermera förlorar sitt arbete, kan han snart råka i ekonomiskt nödläge som påkallar omedelbar hjälp.

Omsorgerna böra sträcka sig även till den frigivnes familj. I många fall kan en familj genom husfaderns fängelsevistelse ha råkat i ekonomiska svårigheter. I andra fall åter kan någon medlem av familjen förete asociala tendenser, alkoholism och liknande, som kunna innebära en fara för den frigivne. Konsulenten bör då söka åstadkomma ekonomisk hjälp, om möjligt sörja för att den person i omgivningen som utövar ett ogynnsamt inflytande på den frigivne blir avlägsnad eller om detta icke låter sig göra söka få den frigivne flyttad till annan miljö.

Beträffande villkorligt frigiven tillkommer den närmaste befattningen med den frigivne tillsynsmannen. Denne har bl. a. att vaka över den frigivnes uppförande och tillse att han fullgör vad enligt lag eller särskild föreskrift åligger honom.

Vid fullgörandet av sin uppgift bör tillsynsmannen alltid uppträda så att vederbörandes egenskap av villkorligt frigiven icke röjes för den frigivnes grannar, arbetskamrater och andra obehöriga. Även i övrigt bör han iakttaga tystlåtenhet rörande den frigivnes personliga förhållanden. Över huvud taget bör tillsynsmannens hållning gentemot den frigivne kännetecknas av hjälpsamhet och varsamhet.

För icke villkorligt frigivna kan det stundom vara lämpligt att ordna ett frivilligt tillsynsförhållande med hänsyn till betydelsen för den frigivne att i sin närhet ha någon pålitlig person som kan vara honom till stöd och hjälp.

Tillsynen skall fortfara och de vid frigivningen lämnade föreskrifterna gälla till prøvotidens slut. Om den frigivnes uppförande eller omständigheterna i övrigt därtill föranleda, må dock statens skyddskonsulent besluta, att tillsynen skall upphöra, eller ock ändra eller upphäva föreskrift eller meddela ny sådan; har tillsynen upphört, må han besluta, att den frigivne åter skall stå under tillsyn, och utse tillsynsman. Där föreskrift gäller, skall tillsyn städse vara anordnad.

Konsulenten äger entlediga tillsynsmannen och utse annan i hans ställe.

Kan med fog antagas att fortsatt tillsyn eller tillämpning av föreskrift erfordras för att avhålla den frigivne från att begå brott, skall konsulenten i god tid göra anmälan hos fångvårdsstyrelsen, och äger styrelsen förlänga prøvotiden med viss tid, högst ett år.

Bryter den frigivne mot vad till följd av den villkorliga frigivningen åligger honom, eller gör han sig eljest skyldig till uppförande som låter befara att han kommer att begå brott, och har prøvotiden ej gått till ända, må fångvårdsstyrelsen låta meddela honom varning eller ock förklara den villkorligt medgivna friheten förverkad.

Om skäl därtill äro, må den dömda sedermera av fångvårdsstyrelsen ånyo villkorligt frigivas, därvid prøvotiden räknas från den nya frigivningen.

Vid behandling av de ärenden rörande villkorlig frigivning, som åligger fångvårdsstyrelsen, skall styrelsen förstärkas med två sakkunniga personer.

De sakkunnigas förslag åtföljes bl. a. av förslag till kungörelse angående tillsyn enligt lagen om villkorlig frigivning samt till instruktion för statens skyddskonsulenter.

Kriminalpolitiske Betragtninger.

(Replik til mag. art. Karl O. Christiansen
fra est. Landsdommer Hugo Christensen).

I en Afhandling i nærværende Tidsskrift¹⁾ har mag. art. *Karl O. Christiansen* under ovenstaaende Titel rettet en Række Indvendinger mod en Del i min Afhandling i samme Tidsskrift²⁾ (Nogle Betragtninger over Straffens Begrundelse og Formaal) fremsatte Anskuelser. Uden at ville indlade mig paa en Imødegaaelse af disse Indvendinger, er der enkelte Ting, som nævnte Forfatters Kritik giver mig Anledning til at fremføre.

I min Afhandlings andet og tredje Afsnit³⁾ har jeg foruden at foretage en Gennemgang af de vigtigste Straffeteorier og af dansk Strafferets Standpunkt gennem Tiderne gjort en Række Kommentarer til Forskernes Resultater, forsøgt at paavise disses Sammenhæng med den almindelige Kulturudvikling, og endelig fremsat en Række kriminalpolitiske Betragtninger, og alt dette udgør en nødvendig Forudsætning for Bedømmelsen af de Resultater, — hvis man vil bære mine Antydninger med denne Benævnelse — hvori mine Betragtninger konkluderer. Jeg ønsker at understrege, at disse ikke er eller udgives for at være andet end Forsøg paa Videreførelse af den Linje, der kan drages gennem tidligere Forskers Resultater.

Det er saaledes ikke noget nyt, naar det er forsøgt at frigøre Straffeteorien for den Afhængighed af Etiken, som var en Følge af den saakaldte absolutte Straffeteori og dertil knyttede etiske Postulat, at der — ogsaa strafferetligt — skal være Overensstemmelse mellem »Værd« og »Skæb-

¹⁾ nærv. Aarg. S. 53 ff.

²⁾ 1938. S. 165—248.

³⁾ S. 176—220.

ne«¹⁾. Det er særlig den Overtro, at Anlagelsen af dette Postulat er en Nødvendighed for Forstaaelse af Strafinstituttet, jeg har villet tage Afstand fra. Det har derimod ikke været min Hensigt at afvise enhver Mulighed for at forklare retlige Begreber som Udslag af etiske Betragtninger; om det var at foretrække, vil jeg ganske henstille. Lige saa lidt som der foreligger nogen Nødvendighed for at begrunde selve Strafinstituttet som Udslag af etiske Betragtninger, gælder dette Skyldspørgsmaalet²⁾. Det juridiske Skyldbegreb indeholder efter alm. Opfattelse to Bestanddele: 1) Foreligger der objektivt en Gerning, som Retsordenen forbyder? 2) Opfylder Gerningsmanden de subjektive Betingelser, som Retsordenen anser som en nødvendig Forudsætning for Straf? Ingen af disse Bestanddele forudsætter med Nødvendighed en etisk Vurdering af Individets Handling, men kun, at denne afviger fra de samfundsmæssige Krav, der maa stilles til Individets Opførsel i den paagældende Situation. Naturligvis er dette en normativ Bestemmelse, men en nærmere Fastlæggelse af det normative Indhold kan efter min Opfattelse ikke indeholdes i en kort Definition af Straffen, men hører hjemme under en mere indgaaende Beskrivelse af det Led af Definitionen, at der skal foreligge en forbryderisk Gerning eller Undladelse.

Om Grunden til Nødvendigheden af at have Normer og Midler til disses Opretholdelse giver min Afhandlings indledende Bestemmelser³⁾ et Svar, der har sin Rod i tidligere Forskeres Resultater.

Jeg tror ikke, at min Definition af Straffen⁴⁾ er for vid af den Grund, at Straffen angives at »følge paa« Gerningen i Stedet for at benytte Indikativet »bør følge«. Rent sprogligt omfatter det foretrukne Udtryk vel enhver Begivenhed, der i Tid foregaar efter Handlingen, men den fornødne Begræns-

¹⁾ se særlig Ørstedes Kritik gengivet S. 185—188, Bornemanns Lære S. 191—194, Goos Kritik S. 198, Torps do. S. 202.

²⁾ sammenlign min Kritik af Bornemanns Lære S. 195.

³⁾ S. 170—173.

⁴⁾ S. 235.

ning maa søges i næste Leds Beskrivelse af Reaktionen Karakter (»tilsigter«, »Indgreb«).

Ejheller m. H. t. Benyttelse af naturvidenskabelige Analogier og Billeder indtager min Afhandling en Særstilling. Jeg henviser til min historiske Gennemgang af Straffeteorierne¹⁾ samt til Indledningsbemærkningerne til Afsnittet om Strafferettens øverste Grundsætning²⁾, der viser, at mine Tanker er en Videreførelse af den saakaldte naturvidenskabelige Teori. Jeg har ikke villet udtrykke den Opfattelse, at naturvidenskabelige Love skulde være direkte gældende for retlige Forhold, men har kun i Lighed med mange tidligere Forfattere benyttet naturvidenskabelige Billeder for muligt at skabe større Anskuelighed. Og navnlig har det været mit Maal at benytte Naturvidenskabens Metode: at gaa ud fra Erfaringerne og at undgaa forudfattede Meninger.

Overfor den paaviste Linje i Straffeteorierne, som det har været min Afhandlings Hovedformaal at trække op, forekommer det mig at være mindre væsentligt, om jeg under mine Forsøg paa at skabe Harmoni mellem det faktiske og Teorien er kommet til at træde paa Cirkler, som en Erkendelsesteoretiker muligt maa betragte som ukrænkelige. Vægten har af mig været lagt mere paa det instruktive end paa det konstruktive.

Hvad særlig min saakaldte Arbejdshypothese »Tilfredsstillelse af den offentlige Mening« angaar, maa jeg indrømme, at saafremt man vilde opstille dette Formaal som et nødvendigt Led i Straffens Bestemmelse, vilde man havne i en Konstruktion, der ikke meget vilde adskille sig fra den absolutte Straffeteori, eller med andre Ord, man vilde gøre selve Straffedefinitionen moralsk inficeret. Jeg har netop ved at betegne Formaalet som en Arbejdshypothese, som en Rettesnor for Straffens Udøvelse, villet tage Afstand herfra. Endvidere fremgaar det af min Udvikling, at det har været min Forudsætning, at Begrebet »Den offentlige Mening« i denne Relation maatte tages med et

¹⁾ S. 188—189 og S. 196—204.

²⁾ se særlig S. 229.

vist Forbehold eller, om man vil, maa undergaa en rets-
teknisk Forskydning, hvorved det nærmest bliver et Inci-
tament for den skizzerede ønskværdige rolige Udvikling af
Retslivet, ikke blot gennem Regeringens og Rigsdagens
iøvrigt uundværlige Arbejde, men ogsaa gennem selve det
levende, bevægelige Retsliv. Iøvrigt finder jeg Anledning til
at fremhæve, at endogsaa Lovsproget opererer med Begrebet
»Den offentlige Mening« jfr. Bestemmelsen om Frakendelse af
de borgerlige Rettigheder, naar nogen findes at have gjort sig
skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling¹⁾.

Sluttelig vil jeg fastholde og understrege, at den offentlige
Mening og Historiens Vidnesbyrd om, hvad det kan føre
til at krænke et Folks Retsbevidsthed, efter min Opfattelse
udgør det eneste virkelige Værn for Individet mod Sam-
fundets Overgreb, omend Begivenheder i Nutiden vel kan
vække Tvivl om Værnets Effektivitet, naar Retsbevidstheden
efter en individualistisk Opfattelse er vildført. Men netop
disse Begivenheder viser, at den individualistiske Samfunds-
opfattelse, hvorefter Samfundets Velfærd kun er Summen af
de enkelte Individets Velfærd, ikke ubetinget lader sig opret-
holde, og derved falder Tanken om at søge et Værn for Indivi-
det i Antagelsen af, at Strafferettens sidste Formaal er Krimi-
nalitetens Bekæmpelse af Hensyn til Samfundets Velfærd.

Medens jeg m. H. t. den teoretiske Udformning af de
strafferetlige Problemer foretrækker andre Midler og gaar
andre Veje, end de af Magister Karl O. Christiansen anty-
dede, kan jeg m. H. t. de mere praktiske Betragtninger,
han har fremsat, og som gør hans Afhandlings Titel beret-
tiget, i Hovedsagen erklære mig enig med ham og navnlig
deri, at det maa være paa Grundlag af Erfaringen, man
maa søge nye Veje til Bekæmpelse af Kriminaliteten, Betragt-
ninger, som iøvrigt paa flere Steder i min Afhandling er
fremhævede som de vigtigste og kan sammenfattes i Ørstedes
Ord om, »at det for det praktiske Resultat mere kommer
an paa Mellemliddene i Kriminalretssystemet end paa den
øverste Grundsætning selv«.

¹⁾ Strfl. 1930 § 78.

International Strafferet.

Som det vil være Tidsskriftets Læsere bekendt, bl. a. fra Overretssagfører *Henrik Sachs'* Redegørelse i Aargang 1936 S. 78 ff om den internationale Kriminalistkonference i København 1935, blev der i Maj 1935 af en af Folkeforbundet nedsat 11 Mands Komité vedtaget et Forslag til en international Overenskomst ang. Terrorismens Bekæmpelse, hvorhos Komiteen behandlede et af den franske Regering fremsat Forslag om Oprettelse af en international Straffedomstol, hvorom Enighed dog ikke opnaaedes indenfor Komiteen.

Efter at have modtaget Komiteens Betænkninger sammenkaldte Folkeforbundet en international Diplomatkonference til Møde i Genève, hvor der den 16. November 1937 blev vedtaget 1) en Konvention til Bekæmpelse af Terrorisme, 2) en Konvention om Oprettelse af en international Straffedomstol. Den første Konvention blev tiltraadt af Delegerede fra 24 af de repræsenterede 35 Stater, den sidste af 13 Delegerede. Blandt de europæiske Stater, der tiltraadte begge Konventioner, var Belgien, Frankrig, Holland, Grækenland, Rumænien, Czekoslovakiet, Tyrkiet, Sovjetrusland, Spanien og Jugoslavien. Storbritanniens og Schweiz's Delegerede erklærede straks ved Begyndelsen af Forhandlingerne — uden at tage Afstand fra de internationale Bestræbelser for at bekæmpe Terrorismen — ikke at kunne tiltræde de foreslaaede Konventioner. Den norske Delegerede tiltraadte Konventionen til Bekæmpelse af Terrorisme »ad referendum«. Iøvrigt blev Konventionerne ikke underskrevet af de Delegerede for de nordiske Lande, af hvilke Sverige dog ikke var repræsenteret ved Konferencen.

Konventionen til Bekæmpelse af Terrorisme bestemmer i § 1 terroristiske Handlinger som saadanne imod en Stat — altsaa med Udelukkelse af den saakaldte

»sociale« Terrorisme — rettede forbryderiske Handlinger, der ifølge deres Formaål eller deres Natur fremkalder Terror hos bestemte Personer eller Persongrupper eller hos Almenheden. Men indenfor denne almindelige Afgrænsning omfatter Konventionen kun visse i Art. 2 og 3 nærmere beskrevne Handlinger, saasom forsættelige Angreb paa Stats-overhoveder, deres Sukcessorer og Ægtefællers Liv, Sundhed eller Frihed, tilsvarende Angreb paa offentlige Tjenestemænd i Anledning af deres Tjenestes Udførelse, Sabotage paa offentlige Indretninger o. desl., Fremkaldelse af Almenfare for Menneskeliv, fremdeles Forsøg, Forberedelse, Anstiftelse m. v. til saadanne Handlinger. Signatarmagterne forpligter sig til i deres Lovgivninger at indføre Straffebestemmelser for saadan Terrorisme udøvet paa deres Territorium mod en anden Signatarmagt, saaledes at den strafferetlige Repression normalt skal være den samme, som hvis Angrebet var rettet mod den paagældende Signatarmagt selv. Terroristiske Forbrydelser maa i Udleveringstraktater ikke begrunde Undtagelse fra Udleveringspligt. Der gives nærmere Regler om den Straffelovgivning der skal anvendes, hvis Sagen paadømmes i det Land, hvor Forbryderen har søgt Tillflugt. Endvidere indeholder Konventionen Bestemmelser om, at der skal indføres effektive Straffe for Pasforfalskning, samt Bestemmelser om Samarbejde mellem Politimyndigheder m. v.

Konventionen om Oprettelse af en international Straffedomstol, om hvis Hensigtsmæssighed og praktiske Betydning der navnlig fra Storbritanniens Side blev rejst Tvivl, har Interesse som et Forsøg paa at løse de baade folkeretlige og interne Vanskeligheder, der kan opstaa for en Stat, i hvilken en politisk Forbryder har søgt Tillflugt, naar paa den ene Side denne Stat nægter Udlevering, og det paa den anden Side maa befrygtes, at dens interne Retshaandhævelse overfor den paagældende Forbryder bl. a. paa Grund af Nævningenes forventede Indstilling ikke vil blive tilstrækkelig effektiv, saaledes at Grundsætningen aut dedere aut punire ikke kommer

til at gøre Fyldest. Den Stat, i hvilken Forbryderen har søgt Tillflugt, skal da i Stedet for selv at paatage sig Retsforfølgningen kunne overføre den paagældende til den internationale Straffedomstol. Denne foreslaas oprettet som en selvstændig Institution i Haag, foreløbig med Kompetence til at paakende de i Traktaten om Bekæmpelse af Terrorisme omhandlede Forbrydelser. Domstolen skal bestaa af 5 Medlemmer med 5 Suppleanter, alle retskyndige og udnævnt af den permanente internationale Domstol i Haag. Ved Paadømmelsen af en Sag lægges den Lovgivning til Grund, som gælder enten i den Stat, hvor Forbrydelsen er begaaet, eller i den Stat, der har overført Forbryderen til den internationale Straffedomstol. Er disse Love forskellige, skal den mildeste anvendes. Domstolen kan bestemme, at idømt Frihedsstraf skal udstaas i en hvilkensomhelst af Signatarstaterne. Er ingen anden villig til at paatage sig Fuldbrydelsen af Straffen, skal denne udstaas i den Stat, der har overført den paagældende til Domstolen. Idømt Dødsstraf skal den Stat, der udpeges til at eksekvere Straffen, have Ret til at omsætte til den strengeste i denne Stats Lovgivning hjemlede Frihedsstraf.

Den rumænske Minister i Haag, Professor *V. Pella*, den utrættelige Talsmand for Strafferettens Internationalisering, hvis virksomme Deltagelse i Forberedelsen af de nu vedtagne Traktater er omtalt i Overretssagfører Sachs' fornævnte Redegørelse, har den 26. Marts 1938 ved et Fællesmøde i Bryssel af den Belgiske Kriminalistforening og den Belgiske Folkeforbundsforening holdt et oplysende Foredrag om de to Konventioners Forhistorie og Indhold. Foredraget er optaget i April-Heftet 1938 af *Revue de Droit Pénal et de Criminologie* og foreligger i Særtryk.

Fuldstændigt Referat af Forhandlingerne og Beslutningerne paa den internationale Konference i Genève i November 1937 foreligger i de af Folkeforbundet udgivne *Actes de la Conférence internationale pour la repression du terrorisme*. Nr. C 94 M 47. 1938. V.

Oluf H. Krabbe.

Litteratur.

Erich Schwinge: Irrationalismus und Ganzheitsbetrachtung in der deutschen Rechtswissenschaft. Bonn 1938. 69 S.

I dette Tidsskrift 1938, S. 55 ff. har jeg anmeldt et Skrift af Professorerne *Erich Schwinge* og *Leopold Zimmerl* angaaende visse metodiske Spørgsmaal i nyere tysk Strafferetsvidenskab (*Wesensschau und konkretes Ordnungsdenken im Strafrecht. 1937.*) Det ovennævnte Skrift er en Fortsættelse og Uddybelse af den Kritik, der her rettedes mod irrationelle Strømninger i tysk Strafferet.

Bag den lidet indbydende Titel skjuler der sig en klart skrevet, levende og let tilgængelig Polemik paa et metodisk Omraade af Interesse ogsaa udenfor Tyskland. Prof. *Schwinge* retter sine Vaaben mod den først og fremmest af Prof. *Dahm*, særlig i Skriftet »Grundfragen der neuen Rechtswissenschaft« (1935), forfægtede Lære, hvorefter Retsvidenskab og Retspraksis ikke i første Række skal baseres paa logisk-begrebsmæssig Tænkning og Analyse, men paa Intuition og »Helhedsanskuelser«. De Aandsretninger, der brydes i denne Polemik, er paa den ene Side (*Schwinge*) Tendensen henimod rationel Klarhed i Begrebsbestemmelserne (indenfor Strafferetten særlig Bestemmelsen af de enkelte Forbrydelsesbegreber), paa den anden Side (*Dahm*) en Tendens, der sætter den umiddelbare, intuitive Indlevelse i »Sagens Natur« (*Wesen der Sache*) i Højsædet. Til denne Grundmodsatning svarer gennemgribende Modsætningsforhold indenfor hele den strafferetlige Metodik. Medens Retsfølelsen for *Dahm* er den vigtigste Retskilde, ser *Schwinge* i den positive Normering af Grænserne mellem Ret og Uret — og det i en saa fast og detaljeret Form som muligt — en nødvendig Betingelse for Retsordenens Opretholdelse overfor subjektiv Vilkaarlighed. Og medens *Dahm* og hans Skole ikke har meget tilovers for en stykkevis Betragtning af de retlige Livsforhold, hvorved disse opløses i en Række livsfjerne konstruerede Elementer (som

naar man f. Eks. i Strafferetten oploser Forbrydelsen i Gerningsindhold, Retstridighed og Skyld), men vil betragte Retsforholdet under eet som et udeleligt reelt Livsforhold (»Ganzheitsbetrachtung«), bliver Schwinge ikke træt af at fremhæve den analytiske Metodes videnskabelige Uundværlighed.

I denne Strid, der reduceret til sine elementære Grundkomponenter ikke er andet end den i Aandshistorien evige Kamp mellem Fornuft og Følelse, er der særlig to Forhold, der giver Schwinges Skrift en særlig Interesse. Det ene er den Belysning, han forstaar at kaste ind over sit Emne ved Bidrag fra andre Videnskabsgrene. Forf. har sat sig godt ind i Metodespørgsmaal indenfor Medicin, Filosofi, Psykologi, Økonomi m. v., og fremdrager fra alle disse Omraader Udtalelser fra førende Videnskabsmænd, der skal vise, at man her har overvundet de irrationelle Tendenser, der i Efterkrigstiden dukkede op overalt, og klart har gjort sig bevidst, at den videnskabelige Forsknings Eksistensberettigelse er den logiske, forstandsmæssige Erkendelse. Vel kan Intuitionen komme denne til Hjælp ved i et Spring at naa frem til den heldige Problemløsning. Men den metodiske Erkendelse maa da altid søge Verificering i en efterfølgende Analyse.

Dernæst har Schwinges Skrift sin særlige Interesse ved skarpt at trække en Modsætning op indenfor national-socialistisk Strafferetsteori. Modstanderne er begge udtalte Tilhængere af det nuværende tyske System og dets Ideologi. Men der er langt fra nogen Ensretning i deres videnskabelige Grundsynspunkter. Schwinge opsummerer selv Forskellen saaledes: »Form gegen Ungeformtheit, Analyse gegen Schau, begrifflich-logische Bestimmtheit gegen das Dunkel der rational nicht zu fassenden Wesenhaftigkeit« (S. 68).

Begge Skoler hævder at være bedst i Overensstemmelse med tysk Retsfølelse, tysk Art. Et Hovedpunkt i Schwinges Udviklinger er at paavise, i hvilken Grad den bekæmpede Irrationalisme bunder i *Bergsons* Livsfilosofi.

Stephan Hurwitz.

Fra fremmede Tidsskrifter.

Monatsschrift für Kriminalbiologie und Strafrechtsreform. 29. Aargang, 1938.

Denne Aargang indeholder en Række større Afhandlinger vedrørende kriminalbiologiske Undersøgelser, Specialundersøgelser af visse Forbrydelsesgrupper, Kriminalstatistik og Kriminalgeografi samt Problemer vedrørende Sikkerhedsforvaring og Arbejdshus, hvorhos bl. a. Arvesundhedsspørgsmaal behandles.

I Februarheftet gør *von Neureiter* Rede for den nu i hele Tyskland indførte kriminalbiologiske Tjeneste efter bayersk Mønster, idet han refererer og kommenterer de Bestemmelser herom, der er givne i Rigsjustitsministerens Forordning af 30/11 1937 og en samtidig udstedt Bestemmelse om dennes nærmere Gennemførelse. Formaalet for denne Tjeneste er til Brug for det tyske Folks Strafferetspleje og Arve- og Racepleje at foretage en planmæssig Udforskning af Fangers Personlighed, saaledes som denne er bestemt dels ved Arveanlæg og dels ved Paavirkningen af deres ydre Forhold og Livsførelse. Resultaterne af disse Undersøgelser skal i første Linje staa til Raadighed for Strafferetsplejen ved Udarbejdelsen af kriminalbiologiske Skøn fra de lægelig sagkyndige, der bliver hørt, inden der idømmes Frihedsstraf eller betinget Udsættelse heraf, før der træffes Bestemmelse om Forholdsregler til Sikring eller Forbedring, eller før der sker Fuldbyrdelse af idømt Straf eller af de nævnte Forholdsregler under Frihedsberøvelse. Undersøgelserne skal omfatte følgende Grupper af domte Personer, som er under Fuldbyrdelse:

- 1) de, som ved Indsættelsen ikke var fyldt 25 Aar og udstaar enten Ungdomsfængsel eller mindst 6 Maanedes Frihedsstraf,
- 2) saadanne ældre domfældte, som skal udstaa mindst 3 Aars Frihedsstraf,

3) Personer, for hvilke der er truffet Bestemmelse om en med Frihedsberøvelse forbunden Sikkerheds- eller Forbedringsforanstaltning eller om Kastration,

4) alle andre Fanger eller forvarede Personer, for hvis Vedkommende en saadan Undersøgelse af særlige Grunde er ønskelig.

Kriminalbiologiske Undersøgelsessteder oprettes ved Fuldbyrddelsesanstalter under Anstaltslægens Ledelse med Bistand af Afdelingsledere og Overlærere, medens Præsten — modsat hidtil i Bayern og Preussen — ikke skal deltage i dette Arbejde. Grundlaget for det er en Losblad-Formular (Vor-druck »Kriminalbiologische Untersuchungsakten«) hvori Resultaterne indføres. Foruden de allerede bestaaende Undersøgelsessteder oprettes der en Række nye, 5 for Berlins og dens Omegns Anstalter og 44 i de forskellige Overlandrets-omraader. Akterne sendes herfra til vedkommende kriminalbiologiske Samlested, af saadanne oprettes der en Række ved Anstalter, der er beliggende i Universitetsbyer, saaledes at Samlestedets Leder — vedkommende Anstaltslæge — holder Forbindelse med de Universitetslærere, der har Kriminalbiologi eller et beslegtet Fag som Kriminologi, Retsmedicin, o. l. Samlestedernes Ledere efterprøver Akterne, bearbejder dem videnskabelig, holder dem til Disposition for Udarbejdelse af kriminalbiologiske Skønserklæringer og forsyner Rigs-Sundhedsledelsen og de enkelte Sundhedsledelser med det Grundlag, disse har Brug for ved deres Arbejde for Arve- og Raceplejen; endvidere paahviler det Samlestedernes Ledere ved Foredrag og Gennemgang af Materialet at belære og videre uddanne de enkelte Undersøgelsessteders Ledere og Medarbejdere i denne Tjeneste. Undersøgelsesmaterialet er dels Fangens egne Opgivelser, dels Straffesagsakter, Oplysninger fra Forsorgs- og Hjælpeinstitutioner, Sundheds- og Arbejdsmyndigheder, Politi og Kommunalmyndigheder, Værnemagten, Arbejdsljenesten, Partiet og dets Forgreninger, Rigs-Ungdomsledelsen, Skoler, Helbredelses- og Opdragelsesanstalter samt Arbejdsgivere. Endvidere skal Undersøgelsesstedet give Meddelelse om Aktens Indhold til den Anstalt, hvor den paagældende er anbragt, til Indføjelse i hans Personalakter, hvorhos det skal indhente Resultaterne af den videre lagttagelse af Fangen under Straffetidens Forløb og give dem videre til Samlestedet.

Forbilledet — dog med Ændringer og Udvidelser — er den bayerske Ordning fra 1924*). Samlestederne skal fore et Kartotek overfor alle, som indenfor deres Omraade er saaledes undersøgt, og sende Afskrift af Kartotek kortene dels til Rigs-Sundhedsledelsen, dels til de Sundhedsledelser, hvorunder Fangens Bosted og hans Fødested henhører, endvidere give Straffuldbyrdelsesmyndigheden og Straffe-registret Meddelelse om den stedfundne Undersøgelse og endelig paa Anmodning give Sundhedsstyrelserne Adgang til selve Akterne til Opfyldelse af deres Arvepleje-Opgaver. Formaalet for hele Ordningen er jo at bestemme dels den paagældendes sociale Ydeevne, dels hans »arvemæssige Værdi«.

Aklens enkelte Blade, ialt 18, skal give Oplysning om de forskellige Data af kriminalbiologisk Betydning; om det nærmere i saa Henseende maa henvises til von Neureiters Afhandling, dog skal særlig nævnes, at de to sidste Blade er forbeholdt en egenhændig Skildring af den undersøgte Levnedslob, tillige tjenende som Skriftprøve.

I Tilslutning til denne Afhandling paabegyndes i August-heftet en Række Artikler, der behandler videnskabelige Spørgsmaal vedrørende kriminalbiologisk Undersøgelse og Skønssafgivelse. I dette Hefte skriver *Schneider* »über Psychopathie und ihre kriminalbiologische Bedeutung« og *Schröder* om »die kriminalbiologische Untersuchung des Gemütslebens«.

Den forstnævnte Forfatter begynder med at bestemme Psykopatbegrebet: Udtrykket er en Forkortelse for »psykopatisk Personlighed«, og Personligheden er den ene af de tre Sider ved et Menneskes individuelle psykiske Væsen; de to andre Sider er Intelligenzen og det vitale Følelses- og Driftsliv, af hvilken tredje Faktor det væsentlig kun er det seksuelle Driftsliv, som kommer til at interessere Kriminalbiologen og Straffedommeren. De nævnte tre Sider af den sjælelige Individualitet er netop Sider, ikke Dele af den, ligesom et Blads Farve og Form er Sider, ikke Dele af Bladet. Men hvad er saa den Side, som Forfatteren kalder Personligheden? I Hovedsagen er det Individets ikke-vitale Følen og Stræben, hans Vurderen og Villen, saaledes som

*) se herom *August Goll* i nærv. Tidsskrift 1932 p. 37 ff.

denne aabenbarer sig i hans tilsvarende Reaktioner overfor Oplevelser og i hans spontane Funktioner paa disse Omraader. Herunder tænker man sig en Disposition og fores umiddelbart over i Spørgsmaalet om Konstitution, men først maa Begrebet psykopatisk Personlighed bestemmes. Det større Begreb abnorme Personligheder bestemmes som Variationer, Afvigelser fra en os foresvævende Gennemsnitsbredde af menneskelig Personlighed, men uden herved at anlægge en Værdibestemmelse, idet Afvigelserne kan være saa vel opad som nedad, saa vel plus som minus. Indenfor dette større Begrebs Mangfoldighed udskilles da som psykopatiske Personligheder to Grupper, nemlig dels saadanne, som lider under deres Abnormitet, dels saadanne, under hvis Abnormitet Samfundet lider, alt uden at der er Tale om Sygdom, idet Psykopatens Tilstand ikke er betinget af en Hjernelidelse. Ved det foregaaende er altsaa sagt, at Forbryderen ikke som saadan kan anses for Psykopat, i hvor vel jo Samfundet lider under hans kriminelle Indstilling; kun, hvis han i det hele tegner sig som en abnorm Personlighed (altsaa bortset fra det, at han begaar Forbrydelser), er han Psykopat, nemlig et Menneske, der i sig selv og uden Henblik paa sociale Følger er en usædvanlig, fra Gennemsnitsnormen stærkt afvigende Personlighed.

Biologiske Forhold maa være legemlig begrundede, bero paa Konstitutionen, og Spørgsmaalet bliver da om dennes Forhold til Personligheden. Psykopatien kan ikke lokaliseres i Hjernen, men har sit Grundlag i den samlede Konstitution, der er skabt først og fremmest ved Arveanlæg, men ogsaa ved, hvad der er tilført gennem Omgivelserne, og ved Vekselspillet mellem disse to Faktorer. Forfatteren forkaster *Kretschmers* bekendte Forsøg paa at indordne alle Personligheder, normale og abnorme, under kun et Par biologiske Konstitutionskredse, han gaar imod denne Lære ogsaa, fordi den kan føre til en Udviskning af den principielt skarpe Grænse mellem Psykopati og Psykose; Psykopaten er som anført ikke hjernesyg — et helt andet Spørgsmaal er, om en psykopatisk Konstitution kan disponere til Psykoser. »De praktiske Følger af den Misforstaaelse, at Psykopater er stakkels nervesyge, har Strafferetsplejen gennem Aartier lidt under«.

Derefter gennemgaar Forf. en Række af de vigtigste Typer blandt psykopatiske Personligheder, ofte atter delte i Under typer: hypertymiske, depressive, usikre, fanatiske, selv-

hævdende, stemningslabile, eksplosive, gemytsfattige, viljeløse, asteniske Psykopater, med nærmere og særdeles interessante Redegørelser for Ejendommelighederne hos dem af Typerne, som har kriminalbiologisk Betydning; de for Samfundet værdifulde Psykopattyper eksisterer ogsaa, men falder sjælden i Straffedommerens og Kriminalbiologens Lod. Fremhæves skal her Skildringen af den i den heromhandlede Henseende betydningsfulde Type, den gemytsfattige Psykopat: gemytmæssig afstumpet, især overfor andre Mennesker, blottet for Medlidenhed, Anger, Samvittighed, i sit Væsen mørk, kold og gnaven, i sine asociale Handlinger driftsledet, brutal og grusom; saadanne Mennesker danner Kernen af de grove og vanemæssige Forbrydere, de er all-round Forbrydere, uopdragelige og uforbæderlige, og de udgør Hovedstammen af dem, man tidligere med et uheldigt Udtryk betegnede som lidende af moral insanity. Der mindes om, at man ikke fra Forøvelsen af grove Forbrydelser kan sluttet til en tilstedeværende Psykopati, og det betones, at man blandt de kriminelle Psykopater som Regel ikke finder de opstillede Typer i deres Renhed, men hyppigst en Kombination af forskellig Typers Træk, samt endelig, at Psykopatien meget hyppig findes kombineret med Aandssvagbed i lettere eller sværere Grad.

Schröders Arbejde omhandler Gemyttet, nærmere oversat her ved Næstekærlighed (eller maaske Interesse, Sympati for Næsten), nær ved det nye Testamentes græske Udtryk agape. Forf. vender sig mod den bl. a. af Psykoanalytikere hævdede Lære, hvorefter Gemyt, Medfølelse, Samfølelse ikke findes som særlige sjælelige Anlæg, idet Anlægene udelukkende bestaar dels af egoistiske Drifter, dels af Forstand eller Fornuft, som hjælper Mennesket til at sætte Skranker for de egoistiske Drifters Udfoldelse; Drift til »det gode« skulde saaledes være en Selvmodsigelse, da Driften altid er egoistisk, og kun Fornuftsforestillinger fører til det gode, der saaledes alene er Resultatet af en Begrænsning af Drifternes naturlige Egoisme. Efter Schröder er derimod Gemyttet en af Sjælelivets retningsgivende Sider, parallel med den Trang til Selvopholdelse og Selvfremme, som findes hos alt levende, af samme Betydning som Intelligens og Særbegavelserne og en Række andre Sider og Retninger. Alle disse udgør tilsammen Menneskets Karakter, som hos den enkelte er konstant og kan bestemmes og studeres hos

hver enkelt. De ydre Forhold kan ændres, og Ændringerne kan blive bestemmende for Individets Handlemaade og Indstilling til Omverdenen, men Karaktergrundlaget maa regnes for uforanderligt. Gemyttet i Karakteren, den altruistiske Side, virker spontant, ikke blot ved fornuftsbetingede Viljesakter, til at frembringe gode Følelser og Handlinger. Gemyttet skiller sig ikke blot ud fra Intelligensen, men ogsaa fra det, man kalder Følelser, og som er Ledsagefænomener til enhver sjælelig Akt; Følelsernes Art betinges netop for en stor Del af Gemytskvantiteten: ved at overvære et Dyrplageri eller en anden raa Handling vil den gemytsfattige maaske føle Skadefryd, medens den gemytsrige føler sig oprørt eller vred — men Gemyttet som saadant er ikke en Følelse. Evne til Anger og daarlig Samvittighed lever hos den gemytsrige, men aflager i Forhold til Gemytsfattigdommen, kun den for Gemyt helt blottede er ren Egoist, men han er et sjældent Fænomen. Som andre bestemmende Karaktersider nævnes Holdning, Fasthed overfor andres Paavirkning, stærk Selvhævdelsestrang, Irritabilitet modsat Indolence og Grundstemning (konstant eller svingende).

Rigest og bedst kan det faktiske Materiale for Karakter- og Gemytsbestemmelse indhentes hos Børn, navnlig de vanskelige Børn, som Opdragelsesanstalter og Børnehjem faar at gøre med. Særlig virker saadanne Børn paafaldende, hvis de stammer fra et godt Milieu og derhos viser sig intelligente i betydelig Grad. Udtalt gemytsfattige Børn virker ofte mærkelig ubarnlige, tidlig modne og gammelkloge, holder sig mest til de voksne, er gerne velsete og overvurderede af fjernerestaaende Personer, som kun en kortere Tid har Forbindelse med dem; de finder sig straks tilrette overalt, idet de ikke har nogen Forkærlighed for deres eget Hjem, egen Seng, egne Ting, de har ingen Trang til Ømhed og slutter sig ikke nær til nogen. Omkring 14 Aars Alderen plejer deres ydre Færd at ændre sig, men Mangelen paa Tilknytning holder sig gennem Livet, der fremtræder nu som Regel et mere trodsigt, brutalt og forbitret Væsen eller ogsaa en stump Indolence, undertiden fremkaldt som en Reaktion mod Opdragelsesforsøg eller Straffe. Gemytsfattigdommens Kombination med forskellige andre sjælelige Egenskaber gør Fremtoningspræget forskelligt, det er let forstaaeligt, at den gemytsfattige med god Intelligens, men ringe Fasthed og Initiativ tegner sig kriminalpsykologisk anderledes end den, som med tilsvarende Gemytsmangel

og Intelligens forbinder fast Holdning og Initiativ; den sidstnævnte bliver, hvis han slaar ind paa Forbryderbanen, Hovedmand, den førstnævnte kun en »Medløber«, men som saadan særdeles farlig netop paa Grund af Gemyts-mangelen. Da asocialt og forbryderisk Forhold kan bunde i meget andet end den gennem Livets konstante Gemyts-fattigdom, nemlig i Egenskaber og Forhold, der er mod-tagelige paa Indflydelse ved Opdragelse og Straf, er Under-søgelse af Gemytskvantiteten af særlig Vigtighed for Prog-nosen.

De gemytsfattige er tidlig Familiernes Smertensbørn og de udisciplinerede i Opdragelsesanstalterne, og de leverer et stort Kontingent til Vaneforbrydernes Armé. Arten af deres Forbrydelser varierer efter deres øvrige sjælelige Kompo-nenter, men der er dog stærk Tilbøjelighed til Ejendoms-forbrydelser, ogsaa i meget grov Form, og til raa Vold lige til Drab, hvis nogen træder hindrende i Vejen for deres Forhavender; Betænkkeligheder er dem fremmede, men isolerede Affektforbrydelser hører ikke til deres sædvanlige Omraade, med mindre de desuden er særlig irritable eller i en periodisk Forstemning. En anden Gruppe indenfor dem er de foran omtalte holdningsløse Medløbere — ikke at forveksle med letpaavirkelige Medløbere med godt Gemyt, som modsat de første kan føle Anger og i Strafanstalten virkelig have til Hensigt at forbedre sig og derfor opføre sig eksemplarisk.

April- og Majhefterne indeholder en større Afhandling af *Roesner* om Mordere og deres Ofre. Allerede forud var der samlet nærmere Oplysninger angaaende Personer, som i Aarene 1928—30 var dømt til Døden for Mord i Tysk-land, om deres Motiver og om Ofrene. Roesner har nu bearbejdet Straffeakterne for 169 Personer, som i 1931—33 ved tyske Domstole er dømt for Mord, herunder Anstiftelse dertil og Forsøg, begaaet i Forbindelse med fuldbyrdet Mord. Af disse Personer var 92,3% over 18 Aar og blev alle dømt fra Livet, medens de 14- 17-aarige straffedes med Fængsel fra 1 til 10 Aar. Undersøgelserne omfatter fire Hovedrubrikker: Gerningsmandens personlige Forhold i videste Forstand (Alder, Kon, Familieforhold og Oprindelse, Religion, Dannelsenstrin, Statsborgerforhold, Beskæftigelse, Forstraffe, arvelig Belastning); Gerningens Udførelse (Sted, Tid, Maade, Middel og Motiv); Ofrenes personlige Forhold

og Forhold til Morderen; Straffens Eksekution eller Strafformildelse. Af de ved denne Undersøgelse, der for nogle Punkters Vedkommende ogsaa omfatter Tilfældene fra 1928—30, indvundne Resultater skal nogle Enkeltheder refereres.

Kvinderne udgjorde 10,7%, hvilken Procent ligger lavere end de tilsvarende i Østrig, Frankrig, England og Skotland. De voksne Morderes Hovedgruppe, 28,4% var mellem 21 og 25 Aar, 21,6% mellem 25 og 30, tilsammen altsaa Halvdelen af det samlede Tal. Men medens for Mændene Tyngdepunktet laa mellem 21 og 25, var det største Antal af Kvinderne 40—50 Aar. Hidtil ustraffede var knapt Halvdelen, 3 — alle nu dømt for Lystmord — havde fra 12—17 Forstraffe. Iøvrigt angik godt $\frac{3}{4}$ af alle Morderes Forstraffe Formuadelikter og kun ca. $\frac{1}{8}$ Legemskrænkelser; i det hele synes Resultatet at bekræfte, at Mordere forholdsvis sjælden kommer fra de grove Forbryderes Skare. Den arvelige Belastning har i høj Grad interesseret Forf., der mener at have konstateret, at omkring $\frac{1}{5}$ af det hele Antal var saaledes belastet, men Oversigten over alle disse Tilfælde viser ganske vist, at Forf. gaar noget vidt, idet han til arvelig Belastning henregner f. Eks., at Faderen var brutal eller »let Dranker«, at Moderen eller hendes Familie havde et daarligt Rygte, at Moderen havde flere uægte Børn eller havde faaet et saadant i 16 Aars Alderen. Af de kvindelig Mordere fandtes kun 1 arvelig belastet. — Det fremhæves, at Ugens Slutningsdage viser forhøjet Mordkriminalitet, idet af de Tilfælde, hvor Ugedagen har kunnet fastslaaes, 21% falder paa en Lørdag og 17% paa en Søndag; ældre Undersøgelser fra England viser, at dersteds er ogsaa Lørdag den hyppigste, men Søndag derimod den sjældneste Morddag. Om Motivet oplyses, at ca. $\frac{1}{3}$ af Forbrydelserne tilsigtede økonomisk Vinding, den næststørste Gruppe var motiveret ved Uvilje, Skinsyge eller Ønsket om at fjerne besværlige Personer (f. Eks. en som Angiver befrygtet), en Gruppe, der særlig omfattede Gerningsmandens Paarørende. $\frac{1}{6}$ af Mordene var forøvet paa seksuel Basis og omtrent lige saa mange for at unddrage sig økonomiske Forpligtelser, især overfor besvangrede Kvinder og deres Børn. Af Berigelsesmordene faldt næsten $\frac{2}{3}$ i Efteraars- og Vintermaanederne, af de seksuelt belingede og Mordene af Skinsyge o. l. en tilsvarende Del i Foraars- og Sommermaanederne. — Ved Undersøgelserne angaaende Ofrene har det overrasket Forf.,

at der blev begaaet langt flere Mord i Landdistrikter end i Byer, uagtet Forholdet mellem Land- og Bybefolkning er det modsatte; Chifferet for »Mordfare« — beregnet i Forhold til en Million Indbyggere — var herefter 14,5 paa Landet, men kun 5 i Byerne, hvorimod i Frankrig Forholdet for Aarene 1923—29 var omvendt, idet 28,7% af Morderne boede paa Landet, 50,9% i Byerne og Resten uden fast Bopæl. — Af de 156 Personer, som i 1931—33 blev idømt Livsstraf, blev 60 eller 38,5% henrettet, og disse Eksekutioner falder næsten alle paa Aarene 1933—34, hvor det strenge national-socialistiske Grundsyn har krævet, at Forbrydere, som har forskyldt Døden, kun kan straffes med Død.

En anden speciel Undersøgelse af kriminalbiologisk Art leverer *Schwab* i Juniheftet i »Zur Biologie des Inzests«, der behandler Blodskamsforbindelser mellem Fader og Datter. Materialet er Akterne for 413 Fanger i Tiden fra 1901 i Tugthuset i Ludwigsburg, hvoraf 80 paa Udarbejdelsens Tid endnu opholdt sig der og saaledes kunde direkte undersoges som Kontrol af Aktmateriale. Resultatet sammenfatter *Schwab* saaledes: Der foreligger en Fejllædning af Kønndriften, paa meget væsentlige Punkter forskellig fra egentlige Sædelighedsforbryderes Seksualisme, bl. a. derved, at Perversiteter er sjældne, og derved, at den sædvanlige Alder for Fædrenes Vedkommende er omkring 40 Aar, medens de egentlige Sædelighedsforbryderes Kulminationsalder ligger ved 20—25 Aars Alderen, hvorhos bemærkes, at omtrent Halvdelen af disse Fædre hidtil havde levet ordentlig og ubemærket. Døtrene er for største Delen endnu ikke fuldt modne, Familierne hyppigt meget børnerige. Forudsætningen er en periodisk eller konstant Forhøjelse af Kønndriften, som hos omtrent en Fjerdedel af dem alle var naaet til at beherske deres Livsytringer, hvorved de ogsaa udstraalede en usædvanlig seksuel Spænding til de øvrige Familiemedlemmer; i nogle af disse Familier, nemlig hvor desuden aandeligt Undermaal var udbredt, var der en almindelig Promiscuitet, idet Faderen stod i Forhold til flere Døtre og disse til Sonnerne, i stærk Modsætning til andre Tilfælde, hvor en Enkemand traadte i Forhold til en Datter — hyppigst den ældste — som hendes Moders »naturlige« Efterfølger. I meget betydeligt Omfang konstateredes der karaktermæssige og psykiske Mangler

hos Parterne, hos omtrent en Tredjedel af Døtrene og Halvdelen af Fædrene var der endog stærke sjælelige Defekter. Blodskamsforholdet fremtræder som Udtryk for en Degeneration, som ogsaa viser sig i disse Familiers tiltagende sociale Forfald eller dog Mangel paa Fremdrift. Som forøgende eller afgørende Faktorer virker naturligvis ydre Forhold som tæt Samliv, afsides beliggende Bosted, fælles Soverum, hvor Afklædning foregaar, samt Hustruens Sygdom eller Død. Til Trods for de Tilsidesættelser, Hustruer under saadanne Forhold var Genstand for baade af Mændene og Døtrene, tog kun 7,4% af dem Anledning af Blodskamsforholdet til at forlange Skilsmisse. Der konstateredes hverken hos Fædre eller Døtre nogen Incestskranke, nogen indre, blodsbetinget Modstand mod et saadant Konsforhold. Et relativt stort Antal af de mandlige Blodskamsforbrydere tilhørte den pykniske Legemstype, hvis Livsfylde synes forbunden med en stærkere Seksualisme. I et vist Omfang kunde det paavises, at legemlige Sygdomme havde Sammenhæng med den forøgede libido, der førte til Blodskam, saaledes traumatisk Hjerneskade, Testikellidelser, stærk Tunghørhed, der førte til Isolation. Efterkrigstiden, da Mænd fra aarelangt Ophold i Felten vendte hjem til udslidte Hustruer, der ikke kunde svare til det seksuelle Krav, bragte Vækst i Tallet af Blodskamsfanger i Tugthusene. Ikke sjælden kunde det paavises, at Forholdet var provokeret frem af Datteren ved Blottelser og Kærtegn, enten af Drift eller for at opnaa Klæder og Penge; omvendt var der Tilfælde, hvor Faderen — parallelt med *jus primæ noctis* — havde fundet det selvfølgelig, at han havde fri Raadighed over den Datters Legeme, som skyldte ham sin Tilværelse, og brutalt havde tvunget hende til Føjelighed. I 3 Tilfælde havde Forholdet haft saa lang Varighed som 15—20 Aar; i 6,8% af Materialet var der efter udstaaet Straf sket Tilbagefald, i 28,5% var der avlet Børn i disse Forbindelser.

I nærværende Tidsskrifts Aargang 1938 p. 74 ff. refereredes et interessant Bidrag til Tysklands Kriminalitetsgeografi af *Roesner*, og i Tilslutning hertil bør nævnes, at *Gruhle* nu i Juniheftet under Overskriften »Kriminalitätsgeographie« har leveret en omfattende Oversigt over og kort Redegørelse for Indholdet af tysk Litteratur over dette Emne for Aarene 1932—37. Som kriminaleknografisk kan man betegne *Exners*

Studie i Dobbeltheftet for September—Oktober, »Volkscharakter und Verbrechen«, hvori han undersøger, hvorvidt en Races, en Befolknings eller en Befolkningsdels Karakteregenskaber giver sig tilkende paa det kriminelle Omraade. Ser man hen til U. S. A., viser det sig, at der i 1932 til Frihedsstraf blev dømt forholdsmæssig 3 Gange saa mange Negre som hvide Mennesker; det bestrides dog fra flere Sider, at dette skulde godtgøre et tilsvarende større Forbrydelsesankæg hos Negrene, idet man maa erindre, at Befolkningen er langt mere tilbøjelig til at anmelde disse som mistænkte, og at Politi og Domstole er skarpere overfor dem, end naar det drejer sig om hvide, samt at Negrenes Livsbetingelser i U. S. A. som Helhed er saa meget ringere end de andres, at dette alene begrunder en betydelig større Kriminalitet. Gaar man derefter over til de i Staterne indvandrede Forhold, saa udviser disse et lavere Kriminalitetstal end de indfødte, ogsaa naar man ser paa anden Generation, Indvandrernes i Amerika fødte og under amerikanske Livsbetingelser opvoksede Børn. Ved begge disse Undersøgelser ses det endvidere, at Indvandrete fra Øst- og Sydeuropa har en mere end dobbelt saa stor Kriminalitet som Indvandrete fra Vest- og Nordeuropa, men her kan Forholdet i alt Fald delvis forklares derved, at visse Nationer har lettere end andre ved at indleve sig i nye Forhold og Livsbetingelser og derfor lettere undgaar de Vanskeligheder og Konflikter, der foranlediger Forbrydelser. Ogsaa indenfor en og samme Nation viser der sig store Forskelligheder i Kriminalitetsskiftene, saaledes i Frankrig og i Italien mellem Befolkningerne i Nord og Syd med Hensyn til Volds- og Drabsforbrydelser; tidligere har man naivt alene skrevet saadanne Forskelligheder paa det forskellige Klimas Regning, medens man nu maa antage, at de hidrører fra forskellige Racers eller Racegrenes Forhold. Forf. gaar derefter over til sit Hovedemne, en Undersøgelse af de kriminalstatistiske Forhold i de forskellige Dele af Tyskland, hvor der siden Versaillesfreden ikke mere findes Omraader, der i større Omfang har Beboere af fremmed Nationalitet. Gennem en Række statistiske Data paavises det nu, at Østpreussen, Pfalz og Bayern er stærkt belastet, altsaa Øst- og Syd-Tyskland, medens de gennemgaaende laveste Tal findes i den nordvestlige Del af Tyskland. Nu er Forholdet det, at i Østpreussen er der gennem Tiderne sket en ejendommelig Raceblanding, idet Polakker, Kassubere, Masurere, Jøder

og franske Hugenotter gennem Aarhundreder har levet sammen med og giftet sig med Tyskere; Pfalz har siden Romertiden i højere Grad end andre Dele af Tyskland været Genstand for Invasion af fremmede Befolkningslag; for Bayern synes der ikke at foreligge en tilsvarende Grund som mulig Forklaring af, at bl. a. voldelige Forbrydelser som Legemskrænkelser, Hærværk og Husfredskrænkelser ligger særlig højt i dette Omraade. Naar man for alle disse tre Landsdeles Vedkommende har villet give Alkoholforbruget hele Skylden — i Østpreussen udbredt Brændevinbrænding, i Pfalz rig Vinhøst og i Bayern stor Ølindustri — slaar denne Forklaring ikke til, idet man dels finder høje Chiffre i de Dele af de nævnte Landsdele, hvor der ikke produceres Alkoholrikke i større Omfang, dels finder de høje Chiffre ogsaa for Forbrydelseskategorier, der ikke erfaringsmæssig inspireres af Alkoholnydelse; endelig viser Statistikkens Oplysninger f. Eks., at kun en moderat Procentdel af Husfredskrænkelser i München og Omegn var begaaet af spirituspaavirkede Personer. For alle tre Omraader ligger det da nær at tænke sig, at ogsaa endogene Aarsager, bundende i Befolkningens Karakter, medvirker til den højere Kriminalitet. Nordvestens lavere Kriminalitet, i Slesvig-Holsten, Oldenburg, Hannover m. m., fremgaar ikke blot af de samlede Tal, men ogsaa af Undersøgelser særskilt for Rigets mindre Forvaltningskredse: tager man de 40 Kredse med de højeste og de 40 med de laveste Kriminalitetschiffre for Aarene 1883—97 (altsaa forud for Krigstidens Indflydelse), dels med Hensyn til Forbrydelser i det hele, dels til Tyveri og dels til farlig Vold, vil det ses, at ikke en af de »sorteste« Kredse ligger i det nordvestlige Omraade, og at næsten alle de »bedste« Kredse ligger dersteds, for farlig Volds Vedkommende dog kun Halvdelen af dem. Exner henstiller, om den lavere Kriminalitet i Nordvest-Tyskland bunder i Folkekarakteren i disse Omraader, hvis Indbygges legemlige og aandelige Særpræg er nærmest ved de rene nordiske Racegrene der kendetegnes ved roligt Temperament, Selvbeherskelse, kølig Forstand og Forudseenhed, Egenskaber, som beskytter mod Udskriden, uoverlagt Handling og sjælelig Kortslutning.

Roesners Beretning i Majheftet om Forsorgsopdragelse i Aaret 1935—36 oplyser bl. a., at Virkningerne paa dette

Omraade af 1933-Loven om Forebyggelse af arvesygt Afkom er statistisk opgjort saaledes: D. $\frac{31}{3}$ 1936 var der for 2620 Myndlinge eller 4,4% af det samlede Antal af Retten dekretet Sterilisation, for de mandliges Vedkommende var Procentantallet kun lidt lavere end for de kvindelige, endvidere var for 2415 eller 4,1% indledet Undersøgelse i saa Henseende, der endnu ikke var afsluttet, saaledes at Bestanden af arvesyge og for Arvesygdom mistænkte Myndlinge udgjorde 8,5% af det samlede Tal. I Aaret 1935—36 var der dekretet Ufrugtbargørelse af 1923 og givet Afslag paa Indstillinger herom for 213, medens 557 af de i Aarets Løb fremkomne Indstillinger endnu henstod uafgjort.

En større Afhandling i September-Oktoberheftet af *Meywerk* omhandler Tilbagefaldsforbryderes Prognose med Hensyn til yderligere Recidiv og de forskellige Systemer, der bl. a. af *Schiedt* er opstillet i Form af »Sletpunkter«, opbyggede paa statistiske Undersøgelser over Recidivister og derved formentlig egnede til i det givne Tilfælde at danne Grundlag for en Prognose gennem Antallet af forhaandenværende Sletpunkter, opgjort under Hensyn til deres forskelligt ansatte Pointsværdi og deres indbyrdes Kombination hos den enkelte Recidivist. Bemærkelsesværdige blandt de af *Schiedt* angivne 15 Punkter er Omstændigheder som særlig hurtigt Tilbagefald og interlokal Kriminalitet. Et egentligt System i saa Henseende vil dog altid være beheftet med store Mangler og være Udtryk for en vis Vilkaarlighed, og dets Resultater maatte efterprøves paa et meget stort Materiale, for det kunde accepteres som givende mere end et Vink om den paagældendes Fremtidschancer eller en Bekræftelse af den i sig selv givne Ting, at et større Antal forhaandenværende Faktorer, der modvirker Straffens Formaal, giver en større Udsigt til nyt Tilbagefald. — I denne Forbindelse, hvor der tales om Prognose, bør nævnes samme Forfatters sammesteds oplagne Meddelelse om kastrerede Sædelighedsforbryderes sociale Forhold efter Løsladelsen. Det drejer sig om Kastration ifølge Dom. *Meywerk* har kunnet følge 52 saadanne Kastrater i en Periode af mindst 3—4 Aar efter Løsladelsen. Ingen af disse er i dette Tidsrum paany fundet skyldig i Sædelighedsforbrydelse, og kun ialt 5 af dem er overhovedet efter Kastrationen idømt Straf, nemlig 1 for Betleri og Resten

for Berigelsesforbrydelser, uagtet kun 3 af de 52 for Kastrationen var ustraffede og 42 havde 3 eller flere Forstraffe. Saaledes forblev 90,4 % altsaa helt ustraffede i et Tidsrum, der for 86,4 % var længere end noget tidligere frit Mellemrum efter deres første Domfældelse. For at kunne kontrollere deres øvrige Færd er der paabudt politimæssig Indberetning om disse kastrerede Mænd, og saadan foreligger nu for 34 af de 52, alle lydende gunstlig ogsaa i arbejdsmæssig Henseende.

I Juliheftet aftrykkes Justitsministeriets Forordning af $\frac{3}{3}$ 1938 om Straffesager mod farlige Vaneforbrydere. Da Loven af 1933 om Sikkerheds- og Forbedringsforanstaltninger mod saadanne udkom, haabede og ventede man noget optimistisk, at disse Foranstaltninger og særlig den herved hjemlede Sikkerhedsforvaring, der som bekendt i Tyskland ikke træder i Stedet for Straf, men iværksættes efter Straffens Udtaaelse, i Løbet af nogle Aar vilde bringe Sværforbrydernes Legion temmelig fuldtallig under Laas og Slaa. Dette slog ikke til. Indtil 1933 havde der fra 1925 været en uhyggelig Stigning i Tilbagefaldsprocenten, nemlig med 68,5 %, og indenfor Gruppen af dem, som var straffet mere end 4 Gange, var Stigningsprocenten endog 82,4. Og da man for Aaret 1936 opgjorde ny Status, var der vel indtraadt en ringe Nedgang i Procentantallet af tidligere straffede, men Tallet for de 4 Gange eller mere tidligere straffede, altsaa Vaneforbryderne, var steget. Derfor udkom den førnævnte Forordning, der er Udgangspunktet for en større Artikel af *Sauerlandt* i samme Hefte: »Zur Praxis der Sicherungsverwahrung in Rechtsprechung und Voelzug«. Baade Forordningen og Forfatteren gaar ud fra, at Domstolene har været for ængstelige ved Anvendelsen af Sikkerhedsforvaring, har lagt for megen Vægt paa de formelle juridiske Betingelser, med Urette ment, at Tugthusstraf skulde være forsøgt, inden man greb til at idømme Forvaring, og ved en urimelig Udstrækning af Begreberne Kollektivforbrydelse og fortsat Forbrydelse skabt sig ubeføjede Hindringer for Idømmelse af Sikkerhedsforvaring. Forordningen erklærer det for tvingende nødvendigt, at Myndighederne hensynsløst anvender dette Beskyttelsesmiddel og helt udtømmer deres Beføjelse i saa Henseende. For at skabe det fornødne Grundlag skal til

Brug ved den retslige Hovedforhandling Politiets Iagttagelser af den paagældendes Færd og Levevis foreligge indsamlet under Forundersøgelsen, og i et stort Antal Tilfælde bør ligeledes en kriminalbiologisk Skonserklæring om hans Personlighed være tilrede; Paaskud fra hans Side om at have været i Nød maa nøje undersøges; Kravet til Sandsynliggørelse af, at han paany vil begaa Forbrydelser, maa ikke spændes for højt; særlig overfor saadanne Forbrydere, som ved Iværksættelsen af Forbrydelsen har Vaaben, som optræder som rejsende Forbrydere, der har forvoldt Politiet omfattende og besværligt Arbejde med Indsamling af Materialet mod dem, eller som er brudt ud fra Varetægtsfængslet for straks derefter at begaa nye Forbrydelser, skal Anklagemyndigheden principielt paastaa Sikkerhedsforvaring.

Disse Bestemmelser er Direktiver for Anklagemyndigheden, men det turde være utvivlsomt, at de ogsaa vil faa bestemmende Indflydelse paa Domspraksis.

Ligesom Forordningen saaledes ønsker det gjort lettere end nu at faa Sikkerhedsforvaring idømt, indskærper den paa den anden Side de strenge Vilkaar for at faa idømt Forvaring hævet: stærk Sandsynlighed for, at Recidiv ikke vil indtræde, maa foreligge, og i saa Henseende maa Sætningen in dubio pro reo ikke gælde. Viser den kriminalbiologiske Undersøgelse arvelig betingede, upaavirkelige Karakteregenskaber som Grund til den paagældendes Kriminalitet, maa Forvaringen principielt være livsvarig. God Opførsel i Anstalten maa ikke veje stærkt til, da de farlige Forbrydere ofte ser deres Fordel ved at indordne sig, men paa den anden Side bør en Kendelse, der afslaar Løsladelse, ikke motiveres ved en foreliggende slet Opførsel i Anstalten, da dette vil give det urigtige Indtryk, at Fangens Forhold i saa Henseende er det afgørende. Som Vilkaar for Løsladelse bør ofte sættes Ophold i en passende Tid i et Overgangshjem, hvor Fangen kan iagttages, og hvorfra der kan søges en Arbejdsplads for ham.

Sauerlandt knytter i sin Artikel Kommentarer og selvstændige Betragtninger til denne Forordning, idet han pointerer Betydningen af det kriminalbiologiske Fund, medens de formelle juridiske Forudsætninger i Reglen ikke frembyder store Vanskeligheder for Retsanvendelsen. Han erkender, at den praktiske Forskel mellem Formerne for egentlig Frihedsstraf og for Sikkerhedsforvaring ikke kan

blive stor, idet Lempelserne ved Forvaringen hovedsagelig kun bestaar i, at Fangen straks kan købe Kosttillæg for medbragte eller tilsendte Penge, kan faa Lov at bruge Tobak i enhver Form og kan anskaffe og benytte egne Bøger.

Brusis paapeger i Novemberheftet i Artiklen »Vier Jahre Arbeitshaus«, at det Menneskemateriale, der navnlig som habituelle Betlere og Landstrygere med dertil hørende Begaaelse af Lejlighedstyverier inddømmes i Arbejdshus, i mange Tilfælde er ganske uegnet til at undergives denne Behandling, fordi deres legemlige eller aandelige Undermaal hindrer dem i at følge det nødvendige Arbejdstempo og opfylde en Korrektionsanstalts Krav i det hele. Da man ikke kan lade disse Individuer gaa frit omkring og fortsætte deres for Samfundet besværlige Levevis, bør der indrettes Asyler for dem, hvor de ikke er undergivet den mere haardhændede Behandling, som Arbejdshuset forudsætter. Forfatteren har blandt 718 Fanger i Arbejdshuset St. Georg —Bayreuth fundet 77,5 % behæftet med legemlige eller aandelige Brøst, hvoriblandt ca. $7\frac{1}{2}$ % sindssyge og ca. 30 % aandssvage, samt ca. 19 % Personer over 60 Aar, alle mere eller mindre arbejdsinvalid. Af det samlede Tal 718 var over Halvdelen gentagne Gange indsat i Arbejdshus, og heraf var igen præcis Halvdelen aandssvage.

O. Haack.

Mindre Meddelelser.

Retslægeraadets Aarsberetninger for 1935 og 1936.

Det danske Retslægeraad, der oprettedes ved Lov om Sundhedsvæsenets Centralstyrelse af 30. April 1909, har i en Aarrække været udsat for en stærk Stigning i Antallet af de Sager, der forelægges Raadet, hvilket skyldes dels den almindelige Befolkningstilvækst, dels den lange Række af nye Lovbestemmelser som f. Eks. Lovene angaaende Sterilisation og Kastration, Straffelovens Regler om Særforanstaltninger overfor psykisk defekte Forbrydere, Motorlovens Regler om spirituspaavirkede Motorførere m. m., ved hvis Praktisering Raadets sagkyndige Bistand er uundværlig, og endelig Benyttelsen af nye videnskabelige Undersøgelser saasom Blodtypebestemmelser, der har faaet Betydning for det praktiske Retsliv.

For at afbøde den Overbelastning af Raadets Arbejds-kraft, som den stadige Arbejdsforøgelse efterhaanden havde medført, er der paa Grundlag af en i December 1933 af et sagkyndigt Udvalg afgiven Betænkning ved Lov om Retslægeraadet af 16. April 1935, der traadte i Kraft den 1. Maj 1935, foretaget en Revision af de om Raadets Organisation, Virksomhedsomraade og Forretningsgang gældende Regler.

Med Hensyn til Raadets Organisation er sket den væsentlige Ændring, at Medlemstallet er udvidet fra 3 til 7 Læger, hvoraf 3 skal have særlig Indsigt i Psykiatri og den ene af disse tillige særlig Indsigt i Aandssvagevæsen; de øvrige 4 Medlemmer skal have særlig Indsigt henholdsvis i Retsmedicin, Fødselsvidenskab, Kirurgi og intern Medicin. Raadet skal herefter arbejde i 2 Afdelinger, af hvilke den ene behandler retspsykiatriske Spørgsmaal og den anden alle øvrige retsmedicinske Spørgsmaal. Justitsministeren udnævner, efter Indstilling fra Raadet, blandt Medlemmerne en Formand og to Næstformænd, en for hver Afdeling. Den

hittidige Regel om Beskikkelse af en Kreds af Sagkyndige, der kan tilkaldes til Deltagelse i Stedet for et af Raadets faste Medlemmer eller sammen med disse, naar en Sags Beskaffenhed gør det nødvendigt, er opretholdt, og man har benyttet Lejligheden til at udvide de beskikkedes Antal til 13, repræsenterende hver sit Speciale.

Raadets Virksomhedsomraade er efter Lovens § 1 det samme som hidtil, men der gøres i § 2 den Modifikation heri, at visse Embedslægeerklæringer og Erklæringer fra videnskabelige Institutter, for saa vidt der ikke skønnes at foreligge noget særligt, dog ikke vil være at forelægge Raadet.

§§ 4—6 indeholder nye Regler angaaende Raadets Forretningsgang, som tilsigter at skabe en hurtigere og mere smidig Form for Sagernes Behandling. Der skal som hidtil i Almindelighed deltage 3 af Raadets Medlemmer i hver Sags Behandling; men 2 Medlemmers Medvirken er dog nu tilstrækkelig dels i Sager, i hvilke der umiddelbart forud er foretaget Observation paa Sindssygehospital eller i Aandsvageanstalt, dels i Sager, i hvilke der tilkaldes en eller flere Sagkyndige, dels endelig i Sager af mindre Vigtighed. De nærmere Detailregler om Raadets Forretningsgang indeholdes i Justitsministeriets Bekendtgørelse af 30. April 1935.

Ifølge § 5 kan Raadet forhandle med enhver Læge, som har Kendskab til den Person eller det Forhold, hvorom Raadet skal udtale sig. Forhandlingerne foregaar som Regel skriftlig, men kan efter Raadets Bestemmelse ske mundtlig. Hvis der efter Raadets Skøn foreligger en væsentlig Uoverensstemmelse med Hensyn til Sagens Bedømmelse mellem Raadet og den Overlæge, der har foretaget mental Observation i Sagen, eller den offentlig ansatte Læge, der har afgivet Embedserklæring i Sagen, skal der finde en Forhandling med den paagældende Læge Sted. Endelig kan Raadet ifølge § 6, naar det i særlige Tilfælde findes paakrævet, lade Undersøgelse af Personer foretage af et eller flere af Raadets Medlemmer eller Sagkyndige. Reglerne i §§ 5 og 6 maa forventes at ville sætte Raadet i nøjere Kontakt med de Tilfælde, der behandles, og i det hele bidrage til at give Raadet et mere tidssvarende Præg.

I Lovens § 7 er gentaget den ældre Lovs Bestemmelse om, at der af Retslægeraadet skal afgives en aarlig Beretning, som skal offentliggøres. Af disse Beretninger foreligger nu den for Aaret 1935 (udkommet 1937) og den for Aaret 1936 (udkommet 1938). Ved Udarbejdelsen af Aarsberet-

ningerne har Raadet fulgt den hævdevundne Fremgangsmaade at give en ganske kort Oversigt over Raadets samlede Virksomhed i det paagældende Aar og iøvrigt at udvælge Sager, som skønnes at have særlig Interesse, og som da refereres fuldstændigt eller i hvert Fald ret indgaaende. Som særlig bemærkelsesværdigt ved de her omtalte to Beretninger maa nævnes det Forhold, som er en Følge af den nye Bestemmelse i § 4 i Raadets Forretningsgang, at det i Raadets Erklæringer altid anføres, hvem der har deltaget i Sagens Behandling.

I de paagældende Aar har Raadet behandlet følgende Antal Sager:

	1935	1936
Tilregneligheds- og Farlighedssager...	560	644
Paternitetssager	383	305
Andre Sager	333	576
Ialt ...	1276	1525

I den seneste Beretning har man i Modsætning til alle tidligere Beretninger foretaget en nærmere Specifikation af Gruppen »Andre Sager«. Det fremgaar heraf, at de talstærkeste Undergrupper er Sager angaaende spirituspaa-virkede Motorførere (289) og Sager angaaende Sterilisation og Kastration (72).

Efter gentagen Henvendelse har Raadet foretaget fornyet Behandling af en Del af de ovennævnte Sager, i 1935 i 221 Tilfælde, i 1936 i 240 Tilfælde.

De i Beretningerne optagne Udvalg af Sager indeholder som sædvanlig en Rigdom af interessante Enkelttilfælde; det er disse i de fleste Tilfælde meget indgaaende Referater, der gør Beretningerne til et saa vigtigt Hjælpemiddel ved Studiet af moderne dansk Kriminalpolitik og til en værdifuld Vejledning for alle, hvis Arbejde i Praksis har Tilknytning til Strafferetsplejen.

Tilregneligheds- og Farlighedssagerne omfatter altid en Mængde Tilfælde af betydelig Interesse for Kriminalister. Her skal kun fremhæves nogle ganske faa. Der findes saaledes meget indgaaende refereret to af de senere Aars uhyggeligste Mordsager. Den ene (1935 p. 1 — Nr. 2) drejer sig om en jydsk Landarbejder, der i beruset Tilstand ved Nattetide indfandt sig paa en Bondegaard, hvor han tidligere havde tjent; han saa gennem Vinduerne, at Familien gik i Seng;

han fik herved Lyst til at have kønslig Omgang med Børnene, men var klar over, at det vilde være vanskeligt at komme i Lag med disse, hvorfor han bestemte sig til først at slaa de voksne ihjel med en Økse. Han dræbte Husbonden, en gammel Kvinde og et lille Barn, slog Husmoderen bevidstløs og øvede Voldtægtsforsøg mod et andet Barn, hvorved han fik Sædafgang; efter denne lettede Rusen. Selv mente han at have handlet uden Bevidsthed i sin stærke Beruselse, men Retslægeraadet fastslaar, at baade efter Lægeundersøgelserne og ikke mindst efter hans særdeles gode Erindring om det af ham foretagne, kan der hverken være Tale om en patologisk eller en saakaldt sanselos Rus — en stærk seksuel Ophidselse kan meget vel have føjet et Plus til hans alkoholiske Paavirkethed uden at hans Tilstand paa Gerningens Tidspunkt derfor kommer ind under det patologiske. Den anden Sag (1935 p. 93 — Nr. 296) angaar en 30-aarig Person fra Nordsjælland, der havde begaaet bl. a. 4 Mord foruden flere Tilfælde af Voldtægt, Brandstiftelse m. v. for herved at tilfredsstille sin Kønssdrift, om hvilken det udtales, at den lægger sig for Dagen paa en eksplosiv, brunstagtig, brutal, ganske ubehersket Maade og ogsaa synes at rumme et Moment af Sadisme. Begge Mordere, der hverken fandtes sindssyge eller aandssvage, men psykisk degenererede, idømtes Straf af Fængsel paa Livstid, og begge begik efter Dommens Af sigelse Selvmord i Arresten.

Om den sørgelige karakterforandrende Indflydelse af encephalitis epidemica chronica berettes i flere Sager, saaledes 1935 p. 68 — Nr. 214 (Mord) og 1936 p. 141 — Nr. 1413 (Tyverier). Hvor vanskeligt det kan være at erkende en Tilstand af Utilregnelighed, ses af Sagen 1935 p. 128 — Nr. 705. En Trafikassistent havde ved urigtigt Afgangssignal foraarsaget et Sammenstød mellem to Motor-Tog, hvorved begge Motorvognsførerne dræbtes og adskillige Mennesker kom til Skade. Ved den paagældende Lejlighed havde han undladt at følge de foreskrevne Regler, hvorom han forklarede, at det var, som om Hjernen stod stille, han forsømte saa at sige alt, hvad han skulde. Han havde i nogen Tid følt sig sløj, og en Lægeundersøgelse godtgjorde, at han allerede før Ulykken havde været lidende af en kronisk Hjerne-Rygmarvshbetændelse, der efter Retslægeraadets Opfattelse kan antages at have bevirket en momentan Bevidsthedsforstyrrelse (Absence) med paafølgende

skarpt begrænset Erindringstab, saaledes at han under denne Absence har handlet uden Bevidsthed. En paabegyndt Straffesag sluttedes herefter uden Tiltale. Endelig maa indenfor Tilregnelighedsomraadet nævnes Sagen 1936 p. 48 — Nr. 208, i hvilken Raadet i Anledning af en Strid mellem de paagældende Institutioner maatte tage Stilling til det Spørgsmaal, hvad der skal gores, naar en aandsvag bliver sindssyg. Raadet fastslaar, at Sindssygdommen for Tiden er det for den paagældende karakteristiske, og han bor derfor optages paa et Sindssygehospital.

Om Sterilisationssagerne gives i Beretningen for 1936 nogle statistiske Oplysninger. Af de ialt behandlede 73 Sager angik 39 Mænd (Kastration: 36, Vasectomi: 3) og 34 Kvinder (Kastration: 2, Salpingectomi: 32). Det vilde have været interessant, om man ogsaa havde kunnet oplyse, hvormange af Andragenderne, der er blevet bevilget og yderligere, i hvor mange Tilfælde Tilladelsen ikke er blevet benyttet. Dette sidste forekommer i 4 af de refererede Enkelttilfælde. Af disse skal iøvrigt kun nævnes Sagen 1936 p. 170 — Nr. 542, der angaar en Mand, der nærede saa stærkt Ønske om at blive befriet for sin abnormt stærke Kønssdrift, at han foretog delvis Kastration paa sig selv.

Af de øvrige mange Sager skal omtales to meget mærkelige Tilfælde, hvor der ved Dødsfald har foreligget Tvivl om, hvorvidt der var Tale om Drab eller Selvmord. I Sagen 1935 p. 291 — Nr. 180 omhandles et Tilfælde, hvor en Kvinde fandtes død ved Hængning i en Løkke, lavet af en Tojsnor, der var ophængt i en Døraabning; hendes Ægtefælle blev sigtet for Drab, og Retskegeraadet foretog meget indgaaende Undersøgelser af alle foreliggende Muligheder, hvorved man kom til det Resultat, at der forelaa en bestemt Mulighed for, at den paagældende Kvindes Død skyldtes Drab ved Strangulation, men at Muligheden for Selvmord ved Hængning ikke kunde udelukkes. I Sagen 1936 p. 261 — Nr. 709, fandtes en Kvinde død med Læsioner i Baghovedet. Foran hende laa en blodig Brændekse. Hun havde igennem nogen Tid været stærkt deprimeret. Retskegeraadet maatte ud fra en lægelig Vurdering af Tilfældet anse det for overvejende sandsynligt, at der forelaa Selvmord, idet der til Støtte for denne Antagelse især anføres, at Læsionerne er meget talrige, at de ligger samlet næsten paa et Sted, at de er indbyrdes parallelle, og at der i det hele taget er anvendt ret ringe Kraft.

Sluttelig maa nævnes to Erklæringer af mere principiel Karakter, som er afgivet af Raadet i den paagældende Periode.

Den ene af disse (1935 p. 411 — Nr. 924) angaar et fra Direktoratet for Statens Sindssygehospitaler fremsat Ønske om, at det, efter at Forvaringsanstalten for Psykopater er oprettet, bliver fastslaaet i Hospitalernes Regulativ, at Psykopater ikke maa optages paa Sindssygehospitalerne, saaledes at disse — herunder Sikringsanstalten ved Nykøbing Sj. — forbeholdes Patienter, der lider af virkelig Sindssygdom. Raadet udtaler, at hvis der alene tænkes paa kriminelle Psykopater, kan man tiltræde den fremsatte Opfattelse, thi saadanne Personer horer ordentligvis ikke hjemme paa Sindssygehospital paa Grund af deres generende Adfærd, dog med det Forbehold, at deres øvrige sjælelige Forstyrrelser undertiden vel vanskeliggør eller umuliggør deres Behandling udenfor Sindssygehospital. Derimod maa ikke-kriminelle Psykopater — som vore Behandlingsinstitutioner for sjæleligt abnorme for Tiden er udviklede — meget ofte anbringes paa Sindssygehospital bl. a. ogsaa til Behandling. Ofte vil Psykopater tidvis frembyde virkelige Sindssygdomssymptomer. Vi har for Tiden ingen andre Steder at anbringe disse Patienter, der ofte trænger lige saa stærkt til en Behandling, som visse Sindssyge. En Udelukkelse af denne Art Psykopater vilde da betyde en Ulykke for mange sjæleligt lidende Mennesker — ligesom den heller ikke videnskabeligt lod sig forsvare.

Den anden principielle Udtalelse af Raadet, der her skal fremdrages, er Raadets Indstilling om en Ændring af Regelen i Motorlovens § 24 om spirituspaavirkede Motorførere (1936 p. 392 til 403 — Nr. 1059). Denne indeholder en meget interessant Redegørelse for de benyttede Undersøgelsesmetoder, navnlig om Bestemmelsen af Alkoholkoncentrationen i Blod og Urin og om denne Metodes Forhold til den kliniske Undersøgelse. Raadet finder paa Grundlag af dets Undersøgelser, at det er nødvendigt, at det tages under Overvejelse, om det ikke er berettiget at fastsætte en vis Alkoholkoncentration i Blodet som den højeste, der bør tolereres for Førere af Motorkøretøjer. For sit Vedkommende indtager Raadet det Standpunkt, at Gennemførelsen af en Bestemmelse om, at enhver Fører af Motorkøretøj, i hvis Blod der under Kørslen er paavist eller maa antages at have været til Stede en Alkoholkoncentration paa $1^0/_{00}$

eller deroover, altid betragtes som paavirket af Spiritus, haade vil være rationel og retfærdig og iøvrigt vil byde store Fordele, derunder ogsaa den, at Indførelsen af en saadan objektiv Grænse vil bidrage til en ensartet Behandling saavel i politimæssig som i retslig Henseende af en meget stor Række Sager. Man fremhæver, at Grænsen 1⁰/₀₀ er saa høj, at ingen vil naa den uden at have nydt et saadant Kvantum Spiritus, at der ikke kan næres berettiget Tvivl om, at det er for stort og fra et Færdselssynspunkt usømmeligt for en Person, der skal kunne bære det Ansvar, der er forbundet med at føre Motorkøretøj. Der har i Raadet været nogen Tvivl om, hvorvidt den foreslaaede Grænse ikke er for høj, men man har dog ment at kunne — under alle Omstændigheder som en foreløbig Ordning — anbefale denne, idet det betragtes som en Selvfølge, at alle Førere af Motorkøretøjer, som frembyder klinisk Tegn paa Spirituspaavirkethed, bliver at behandle efter de gældende Regler i Motorloven, uanset om Alkohol-koncentrationen i deres Blod maatte være lavere end 1⁰/₀₀.

Erik Westerkjær.

Bøger, indsendte til Redaktionen.

- Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift. 8. Aarg., Nr. 8—12.
 The journal of criminal law and criminology. Vol. XXIX, Nr. 3—4.
 Nær og Fjern (Dansk Fangeblad). Nr. 358—66.
 Tidskrift utg. av Juridiska Föreningen i Finland. 1938, Hft. 5—6, 1939, Nr. 1.
 Defensor legis, 1938 Nr. 10—12.
 Svensk Juristtidning. Årg. 23, Hft. 7—8, Årg. 24, Hft. 1—2.
 Monatsschrift für Kriminalbiologie und Strafrechtsreform. 29. Aarg. Hft. 9—12, 30. Aarg. Hft. 1—3.
 Jon Eric Almquist: Tidelagsbrottet. Andra omarbetade upplagen. Lund (C. W. K. Gleerup) 1938.
 Finlands officiella statistik XXIII, Rättsstatistik, 73: Brottsligheten 1936, II: Åtalade, og 74: Domstolarnas och överexekutorernas verksamhet år 1935 og 1936. Helsingfors 1938.
 Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund. Årg. IV, Hft. 5.
 Der nichtsesshafte Mensch. Ein Beitrag zur Neugestaltung der Raum- und Menschenordnung im Grossdeutschen Reich. Herausgeg. v. Bayerischen Landesverband für Wanderdienst. München (C. H. Bech) 1938.
 Edmund Mezger: Deutsches Strafrech. Ein Grundriss. Berlin. (Junker und Dunnhaupt Verlag) 1938.

Ungdomsbrottsligheten.

Några kriminalpolitiska synpunkter.

Av juris stud. L. G. LINDENCRONA.

Av de många och svåra problem, som ett modernt samhälle har att brottas med, är ungdomsbrottsligheten otvivelaktigt ett av de mest betydelsefulla. Om dess tilltagande utbredning och frekvens här inte endast domstolsprotokollen vittne utan också dagspressens och allmänhetens ökade intresse. Den »gamla goda tiden» var dock ingalunda befriad från vanart och ungdomsbrottslighet. Härom vittnar ett plakat av Gustav Vasa, vari han förebrädde upplandsbönderna, att de uppfödde sina barn »i självsöld, laster och brott, så att de varken räddes Gud, överhet eller föräldrar». År 1624 utfärdade Gustav II Adolf en stadga, som föreskrev att i varje provins och stad skulle inrättas ett barnhus för barn, som behövde omhändertagas. Endast i Stockholm efterlevdes denna befallning, och med det barn- och tukthus, som upprättades där, torde det första officiella försöket i vårt land ha gjorts för att genom vård och uppfostran av vanartade barn tillvarata såväl deras eget som samhällets intressen.

För vår tids jurister, socialpolitiker, sociologer och pedagoger bör en av huvuduppgifterna vara att söka klarlägga ungdomskriminalitetens orsaker och allmänna förekomst samt inrikta sig på effektiva profylaktiska motåtgärder. Då den ungdomliga brottsligheten med säkerhet påverkar landets kriminalitetsfrekvens över huvud och utgör en avsevärd procent av denna, inser man vilken utomordentlig räckvidd

detta problem har. Med all rätt säger en tysk professor:¹⁾
 »Man kan med bestämdhet anta att kriminaliteten fräter på rötterna till vår kultur, och att om vi icke bota denna farsot, som tilltar i djup och omfattning vår moderna kultur icke kan räkna med någon hållfasthet i sin vidare existens. Vi måste grundligt undersöka denna fara och göra oss beredda för det rationella bekämpandet av den. Fastställandet av rötterna till brottsligheten betyder upptäckande av vägar till dess utrotande.»

I den mån man kan bygga på de statistiska uppgifterna visar det sig, att ungdomskriminaliteten allt mer framträder i tidigare ålder än förr, det vill säga gräver sig ner i de lägre åldersklasserna, ett i och för sig allvarligt symptom, dels att den ökas i förhållande till brottsligheten över huvud. Sedan världskriget, då kurvan i vårt land och framför allt i de krigförande länderna nådde en abnorm höjd, har tendensen konstant gått mot tilltagande kriminalitet bland ungdomen.

Till belysning av dess omfattning kan framhållas, att i förhållande till brottsligheten bland de fullt straffmyndiga såväl den manliga som kvinnliga ungdomsbrottsligheten under perioden 1931—1935 var större än under perioden 1916—1920, då likväl en onormal ökning av ungdomsbrottsligheten var för handen. Ser man enbart på siffrorna från 1931—1935 finner man, att både den manliga och kvinnliga ungdomsbrottsligheten oavbrutet tilltagit från år till år både absolut och relativt i förhållande till de helt straffmyndigas brottslighet. Under år 1935 var sålunda männens ungdomsbrottslighet något större än och kvinnornas $2\frac{1}{2}$ gånger så stor som brottsligheten bland de fullt straffmyndiga männen resp. kvinnorna. Det skulle föra för långt att mera ingående granska kriminalstatistiken inom detta speciella område, och dessutom har ju statistiken intet obetingat värde, eftersom ju siffrorna endast ange den beivrade och ingalunda den verkliga kriminaliteten. De givna statistiska

¹⁾ Se Lund: Über die Ursachen der Jugendasocialität sid. 10.

uppgifterna ger dock i någon mån en allmän uppfattning om ungdomsbrottslighetens utbredning och kriminalpolitiska betydelse. Om innebörden i de anförda siffrorna behöver man knappast tveka. De belysa klart och tydligt det aktuella läget och inskräpa vikten av snara och effektiva åtgärder till förebyggande av ungdomens kriminella och sociala tendenser.

Vid en undersökning av orsakerna till ungdomsbrottsligheten har man att ta hänsyn till en mångfald olika faktorer. En allsidig och uttömmande brottsetiologisk utredning beträffande ungdomen ligger dock ingalunda inom ramen för denna uppsats. Den följande framställningen kommer därför att inskränkas till en koncentrerad jämförande översikt på grundval av föreliggande material med tonvikt på de socialt och kriminalpolitiskt relevanta förhållandena.

Ett grundläggande faktum för studiet av spörsmålet om ungdomsbrottslighetens orsaker är att individens fysiska och psykiska struktur betingas av arvsanlag och miljö. En brottslig handling kan alltså hänföras till ogynnsamma yttre omständigheter, sociala orsaker, eller till ärftliga och personliga defekter av olika slag, individuella orsaker. Att avväga den relativa betydelsen av individualitet och miljö som brottsfaktorer är naturligtvis en synnerligen vanskelig uppgift, som förutsätter en grundlig vetenskaplig skolning och omfattande psykologiska, biologiska och sociologiska insikter. Uppgiften försvåras ytterligare genom brottsfaktorernas inbördes samverkan och komplikation. Jag ämnar därför låta de praktiska synpunkterna träda i förgrunden och till dem knyta en del allmänna reflexioner.

Erfarenheten visar, att brottslingarna över huvud kan indelas i tre kategorier:

1. sådana, hos vilka den individuella brottsfaktorn dominerar och där miljön betyder litet eller intet, s. k. födda förbrytare,
2. sådana, där brottsligheten framgått ur både individuella och miljöfaktorer,

3. sådana, som av utomordentligt svåra omständigheter drivits fram till brott, och hos vilka den individuella faktorn icke är sådan att den under normala förhållanden skulle lett till brottslighet.

Av företagen utredning beträffande ungdomsbrottsligheten framgår, att de två senare grupperna där avgjort spelar den största rollen. Brister i uppfostran, skadlig omgivning och andra yttre ogynnsamma omständigheter ha bland ungdomarna en avgörande betydelse, medan dåliga anlag mera sällan ensamma utgör källan till brottsligheten. Den våldsamma ökningen av ungdomsbrottsligheten under världskriget ger ju stöd härför, då den måste betraktas som en direkt följd av det sociala undantagstillstånd, som då rådde i krigförande likaväl som i neutrala länder.

Av de individuella faktorer, som äro verksamma vid uppkomsten av en brottslig handling torde förståndsfunktionernas bristfälliga utveckling spela den viktigaste rollen. Vid en undersökning av 175 svårt vanartade pojkar visade det sig sålunda att 17 % voro lätt imbecilla och 16 % svårt imbecilla m. a. o. att ej mindre än $\frac{1}{3}$ voro intellektuellt mindervärdiga. Hämmning och underutveckling av känslolivet s. k. känslöhypoplasi karakteriserar en relativt stort grupp av de individuella brottsfaktorerna och likaså den konstitutionella undermåligheten, vanligen kallad psykopati. Slutligen ha som bekant sinnessjukdomar och andra mentala defekter en väsentlig del i åtskilliga brott av ungdomar såväl som fullvuxna.

För att i någon mån belysa de psykiska rubbningarnas betydelse hos underåriga brottslingar förtjänar att framhållas ett nyligen publicerat arbete, utfört av den amerikanske kriminologen Caldwell.¹⁾

För att söka utröna det eventuella sambandet mellan brottslighet och själslig abnormitet och defekt har han gjort intelligensbestämningar på 492 pojkar och 252 flickor,

¹⁾ Se Kinberg, Varför bli människor brottsliga, sid. 49.

intagna på ett skyddshem i Wisconsin. Med användning av den s. k. intelligenskvoten, som anger relationen mellan intelligensålder och levnadsålder, kom han fram till det resultatet, att 64,7% av de kriminella ungdomarna lågo under den normala intelligenskvoten. En liknande undersökning av välartade amerikanska barn visar, att motsvarande siffra för dem endast är 11,2%. Att det ofta råder ett direkt samband mellan psykopati och brottslighet är påfallande. Så t. ex. visar en svensk undersökning,¹⁾ att 20% av 175 pojkar intagna på skyddshem, hade psykopatisk läggning, och att inte mindre än 10% samtidigt voro intellektuellt undermåliga och psykopatiska.

Den här framhållna psykiska undermåligheten hos åtskilliga unga förbrytare står själfallet i ett visst orsaksförhållande till deras kriminalitet. Den psykiska rubbningen eller imbecilliteten för med sig en allmän förslappning av omdömesförmågan och en viss oförmåga att klargöra sambandet mellan orsak och verkan. Psykopaterna utmärkas av en påtaglig brist på inre jämvikt, en våldsam egocentricitet och ett stegrat och obehärskat affektliv, något som i en mångfald situationer utlöser brottsliga handlingar. Bland de intellektuellt defekta eller psykopatiska brottsliga ungdomarna finner man dessutom en påfallande oförmåga att se livet och dess företeelser ur en verklighetsbetonad synvinkel och framför allt att tillgodogöra sig vunna erfarenheter. Sambandet mellan en erfarenhet och en ny upplevelse utplånas lätt, och följden blir ej sällan återfall i brott. Bland vanartade och kriminella ungdomar, som efter utskrivning från någon skyddsanstalt återfalla i brott, finner man också övervägande själsligt undermåliga. I sammanhang med de individuella brottsfaktorerna hos barn och ungdom förtjänar också puberteten att uppmärksammas. I och med dess inträde förändras ju barnens själsliga och biologiska struktur avsevärt. De emotionella föreställningarna och fantasilivet ökas, obetydliga händelser få orimliga proportioner, och över huvud

¹⁾ Jfr. Lund, Ungdomsbrottslighet och vanart i Sverige, sid. 44.

karaktäriseras ungdomarna i pubertetsaldern av en psykisk labilitet, som ej sällan kan verka i brottsalstrande riktning.

Om dispositionen till kriminalitet måste man f. ö. yttra sig med största återhållsamhet. Den i en del släkter mycket stora frektensen av brottslighet skulle visserligen kunna ge stöd åt uppfattningen, att brottsliga böjelser skulle kunna ärvas på samma sätt som vissa andra anlag. Men de undersökningar, som gjorts av en del utländska kriminologer, som söka leda detta i bevis, ha visat sig vara osäkra och missvisande. Även i Sverige har man försökt sig på att analysera tre generationer ur ett antal familjer med hänsyn till miljöförhållanden, kriminalitet, prostitution, alkoholism, psykisk och fysisk beskaffenhet m. m. men resultatet härav ger icke stöd för långtgående slutsatser. Till en del kan man naturligen söka orsaken till asocialitet och kriminalitet i en ärftlig disposition, men hur denna ärves är höljt i dunkel, lika väl som man på vetenskapens nuvarande ståndpunkt ej förmår närmare ange några lagar för ärftligheten av komplicerade karaktärologiska egenskaper.

Av större intresse ur kriminalpolitisk synpunkt är onekligen de mesologiska eller miljöfaktorernas inflytande på ungdomsbrottsligheten. Den största gruppen av dessa är de, som påverka flertalet samhällsmedlemmar på ett likartat sätt såsom nyhetsdistributionens och publicitetens art och kvalitet, nöjeslivet, vissa samhällsinstitutioner (konjunkturrörelserna inom det ekonomiska livet, lagstiftning och skattetryck), kommunikationernas utveckling, politiska omvälvningar. Dessa allmänna miljöfaktorer påverka i stor utsträckning de enskilda individernas moraliska desorganisation och reorganisation, och med den större moraliska påfrestning, som detta innebär, ökas risken för social missanpassning. Den andra betydande gruppen av miljöfaktorer är de, som inverka på större eller mindre sociala grupper utan att omfatta samhället i dess helhet. Hit hör de faktorer, som sammanhånga med en viss yrkesverksamhet och med en stark anhopning av kriminella

element på ett litet geografiskt område. Slutligen finnas en del miljöfaktorer av rent lokal karaktär, specifika för varje särskild individ. Den mest begränsade av dessa är hemmet, där ju barnet födes, växer upp och får sina första intryck. Hemmet i egenskap av den trängsta miljön bildar därför lämpligen utgångspunkt för den följande framställningen.

Under individens uppväxttid utgör hemmet den mest varaktiga och stabila av miljöfaktorerna. Individen är bunden till denna enda miljö under flera år och framför allt under de år, då han är mest formbar och mottaglig för impulser och intryck utifrån. Helt naturligt måste därför hemmets allmänna sociala, etiska och ekonomiska beskaffenhet vara av den största betydelse för individens karaktärsdanning och personliga utveckling. Den moraliska atmosfären i de kriminella ungdomarnas hem har också otvivelaktigt ofta haft ett ödesdigert inflytande på barnens utveckling.

Det bereder emellertid stora svårigheter att fastställa hemmets faktiska betydelse för ungdomlig brottslighet i konkreta fall. Ett hems psykologiska värde kan ju icke objektivt fixeras, utan bedömes olika av var och en av familjemedlemmarna, och dessutom försvåras varje undersökning av hemmens beskaffenhet genom föräldrarnas såväl som barnens brist på insikter och uppriktighet. Generellt kan sägas, att det är betydligt lättare att igenkänna ett dåligt än ett gott hem. Ett försök att samla relativt vederhäftiga statistiska uppgifter om den moraliska beskaffenheten av kriminella ungdomars hem gjordes för ett 20-tal år sedan av en svensk vetenskapsman,¹⁾ och en parallell med ett liknande undersökningsmaterial från välartade ungdomars hem ger för visso utbyte. Det visar sig nämligen en så påfallande skillnad mellan de vanartade och de välartade barnens hem, att man med all rätt kan sluta sig till, att denna faktor har en avsevärd brottsetiologisk betydelse. Man finner sålunda vid denna jämförelse, att

¹⁾ Se Lund, Über die Ursachen der Jugendasozialität sid. 52.

$\frac{1}{3}$ av de vanartade och endast $\frac{1}{30}$ av de välartade haft föräldrar, som båda måste betecknas som moraliskt mindervärdiga.

Beträffande hemförhållandena hos asociala ungdomar kan vidare nämnas, att en stor procent av dessa antingen ha förlorat båda föräldrarna eller äro fader- eller moderlösa. Kännedomen om detta förhållande ger oss dock ingen direkt ledning vid bedömandet av föräldralösheten som kausal faktor i ungdomsbrottsligheten. Då man emellertid finner, att graden av föräldralöshet är omkring dubbelt så stor hos de vanartade som hos de välartade ungdomarna, kan man knappast undgå att tillerkänna ifrågavarande faktor kausal relevans. Det är f. ö. en allmän erfarenhet att ett stympat hem d. v. s. ett hem, som är ofullständigt genom endera eller båda föräldrarnas död eller bortovaro, innebär ett skadligt moment i barnens fostran. För flickorna synes det stympade hemmet vara en viktigare brottsfaktor än för pojkarna. Mödrarnas frånvaro från hemmen genom förvärvsarbete kan också tänkas inverka menligt på barnens sociala anpassning och utveckling. Åtskilliga ungdomar ha säkerligen gått miste om välbehövlig vård och fostran just på grund av den minimala kontakten med modern, som ej sällan blir följderna av hennes varaktiga verksamhet utanför hemmet. Pedagoger och socialpolitiker hävdar också, att man icke bör underskatta betydelsen för barnen av det moraliska stödet från ett harmoniskt hem.

I intimt samband härmed står frågan om utomäktenskapliga barn. Även här har man stor nytta av en jämförelse mellan kriminella och välartade barns ställning. Som man kan vänta finner man en stor skillnad mellan de bägge grupperna, trots att antalet utomäktenskapliga barn bland de välartade ingalunda är oansenligt. Orsakssammanhanget mellan utomäktenskaplig börd och ungdomsbrottslighet ligger nära till hands. Mödrarna till utomäktenskapliga barn är ofta fysiskt eller psykiskt undermåliga, och deras möjligheter att ge barnen en god uppföstran äro starkt begränsade.

Frågan om de utom äktenskapet födda sammanhänger nära med en annan miljöfaktor, utackorderingen av barnen. En betydande del av de kriminella och asociala ungdomarna och i synnerhet de, som äro födda utom äktenskap, ha saknat förmånen att få växa upp hos föräldrarna eller någon av dessa. Ofta ha de på ett tidigt stadium överlämnats av modern till utackordering eller intagits på försörjningsanstalt. Bland 175 undersökta grovt vanartade barn hade sålunda 60 % av de utom äktenskapet födda varit utackorderade i enskilda hem eller tidvis omhändertagna av fattigvårdsanstalt innan intagning på skyddshem måste ske på grund av visad brottslighet. Den fullständiga bristen på ett föräldrahem har hos dessa ungdomar med all sannolikhet bidragit till asocialitet och vanart. På tal om anstaltsbarnet säger en amerikansk kriminalpsykolog: »Den benägenhet att ta hänsyn till andra, som gruppsolidaritet och lydnad mot grupplagarna vila på, utvecklas inte så som hos barnet i den normala familjen. Utan stöd i gruppen saknar barnet på samma gång den trygghets- och självkänsla, som medlemskapet i en fast primärgrupp medför. Barnet söker kompensation för denna bristande självkänsla i olydnad, auktoritetsförkastelse och ovänlighet«. Genom sin trånga och slutna karaktär och genom den långvariga andliga beröringen mellan individerna kommer anstaltslivet ej sällan att stimulera till vanart och brottslighet.

En uppenbart skadlig faktor för barnen är vidare det i vissa samhällsgrupper praktiserade inneboendesystemet.¹⁾ Vid de undersökningar, som tidigare berörts, har det sålunda framgått, att en viss relation tycks finnas mellan inneboendesystemets användning och hemmens och familjemedlemmarnas socialetiska beskaffenhet, ty man finner inneboende i övervägande antal fall just i de hem, som karaktäriserats som moraliskt dåliga. Det visade sig också, att bland de undersökta brottsliga ungdomarna, flickorna synes ha varit mest känsliga och utsatta för inneboendets

¹⁾ Jfr. Lund, Über die Ursachen etc. tab. IX.

vådor. De flesta av dessa hade nämligen vuxit upp i hem, som voro tillhåll för mer eller mindre asociala män och kvinnor. Den ödesdigra innebörden härav för barnens viljeinriktning och känsloliv accentueras av det förhållandet, att inneboendet i allmänhet praktiseras i hem med endast ett stort rum.

I anslutning härtill skall några ord nämnas om trångboddheten som orsaksmoment i ungdomsbrottsligheten. Bostadsfrågans sociala betydelse torde numera vara allmänt erkänd och dess samband med det allvarliga befolkningspolitiska läget i vårt land är påvisat.¹⁾ Problemet med för trånga bostäder kan emellertid ej undandra sig kriminalpolitiskt bedömande. De överbefolkade bostäderna som social faktor vid ungdomsbrottsligheten gör sig främst gällande på sedlighetskapilets område. Trångboddheten betyder nämligen, att syskon av olika kön liksom även föräldrar och barn både natt och dag äro hänvisade till ett enda rum, ett förhållande, som är ägnat att snedvrider barnens sexuella liv och trubba av deras moraliska ansvarskänsla. Det förefaller därför klart att de flesta incestuösa handlingar kunna härledas ur trångboddhet och bristfälliga bostadsförhållanden, såvida de icke äro betingade av psykopatologiska faktorer, som disponera för sådana handlingar. Det har f. ö. visat sig att just bland de kriminella ungdomarna från landsbygden, där som bekant bostadsfrågan är särskilt svårartad,²⁾ frekvensen av sedlighetsbrott är störst.

Det skulle föra för långt att närmare ingå på fattigdomen, den ekonomiska nöden som brottsalstrande faktor. För att inte den genetiska synpunkten på ungdomsbrottsligheten ska bli alltför ofullständig, må i all korthet några reflexioner göras. För tanken är det helt naturligt att stöld, bedrägeri, förskingring och förfalskning m. a. o. renodlat ekonomiska brott ha sin upprinnelse i materiellt nödläge. Den ekonomiska faktorns kausala betydelse i ungdoms-

¹⁾ Jfr. Myrdal: Kris i befolkningsfrågan.

²⁾ Jfr. L. Nordström: Lort-Sverige.

brottsligheten kan emellertid icke begränsas till brott av vinningslystnad. Särskilt svårare former av fattigdom, som regelmässigt är förenad med dålig hygien, trångboddhet m. m. ökar nämligen frestelserna till andra brott såsom misshandel, ärekränkning och över huvud brott mot person. Den stora skillnaden mellan legal och faktisk brottslighet, som säkerligen är olika för de olika samhällsgrupperna, komplicerar ytterligare problemet om ekonomi och brottslighet. Till belysning av hemmens ekonomiska ställning må nämnas, att de asociala ungdomarnas föräldrar i stor utsträckning försörjts av kommunerna. Den permanenta fattigdomen har nära samband med och är ofta beroende av en mängd missförhållanden, som alla kan tänkas ha skuld i ungdomarnas sociala och moraliska förfall. Av hänsyn till utrymmet kunna de dock endast antydningssvis beröras. Bland de sociala faktorer, som här åsyftas är alkoholmissbruket, prostitutionen och brottsligheten hos föräldrarna de viktigaste. Dyliga missförhållanden föranleda i allmänhet vanvård, dålig kroppslig och andlig hygien och ansvarslöshet i hemmen och spelar därmed en viss roll i de kriminella ungdomarnas livsöden. Vid jämförelser mellan vanartade och välartade barn ha de förras hem i mångdubbelt större grad visat sig vara behäftade med dessa kräftskador.

En översikt av de sociala orsaksmomenten vid ungdomsbrottsligheten fordrar även ett beaktande av uppväxtortens betydelse, som här i förbigående omnämnes. Av intresse ur kriminalstatistisk synpunkt är konstaterandet, att en övertydligande majoritet av de ungdomliga brottslingarna kommer från städer eller andra tätare bebyggda orter. Disproportionen mellan stad och land i detta hänseende är påfallande och dess förklaring ligger nära till hands. I städer föreligger en större rikedom på konfliktstoff, frestelser och njutningsmöjligheter, som många ungdomar stå omogna inför och sakna förmåga att bemästra. När inte behovet av omväxling, nöjen och njutningar kan tillfredsställas inom

legitima gränser, glider barnen och ungdomarna lätt ut på det sluttande plan, som leder till brottslighet. Vid ett studium av ungdomsbrottslighetens art och grad visar det sig också att städernas minderåriga proportionsvis äro i högre grad tjuvaktiga än landsbygdens, under det att mordbrand och sedlighetsbrott förekomma mer bland de senare.

I samband med tjuvnadsbrotten bland ungdomliga kriminella är det värt att framhålla, att den avsevärda tillväxten av cyklarnas och bilarnas antal under de senaste årtiondena hos många ungdomar stimulerat till cykelstöld och billån. Det är obestridligt, att dessa arter av egendomsbrott betydligt ökats på senare tid. Kommunikationernas snabba utveckling har av allt att döma utsatt mången yngling för frestelser och moraliska påfrestningar, som varit honom övermäktiga.

Det geografiska läget och grannskapets betydelse som brottsfaktorer har underkastats ingående studier av amerikanska vetenskapsmän.¹⁾ I vidgad mening omfattar »grannskapet» åtskilliga inflytelser utifrån såsom intryck från gatan, krogen, biografen, skolan, arbets- och yrkeskamrater, och deras mesologiska betydelse bör icke underskattas. I en liten amerikansk stad på 12000 innevånare blev ungdomsbrottsligheten föremål för undersökning ur grannskapets synpunkt. Man fann därvid, att ett distrikt hade tre gånger så stor brottslighet som något annat, trots att ett par av dessa andra distrikt lågo på samma ekonomiska nivå och hade högre procent negerbefolkning. I det mest kriminella distriktet fanns ingen skola, ingen kyrka, ingen idrottsplats, hemmiljön var sämre, den kulturella nivån lägre. Det visade sig vidare, att i distrikten med lägre kriminalitet bostäderna hade en mera lantlig karaktär och lågo fjärran från affärsgatorna. Vad amerikanerna kalla »the call of the wild», skriet från vildmarken har här gjort sig starkare gällande än »the call of the street», lockropet från gatan. Vid en undersökning i Chikago av den ortsgeografiska faktorns betydelse

¹⁾ Se Kinberg, Varför bli människor brottsliga: sid. 64 o. f.

framkom bl. a. att antalet ungdomsbrottslingar och vuxna förbrytare var störst i stadens centrum och i stort sett proportionellt minskade med avståndet från centrum, och dessutom framgick, att högre kriminalitet förefanns i de distrikt, som utmärkte sig för fysiskt förfall och sjunkande befolkning. Resultaten av de verkställda undersökningarna talar för, att det föreligger ett visst samband mellan ungdomskriminaliteten och uppväxtorten.

»Grannskapets» destruktiva inverkan på de ungas handlingsmönster och sociala medvetande förstärkes ofta av en hel del faktorer såsom organiserandet av ligor och gäng, dåliga filmer, demoraliserande litteratur och underhållig veckopress. Pressen som det moderna samhällets främsta opinionsbildare har, framhåller vår tids kriminologer och sociologer, icke endast befordrat den brutala sensationslystnaden utan också i viss mån bidragit att främja allmänna brottstendenser genom det stora utrymme, som ägnas brott och genom de socialtiskt olämpliga framställningarna av brottsliga handlingar. Detta missförhållande är ju särskilt påtagligt i U. S. A. men kan i vårt land sägas vara av mindre kriminalpolitisk betydelse. Att filmen spelar en stor roll vid utformandet av människornas, i synnerhet de ungas sociala medvetande och över huvud deras känslotanke- och viljeliv torde knappast kunna bestridas. Det förefaller därför som om samhället borde ägna filmen ökad uppmärksamhet just ur synpunkten av dess folkuppfostrande värde. Med rätta hyser man farhågor för åtskilliga filmers amoraliska och asociala tendenser, och därmed skärpes kravet på en viss statlig kontroll över filmproduktionen.

I detta sammanhang kan man knappast förbigå det s. k. dansbanceländet som en av de bidragande orsakerna till asocialiteten bland ungdom. Flickorna synes här vara särskilt starkt utsatta. Det är en lika sorglig som banal verklighet, att ett stort antal unga kvinnors väg till moraliskt förfall går via dansbanorna, som ej sällan äro tillhåll för spritlangare, lösdrivare etc. På sina håll har f. ö. dansba-

norna utvecklats till en verklig plaga på landsbygden. Mycket vore vunnit om samhället lyckades motverka den urartning av nöjeslivet, som här föreligger, och som otvivelaktigt innebär en fara för det uppväxande släktet.

Den framställning, som här givits av de sociala orsaksfaktorerna i ungdomsbrottsligheten, gör naturligtvis ej anspråk på att vara uttömmande. Därtill är studiematerialet alltför omfångsrikt och de sociala och psykologiska problemens sammanhang alltför okända. Det sagda är emellertid ägnat att belysa framför allt den komplicerade växelverkan mellan de brottsliga ungdomarnas handlingar och den samhällsliga strukturen, hur deras viljeinriktning påverkas av ett otal ofta mycket små psykologiska och sociala fakta, som kunna spela en avsevärd roll för moralbildningen och slutligen hur nära de olika faktorerna äro knutna till varandra och hur rikt förgrenad och sammansatt roten är till det samhällsönda, som utgöres av ungdomsbrottsligheten. Man får kanske också upp ögonen för sanningen i de ord, som yttrats av den kände kriminalisten professor Aschaffenburg: »På stenig mark växer ingen säd och utsädet behöver ej vara dåligt för att missväxten skall kunna förklaras«.

Om man vidgar det sociala perspektivet på bakgrunden till ungdomsbrottsligheten till ett etiskt-religiöst, når man säkerligen fram till en fullständigare bild av ungdomsbrottslighetens orsaker. Det är ett tragiskt faktum, att ingen stabil proportion råder mellan höjd levnadsstandard och minskad kriminalitet. Intel av kulturländerna torde ha undgått den erfarenheten. Att härav dra slutsatsen »ökad civilisation = ökad kriminalitet« förefaller emellertid förhastat. Man kan i vilket fall som helst icke blunda för den fundamentala sanningen, att trots de senaste decenniernas avsevärda höjning av de breda lagrens levnadsstandard och vårt folks allmänna välstånd över huvud, vårt samhällsliv dock tynges av en betydande brottslighet, som särskilt bland de unga ökas år från år. Under sådana förhållanden kan det knappast

vara irrelevant att framhålla religionens och kyrkans minskade betydelse som en av förutsättningarna för ungdomsbrottslighetens skrämmande frammarsch. Politiska åskådningar, idrott och nöjen av olika slag ha fått en dominerande ställning i de ungas medvetande och helt naturligt för många blivit ett klenkt surrogat för en religiös åskådning. Det allmänna och stupida religionsföraktet måste ur social-etisk synpunkt beklagas och bör av allt att döma en dryg del av ansvaret i ungdomens tilltagande kriminalitet.

Först på grundval av en etiologisk undersökning av ungdomsbrottsligheten kan man inrikta sig på dess rationella och effektiva bekämpande.

Samhället har som bekant åtskilliga medel i sin hand att beivra och förebygga ungdomsbrottsligheten. Ur straffrättslig synpunkt knyter sig huvudintresset kring lagarna om tvångsuppfostran och ungdomsfängelse, som bägge äro av färskt datum. Då de emellertid redan blivit föremål för ingående redogörelser i denna tidskrift, vill jag nöja mig med att påminna om dessa lagars allmänna struktur. De äro betingade av kollisionen mellan allmänprevention och individualprevention, mellan straff och skyddsåtgärder. De individualpreventiva kännetecknen, den obestämda tiden för omhändertagandet, dess inkommensurabilitet med straffskalan och eftervård, förefinnes i såväl tvångsuppfostran som ungdomsfängelse. Det senare institutet har icke desto mindre teoretiskt och tekniskt karaktären av straff och lagen återfinnes därför i S. L. 2. kap. Realiter är emellertid ungdomsfängelset en skyddsåtgärd för 18—21 åringarna och det enda faktiska straffmomentet ligger i frihetsberövandet. Det är en allmän erfarenhet, att med frihetsstraffens konstruktion följer vissa brister, som ur fostringssynpunkt kunna vara ödesdigra, nämligen straffets kortvarighet, tidsbestämthet och avsaknaden av eftervård. De nyss nämnda lagarna om tvångsuppfostran och ungdomsfängelse äro avsedda att råda bot på dessa brister, och man kan hysa en välgrundad förhoppning, att de bägge represssionsmedlen

på lång sikt ska visa sig socialt och kriminalpolitiskt fruktbarande och därmed utgöra ett betydelsefullt led i ungdomsbrottslighetens bekämpande.

Den villkorliga domen är ytterligare en av samhällets reaktioner mot underåriga kriminella, men den ska här ej bli föremål för närmare granskning. Jag vill blott erinra om, att den i stor utsträckning bygger på en förbättrande påverkan av de yngre brottslingarna, tack vare den sinnets böjlighet och mottaglighet för fostran, som kännetecknar de ungas ännu outvecklade karaktärer.

Ur kriminalpolitisk synpunkt bör vid sidan av de symptomatiska åtgärderna mot ungdomsbrottsligheten även de profylaktiska ägnas uppmärksamhet. Då dessa ha en utomordentligt stor omfattning och en synnerligen skiftande och komplicerad karaktär, kunna de här endast flyktigt beröras. Var och en kan f. ö. med stöd av den etiologiska undersökningen om ungdomsbrottsligheten se, var samhället bör inrikta sina åtgärder och mot vilka missförhållanden det bör ingripa.

En kvalitativ syn på vår befolkningsfråga och dess lösning kan icke undgå att ta hänsyn till ungdomsbrottsligheten. Samhället bör söka förhindra tillkomsten av icke önskvärda människor d. v. s. sådana som äro antingen biologiskt livsodugliga eller äro disponerade för asocialitet och kriminalitet. Med denna utgångspunkt måste man tillerkänna eugeniken en plats i kampen mot ungdomsbrottslighet. Eugeniska åtgärder mot rasförsämring och för rasförbättring har genom steriliseringslagen 1934 och lagen om fosterfördrivning 1938 fått en viss kriminalpolitisk betydelse. Även om denna sida av brottsterapin f. n. spelar en underordnad roll, på grund av det ringa antal asociala individer, som träffas av lagen, har man dock anledning uppmärksamma den. Denna behandlingsmetod av brottsligheten kommer nämligen med all säkerhet att anlitas i ökad utsträckning, allt eftersom våra kunskaper om rashygien och arvsbiologi vidgas.

En grundförutsättning för att kampen mot ungdomsbrottsligheten skall ha framgång är att bostadsfrågan och därmed sammanhängande problem tillfredsställande lösas, att flykten från landsbygden till städerna blir föremål för motåtgärder, att överhuvud de »sociala sumpmarker», som finnas på sina håll inom samhället, dräneras och saneras. Det fordras alltså vid sidan av de kriminalpolitiska åtgärderna en målmedveten socialpolitik och en intensifiering av samhällets barn- och ungdomsvårdande verksamhet, som ytterst syftar till en allmän och brett lagd folkuppfostran. Framhåller man vidare värdet av förbättrad social- och mentalhygien i alla dessa former, belyses ytterligare omfattningen av det verksamhetsfält, som utgöres av kampen mot ungdomsbrottsligheten.

Utöver de deciderat kriminalpolitiska åtgärderna har samhället alltså möjlighet att genom socialpolitiken motarbeta nöd och elände och skapa sundare livsbetingelser, genom det pedagogiska arbetet inrikta sig på de ungas karaktärsdaning och genom de medicinska åtgärderna höja folkmaterialiets kvalitet. I detta sammanhang är det värt att påpeka att det kapital, som samhället lägger ned i den på många fält förda kampen mot ungdomsbrottslighet, säkerligen är en god placering, eftersom resultatet av arbetet kommer att medföra minskat antal förbrytare och därmed besparingar i framtiden.

Slutligen vill jag understryka ungdomsbrottslighetens samband med de stora sociala problem, som för närvarande sysselsätter statsmakterna och för överskådlig framtid kommer att dominera svensk inrikespolitik på grund av sin livsavgörande betydelse för vårt land. Jag syftar i första hand på befolkningsfrågan och i andra hand på flykten från landsbygden. I blickpunkten för de aktuella politiska strävandena ligger sålunda betydande samhällsproblem, som ha en viss anknytning till ungdomsbrottsligheten. Mycket vore vunnet om just juristernas intresse kunde väckas för hithörande frågor i hela dess vidd. Inom lagstiftning, lag-

skipning, administration och i advokatverksamhet, överallt kommer vi i kontakt med ungdomsbrottsligheten och då bör vi ha klart för oss dess stora sociala sammanhang. Med en lagkunskap, som vidgats till samhälls- och människokunskap, har vi utsikt att med framgång angripa den kräftskada i samhället, som utgöres av ungdomsbrottsligheten. Det gäller ju här också till syvende og sist en folkvårdande uppgift av stora mått, att fostra svensk ungdom till socialt medvetande och moralisk ansvarskänsla.

Fængselsvæsen.

Meddelelser om Dansk Fængselsvæsen 1938.

Ved Fuldmægtig i Direktoratet for Fængselsvæsenet
AXEL HYE-KNUDSEN.

Hovedbegivenheden for dansk Fængselsvæsen i 1938 var Statens Overtagelse af det kommunale Arrestvæsen den 1. April 1938, da Lov Nr. 166 af 18. Maj 1937 om Politiets og Arrestvæsenets Ordning m. v. traadte i Kraft. Om Forarbejderne til denne Lov og Lovens Ordning kan ganske henvises til Fængselsdirektor *Erik Kampmanns* Artikel i nærværende Tidsskrift for 1938 p. 142—148.

Som et Led i Forberedelsen af Nyordningen nedsatte Justitsministeriet ved Skrivelse af 26. November 1937 et Udvalg med den Opgave at fremsætte Forslag til instruksmæssige Bestemmelser for Arrestforvarerne og det øvrige Arrestpersonale og at overveje saadanne andre Spørgsmaal vedrørende Arrestvæsenets Ordning efter Ikrafttrædelsen af Lov Nr. 166 af 18. Maj 1937 om Politiets og Arrestvæsenets Ordning m. v., som af Justitsministeriet maatte blive forelagt for Udvalget. Udvalgets Formand blev Direktøren for Fængselsvæsenet *E. Kampmann* og til Medlemmer beskikkedes Kontorchef i Direktoratet for Fængselsvæsenet *H. Tetens*, Inspektør for Staden Københavns Fængsler *V. Waagensen*, Politimester i Københavns Amls nordre Birk *Aage Seidenfaden* og Arrestforvarer ved Arresthuset i Næstved *H. Stühr*. Som Udvalgets Sekretær beskikkedes Viceinspektør under Fængselsvæsenet *A. Bentzen*. Da en hel Del af de Spørgsmaal, Udvalget skulde beskæftige sig med, skulde afgøres inden 1. April 1938, har Udvalget allerede den 26. Februar 1938 afgivet en foreløbig Betænkning og Indstilling, der navnlig har beskæftiget sig med en Række Spørgsmaal, der har Indflydelse paa Arrestforvarernes Lønningsforhold. Det

har drejet sig om Fastsættelsen af den fremtidige Betaling for Bolig, Brændsel og Belysning, herunder navnlig hvorvidt fri Bolig, frit Brændsel og fri Belysning, eller Fradrag med faste Beløb skal have Indflydelse paa Fastsættelsen af det personlige Tillæg, der efter Loven tillægges de tidligere kommunale Tjenestemænd som Ækvivalens for den Indtægtsnedgang, de ellers maatte lide ved Overgangen til Staten.

Da Lovens § 9 har ophævet de ved Christian den Femtes Danske Lovs 1. Bog, 24. Kap. Art. 44 og 45 hjemlede Varetagtspenge, har Udvalget foreslaaet, at Værdien af disse Varetagtspenge ved Beregningen af Indtægtsnedgangen for den enkelte Arrestforvarer fastsættes til Gennemsnittet af de Beløb, der er indbetalt i Aarene 1934—1936.

Med Hensyn til Vederlaget for Arrestforvarernes Ledelse af Fangearbejdet har der hidtil været forholdt vidt forskelligt ved de forskellige Arresthuse. For Fremtiden er det Hensigten, at der skal kunne tildeles Gratiale til de Arrestforvarere, som udviser særlig Dygtighed til Gennemførelse af en hensigtsmæssig og produktiv Arbejdsvirksomhed, men hele dette Spørgsmaal er udskudt til senere Afgørelse.

Udvalget har endvidere beskæftiget sig med Spørgsmaalet om Arrestforvarernes Uniformering og en hel Række Spørgsmaal, der staar i Forbindelse med Fangernes Forplejning. Med Hensyn til Forplejningen har Udvalget foreslaaet, at Forplejningen som hidtil gives Arrestforvarerne i Entreprise, saaledes at der ydes dem et Vederlag — Forplejningspenge — pr. Fangedag. Forplejningspengene fastsættes paa Grundlag af de af Det statistiske Departement i Henhold til Tjenestemandslovens § 90 offentliggjorte Oplysninger om Varepriserne i de enkelte Kommuner. Forplejningspengene er beregnet saaledes, at de alene dækker Udgifterne til Ingredienser med fornøden Margin for Svind m. m., men ikke indeholder noget Beløb for Tilberedningen. Vederlaget herfor ydes fremtidigt Arrestforvarerne gennem et særligt Beløb til Dækning af Udgifter ved kvindelig Medhjælp, hvilket Beløb desuden indeholder Vederlag for Vask og Reparation af Arresthusets Inventargenstande (Fangebeklædning, Lager, Haandklæder osv.), Visitation af og Tilsyn med kvindelige Fanger m. m. Disse Arbejder og forskellige andre Bistandsydelser i Arresthuset, der udkræver kvindelig Medhjælp, udføres normalt af Arrestforvarerens Hustru og særlig dertil antagen fremmed Medhjælp. De hidtil af Arrestfor-

varerne oppebaarne Vaskepenge og Bidrag til Pigehold m. m. er bortfaldet og erstattet af det nævnte Vederlag, der er fastsat saaledes, at det dels — ved alle Arresthuse — indeholder et Vederlag for det af Arrestforvarerens Hustru udførte Arbejde i Arresthusets Tjeneste, dels — ved de større Arresthuse — udgør et yderligere Beløb bestemt til Dækning af Udgifter ved Pigehold o. l.

Den endelige Ordning af de ovennævnte Spørgsmaal blev truffet ved Justitsministeriets Cirkulære af 11. April 1938 angaaende Arresthusenes Drift. Ved et Cirkulære af 1. April 1938 angaaende Arrestforvarernes Regnskabsføring m. v. blev der givet nærmere Regler med Hensyn til Regnskabsvæsenet ved Arresthusene, hvorefter det paahviler Arrestforvarerne som hidtil at føre Regnskabet vedrørende Fangearbejdsvirksomheden og Regnskabet vedrørende Fangernes Indtægter og Udgifter, medens den øvrige Regnskabsføring vedrørende Arresthusets Drift føres ved Politimesterkontoret.

Med Hensyn til Arresthusbygningerne fastsætter Loven den Ordning, at Staten overtager Forvaltningen af Arresthusene med dertil hørende Arrestforvarerboliger, Udhuse og Jordtilliggende, saaledes at den har fuld Raadighed over det overtagne. For saa vidt det drejer sig om selvstændige Bygninger, eller de bygningsmæssige Forhold ikke iøvrigt er til Hinder derfor, overgaar Bygningen med Grund og Jordtilliggende i Statens Eje. Overtagelsen sker uden Vederlag, men der er dog ved Loven aabnet en Mulighed for under nærmere angivne Betingelser at yde Kommunerne Erstatning for Udvidelser eller Forbedringer eller at paalægge Kommunerne et Tilsvær som Følge af Mangler. Arresthusene er i alle Tilfælde indrettet i Forbindelse med Retslokalerne og ofte i Forbindelse med Politistationerne, men i de fleste Tilfælde rummer Ting- og Arresthusene desuden Lokaler, der ikke berøres af Lovens Ordning, saasom Politikontorer, Dommerkontorer eller Lokaler, der anvendes til kommunale Formaal, ofte Byraadssal og Amsraadssal. Spørgsmaalet om Overtagelsen af Bygninger og Lokaler til Forvaltning eller til Eje og Fastsettelse af den fremtidige Ordning med Hensyn til Bygningernes Drift har været Genstand for en Række foreløbige Forhandlinger med vedkommende Kommuner.

I en Cirkulærskrivelse af 11. April 1938 er der givet Arrestinspektørerne Direktiver med Hensyn til Overtagelsen og den nærmere Administration af Arresthusene med dertil

hørende Arrestforvarerboliger, Udhuse og Jordtilliggende og Inventaret. I Cirkulærskrivelsen fastsættes det endvidere at der med Hensyn til Arrestforvarernes Pligter vedrørende Pasningen af Arresthuset vil være at forholde som hidtil med de af Forholdets Natur eller af særlige Bestemmelser følgende Ændringer, indtil der er udfærdiget nye instruksmæssige Bestemmelser til Afløsning af Afsnit D i Reglement for Arrestvæsenet i Danmark af 7. Maj 1846, der er ophævet ved den oftnævnte Politi- og Arrestlovs § 9.

Som anført i den ovennævnte Artikel om »Det kommunale Arrestvæsens Overgang til Staten«, bestyres Arresthusene udenfor København af Politimestrene som Arrestinspektører. Disse fik inden Overgangen et særligt Vederlag herfor, og efter at Staten har overtaget Arresthusene, er der tillagt Arrestinspektørerne et Honorar, der for de Arrestinspektører, der bestyrer de større Arresthuse eller 2 Arresthuse, er fastsat til 600 Kr. aarlig og for de øvrige Arrestinspektører 400 Kr. aarlig.

Ved Nyordningen har Staten overtaget 87 Arresthuse foruden Københavns Vestre Fængsel med Arresthuset paa Nytorv og Politigaardens Arrest. I de 87 Arresthuse var der ialt Plads til 1532 Fanger, deraf i Enecelle 1087. I disse Arresthuse hensad der den 31. Marts 1938 Kl. 24 ialt 529 Fanger, heraf 511 Mænd og 18 Kvinder.

Af de 529 var 141 Varetægtsfanger (heraf 9 Kvinder), 28 afsonede Hæftestraf, 258 afsonede Fængselsstraf (heraf 9 Kvinder), 2 afventede Pladsledighed i Statsfængslerne, 57 afsonede Bøder og 43 afsonede Underholdsbidrag. Af de 87 Arresthuse er der i Løbet af 1938 nedlagt 1, nemlig Arresthuset i Høng, der havde Plads til 5, alle i Enecelle. Antallet af Pladser i Arresthusene ved Aarets Udgang var herefter 1527, deraf i Enecelle 1082. Efter Overtagelsen af Staden Københavns Fængsler, der omfattede Københavns Vestre Fængsel, Politigaardens Fængsel og Arresthuset paa Nytorv, hvilket sidste blev anvendt som Arresthus for Kvinder, har man nedlagt Arresthuset paa Nytorv og flyttet de kvindelige Fanger til Vestre Fængsel, og Betegnelsen »Staden Københavns Fængsler« er ændret til »Københavns Fængsler«, saaledes at denne Betegnelse omfatter »Vestre Fængsel«, herunder den Del af Fængslet, som hidtil har været udlejet til Staten til Brug for Kvinder, og Politigaardens Fængsel. Som Følge heraf bortfalder samtidig Betegnelsen »Statens Kvindefængsel«, saaledes at den Del af Vestre

Fængsel, der fremtidig benyttes til kvindelige Fanger, blot benævnes »Kvindefængslet».

I Vestre Fængsel er der 438 Enkeltceller og 6 Fællesarrester med Plads til 18 d. v. s. ialt Plads til 456 Mænd. I Kvindefængslet er der 68 Enkeltceller, hvoraf de 6 er indrettede til Psykopatforvarede. Endelig er der en Sygeafdeling med 17 Enkeltceller for Mænd og 22 Enkeltceller for Kvinder og en Fællesstue med Plads til 3 Kvinder. Den 31. Marts 1938 Kl. 24 hensat der i Københavns Fængsler ialt 314 Mænd og 36 Kvinder, heraf var 112 Mænd og 23 Kvinder Varetægtsfanger, 24 Mænd og 12 Kvinder afsonede Hæftestraf, 130 Mænd afsonede Fængselsstraf, 19 Mænd og 1 Kvinde afsonede Bøder og 10 Mænd afsonede Underholdsbidrag. Endelig var der anbragt 19 Psykopatforvarede i den midlertidige Forvaringsafdeling for Psykopater.

Præstegerningen ved Statens Kvindefængsel har tidligere mod særligt Honorar været bestridt af Fængselspræsten ved Vestre Fængsel. Efter Nyordningen er det imidlertid paalagt Fængselspræsten ved Københavns Fængsler tillige at være Fængselspræst for Kvindefængslet, men der er samtidig antaget en kvindelig uordineret Medhjælper for Fængselspræsten, nemlig cand. theol. Frk. *Ruth Vermehren*, der skal bistaa Fængselspræsten ved Sjælesorgen og Forsorgsarbejdet blandt de kvindelige Fanger.

Med Hensyn til Pladsforhold og Belægningsforholdene i Statsfængslerne og Særanstalterne ved Udlobet af 1938 meddeles nedenstaaende Oversigt, idet jeg i Lighed med tidligere til Sammenligning anfører de tilsvarende Tal ved Udgangen af 1937.

Mænd:	Plads til:	Fangebelæg:	
		31/12-37	31/12-38
1. Fængselsfanger:			
a. Statsfængslet i Horsens.	336 ¹⁾	117	118
b. Statsfængslet i Vridsløse-			
lille	377	300	351
c. Statsfængslet i Nyborg .	436	327	321
d. Tuberkulosesygehuset i			
Nyborg	17	3	3

¹⁾ Som det fremgaar af Skemaet, huses der i Statsfængslet i Horsens baade Fængselsfanger, Arbejdshusfanger og Sikkerhedsforvaringsfanger. Arbejdshus- og Sikkerhedsforvaringsafdelingerne udvides efter Behov i Forhold til Tilgangen.

Mænd:	Plads til:	Fangebelæg:	
		31/12-37	31/12-38
2. Ungdomsfængselsfanger:			
a. Modtagelsesafdelingen i			
Nyborg	20 ¹⁾	39	51
b. Søbysogaard	62 ²⁾	65	61
3. Psykopatfængselsfanger:			
Psykopatfængslet i Her-			
stedvester	30 ³⁾	22	22
4. Arbejdshusfanger:			
a. Afdelingen i Statsfængs-	(se ovf. un-		
let i Horsens	der 1 a.)	113	125
b. Arbejdshuset ved Søn-			
der Omme	227 ⁴⁾	200	187
c. Afdelingen i Amstrup . .	56	37	35
d. Tuberkulosesygehuset i	(se ovf. un-		
Nyborg	der 1 d.)	2	1
5. Sikkerhedsforvaringsfan-			
ger:			
Afdelingen i Statsfængslet	(se ovf. un-		
i Horsens	der 1 a.)	53	48
6. Psykopatforvarede:			
Forvaringsanstalten i			
Herstedvester	135 ⁵⁾	79 ⁶⁾	123

¹⁾ Herudover har der midlertidig været afgivet yderligere Celler i Statsfængslet til Ungdomsfængslet, saaledes at næsten hele Nordre Fløj i Statsfængslet ved Aarets Udgang anvendtes til Ungdomsfængselsfanger.

²⁾ Ved Inddragelse af 2 Lærerværelser m. m. er der herudover tilvejebragt Plads til yderligere 4 Fanger, saaledes at Afdelingen ialt kan rumme 66 Fanger.

³⁾ Nedgangen fra 40 Pladser skyldes, at en halv Etage af Psykopatfængslet anvendes til Husning af Forvarede.

⁴⁾ 207 Pladser i 3 alm. Afdelinger, 20 Pladser i Modtagelsesafdelingen, hvortil yderligere kommer en Sygeafdeling med 12 Senge og en Isolationsafdeling med 4 Celler.

⁵⁾ Heraf 100 i to Forvaringsafdelinger paa henholdsvis 40 og 60 Pladser, 10 i den i Psykopatfængslet indrettede midlertidige Afdeling og 25 Pladser paa Sygeafdelingen. Endvidere er der en Sikkerhedsafdeling med 10 Pladser.

⁶⁾ Endvidere var der anmeldt 1 Forvaret, udover de 17, der var anbragt i den midlertidige Afdeling i Vestre Fængsel.

<i>Mænd:</i>	Plads til:	Fangebelæg:	
		31/12-37	31/12-38
7. Personer anbragte i Statens Helbredelsesanstalt for Drankere.			
Anstalten ved Sdr. Omme	26 ¹⁾	28	23
<i>Kvinder:</i>			
Alle anbragt i Kvindefængslet i Vestre Fængsel ..	68		
1. Fængselsfanger		20	18
2. Ungdomsfængselsfanger.		0	0
3. Psykopatfængselsfanger.		2	0
5. Sikkerhedsforvaringsfanger		0	0
6. Psykopatforvarede		5	7

Den Stigning der for Statsfængslet i Vridsløselille's Vedkommende har været i Antallet af Fængselsfanger staar formentlig i Forbindelse med de ændrede Afleveringsregler, jfr. nedenfor.

Med Hensyn til Indsættelser i Ungdomsfængslet har der været en Stigning i Forhold til 1937, idet der er indsat 53 efter Dom og 8 i Henhold til Fængselsnævnets Beslutning, ialt 61 mod ialt 53 i 1937. 53 er blevet løsladt, heraf 41 paa Prove og 12 er løsladt efter at have været genindsat, deraf 1 efter 4 Aars Hensiddet.

Der er i Aarets Løb sket 16 Undvigelse eller Undvigelsesforsøg fra Arbejdshuset ved Sdr. Omme og 4 Undvigelse og 1 Undvigelsesforsøg fra den derværende Drankeranstalt. Fra Ungdomsfængslet paa »Søbysogaard« er der foretaget 5 Undvigelse og 3 Undvigelsesforsøg, og fra Psykopatanstalterne er undveget 1 Psykopatfængselsfange og foretaget 1 Undvigelsesforsøg. Fra den midlertidige, nu nedlagte Psykopatforvaringsafdeling i Vestre Fængsel undveg en forvaret. Endvidere er en Fange undveget fra Horsens Statsfængsels Koloni paa Heden, og en Fange i Statsfængslet i Nyborg har forsøgt Undvigelse. Endelig er en kvindelig Arbejdshusfange, der var paa Udgangstur i København med en civilklædt Betjent, løbet bort fra denne.

¹⁾ Ved Inddragelse af Betjentværelse m. m. er der yderligere tilvejebragt 4 Pladser.

I § 4 i Lov Nr. 193 af 11. April 1916 om Udgifter i Strafferetsplejen, saaledes som denne er ændret ved § 2 i den oftnævnte Politi- og Arrestlov, er det fastsat, at nærmere Regler om Arresthusenes fremtidige Anvendelse bliver at fastsætte ved kgl. Anordning. Denne Anordning er udfærdiget under 23. Maj 1938, og den ophæver de hidtil gældende Bestemmelser vedrørende Afsoningen af Frihedsstraf, som indeholdes i § 20, Stk. 2, i Lov af 15. April 1930 om Ikrafttræden af Borgerlig Straffelov m. m. Den væsentligste Ændring i Forhold til de hidtil gældende Regler er den, at Afgrænsningen med Hensyn til Afsoning af Fængselsstraf henholdsvis i Arresthus og Statsfængsel fastsættes saaledes, at Fængsel udstaaes i Arresthus, naar Afsoningstiden er under 5 Mdr., medens Fængsel udstaaes i Statsfængsel, naar Afsoningstiden er 5 Mdr. eller derover. Den tidligere Grænse var som bekendt Fængsel i 6 Mdr. Endvidere er den tidligere Regel om, at al i Stedet for Bode trædende Forvandlingsstraf skulde udstaaes i Arresthus, medmindre Forvandlingsstraffen i Henhold til Straffelovens § 54, Stk. 2, vilde være at udstaa i Forbindelse med en Hovedstraf, der skulde udstaaes i Statsanstalt, ændret saaledes, at der med Hensyn til Forvandlingsstraf følges samme Regler, som gælder med Hensyn til anden Straf. I Anordningen udtales det derhos, at Arresthusene ogsaa fremtidig skal tjene som Varetægtsfængsler. Der er derhos fastsat, at Justitsministeren kan træffe Bestemmelse om, hvilke Retskredse der hører til de enkelte Arresthuses Omraade, herunder at visse Arresthuse kan anvendes til Strafudstaaelse for et større Antal Retskredse. Efter de hidtil gældende Regler var det Justitsministeren, der havde Beføjelse til at samtykke i, at der af Hensyn til Domfældtes eget Ønske skete Afvigelser fra Reglen om, i hvilke Arresthuse en Afsoning skulde finde Sted, men under Hensyn til, at Arresthusene nu er blevet Statsanstalter, er denne Beføjelse ved Anordningen henlagt til Direktøren for Fængselsvæsenet.

I et justitsministerielt Cirkulære af 24. Maj 1938 er der fastsat Regler om Aflevering af Domfældte til Statsfængsel, Ungdomsfængsel, Arbejdshus, Sikkerhedsforvaring, Psykopatfængsel og Psykopatforvaring. Reglerne er i det væsentlige i Overensstemmelse med det tidligere Cirkulære af 23. December 1932 med de af den ovennævnte Anordning følgende Ændringer.

Ved Justitsministeriets Cirkulære af 12. September 1938

er der givet nærmere Regler angaaende Aflevering af militære Domfældte til Afsoning af Fængselsstraf i Statsfængsel eller Arresthus. Cirkulæret vedrører kun Personer, der er hjemsendt fra Militærtjeneste.

Efter at Justitsministeriet fra Bestyrelsen for Aarhus Universitet gennem Undervisningsministeriet havde modtaget Anmodning om, at Aarhus anatomiske Institut opnaar Adgang til at erholde Lig til Dissektion fra Fængsler og Arresthuse i Jylland, har Justitsministeriet i et Cirkulære af 23. November 1938 fastsat, at Lig fra samtlige Arresthuse i Jylland, Statsfængslet i Horsens og Arbejdshuset ved Sdr. Omme indtil videre skal afgives til det anatomiske Institut ved Aarhus Universitet, idet Lig fra Fængsler og Arresthuse paa Øerne som hidtil afleveres til Københavns Universitets normal-anatomiske Musæum. De gældende Regler om Aflevering af Lig gaar iøvrigt ud paa, at alle Lig af Livsfanger og af saadanne Fanger paa Tid, efter hvis Dod ingen Paarørende melder sig for at besørge Begravelsen, skal afleveres til Brug ved den anatomiske Undervisning. I det nævnte Cirkulære har Justitsministeriet derhos udtalt, at det, for at et Lig kan udleveres til en Paarørende, ikke er en Betingelse, at vedkommende forpligter sig til at betale Begravelsen, idet Udgifterne ved Begravelsen i fornødent Fald kan afholdes af det offentlige i Henhold til Forsorgslovens § 278.

Efter Straffeloven § 38 afgør Justitsministeren efter Indstilling fra Anstaltens Styrelse, om en Fange skal løslades paa Prove, naar to Trediedele af Straffetiden dog mindst 9 Mdr. er udstaaet. En Fange, hvem der var blevet nægtet Losladelse paa Prove, rejste overfor Retten det Spørgsmaal, om han ikke havde Krav paa Losladelse paa Prove, naar hans Forhold under Strafudstaaelsen havde været tilfredsstillende. Subsidiært ønskede han Justitsministeren kendt uberettiget til ved Afgørelse af Prøvelosladelsspørgsmaalet at kræve andre Forudsætninger opfyldt end de i Straffelovens § 38, Stk. 2 nævnte, idet det i § 38 nævnte Udtryk »Fangens Forhold« skulde forstaas som betegnende »Fangens Forhold i Fængselstiden«. Ved en Kendelse afsagt af Østre Landsret den 11. April 1938 blev Fangens Begæring om Losladelse imidlertid ikke taget til Folge.

I et til Ministeriet indsendt Andragende havde en Fanges Paarørende anmodet om Tilladelse for Fangen til at indsende en lukket Skrivelse vedrørende hans Losladelse paa Prove. Dette blev nægtet, idet det er en fast Regel, at saa-

dan Skrivetilladelse ikke gives bl. a. af Hensyn til, at det vilde medføre et uoverkommeligt Arbejde for Ministeriet, og Fangerne er derfor henvist til at redegøre overfor Anstaltens Ledelse for de Omstændigheder, som de ønsker fremført.

Efter at Psykopatanstalterne i Herstedvester i Begyndelsen af 1938 var blevet udvidet med en ny Forvaringsafdeling til 60 Forvarede, og Anstalterne saaledes omtrent havde faaet den Størrelse, som man havde regnet med i den Betænkning, der blev afgivet af det ved Justitsministeriets Skrivelse af 18. Juni 1930 nedsatte Udvalg angaaende Indretning i Henhold til Straffelovens §§ 17, 2. Stk., og 70 af Særanstalter for Psykopater, var det nødvendigt at faa Lægeforholdene omordnet, saaledes at ogsaa de kunde komme i Overensstemmelse med Kommissionsbetænkningen, der havde foreslaaet en Lægeordning med en psykiatrisk uddannet Overlæge lønnet som Sindssygehospitalernes Overlæger og til hans Assistance en Reserve læge. Til Støtte for, at Lægen lønningsmæssigt skulde ligestilles med Overlægerne ved Sindssygehospitalerne blev det anført, at Arbejdet ved Psykopatanstalterne er lige saa kvalificeret og krævende som Overlægegerningen ved et Sindssygehospital, og Psykopatanstalternes mindre Størrelse i Forhold til Sindssygehospitalerne skulde ækvivaleres ved, at Arbejdet med Psykopater og kriminelle internerede erfaringsmæssigt er betydeligt mere tidsrovende og besværligt end Arbejdet i Almindelighed paa et Sindssygehospital. Paa Normeringsloven for 1938/39 blev der derefter oprettet en Stilling som Overlæge ved Psykopatanstalterne i Herstedvester og endvidere blev der paa Finansloven bevilget Honorar ialt 6.100 Kr. til en »2. Reserve læge«. Reserve lægen skal afløse Over lægen under dennes Fraværelse, og endvidere skal han behandle almindelige legemlige Lidelser, foretage Laboratorieundersøgelser, Saarbehandling, Behandling af Konssygdomme og fore Sygejournaler m. m. Det blev samtidig paalagt Over lægen i Forbindelse med Reserve lægen at udføre Læge gerningen ved Statsfængslet i Vridsløselille, og endvidere blev det paalagt ham at varetage Virksomheden som psykiatrisk Lægekonsulent for Fængselsvæsenets Overbestyrelse og til efter Administrationens nærmere Anvisning ved regelmæssige Besøg paa Statsfængslerne, Ungdomsfængslet og Statens Arbejdshus ved Sdr. Omme med Helbredelsesanstalten for Drankere at fore Overtilsyn med Behandlingen af Fanger med psykiske Abnormiteter og at afgive de hertil fornødne Erklæringer.

Efter at Stillingen som Overlæge havde været opslaaet ledig, blev Stillingen ved kgl. Resolution af 27. Juni 1938 besat med den fungerende Speciallæge ved Psykopatanstalterne, Afdelingslæge ved Sct. Hans Hospital Dr. med. *Paul J. Reiter*.

Stillingen som Reservelæge blev besat med Reservelæge ved Folkekuranstalten ved Hald *Herman Hansen Reistrup*.

Under 22. December 1938 er der af Justitsministeriet udfærdiget et Reglement for Forvaringsanstalten for Psykopater i Herstedvester. Reglementet afløser Husorden for Forvaringsanstalten for Psykopater og Arbejdsreglementet for samme, begge af 11. Maj 1933, idet Reglementet dog giver mere udførlige Regler. Foruden rent ordensmæssige Bestemmelser indeholder Reglementet Bestemmelser om, i hvilket Omfang det kan tillades de forvarede udefra at modtage Tobak eller Forplejningsvarer, om deres Adgang til at modtage Besøg, om Brevskrivning og om deres Adgang til Ophold i fri Luft. I Reglementet er det derhos udtalt, at de forvarede har Arbejdspflicht og skal udføre det dem paa-lagte Arbejde med Flid og Nøjagtighed. Endvidere er der givet Regler om Arbejdsducører, der paa 1. Klasse udgør 25 Øre pr. Arbejdsdag og paa 2. Klasse 50 Øre pr. Arbejdsdag. De første 3 Mdr. efter Indsættelse eller Genindsættelse henføres en forvaret til 1. Klasse. Derefter beror det paa hans Opførsel, Arbejdsevne og den af ham præsterede Arbejdsmængde, om han kan flyttes op paa 2. Klasse. Endvidere er der givet nærmere Regler om Anvendelsen af Arbejdspengene og om de forvaredes Adgang til at beskæftige sig med selvforskaffet Arbejde. Efter 1 Aars Ophold i Anstalten kan den forvarede opnaa forskellige Begunstigelser. Han kan, hvis han ikke opnaar Tilladelse til Udgang, een Gang om Maaneden foretage en Spadseretur sammen med andre forvarede under Ledsagelse af civilklædte Funktionærer, maa paa Søn- og Helligdage bære sit private Tøj, kan sættes til Arbejde udenfor Ringmuren, og der kan tildeles ham et mindre Stykke Jord til Havebrug. Efter 2 Aar kan den forvarede opnaa Ret til at anskaffe Brugs-, Nytte- og Pyntegenstande saasom Stole, Billeder, Gardiner og lignende.

Efter Indstilling fra Overlægen ved Psykopatanstalterne har man faaet indført en Ordning, hvorefter der udleveres rent Undertøj (Undertøje og Underbenklæder) til Fanger og forvarede i Psykopatanstalterne i Herstedvester een Gang ugentlig. I de øvrige Anstalter har man under Hensyn til

den dermed forbundne Udgift ikke ment at burde indføre en lignende Regel, og i disse faar Fangerne derfor stadig, naar ikke særlige Forhold gør sig gældende, kun rent Undertøj hver 14. Dag. For de Fangers Vedkommende, der er anbragt i Arbejdshuset ved Sdr. Omme, har man dog af Hensyn til den særlige Karakter af det Arbejde, hvormed de beskæftiges, forsynet dem med rent Undertøj hver Uge.

Fångvården i Finland år 1937.

Vid början av år 1937 var hela fångantalet 7387 och vid årets slut 6351 (vid slutet av år 1938 var fångantalet 5893). Av de vid årets slut kvarblivna voro

häktade för brott	471
tukthusfångar	3680
till tvångsinrättning överförda recidivister..	127
fängelsefångar	851
bötesfångar	358
häktade för lösdriveri	81
till allmänt arbete ådömda	772
transportfångar	11
Summa	6351

Under berättelseåret frigövos villkorligt på grund av amnesti 18 och på grund av justitieministeriets prövning, sedan $\frac{2}{3}$ av strafftiden utgått, 1995 samt obligatoriskt, sedan $\frac{11}{12}$ av strafftiden försonats, 1326, eller sammanlagt 3339 fångar. Under året 1937 stodo under övervakning inalles 8215 villkorligt frigivna fångar.

Av de under året övervakade:

utgick prøvotiden för	3048
avledo	48
förverkade sin villkorliga frihet på grund av förseelse i uppförande	
a) på grund av prövning frigivna	99
b) obligatoriskt frigivna	209
c) av benådade	—
förverkade sin villkorliga frihet på grund av nytt brott	
a) på grund av prövning frigivna	101
b) obligatoriskt frigivna	255
c) av benådade	—
kvarstodo till följande år	4455
Summa	8215

Beloppet av de böter, som under året 1937 försonats av de i fängelserna intagna fångarna, utgjorde 5.309.283: — (år 1936 — 5.610.346:—). Antalet fångar, som med frihetsstraff försonat böter, har utgjort:

	Män	Kvinnor	Summa
år 1933...	17.740	1.418	19.158
» 1934...	18.198	1.388	19.586
» 1935...	14.340	871	15.211
» 1936...	11.551	689	12.240
» 1937...	10.200	521	10.721

Fängelsepsykiatern har under året undersökt samtliga 176 i centralfängelset i Helsingfors innevarande tukthusfångar under 21 år. Efter undersökningen hava de enligt prognosen bästa sänts till ungdomsfängelset i Kerava, de osäkra eller eljest för öppet fängelse lämpliga till gossavdelningen i samband med Sukeva reservfängelse, medan de sämsta kvarblivit i centralfängelset i Helsingfors. Sålunda förpassades till Kerava 95 fångar och till Sukeva 51; resten, 30 fångar, kvarblev i Helsingfors. Dessutom hava 79 andra tukthusfångar undersökts av fängelsepsykiatern, vilken även har avgivit utlåtande i 16 rättspsykiatriska fall, därav i 7 till fängelsedomstolen.

Om fängelsernas arbetsverksamhet må nämnas, att vid Sukeva blivande centralfängelse fullbordades värmecentralen för huvudinrättningen och i samband därmed ett elektriskt kraftverk. Fängelsets tvättlinrättning och i samma byggnadsflygel inrymd badstuga för huvudavdelningen blevo nästan färdiga. Därjämte uppfördes i Iskola koloni 2 silostorn och en halmlada i samband med tröskverket. 25 ha nyupptagen jord försattes i besäningsbart skick.

Vid Konnunsuo centralfängelse uppfördes en tjänstebostad för biträdande direktören och en torvströfabrik. Skenläggnings- och ballasteringsarbetena på Tuomioja—Muukko banan fortsattes och banan togs i provisoriskt bruk. 20 ha nyupptagen jord försattes i besäningsbart skick.

Vid Riihimäki blivande centralfängelse fullbordades en bostadsbyggnad i två våningar, inrymmande 12 bostäder för vårdpersonalen samt en fristående bad- och tvättstugubyggnad. Inredningsarbetena i andra cellflygeln och tillverkningen av inventarier fortsattes.

Beträffande kolonisationsarbetens utförande med fångkraft må följande nämnas:

Vid Karvia reservfängelse uppfördes 7 smärre bostäder, 3 fähus och stall samt 3 foderlador för småbruk. För nyodlingar grävdes 15.988 m avlopp samt 67.061 m nack- och tegdiken, upphackades 113,7 ha, lerslogos 71,9 ha samt anlades 5.242 m ny väg. Under odling voro 51,9 ha.

Vid Köyliö reservfängelse uppfördes 1 fähus och 3 foderlador, grävdes 14.190 m avlopp samt 80.318 m nack- och tegdiken, upphackades 153,8 ha ny jord, lerslogos 89,2 ha, anlades 4.640 m ny väg samt uppodlades 81,2 ha.

Vid reservfängelset i Huittinen färdigblevo 1 bostadsbyggnad och 3 foderlador, grävdes 6.357 m avlopp samt 29.866 m nack- och tegdiken, upphackades 74,5 ha ny jord, lerslogos 32 ha, anlades 4.400 m ny väg och uppodlades 84,4 ha.

Vid Pelso reservfängelse uppfördes i Lintukumpu koloni en fängbarack för 200 man, 11 bostadsbyggnader och 2 foderlador- grävdes 10.682 m avlopp samt 65.550 m nack- och tegdiken, upphackades 144 ha ny jord, lerslogos 48 ha, anlades 7.930 m ny väg och uppodlades 51,3 ha.

Den odlade arealen, som under berättelseåret var i fängelsernas besittning, utgjorde sammanlagt 3.298 ha. De totala utgifterna vid samtliga fängelser år 1937 (nybyggnadsarbetena fränräknade) uppstego till 81.309.202:60 och inkomsterna enligt räkenskaperna till 30.417.628:87, varav inkomster av lägenheter 11.253.527. Utgifterna för varje fänge per dag voro 33:30 och inkomsterna 12:46.

En 3½ månaders lärokurs för fängknektarna föranställdes vid centralfängelset i Åbo. För fängelsernas arbetsledare och jordbruksförvaltare anordnades instruktionsdagar med föreläsningar, diskussion och exkursioner. Likaså anordnades instruktionskurser i tvättning av byke och hantering av klädesplagg i allmänhet.

Enligt den nya förordningen om fängvårdsväsendet har ämbetsverkets namn »Justitieministeriets avdelning för fängvårdsärenden» nu förändrats till »Fängvårdsverket».

Inom tjänstemannakåren vid fängvårdsverket har under årets lopp skett den förändring, att fängvårdsinspektören *Paavo Ilmari Mustala* blivit utnämnd till överinspektör för fattigvården i socialministeriet. Efter honom har till fängvårdsinspektör utnämnts direktören vid Bengtsår skolhem (uppfostringsanstalt) filosofiemagister *Lauri Johannes Plathan*.

Lauri Plathan.

Fra fengsels- og tvangsarbeidsvesenet i Norge i 1938.

Av byråchef i Justisdepartementet KRISTIAN HANSSON.

Fangetallet har stillet sig slik ved de enkelte anstalter:

Landsfengslene:

	Daglig middeltall: 1935/36	1936/37	1937/38
Botsfengslet	219	225	217
Akershus landsfengsel	180	186	170
Sem tvangsarbeidshus og pleie- anstalt	5	9	5
Opstad fangekoloni	25	20	0
Landsfengslet for Kvinner	10	11	10
Tilsammen	439	451	402

I tallene er også medregnet forvaringsfanger.

Kretsfengslene og de større hjelpefengsler.

Belegget i disse fengsler består av fanger som soner subsidær fengselsstraff (bøteavsonere), fanger som soner fengselsstraff og varetektsfanger. Fangedagene fordelte sig således sammenlignet med de 2 foregående budgettår:

	1935/36	1936/37	1937/38
Bøteavsonere	93.761	85.040	87.999
Andre straffanger	97.847	90.382	92.061
Varetektsfanger	108.432	117.566	133.897
Tilsammen	300.040	292.988	313.957

Det samlede daglige middeltall
av fanger i disse fengsler har
således vært

	820	803	860
--	-----	-----	-----

Antallet av fangedager av fengsel på vann og brød utgjorde i 1937/38: 53.295 eller 29,6 % av straffedagene mot henholdsvis 57.853 og 32,9 % i 1936/37 og 64.053 og 33,4 % i 1935/36.

Tvangsarbeidshusene:

Daglig middeltall av tvangsarbeidere:	1935/36	1936/37	1937/38
Opstad tvangsarbeidshus	324	337	363
Sem tvangsarbeidshus og pleieanstalt	43	45	57
Arbeidshuset for Kvinner	33	34	31
Tilsammen	400	416	451

I tallene er medregnet personer som er anbragt i sikring eller forvaring i arbeidshusene i henhold til straffelovens §§ 39 og 39 a.

Fengselsstyrets strafferegister, jfr. dette tidsskrift for 1938 side 332.

I 1938 blev der rekvirert utskrifter for tilsammen 8.486 personer mot 7.691 i 1937. Av disse fantes 4.623 (i 1937: 4.492) i Strafferegistret.

Benådningssaker, jfr. dette tidsskrift 1938 side 332.

I 1938 innkom der til Justisdepartementet, Fengselsstyret, tilsammen 604 søknader om benådning, heri også medregnet henvendelse om eftergivelse av inndragning av utbytte ved straffbare handlinger m. v. Av de innkomne søknader er tilsammen 159 avgjort av Kongen. I 125 tilfelle er benådning gitt, mens 34 søknader er avslått. For de øvrige vedkommende lå saken slik an at departementet ikke fant å kunne anbefale benådning, hvorfor ansøkerne foreløbig er underrettet om at saken ikke er foredratt for Kongen. En del saker stod uavgjort pr. 31. desember.

Sikringsmidler mot farlige forbrytere, jfr. dette tidsskrift for 1938 side 332.

I 1938 er besluttet anvendt sikringsmidler mot tilsammen 76 personer (70 menn og 6 kvinner). Av disse er 65 (59 menn og 6 kvinner) besluttet undergitt sikring i henhold til strl. § 39 og 11 (alle menn) besluttet undergitt forvaring i henhold til strl. § 39 a.

De personer som i 1938 er besluttet undergitt sikring efter § 39, fordeler sig således på de forskjellige grupper av sikringsforanstaltninger:

§ 39, 1 a—c (anvisning av eller forbud mot bestemt opholdssted, politiopsikt, tilsyn eller alkoholforbud)	7 (5 m. 2 kv.)
§ 39, 1 d (privat forpleining) enten alene eller i forbindelse med de i § 39, 1 a—c nevnte sikringsmidler	28 (25 m. 3 kv.)
§ 39, 1 e (anbringelse i arbeidshus, kuranstalt, sinnssykeasyll)	23 (22 » 1 »)
Valg av sikringsmidler ikke truffet ennu	7 (7 » 0 »)

11 menn som i 1929—1938 var besluttet undergitt sikring etter strl. § 39, 1 e, og 2 menn som var besluttet sikret etter § 39, 1 f, har ved departementets beslutning i 1938 fått denne sikring ombyttet med lempeligere sikringsmidler. 7 menn og 2 kvinner har fått § 39, 1 a—d ombyttet med § 39, 1 e. 1 mann har fått § 39, 1 d ombyttet med 1 f og 1 mann har fått § 39, 1 e ombyttet med 1 f.

Inntil utgangen av 1938 — da sikringsloven av 22. februar 1929 har vært gjeldende i næsten 10 år — er det i alt falt følgende antall dommer om bruk av sikring og forvaring:

	Inntil 31. desbr. 1938
Sikringsdommer etter § 39	479
Herav vedkommende personer som tidligere hadde vært dømt 1 gang	
etter § 39	10
etter § 39 a	4
Forvaringsdommer etter § 39 a	252
Herav vedkommende personer som tidligere hadde vært dømt 1 gang etter § 39 a	11
dømt 2 ganger etter § 39 a	1
Av dem som var dømt etter § 39 a, var pr. 31. desember løslatt på prøve	183
Av disse prøveløslatte var gjeninnsatt	39
var gjeninnsatt og løslatt etter utholdt resttid	31
var idømt ny forvaring i prøvetiden	9
» » sikring (§ 39) i prøvetiden	4
hadde bestått prøvetiden (5 år)	31

	Inntil 31. desbr. 1938
Følgende antall utholdt forvaring efter § 39 a pr. 31. desember (heri medregnet gjeninn- satte efter prøveløslatelse)	58

Nytt fengsel og arbeidshus for kvinner, jfr. dette tidsskrift 1938 s. 334.

Arbeidet med opføring av den nye anstalt på Ila ved Oslo er begynt og vil fortsette efter planen. Hittil er nødvendig veiarbeide og gravning på tomten m. v. utført. Anstalten er beregnet å skulle være ferdig i løpet av første halvår 1940.

Som nevnt i tidsskriftet i fjor vil det ikke være hensiktsmessig å sette varetektsfanger inn i det nye fengsel, da det ligger for langt fra Oslo. Det er derfor blitt innrettet en avdeling for kvinnelige varetektsfanger i Oslo nye krets-fengsel. Varetektsavdelingen har 31 celler og ble tatt i bruk 1. september 1938, da varetektsfangene og en del kvinnelige korttidsfanger ble overført fra det gamle fengsel. Det er foreløpig meningen at den nye avdeling også skal motta korttidsfanger i den mon det er plass.

En del av opsynsstyrken ved den gamle kvinneanstalt er overført til varetektsavdelingen i forbindelse med flytningen.

Kvinnefengslets tidligere eiendom Storgaten 33 er efter salget overtatt av de nye eiere fra 15. oktober 1938. Som følge av dette har en måttet skaffe midlertidig plass for kvinneanstaltens øvrige belegg (tvangsarbeidere og landsfengselsfanger) i eiendommen Bredtveit ved Oslo som tidligere har været brukt som lærehjem for unge gutter. Efter at dette var ophørt, ble eiendommen i 1923 overtatt av staten, og har senere i flere år stått ubrukt. Overføringen av tvangsarbeidere og fanger foregikk i begynnelsen av oktober.

Bredtveit har bare plass till et belegg på 50, og man regner derfor med at det vesentlig vil kunne motta tvangsarbeidere og landsfengselsfanger.

Nye fengsler i Bodø og Tromsø, jfr. dette tidsskrift 1938 s. 335 og 336.

Byggearbeidet paa disse fengsler har av forskjellige grun-

ner ikke ennu kunnet settes igang, men vil antagelig bli påbegynt i løpet av våren 1939.

Det nye kretsfengsel i Oslo, jfr. dette tidsskrift 1937 s. 222 og 1938 s. 336.

Utbygningen og ominnredningen av Oslo nye kretsfengsel er nu i alt vesentlig ferdig og tatt i bruk. Fengslet har plass til ca. 330 fanger iberegnet avdelingen for kvinnelige varetektsfanger. Til dette kommer fengselssykehuset med plass til vel 30 syke, som for tiden er under arbeid. Det blir antagelig ferdig i løpet av første halvår 1939.

Som nevnt i tidsskriftet ifjor er det i fengslet opprettet en avdeling for landsfengselsfanger. I den er satt inn fanger som tidligere vilde blitt anbragt i Akershus landsfengsel, idet dette siste fengsel fortrinsvis er reservert for forvaringsfanger efter straffelovens § 39. a. Pr. 31. desember 1938 hadde landsfengselsavdelingen 96 fanger.

Veiarbeiderkolonier ved Opstad tvangsarbeidshus, jfr. dette tidsskrift for 1938 side 337.

På fengselsvesenets budgett for 1938/39 ble bevilget kr. 40000 til en ny veiarbeiderkoloni ved arbeidshuset i tillegg til den koloni som har vært drevet i flere år. Den nye koloni ble satt i gang 1. juli 1938 med et belegg på 30 tvangsarbeidere og 3 funksjonærer i likhet med den første. Kolonien er anlagt ved Helvik i Rogaland fylke, og veiarbeidet drives i samråd med veivesenets myndigheter som tidligere. De 60 mann som nu er knyttet til veiarbeidet, representerer en betydelig avlastning av Opstad tvangsarbeidshus, hvor tilgangen i lengere tid har vært meget stor.

Fengselsskolen, jfr. dette tidsskrift for 1938 side 338.

I likhet med foregående år ble det i 1938 holdt et utdannelseskursus for fengselsjennestemenn. Kurset er ment å skulle holdes regelmessig fremover og har fått betegnelsen Fengselsskolen. Skolens annet kursus ble holdt ved Botsfengslet under ledelse av direktør *Hartvig Nissen*. Undervisningen omfattet de samme fag som tidligere, jfr. tidsskriftet for 1938, og ble drevet vesentlig på samme måte, bl. a. i tilknytning til praktiske øvelser i fengslene.

Som elever ble optatt 19 opsynsbetjenter og fengselsbetjenter og 2 kvinnelige tjenestemenn fra Fengslene og Arbeidshuset for Kvinner. Elevenes alder var fra 31 til 49 år. Kurset ble sluttet med en eksamen som alle elever besto.

Prestetjenesten i lokalfengslene.

Efter gjeldende regler blir prestatjenesten i kretsfengslene og de større hjelpefengsler utført av presten eller — efter biskopens bestemmelse — av en av prestene i den menighet hvor fengslet ligger. Tjenesten er nærmere regulert i fengselsreglementet og i et cirkulære av 29. oktober 1881 fra Kirkedepartementet. Da enkelte punkter i dette cirkulære trengte revisjon, tok Bispemøtet 1937 op visse spørsmål i forbindelse med den geistlige betjening av lokalfengslene, og ved rundskrivelse av 28. mars 1938 har Kirke- og Undervisningsdepartementet fastsatt nye regler for prestenes tjeneste. De går i korthet ut på følgende:

I krets- og hjelpefengslene bør presten i regelen besøke fengslet minst en gang om uken uten å være særlig tilkalt, med mindre han får kjennskap om at der ikke sitter fanger.

For småfengslene i byer bør foranstående likeledes gjelde, mens presten når det gjelder de småfengsler som ligger på landet, kan avvente melding fra fengslets vaktmester om at der er innsatt fanger.

Presten bør samtale med hver fange i enrum og såvidt det er gjennomførlig efter forholdene og efter fengslets reglement også holde en andakt som kan påhøres av flere fanger.

Ved utgangen av hvert kalenderår sendes den i reglementet nevnte innberetning om virksomheten gjennom prestens geistlige overordnede til Justisdepartementet. Beretningen omfatter antall ganger fengslet er besøkt, antall andakter og antall fangesamtaler.

Hvor der i prestegjeldet er flere prester, opnevner biskopen for en tid av 3 år en av dem til å være fengselsprest. Denne prest har da ansvaret for fengslets betjening, men kan selvsagt også bli bistått av sin kollega eller av andre dertil skikkede krefter.

Arbeidsskole for unge lovbrytere.

Stortinget vedtok i 1928 en lov om opdragende behandling av unge lovovertrедere, som tok sikte på å anbringe

unge personer mellom 18 og 23 år i en arbeidsskole i stedet for straff, når de ble dømt for forbrytelser, og domstolen ikke fant å kunne gi dem betinget dom. I denne arbeidsskole skulde de unge behandles med det formål å utvikle deres arbeidsevne og fremme deres moralske og fysiske utvikling — stort sett etter samme prinsipp som senere er gjennomført i den danske og svenske lovgivning om ungdomsfengsel.

Loven har av forskjellige grunner ikke hittil kunnet settes i verk, men det er nu utsikt til at dette vil kunne skje. Justisdepartementet har i 1938 nedsatt et udvalg for å utarbeide plan og omkostningsoverslag m. v. for arbeidsskolen, og meningen er å innrette eiendommen og anstalten Bredtveit i dette øimed, jfr. avsnittet om nytt fengsel og arbeidshus for kvinner. På fengselsvesenets budgett for 1939/40 er foreslått en bevilgning på kr. 300 000 til skolen, og de nærmere planer m. v. vil bli forelagt Stortinget i løpet av første halvår 1938.

Reglementsforandringer.

Det er foretatt enkelte endringer og lempninger i reglementene for landsfengslene og tvangsarbeidshusene. Således har fangene i Akershus landsfengsel fått anledning til for sine arbeidspenger å kjøpe snus i stedet for skrätobakk, når de ønsker det (i 1. og 2. klasse: en eske snus å 50 gr. pr. uke, i 3. klasse tre esker på 2 uker). For tvangsarbeiderne er bl. a. gjort den forandring at direktøren kan gi dem tillatelse til å bruke sengen til middagshvil og til å legge sig for den fastsatte sengetid om kvelden. Tidligere hadde de i almindelighet ikke anledning til å bruke sin seng om dagen. Videre har tvangsarbeiderne fått adgang til å skrive og motta brev en gang hver uke efter direktørens nærmere bestemmelse. Brevvekslingen var tidligere knyttet til klassereglerne og kunde i regelen bare foregå hver måned i første klasse og hver 14. dag i 2. og 3. klasse.

Funksjonærenes tjenestetid.

Som ledd i gjennomføringen av normalarbeidsuken (48 timer) for vakt- og opsynspersonalet er det bestemt at den pliktige tjenestetid for nattvakter og nattvaktmestre, som for opsynsbetjentene, i uker med flere helligdager skal forkortes med $\frac{1}{6}$ for hver ekstra helligdag.

Det er videre bestemt at fængselsvesenets tjenestemenn i samsvar med hvad det gjelder for annen statsljeneste kan få fri fra tjenesten 1. mai (arbeiderfestdagen) og 17. mai (Norges nasjonaldag) i den utstrekning tjenstlige omsyn tillater det. Under samme forutsetning kan de få fri fra kl. 15 påskeaften, pinseaften, jul- og nyttårsaften. Denne tjenestefrihet skal ikke medføre noen utgift for de respektive anstalter. Adgangen til å få fri er ment å skulle gå på omgang mellem tjenestemennene, hvis dette er nødvendig.

Kristian Hansson.

Sveriges fångvård år 1937.

Antalet personer, inntagna i Sveriges fångvårdsanstalter under 1937, framgår av nedanstående tabell:

	Män	Kvinnor	Summa
Kvarvarande vid årets början	1871	87	1958
Tillkomna under året.....	8311	344	8655
Summa...	10182	431	10613
Avgångna under året	8523	350	8873
Kvarvarande vid årets slut	1659	81	1740
Summa...	10182	431	10613

Till jämförelse må nämnas, att antalet i fångvårdsanstalterna vid slutet av år 1933 inntagna utgjorde 2006 män och 113 kvinnor eller tillhopa 2119 personer.

Medeltalet fångar för dag under år 1937 var 1824 och under 1933 2172.

De vid årets slut kvarvarande fångarna fördelade sig på följande kategorier:

	Män	Kvinnor	Summa
Tilltalade för brott	146	5	151
På grund av sinnessjukdom förklarade straffria	106	27	133
Dömda till straffarbete	911	36	947
» » fängelse	215	7	222
Insatta å förvandlingsstraff för oguldna böter	117	1	118

	Män	Kvinnor	Summa
Dömda till förvaring.....	117	2	119
Dömda till internering.....	37	—	37
Häktade för lösdriveri eller bettleri.	7	3	10
Dömda för lösdriveri eller bettleri men ej överflyttade till tvångs- arbetsanstalt	3	—	3
Summa...	1659	81	1740

Antalet under året för brott häktade personer har uppgått till 1525 män och 99 kvinnor. År 1933 voro för brott häktade 2040 män och 162 kvinnor.

Antalet nykomna straffarbetsfångar har uppgått till 1073 män och 56 kvinnor. Av dessa hade 4 män dömts till straffarbete på livstid samt 80 män och 5 kvinnor till straffarbete på bestämd tid över 2 år. Fångantalet har i jämförelse med år 1936 undergått följande förändringar: livstidsfångarna ha ökat med 2, straffarbetsfångarna, dömda på bestämd tid över 2 år, ha minskat med 49, och straffarbetsfångarna, dömda på bestämd tid i 2 år och därunder, med 34. Under tioårsperioden 1928—1937 har antalet straffarbetsfångar minskat med 469. Minskningen uppgår för livstidsfångarna till 9, för de på bestämd tid över 2 år dömda till 286 och för de på bestämd tid i 2 år eller därunder dömda till 174.

Av de under året nykomna straffarbetsfångarna hade 41% av männen och 44% av kvinnorna förut undergått frihetsstraff. För tioårsperioden 1928—1937 äro motsvarande tal 42 och 24.

Antalet för undergående av urbota fängelsestraff nykomna har under året i jämförelse med år 1936 ökat med 26, och utgjorde 1648, varav 29 kvinnor. Stegringen av antalet till urbota fängelsestraff dömda personer har under den sista tioårsperioden varit betydlig och beror framför allt på det stora antalet straffdomar jämlikt lagen den 7 juni 1934 om straff för vissa brott vid förande av motorfordon. Lagen, som trädde i kraft den 1 juli 1934, stadgar bland annat fängelse såsom normalstraff för person, som framför motorfordon så påverkad av starka drycker, att han kan antagas icke äga nödigt herravälde över sina handlingar. Antalet för brott mot nämnda lag dömda uppgick år 1935 till 432, år 1936 till 742 och år 1937 till 872 personer.

Av de nykomna fängelsefångarna hade 18⁰/₀ av männen och 24⁰/₀ av kvinnorna förut undergått frihetsstraff. För senaste tioårsperioden äro motsvarande tal 25 och 19.

Antalet för undergående av förvandlingsstraff för ådömda böter i straffanstalt intagna personer visar i jämförelse med närmast föregående år en väsentlig minskning. Antalet bötesfångar utgjorde 4836 personer under år 1937 mot 6723 år 1936 och 11490 år 1933. Antalet bestraffningsdagar utgjorde 51916 år 1937, 70286 år 1936 och 117450 år 1933.

Under året ha 1 livstidsfänge, 8 manliga och 1 kvinnlig straffarbetsfänge samt 2 manliga fängelsefångar benådats.

I den ordning, vari omförmäles i lagen den 22 juni 1906 ang. villkorlig frigivning, ha frigivits 110 män och 8 kvinnor, dömda till straffarbete, samt 2 män, dömda till fängelse. Av de under åren 1907—1937 villkorligt frigivna 2404 personerna ha 52, eller 2.1⁰/₀ av hela antalet, förverkat den villkorligt medgivna friheten antingen på grund av begånget nytt brott eller eljest genom åsidosättande av de skyldigheter, som åvilat dem.

Antalet till förvaring dömda förminskat tillräkneliga män har under året ökat från 104 till 117 och antalet kvinnor minskat från 3 till 2.

Antalet till internering dömda manliga återfallsförbrytare har under året minskat från 41 till 37.

För lösdriveri eller bettleri har under året häktats 305 män och 83 kvinnor eller tillhoppa 388 personer. Under år 1933 häktades för lösdriveri eller bettleri 410 män och 144 kvinnor eller tillhoppa 554 personer. Av de under år 1937 häktade ha 56 män och 5 kvinnor såsom utlännningar överlämnats till myndigheter utom riket.

Under året ha 74 män och 2 kvinnor bestraffats extra judiciellt. Straffet utgjordes i 38 fall utav förlust av sysselsättning och i likaledes 38 fall utav förlust av sysselsättning i förening med hårt nattläger.

Under året ha 8 män rymt. Samtliga ha ertappats och återförts till fängvårdsanstalt.

En straffänge, finsk medborgare, har för misshandel av en vaktkonstapel utav domstol ådömts 3 månaders straffarbete.

Själv mord har förövats av 2 manliga straffriförklarade. Själv mordsförsök har gjorts av 2 manliga straffångar, 1 manlig fängelsefänge och 1 manlig rannsakningsfänge.

Antalet i fängsvårdens sinnessjukavdelningar intagna uppgick vid årets början till 20 sinnessjuka fångar, 201 straffriförklarade, vilka avvaktade plats på statligt sinnessjukhus, samt 88 häktade, vilka enligt domstols beslut skulle undergå sinnesundersökning eller tillhopa 309 personer. Vid årets slut hade totala antalet sjunkit till 227, vilka fördelade sig på följande sätt: 19 sinnessjuka fångar, 133 straffriförklarade och 75 undersökningsfall.

Antalet dödsfall bland fångarna uppgick till 14, därav 2 kvinnor. Medeltalet kroppsligt sjuka för dag uppgick till 63 mot 72 för år 1933.

Skolundervisning har varit anordnad vid samtliga centralfängelser, med undantag för centralfängelset i Norrköping, samt vid straffängelserna för unga förbrytare i Uppsala och Gävle. Under året hava i dessa fängelser 1249 fångar erhållit undervisning, bland annat i modersmålet, tyska, engelska, samhällslära, matematik och naturlära. Vad angår fångarnas kunskapsmätt i allmänhet har enligt uppgifter från pastorer och predikanter vid fängsvårdsanstalterna av den vid årets slut kvarvarande fängspersonalen 0.1% icke varit skriv- eller läskunnig, 11.6% haft svag skolunderbyggnad, 63.7% haft vanlig folkskolebildning, 23.3% haft utbildning utöver folkskolestadiet eller fackutbildning samt 1.3% haft högre bildning.

I samtliga län finnas föreningar till frigivna fångars skydd. De flesta tillhöra en riksorganisation, Svenska Skyddsförbundet, till vilket under budgetåret 1937/1938 utbetalats statsanslag med 100.000 kronor. Den centrala hjälporganisationen, Centralföreningen till stöd för frigivna, har under samma budgetår erhållit statsanslag med 33.000 kronor. Av särskilda donationsfonder under fängsvårdsstyrelsens förvaltning ha under budgetåret till fångar och deras familjer utbetalats 8.875 kronor 99 öre. Till beklädnads- och resebidrag vid fångars frigivning ha utgivits 44.131 kronor 47 öre.

Fängsvårdens arbetsdrift har lämnat en nettoinkomst av 626.633 kronor 40 öre, varav 603.489 kronor 69 öre härrör från arbeten för andra statsförvaltningars och för fängsvårdens egen räkning. Återstoden, eller 23.143 kronor 71 öre, härrör från arbeten för enskilda. Av de vid anstalterna företrädde yrkesgrenarna ha i nämnd ordning skrädderi, snickeri och sadelmakeri lämnat det största ekonomiska utbytet.

Till fångarna har under året i arbetspremier utbetalats 143.304 kronor 20 öre.

Av till fängvårdsstyrelsens förfogande ställda anslag har under budgetåret utbetalats 4.682.104 kronor 98 öre.

Till fängvårdsstyrelsens sociala avdelning insändas från landets domstolar övervakningsböcker ifråga om sådana villkorligt dömda, för vilka prøvotiden gått till ända eller straffanståndet på grund av nytt brott eller dåligt uppförande förklarats förverkat.

Under året har övervakningen upphört i fråga om 1431 villkorligt dömda, därav 155 kvinnor.

Ifrågavarande personers ålder utgjorde vid tiden för den villkorliga domens avkunnade:

under 20 år	i 686 fall
20 men icke 30 år	» 507 »
30 » » 50 år	» 215 »
50 år eller däröver	» 23 »

Summa 1431 fall

Orsaken till övervakningens upphörande har i 154 fall varit återfall i brott. Beslutet om straffanståndets förverkande har i 27 fall meddelats, innan sex månader av övervakningstiden förflutit. De straff, vartill de i brott återfallna blivit för det nya brottet dömda, hava i 87 fall utgjorts av straffarbete, i 58 fall av fängelse och i 9 fall av böter. Beträffande 14 av de till straffarbete dömda, 10 av de till fängelse dömda och 1 av de till böter dömda har meddelats förordnande om deras insättande i allmän uppfostringsanstalt.

Beträffande under året vidtagna ändringar i organisationen m. m. är att märka, att byrådirektörsbefattningen å fängvårdsstyrelsens arbetskontor från och med den 1 juli 1937 uppförts å ordinarie stat.

Beläggningen å fängvårdens sinnessjukavdelningar har under flera år befunnit sig i ständig stegring. I början av år 1937 uppgick antalet å dessa avdelningar intagna till 280, medan antalet vårdplatser utgjorde 231. Omedelbara åtgärder till avhjälpande av platsbristen blevo därför nödvändiga, och 1937 års riksdag anvisade ett belopp av 25.000 kronor till inredande av ny sinnessjukavdelning vid central-

fängelset i Malmö. Avdelningen, som togs i bruk i december månad 1937, rymmer 26 vårdplatser. Vid avdelningen äro anställda två läkare.

Bland övriga av 1937 års riksdag anvisade medel märkas anslag å 122.000 respektive 86.000 kronor till vissa byggnadsarbeten vid centralfängelserna i Malmö respektive å Härlanda.

Kronohäktet i Ystad har under flera år använts såsom sinnessjukavdelning och vårdanstalt för till förvaring dömda förminskat tillräkneliga förbrytare. Under redogörelseåret har genomförts den anordningen, att kronohäktet huvudsakligen reserverats för unga straffrifyklarade och unga förvarade. I samband härmed ha arbetsmöjligheterna förbättrats, i det att fängvårdsstyrelsen erhållit bemyndigande att arrendera ett intill häktet beläget område om cirka 4 tunnland. Å det arrenderade området, som omgivits med nätstängsel, sysselsättas de intagna med trädgårdsarbete.

Fängelsetomten vid det för kvinnor avsedda centralfängelset i Växjö har utvidgats med något mer än 1 tunnland, som lagts till fängelsets trädgårdsområde.

Kungl. Maj:t har den 2 juli 1937 medgivit att anslaget till studieresor, uppgående till 2.500 kronor, må användas till bidrag för studieresor inom och utom riket utan begränsning till vissa länder.

Befattningshavare vid den utanför fängvården stående tvångsarbetsanstalten å Svartsjö hava från och med hösten 1937 tillåtits deltaga i de av fängvårdsstyrelsen anordnade utbildningskurserna för blivande ordinarie vaktkonstaplar.

Radioapparat med högtalare har anskaffats vid samtliga fängvårdsanstalter. Med anledning härav har fängelsepredikantens skyldighet att förrätta gudstjänst å sön- och helgdagar inskränkt till två söndagar i månaden vid vissa straffängelser och större kronohäkten samt en söndag i månaden vid mindre kronohäkten. Å de söndagar, då gudstjänst icke förrättas av predikanten, skola fångarna beredas tillfälle åhöra gudstjänst, företrädesvis förmiddagsgudstjänst, som utsändes genom radio.

Fängvårdsstyrelsen har den 3 juni 1937 medgivit, att vid centralfängelset i Mariestad (jordbruksfängelse) må utsändas dagsnyheter per radio på middagen och eftermiddagen, då sådant kan ske utan intrång på arbetstid och i övrigt utan olägenhet för anstalten.

Genom cirkulär den 11 augusti 1937 har föreskrivits, att

ljuset i cellerna skall hållas tänd till kl. 9 e. m. med rätt för styresmannen att med hänsyn till fånges hälsotillstånd eller andra särskilda förhållanden medgiva, att ljuset hålles tänd även efter nämnda tid.

I lagen om verkställighet av straffarbete och fängelsestraff ävensom i lagen om verkställighet av förvaring och internering ha införts bestämmelser av den innebörden, att tillstånd må lämnas fånge, förvarad och internerad att besöka närstående, som är svårt sjuk, så ock att bevista närståendes begravning. Tillstånd må ej givas i annat fall än då starka skäl därför föreligga samt fara för missbruk måste anses utesluten. Bestämmelserna trädde i kraft den 1 juli 1937; under senare halvåret 1937 erhöles sammanlagt 6 personer sådan permission.

Det från staten utgående bidraget till Svenska skyddsförbundet har från och med den 1 juli 1937 höjts från 90.000 till 100.000 kronor.

Genom beslut den 28 maj 1937 har Kungl. Maj:t förordnat, att av lotterimedel ett belopp av 100.000 kronor finge utbetalas till Stockholms stadsmission som bidrag till täckandet av kostnaderna för uppförande av ett industrihem för frigivna.

Under år 1937 ha av tillkallade sakkunniga avgivits följande betänkanden i frågor rörande straffsystemet och fängvården (hänvisningarna inom parentes avse i denna tidskrift lämnade redogörelser):

Betänkande med förslag till revision av förvarings- och interneringslagarna m. m. (se år 1937, sid. 175);

Förslag till ändrad lagstiftning om sammanträffande av brott jämte motiv (se år 1939, sid. 79);

Förberedande utkast till strafflag. Efterlämnade anteckningar av *J. C. W. Thyrén*;

Betänkande med förslag till lag om villkorlig dom (se år 1938, sid. 112).

Hardy Göransson.

Litteratur.

Forhandlinger ved Nordiske Verneforbunds Konferanse i Oslo 26. og 27. september 1938. Oslo (O. Christiansens Boktrykkeri) 1939. — Anmeldt af Kontorchef *K. Leudesdorff*.

Paa et nyt Felt er Samarbejdet i Norden blevet udvidet, for første Gang har Forsorgen for Lovovertrædere af Straffeloven været Genstand for en Drøftelse paa en skandinavisk Konference i Oslo forrige Efteraar, og Beretningen herfra foreligger nu trykt.

Dette Tidsskrifts Læsere vil forstaa, hvilken Vægt og Støtte det har været, at fhv. Overdirektor *Viktor Almquist* med Liv og Sjæl deltog i Konferencen ikke blot som dennes Ærespræsident, men ogsaa med personlig Deltagelse i Forhandlingerne.

Erinnerne var Tilsynsarbejdet, Arbejdshjem og anden Virksomhed til Hjælp for frigivne Fanger, Arbejdsanvisning og de af Verneforeningerne foretagne sociale Undersøgelser.

Hele Beretningen giver et godt Indtryk af de nordiske Landes Stilling indenfor Kriminalpolitikken, saaledes som Norske Verneforeningenes Landsforbunds Formand, Direktør *Harbøig Nissen* redegør for denne gennem følgende Udtalelse:

»Den gjerning som binder oss sammen, er ingen misforstått »forbrytervennlighet«. Vårt arbeid står i noieste sammenheng med den siste menneskealders utvikling innenfor kriminalpolitikken. Det økende kjennskap til forbrytelsesens årsaksforhold og gjerningsmenneskets personlighet, bestemt av medfødte anlegg og ytre omgivelser, stiller ganske andre krav til motarbeidelsen av kriminaliteten enn tidligere tiders krav på straff, straff og aller straff. Det er på vårt felt som i lægevidenskapen: det er bedre å forebygge enn å helbrede, og det er årsaksforholdet som bestemmer reaksjonsmidlet. Nutidens kriminalpolitik kre-

ver rik differentiering i virkemidlene. Det gjelder bl. a. å forebygge, at unge mennesker fortsetter på det kriminelle skråplan, hvor de allerede har tatt det første skritt, det gjelder å hjelpe de løslatte til arbeid efter løslatelsen og gjennom tilsyn og på annen måte støtte dem i den første vanskelige tid, det gjelder å skaffe hjem til dem, som hverken har hjem eller arbeid å gå til, og det gjelder å lindre de ulykkelige sidevirkninger som straffen velter inn over den dømtes kone og barn.

Det erkjennes nu mer og mer, at det er *Statens uafviselige plikt* å ta sig av disse opgaver som helt nødvendige ledd i dens arbeid mot kriminaliteten.

Hvert Emne belyses ved Udtalelser fra hvert af de deltagende Lande og med efterfølgende Ordskifte.

Om Tilsynets store Betydning er der almindelig Enighed og alle kunde vel slutte sig til den tidligere norske Rigsadvokat *Kjerschows* Udtalelse her i Tidsskriftet i 1928:

»Et effektivt, forstaaelsesfuldt og nidkjært tilsyn er den beste støtte den unge kan ha under sin kamp mot nye fristelser til fall. Tilsynsførerens person og kvalifikasjoner vil derfor ofte saa å si bli den unges skjebne.

Tilsynets opgave er like vanskelig som den er samfundsgavnlig og menneskekjærlig.

Medens de fleste Lande anser det for en absolut Betingelse, at Tilsynets Forskrifter skal efterleves, synes dette ikke at være saa selvfølgelig i Sverrig, idet der kun for de unge kan fastslaas en særlig »Lydnadsplikt».

Alle er enige om, at ethvert Tilsyn er baseret paa Fortrolighedsforholdet mellem den dømte og Tilsynsføreren, som dog Tid efter anden maa, ved Besøg i Hjemmet o. l., gøre sit til, at han ikke fores bag Lyset, og Tilsynet maa ikke indskrænkes til kun at være en Meldepligt i Lighed med Møde til Politiets Protokol for mistænkelige Personer. Naar Finland, som har en obligatorisk Prøveløsladelse, har over 6000 prøveløsladte, som staar under Politiets Tilsyn, maa dette i langt de fleste Tilfælde indskrænke sig til en saadan Meldepligt.

Ved Forhandlingerne om Arbejdshjem og anden Virksomhed til Gavn for frigivne Fanger læser man med stor Interesse om de Forsøg, der gøres i Bergen ved at benytte frigivne til store Vejarbejder paa Fjeldet, ligeledes berettes om Vejarbejder i Finland samt Renholdelse af Parkerne i Helsingfors, forbeholdt løsladte Fanger fra denne By.

Industrihjem for løsladte blev ogsaa bragt paa Bane, der udtales Ønsket om flere mindre Overgangshjem.

Der er Enighed om, at nogle Hjem maa staa til Disposition særlig beregnet for prøveløsladte, men i al Almindelighed bør den løsladte ikke forblive blandt tidligere Medfanger, men saa snart som muligt ud i Livet; her bør der da tilstræbes, saaledes som det ogsaa efter Meddelelsen sker, Samarbejde med de bestaaende Arbejdshjem og Kolonier for Samfundets Stedborn i Almindelighed og ikke specielt for straffede Personer.

Fremskaffelse af Arbejdsmuligheder er alle enige om, er det bedste og mest effektive Middel til Bekæmpelse af Tilbagefald, men i Samfund, der i Forvejen kæmper med en stor Arbejdsløshed, er det nærmest at undre sig over saa meget, der dog paa dette Felt opnaas af de nordiske Verneforeninger. Særlig drøftes, hvormeget en eventuel Arbejdsgiver bør oplyses om den søgendes Fortid, og her gælder, at den i Danmark fulgte Regel i nogen Maade tør regne paa Tilslutning. Denne gaar ud paa, at skaffer den løsladte sig selv Plads, faar Principal intet at vide om hans Fortid, med mindre det drejer sig om en Person, der har begaaet en alvorlig Sædelighedsforbrydelse og nu tager Plads under Forhold, hvor Born og andre kan udsættes for Fare; hvis Pladsen derimod fremskaffes af Foreningens Arbejdsanvisning, bør denne give en eventuel Arbejdsgiver de fornødne Underretninger om den arbejdssøgendes Fortid. Der synes at være Enighed om, at Principalen, selv om han er underrettet om den løsladtes Fortid, ikke bør anvendes som Tilsynsfører. Den ogsaa i Danmark med Held forsøgte Anbringelse i private Hjem mod en mindre Godtgørelse i nogen Tid omtales med Sympati og foretrakkes for Anbringelse paa almindelige Arbejdshjem.

Endvidere omtales Fængslernes Udgangsmøder og deres Hjælp til, at enten den løsladte selv eller Verneforeningen søger Plads, ligesaa de store Vanskeligheder, der opstaar ved Fradømmelse af borgerlige eller andre Rettigheder samt Bestræbelserne for, at de under Afsoningen opsparede Arbejdspenge ikke straks ved Løsladelsen sættes over Styr.

Spørgsmaalet om Anvendelse af de løsladte som mandlige Husassistenter er ogsaa Genstand for Diskussion.

Undersøgelsesarbejdet for unge Lovovertrædere var Konferencens sidste Forhandlingsemne.

Allerede i Tilføjsen »for unge Lovovertrædere« ligger

en betydelig, men af Forholdene saare forklarlig Indskrænkning.

Kun Danmark har med Hjemmel i Straffelovens § 56, 2 Stk. Mulighed for Undersøgelser af denne Art uden Aldersgrænse, en Mulighed, som i høj Grad benyttes, og som vi meget nodig vilde give Afkald paa; i 1937/38 havde Dansk Værneselskab 2153 Undersøgelser, deraf 1218 for Personer under, 935 for Personer over 25 Aar. Men iøvrigt synes det, at Undersøgelserne udføres nogenlunde ens i de nordiske Lande, og det er de samme Spørgsmaal og Vanskeligheder, der opstaar overalt. Skal Undersøgeren besøge den sigtedes Hjem? Skal han tale med hans Arbejdsgiver og fortælle, hvorfor han spørger? Det første Spørgsmaal besvaredes med Ja, det andet er mere tvivlsomt.

Nytten og Brugen af Undersøgelserne synes at frembyde væsentlige Uligheder i de forskellige Lande.

Sverrig arbejder med Forslag til nye Bestemmelser for betinget Dom og Nyorganisation af Undersøgelses- og Tilsynsarbejdet for unge Lovovertrædere samt Prøvelosladelser og Efterværn for frigivne Fanger; men det vil føre for vidt at komme nærmere ind paa disse meget interessante Forslag.

I Norge bliver Undersøgelser liggende hos Politiet og følger saaledes ikke Sagen og Manden, hvis han kommer til Afsoning, og saaledes unddrages der de straffuldbyrdende Myndigheder en hel Del betydningsfulde Oplysninger om Fangens personlige Forhold.

I Finland, hvor Undersøgelser ogsaa bruges for Born, spiller de derimod den allerstørste Rolle for hele Behandlingen af den Sigtede, de er saaledes af stor Betydning for Afgørelsen af, om Straf skal idømmes eller ej — om denne skal være betinget eller ubetinget — eller Opdragelseshjem skal anvendes — ja endog for Spørgsmaalet om Tilregnelighed og skærpande Omstændigheder — endelig har de Betydning overfor de straffuldbyrdende Myndigheder.

I Danmark er Undersøgelserne kun vejledende for Anklagemyndighedens og Domstolens Afgørelse, i sidste Tilfælde ved Spørgsmaalet, om Dom skal være betinget eller ej, og om Tilsyn vil være af Betydning. At den finske Ordning i høj Grad maa bygge paa psykiatrisk Medvirken er selvsagt — men at denne i Almindelighed var ønskelig paapeges fra flere Hold, og er siden ved Professor *Kinbergs* Foredrag i København understreget, naar han blandt 120

Personer, som tidligere havde været Genstand for Undersøgelse og nu for endog svære Forbrydelser afsonede Straf, fandt et stort Antal med psykiske Defekter, som en i rette Tid foretaget Mentalundersøgelse formentlig vilde have konstateret.

De paa løsagtige Kvinder i København forsøgsvis foretagne Mentalundersøgelser udviser, at et betydeligt Antal af disse, som tidligere er idømt den ene Straf efter den anden, ogsaa er psykiske defekte.

I Beretningen er optaget Radioudtalelser fra en Repræsentant fra hvert af de i Konferencen deltagende Lande.

Paa Konferencen blev følgende Resolution vedtaget:

»Representanter for De Danske Fængselselskabers Samvirke, Fængelseforeningen i Finland, Svenska Skyddsförbundet og det norske Verneforeningenes Landsforbund, samlet til konferanse i Oslo, har enstemmig vedtatt følgende udtalelse:

Det erkjennes i de nordiske land som i andre kulturland, at arbejdet til hjælp, tilsyn og annen støtte for betinget dømte, løslatte fanger m. v. er et nødvendig ledd i et formålstjenlig arbeid mot kriminaliteten, og at det er Statens plikt å ta sig av disse opgaver.

I alle våre land søker Staten å opfylle denne sin plikt gjennem foreninger, som har dens støtte. Vi finner, at denne ordning er den mest formålstjenlige. Forutsetningen for at denne ordning skal svare til sitt formål, er dog at Staten, efter hvert, som opgavene vokser, gir foreningene fullt ut den økonomiske støtte, som de trenger til sin store og vanskelige samfundsopgave.

Maatte Resolutionen faa den Betydning, som Verneforeningerne haaber.

Fra fremmede Tidsskrifter.

Blätter für Gefängniskunde 68. Bind

(1. April 1937—31. Marts 1938)

ved Fængselsinspektør Viggo Waagensen.

Det kendte tyske Tidsskrift »Blätter für Gefängniskunde«, der begyndte at udkomme i 1865 som Organ for den Aaret forinden stiftede Forening af tyske Strafanstaltsmedlemmer, har fra 1/4 1937 faaet ny Redaktør, idet Chefen for Undersøgelsesfængslet i Berlin Oberregierungsrat Dr. Walter Strube har afløst Strafanstaltsdirektor Dr. Weissenrieder, der har redigeret Tidsskriftet siden 1924. Den nævnte Forening har iøvrigt i 1934 antaget Navnet »Tysk Selskab for Fængselskundskab« og er samtidig indordnet under Akademie für deutsches Recht, hvis Præsident: Rigsminister Dr. Frank har udnævnt Generalstatsadvokat Dr. Christians i Oldenburg til Selskabets Formand. Tidsskriftet udkommer nu med 6 Hæfter om Aaret. I det følgende skal kortelig gøres rede for det væsentligste af Indholdet af Aargangen 1937/38.

Den nye Tid indenfor Straffuldbyrdelsen indvarsles af Rigsminister Frank i en Afhandling om Strafferets- og Straffuldbyrdelsesproblemer. Dr. Frank drager til Felts mod den Anskuelse, at den national-socialistiske autoritære Stat skulde være en Stat, der ved Magtudøvelse træder den enkelte ned. Det er ikke Anklagemyndigheden, men Dommeren, der er den bærende i Strafferetsplejen. Om Straffuldbyrdelsen siger Frank, at National-Socialismen vil tage Kampen op for en Forbedring af Forholdene under Frihedsberøvelsen, men at den første Grundsætning for Straffuldbyrdelsen maa være, at idomt Straf fuldbyrdes, og Benaadning maa derfor være en sjælden Undtagelse. Endvidere maa man mere end nogensinde i den tyske Retshistorie skelne mellem den uforbederlige Vaneforbryder og den første Gang straffede, hvis Handling væsentligst er milieubetinget eller betinget af andre ham utilregnelige Aarsager. Den første kan over-

hovedet ikke være Medlem af Folkefællesskabet, medens den anden ikke paa Grund af Straffen maa betages Muligheden for at vende tilbage til lovordnede Forhold.

Dr. Frank slutter saaledes: Straffuldbyrdelsen i det 3. Rige vil blive streng og retfærdig, men i Samklang med Folkets Samvittighed.

Til disse i stor Almindelighed holdte Betragtninger slutter sig en Artikel af Landgerichtsdirektor i Justitsministeriet Dr. *Eichler* om en Nyordning af den tyske Straffuldbyrdelse. Forfatteren siger blandt andet heri, at »Retsforholdet« Frihedsberøvelse aldrig — som det tidligere er blevet doceret — er et Ligestillelsesforhold (ein Verhältnis der Parität) mellem Stat og Forbryder, men er et Forhold af retslig Magtunderkastelse fra Fangens Side. Paafaldende hurtigt, siger han, medførte denne Anskuelse en Indskrænkning af det tidligere saa blomstrende Klagevæsen og en forbløffende Omstilling hos Psykopaterne, som man visse hidtil kun havde vovet at tage paa med Fløjlshandsker. Tjenestemanden i Straffuldbyrdelsen kan atter aande op, hans Autoritet er genoprettet, og de parlamentariske Kredses Indblanding i Fuldbyrdelsen er bortfaldet.

Ogsaa Selskabets Formand: Dr. *Christians* gør i et senere Hæfte Spørgsmaalet om Formaalet med Straffuldbyrdelsen til Genstand for Omtale. Han henviser blandt andet til, at den nye national-socialistiske Strafferets Formaal i Forordet til Rigs-Justitsminister *Gürtners* Bog: »Den nye Strafferet« er udtrykt saaledes: »Sühne für Unrecht, Schutz des Volkes, Festigung des Willens zur Gemeinschaft sind Sinn und Zweck des Strafrechts«. Endelig skal blot nævnes, at der i et Referat af Forhandlingerne om Straffuldbyrdelsen paa den internationale Strafferets- og Fængselskongres i Berlin 1935 er anført et Par Udtalelser, der yderligere præciserer det tyske Standpunkt.

2 af Aargangens 6 Hæfter er forbeholdt henholdsvis en meget udførlig og instruktiv Artikel om det engelske Borstalsystem af Dr. jur. *Leopold Quentin* og Professor Dr. jur. *Rudolf Sieverts* i Hamburg og et Par Artikler om Sikkerhedsforvaringen i Tyskland.

Artiklen om Borstal er dels Uddrag af en Doktorafhandling af *Quentin* og dels bygget paa personlige Erfaringer, som *Sieverts* har gjort under et 1-aarigt Studieophold i England. Efter en kort Omtale af de forskellige Domstoles indbyrdes Competence og de Foranstaltninger, de kan bringe i Anven-

delse overfor Børn og unge indtil det 21. Aar, anføres det, at Domstolene endnu i stort Omfang anvender Fængselsstraf overfor Personer mellem 17 og 21 Aar, idet mange Dommere er af den Mening, at en »short sharp sentence« overfor unge Mennesker har en chokerende afskrækkende Virkning. I Aaret 1932 blev Fængsel saaledes afsonet af henved 3000 unge, medens der paa samme Tid kun sad ca. 2000 i Borstalanstalterne, og af de unge Fængselsfanger var omtrent Halvdelen ikke tidligere straffet. Tallene har dog været noget nedadgaaende siden. En væsentlig Ulempe ved at benytte Fængsel i Stedet for Borstal er blandt andet den, at der ikke ved Løsladelsen fra Fængselsstraf er Mulighed for at træffe de Forsorgsforanstaltninger overfor den Løsladte, som Borstal giver Adgang til. Men iøvrigt har man søgt at raade Bod paa Ulemperne ved den almindelige Fængselsstraf overfor de unge ved i alle Tilfælde, hvor Straffen er længere end 1 Maaned, at lade den afsone i særlige Fængsler, de saakaldte »Young prisoners collection-centres«, hvor man saa vidt muligt giver Fangerne en Behandling, der svarer til Borstalbehandlingen. Dette System kaldes derfor ogsaa undertiden »Modified Borstal treatment«. Forfatteren mener dog, at Fængselsstraffen overfor unge Lovovertrædere ikke har noget særligt Formaal i England, hvor man altid har Valget mellem probation i de lettere og Borstal i de sværere Tilfælde.

Efter en Omtale af Probationssystemet gaar Forfatteren over til en nærmere Redegørelse for Borstalsystemet. Oprindelig kunde Borstal kun anvendes til 21 Aars Alderen, men med Bemyndigelse i Loven har Indenrigsministeren siden 1936 sat Grænsen op til 23 Aar.

Domstolene gør i stigende Udstrækning Brug af Borstal. Fra ca. 600 Tilfælde i 1924 er Tallet steget til over 1000 i 1932. Siden er der dog indtraadt nogen Nedgang. Indtil 1927 fandtes kun 3 Borstalanstalter for Drengene og 1 for Piger, men i de sidste 10 Aar er yderligere tilkommet 4 Anstalter for Drengene, og denne Udvidelse af Antallet har muliggjort en Fordeling af de Domfældte efter deres kriminalbiologiske Typer. 2 af Anstalterne er særlig forbeholdt de bedre af de unge Lovovertrædere, medens omvendt 1 udelukkende anvendes til mentalt defekte og Psykopater. Alle, der bliver idømt Borstal, skal først et Par Maaneder anbringes i et »Collecting Centre«, en Fordelingsanstalt, der er indrettet i Wormwood-Scrub-Fængslet i London.

Her undersøges de af en psykiatrisk uddannet Læge, der bistaas af en Række kvindelige Socialhjælpere, og paa Grundlag af denne Undersøgelse foretager Indenrigsministeren Fordelingen mellem Anstalterne. De foretagne kriminalbiologiske Undersøgelser tilsendes den paagældende Anstalt, men Forfatteren oplyser, at de fleste først ønsker at se den unge nøjere an, inden de gør sig bekendt med Undersøgelsen, for ikke at møde ham med en forudfattet Mening. Det har ikke sjældent vist sig under den paagældendes Ophold i Borstalanstalten, at Undersøgelsen enten helt igennem eller paa et eller andet Punkt, det være sig til Gunst eller Ugunst for den paagældende, har bedømt ham urigtigt. Saadanne Fejltagelser er dog uundgaaelige under Hensyn til, at Undersøgelsen ofte foretages under en for den paagældende ganske unormal Situation, meget ofte allerede medens han hendsidder i Varetagtsfængsel, og denne Situation kommer meget let til at forvanske Indtrykket af den unges sande Personlighed.

Afgørende Vægt lægges i Borstalinstitutionerne paa at udfinde det bedst egnede Personale. Der citeres i denne Forbindelse en Del Udtalelser fra Indenrigsministerens Beretninger, hvori det blandt andet hedder, at en Tjeneste, i hvilken en nøjagtig Forskrift er forudset for enhver Mulighed, altid kun vil være i Stand til at trække andenklasses Mennesker til sig, og disse Mennesker vil yderligere ved aarelang ubetinget Lydighed blive trukket ned paa et tredieklasses Niveau. Borstalsystemet har ingen Fortjeneste, som ikke er Tjenestemandsstabens. Det er Mænd og ikke Bygninger, som skal ændre de vanslægtede unges Hjerter. En Institution, som bestaar af 2 Træhytter i en Sump eller Ørken, men med en Stab, som er sin Opgave voksen, er bedre end et monstergyldigt udrustet Bygningskompleks, hvis Stab kun er optaget af Tanken paa Betaling og Avancement. Forfatteren har i alle Anstalterne iagttaget en sund Fordeling af Personalet indenfor de forskellige Aldersklasser. Mange af de overordnede er saa særprægede, at man nærmest er tilbøjelig til at betegne dem som Originaler. Forøvrigt er det ikke noget Tilfælde, at en stor Del af de overordnede tilhører den saakaldte Toe-II-Bevægelse, en kristelig-social Frontkæmperforening, som blev dannet under Indtryk af Oplevelserne i Verdenskrigen under Kampene i Flandern, og som ogsaa har ydet en stor Indsats til Losning af det sociale Spørgsmaal i England, og derunder ogsaa været til Støtte for Forsorgen for løsladte.

De enkelte Anstalter er i Stand til at modtage fra 170—430 Fanger. De nyeste Anstalter er dog bestemt til at kunne modtage højst 200, et Tal som Praksis har vist er det naturlige og rigtige. Hver Anstalt er opdelt i en 5—6 »Huse« med ca. 60 Fanger i hver og med en »Husfader« som Leder. Hvert Hus er igen delt i Grupper paa 10—14 Dreng. Der lægges stærkt Vægt paa en personlig og ikke blot tjenstlig Kontakt mellem Funktionær og Fange, og det er mere afgørende, at Funktionæren er i Besiddelse af stor praktisk Erfaring og Menneskekundskab end af teoretisk akademisk Uddannelse, hvor meget man end værdsætter denne.

Med Hensyn til Fællesopdragelsen siger Forfatteren, at Opdelingen af Drengene i ganske smaa Grupper har vist, at de kendte ødeleggende massepsykologiske Virkninger af et Fangefællesskab kan holdes nede paa et Mindstemaal, ja ofte helt forsvinde. Borstalsystemet viser den ganske vist endnu unge, fra Skolefællesskabet indvundne sociologiske Erfaring, at Loven om Massens kollekte Dumbhed under visse Forudsætninger ikke gælder for mindre Menneskegrupper. Og disse Forudsætninger fyldestgor Borstalsystemet blandt andet derved, at Opdrageren har opgivet Tjenestemandens tidligere Tilbageholdenhed overfor Fangefællesskabet, idet han selv er blevet Fører og ikke blot Tjener for Fællesskabet.

Englænderne har klart indset Skyggesiderne ved det progressive System, som først og fremmest er en Appel til Egoismen. Progressionen indenfor Borstal medfører nok større Begunstigelser, men betyder først og fremmest større Ansvar.

Af den Maade, paa hvilken Opdragelsesmetoderne fores ud i Praksis, siger Forfatteren, fremgaar det, at Opdragelses-tanken i den engelske Ungdomsstraffuldbyrdelse ikke har ført til en Blødgørelse (Verweichlichung) af Strafferetten. England har lige fra Begyndelsen ikke misforstaaet Tanken om Opdragelsesstraffuldbyrdelsen derhen, at den skulde betyde en humaniter Velgerning overfor Fangerne og medføre de størst mulige Lettelser i Frihedsberøvelsen og de flest mulige Begunstigelser. Englænderne har aldrig set Forholdet til de gamle Straffuldbyrdelsesformer som en Mod-sætning mellem Mildhed og Haardhed, men Opdragelsesstraffuldbyrdelsen betyder for dem: Dynamik contra Statik. Maalet med Borstalfuldbyrdelsen er Opdragelsen til anstændige Statsborgere. Maalet er Gentleman-Idealet d. v. s. en

Karakter, der forener Forstand, Følelsesliv og Viljestyrke i den smukkeste Harmoni. Den Usikkerhed med Hensyn til Opdragelsens Maal, der efter Forfatterens Udtalelse indtil for kort Tid siden har præget den tyske Ungdoms Opdragelse, saaledes som overhovedet den tyske Pædagogik, har lige fra Begyndelsen været ganske ukendt indenfor Borstalsystemet.

Forfatteren nævner sluttelig, at ca. 70 % af Borstalfangerne bliver resocialiseret. Den Kritik, der ogsaa har givet sig Udtryk i England, og som gaar ud paa, at Anstaltslivet paa Grund af de tilstaaede Begunstigelser er let og behageligt, er ganske falsk, fordi Borstalinstitutionerne nødvendigvis stiller langt større Krav til sine Beboere end det almindelige Fængsel. Kritiken er ogsaa uberettiget, forsaavidt som Borstalstraffen trods den særlige Maade paa hvilken den fuldbyrdes, har en meget afskrækkende Virkning paa Lovovertræderen.

Bindets 6. og sidste Hæfte indeholder et Par Afhandlinger om Sikkerhedsforvaringen, der som bekendt indførtes i Tyskland i 1934 som Tillæg til den almindelige Straf for farlige Vaneforbrydere. Regierungsrat *Hildebrandt* omtaler Vanskeligheden ved at afgøre, om en Forbryder stadig maa betragtes som farlig. Et nøje Kendskab til Forbryderen er nødvendig for at kunne stille den rigtige Prognose, men det drejer sig ikke om at afgøre det Spørgsmaal, som iøvrigt næppe er til at besvare, om Forbryderen ogsaa i Fremtiden vil blive kriminel, men derimod om, hvorledes han vil være farlig. Iøvrigt fremgaar det af de forskellige Artikler, at Forvaringen i Tyskland frembyder den samme Vanskelighed, som blandt andet Fængselsdirektør *Hartwig Nissen* har pegel paa i dette Tidsskrifts Aargang 1938 Side 90, nemlig Vanskeligheden ved at fuldbyrde Straf og Forvaring paa væsensforskellig Maade. Det hjælper saaledes ikke, at man, som Tyskland nu gør, saa stærkt fremhæver det sonende og gengældende Moment i Straffen. Hildebrandt gør opmærksom paa, at man mod Sikkerhedsforvaringen har indvendt, at de Forvarede kommer til at sone 2 Gange, først for det de har gjort, og dernæst for det, de er, og at det spøgefuldt er bemærket, at Overgangen fra Straf til Forvaring kun betyder Overslytning fra »Østfløjen« til »Vestfløjen« i Fængslet. Han slutter med at foreslaa forsøgsvis Anbringelse af de Forvarede i Arbejdskolonier eller Arbejdshuse som en Slags Overgangsanstalter inden den endelige Løsladelse.

Dr. *Frantz Weber* beretter om Erfaringer, gjort i Forvaringsanstalten i Brandenburg-Gorden. Skønt alle Forvarede er dømt som almenfarlige, viser det sig dog, at de virkelig viljekraftige, aktive Forbrydere er i afgjort Mindretal, idet mange Forbrydere med Urette henføres til Gruppen »aktive«. Det er Grundindstillingen, og ikke de enkelte Handlinger, det kommer an paa. Det er Holdningsløshed, udtrykt gennem Letpaavirkelighed, Letsindighed, Viljesvagthed og Ustadighed, der først og fremmest gør Folk til Vaneforbrydere. Som Eksempel paa den for de fleste Forbrydere karakteristiske Mangel paa Evne til ogsaa at indordne sig i det snævrere Livsfællesskab: Familien, henviser han til, at af henved 600 Forvarede var over Halvdelen ugifte og af de gifte var igen over Halvdelen skilte. Ca. 90 % af alle svære Tilbagefaldsforbrydere er erfaringsmæssig begyndt paa Forbryderbanen som ganske unge. Forfatteren ironiserer over, at det saa ofte hedder, at der »trods« mange Forstraffe ikke er indtraadt nogen Forbedring. Den, der udtaler sig saadan, gaar ud fra, at et Onde virker desmere afskrækkende, jo længere et Menneske bliver udsat for dets Paavirkning. Hvis det var Tilfældet, siger han, maatte vore Sikkerhedsforvarede være værdifulde Mennesker. Den ubestemte Tid, der ofte medfører en stærk Anspænding af den enkeltes Nerver, har forlængst givet de vittige blandt Fangerne Anledning til at betegne Sikkerhedsforvaringsanstalten som »Warthburg«.

Oberregierungsrat Dr. *Schiefer* beretter om Forholdene i Sikkerhedsforvaringsanstalten Waldheim i Sachsen. En fuldstændig Adskillelse af de Forvarede fra de i samme Anstalt hensiddende Straffefanger har vist sig uigennemførlig, idet Tugthusfanger i stor Udstrækning bruges til Arbejde udenfor Cellen i Forvaringsafdelingen, hvilket iøvrigt ikke skal være velset af de Forvarede. Egentlig Progression er ikke indført for de Forvarede, blandt andet fordi de fleste Forvarede allerede paa Grund af Progressionen under Straffen er blevet delagtig i de Goder, paa hvilke Progressionen hviler.

Regierungsrat *Fratzscher* i Nürnberg gør sig ligesom Hildebrandt til Talsmand for Oprettelse af statslige Overgangshjem, hvor de Forvarede i en Række Aar kan underkastes strengt Arbejde, men samtidig tilstaa vidtgaaende Bevægelsesfrihed, saaledes at de under disse Forhold kan faa Lejlighed til at godtgøre deres Vilje til at indordne sig i Samfundet.

Redaktoren af Tidsskriftet Dr. *Strube* har skrevet 2 Artikler, henholdsvis om Tilbagefaldsprognose, i hvilken han imødegaar en af Dr. *Schiedt* i München opstillet Skematisering af de Faktorer, der har Indflydelse paa Tilbagefaldet¹⁾, og om Statens og Folkets Indstilling overfor de tidligere straffede, hvori han blandt andet siger, at der aldrig burde kunne stilles Spørgsmaal om Forstraffe udover, hvad der kan oplyses af Strafregistret, og slaar til Lyd for en Nyregulering af Behandlingen af de 3 Grader af Kriminalitet, den lette, den middelsvære og den svære.

Oberregierungsrat *Vakano* gør det paa Berliner kongressen behandlede Spørgsmaal om Dommernes Indflydelse paa Straffuldbyrdelsen til Genstand for nærmere Omtale, idet han gør opmærksom paa, at der ved Dommerens Medvirkning ved den interne Straffuldbyrdelse skabes en uholdbar Dualisme indenfor Fuldbyrdelesanstalterne, og Dr. *Elsa Voigtländer* skriver i en Artikel om Straffuldbyrdelsen overfor Kvinder, at denne ikke bør efterligne de samme militære Former, som benyttes i Mandsfængslerne, og at den Opfattelse, at Behandlingen af kvindelige Fanger skulde være vanskeligere end af mandlige Fanger, formentlig kun er et Udtryk for, at det falder de mandlige Tjenestemænd vanskeligere at omgaas Kvindefanger end Fanger af deres eget Kon. I det store og hele mener hun, at den strenge Straffuldbyrdelse efter Indførelsen af National-Socialismen ogsaa har virket gunstigt paa Kvinderne, selv om ogsaa Forskellen ikke er saa paafaldende som hos Mændene, da Kvinderne ogsaa i Systemtiden var lettere at holde Skik paa og særlig ikke henfaldt til et saadant Misbrug af Klageretten som Mændene.

Endvidere findes et Par Artikler om Anvendelse af Varetægtsfængsel i Almindelighed og specielt overfor mindre-aarige samt foruden en Del andre Artikler en Række Smaanotitser om personlige Forhold og indre administrative Fængselsforhold, som væsentligst dog kun har Interesse for Fængsels-tjenestemænd.

¹⁾ Jfr. Side 187 i indeværende Aargang.

Mindre Meddelelser.

Brottsligheten i Sverige under år 1936.

Statistiska centralbyrån har avlämnat berättelse rörande brottsligheten i Sverige under år 1936. Berättelsen giver vid handen, att totalantalet brott, vilket såväl absolut taget som i relation till folkmängden i riket ökats från år till år under perioden 1927—1934 samt år 1935 minskades i förhållande till år 1934, under år 1936 återigen ökats. Nämda ökning faller på brotten mot »andra lagar, förordningar m. m.»

Relativtalet på 100.000 invånare av medelfolkmängden, som år 1935 var 2.428,9, har under år 1936 uppgått till 2.440,1.

Beträffande de särskilda brotten mot strafflagen hava dessa liksom i föregående års berättelser indelats i fyra huvudgrupper (se denna tidskrift 1939 sid. 92): a) brott mot staten, b) brott mot 11 kap. 15 § (förgelseväckande beteende) och 18 kap. 15 § (fylleri), c) brott mot enskild person och d) brott mot egendom.

Hela antalet brott mot strafflagen var år 1936 52.844 mot 55.749 under år 1935. På 100.000 invånare av medelfolkmängden var strafflagsbrotten 1936 811,9 mot 858,5 år 1935. Antalet strafflagsbrott för samtliga huvudgrupper har minskats under år 1936 i jämförelse med närmast föregående år. Särskilt anmärkningsvärt är att bedrägeri- och oredlighetsbrotten nedgått (hela antalet år 1935 3.013 och år 1936 1.896). Antalet fall av kvalificerad stöld har ävenledes minskats medan däremot enkel stöld och snatteri förekomma något oftare under år 1936 än under år 1935.

Vidkommande överträdelser av andra lagar och förordningar har totalantalet av dylika överträdelser under år 1936 stigit till 104.482 mot 100.458 under år 1935 (1936

1.619 på 100.000 invånare av medelfolkmängden mot 1.561 år 1935).

Det är ett sorgligt faktum, att största delen av dessa lagöverträdelseer består av förbrytelser mot föreskrifterna i vägtrafikstadgan samt mot författningar angående motorfordon. Däremot hava förseelser mot lagen om olovlig befattning med spritdrycker och vin och därmed sammanhörande författningar minskats.

Under år 1936 utgjorde antalet brott i domsagorna 70.417 samt i städerna med rådhusrätt 81.756. Den relativa brottsligheten i domsagorna är 40,1% av den relativa brottsligheten i städerna. Motsvarande procenttal är för år 1935 39,0 och för år 1934 38,9.

För strafflagsbrott dömdes år 1936 5,398 män och 494 kvinnor. Av dessa erhöles 1.693 män och 289 kvinnor villkorlig dom. 166 personer ha förverkat villkorlig dom. 98 personer ha ådömts tvångsuppföstran, 20 förvaring och 3 internering. De sakfällda personernas ålder vid brottets begående var: 929 (825 män och 104 kvinnor) i åldern 15—18 år, 825 (726 män och 99 kvinnor) i åldern 21—25 år, 960 (906 män och 54 kvinnor) i åldern 25—30 år, 1.214 (1.137 män och 77 kvinnor) i åldern 30—40 år, 576 (525 män och 51 kvinnor) i åldern 40—50 år, 271 (250 män och 21 kvinnor) i åldern 50—60 år samt 78 (71 män och 7 kvinnor) i åldern 60 år och däröver. Dessa uppgifter visa, att brottsligheten är störst i åldersklasserna mellan 15—30 år, varefter den successivt avtager.

Av de under år 1936 dömda, om vilka uppgift lämnats till straffregistret, voro 3.755 män och 440 kvinnor förut icke straffade, 805 män och 34 kvinnor straffade en gång, 339 män och 4 kvinnor straffade två gånger samt 499 män och 16 kvinnor straffade tre eller flera gånger, varjämte 119 män och 11 kvinnor förut ådömts tvångsarbete.

År 1936 hava 274 män och 55 kvinnor förklarats på grund av sinnessjukdom ej kunna dömas till ansvar (straffröfklarade). Ett beklagligt faktum är att inte mindre än 105 av dessa förut varit straffade.

Under år 1936 ådömdes 227 män och 68 kvinnor tvångsarbete.

II. N.

I Sveriges »Statens offentliga utredningar« foreligger som Nr. 1937 : 37 *Johan C. W. Thyréns* efterlämnade anteck-

ningar til förberedande utkast til strafflag, indeholdende Udkast til Lovtekst angaaende Forbrydelser mod Frihed, Privatlivets Fred og Sædelighed. Tillige fandtes en i Registerform udarbejdet jævnforende Sammenstilling af Indholdet af herhen hørende Bestemmelser i de fleste europæiske og et større Antal ikke-europæiske Straffelove og af nogle Straffelovsforslag. Dette Arbejde er af Udgiveren, Hovrættssassessor *Gunnar Lindskog*, suppleret op til den siden *Thyréns Død* i 1933 forløbne Tid og danner saaledes en værdifuld Oversigt over Lovgivningen indenfor disse Omraader af Strafferetten.

(efter Svensk Juristtidning 1938).

Sveriges statsrevisorers om de rättspsykiatriska undersökningarna.

Vid sin år 1938 verkställda granskning av statsverkets tillstånd ha riksdagens revisorer låtit utreda huru den ordning, som genom 1929 års sinnessjuklag i Sverige införts för rättspsykiatrisk undersökning av för brott tilltalade personer, för närvarande fungerar (se revisorernas berättelse s. 17—36). Utredningen belyser till en början den anmärkningsvärda stegringen av de rättspsykiatriska undersökningarnas antal; vid sinnessjuklagens tillkomst beräknades de till omkring 250 om året, men redan år 1932 överskreds detta antal och stegringen har sedan oavbrutet fortsatt så att antalet år 1937 var uppe i 630. Jämsides med denna ökning av undersökningarnas antal har skett en förskjutning beträffande deras fördelning på häktade och icke häktade brottslingar. Vid tillkomsten av de gällande bestämmelserna beräknade man antalet undersökningar rörande sådana tilltalade som vistades å fri fot till några få om året. Numera utgöra de emellertid omkring hälften av samtliga (337 av 649 år 1938). Det är helt naturligt att denna utveckling inneburit en påfrestning på själva det rättspsykiatriska undersökningsväsendet, vilket utformats i första hand med tanke på undersökning av häktade (jfr. prop. 1929/87 s. 58).

Rättspsykiatrisk undersökning av häktade verkställs å särskilda sinnessjukavdelningar vid vissa fängelseanstalter (för närv. 5). Revisorerna ha påtalat, att pladsbrist rått å dessa avdelningar, varför undersökningsfångar måst vistas å vanlig fängelseavdelning i väntan på plats samt emellanåt måst transporteras från det ena fängelset till det andra

för undersökningens verkställande. På grund av denna platsbrist hava undersökningarna blivit fördröjda. Även vissa andra omständigheter ha verkat fördröjande, och följden har blivit att den i lag bestämda maximitiden för undersökningarna av två månader i ett mycket stort antal fall överskridits. En annan brist i undersökningsväsendet som av revisorerna påpekats är att läkarna vid dessa avdelningar icke inneha ordinarie anställning i fängvården samt att vissa läkartjänster skötas som bisysslor.

När psykiatrisk undersökning skall ske beträffande tilltalade som befinna sig å fri fot förordnas undersökningsläkare i varje särskilt fall av medicinalstyrelsen efter anmälan från domstolen. Detta förfaringssätt medför att en viss tid förflyter innan undersökningen kan laga sin början, och under tiden saknar den tilltalade kännedom om var och av vem undersökningen skall verkställas. Revisorerna framhålla att en förenkling här är högeligen önskvärd. En annan svaghet som särskilt framträder vid dessa undersökningar är att de splittrats å ett mycket stort antal läkare. I åtskilliga fall hava personer som icke varit häktade för undersökningen vistats å sinnessjukhus enligt 43 § 3 stycket sinnessjuklagen eller 101 § sinnessjukstadgan. Revisorerna ha ansett sig kunna konstatera, att sådan vistelse nödvändiggjorts icke av psykiatriska hänsyn i första hand, utan väsentligen varit beroende på den tilltalades vistelseort och valet av undersökningsläkare.

I fråga om resultatet av undersökningarna ha revisorerna uttalat, att man ej lyckats uppnå enhetlighet vid bedömandet. Enligt verkställd undersökning följa läkarna vid olika sinnessjukavdelningar olika praxis vid tillämpandet av den svenska strafflagens bestämmelser om otillräknelighet och förminskad tillräknelighet på undersökningspatienter i liknande psykiska tillstånd. Sålunda hade antalet av dem som ansetts fullt tillräkneliga vid en av dessa avdelningar uppgått till allenast 3,6% medan samma antal vid andra avdelningar uppgått till omkring 25%. Denna ojämnhet vid bedömningen, som måste anses betänklig med hänsyn till de vittgående konsekvenser för den tilltalade som utgången av undersökningen innebär, har icke blivit undanröjd genom medicinalstyrelsens obligatoriska eftergranskning av undersökningsläkarnas utlåtanden, och revisorerna ifrågasätta om denna eftergranskning är ändamålsenlig. Slutligen understrika revisorerna att praxis i tillräknelighetsfrågor bör ut-

bildas genom domstolarnas obundna avgöranden på grundval av det material, som av den medicinska sakkunskapen ställes till deras förfogande.

Riksdagens revisorer ha funnit det nödvändigt, att det tages under övervägande vilka åtgärder som böra vidtagas för en mera ändamålsenlig organisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet, i avsikt att bättre tillgodose det allmänna rättsmedvetandets krav. Sedan statsutskottet i sitt utlåtande i anledning av revisorerens berättelse (nr 117 punkt 3:0) gjort vissa uttalanden i frågan, har riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit, att de synpunkter som av riksdagens revisorer och statsutskottet blivit anförda måtte beaktas vid en åt strafflagberedningen anförtrödd utredning rörande vissa med det rättspsykiatriska undersökningsväsendet sammanhängande spörsmål.

Carl Spennegård.

Ett reformförslag i fråga om den svenska lokala åklagarorganisationen.

Det svenska åklagarväsendet företer flera starkt utpräglade särdrag. Särskilt iögonenfallande är dess bristande enhetlighet. Sedan gammalt består en åtskillnad mellan städernas och landsbygdens åklagarväsen. Städernas åklagare, stadsfiskalerna, som äro kommunala tjänstemän, sortera under justitiekanslern, medan åklagarna i landsbygdsdistrikten, landsfiskalerna, tillhöra den statliga fögderiförvaltningen under länsstyrelserna och icke stå under någon central chefsmyndighet, motsvarande justitiekanslern. En viss enhetlighet åvägabragtes genom 1936 års landsfogdereform såtillvida som därigenom en för stad och land gemensam överåklagarorganisation tillkom. Landsfogdarna, vilka äro förmän för de lokala åklagarna (distriktsåklagarna), föra talan i de svårare brottmålen. Kompetensfördelningen mellan distriktsåklagare och landsfogdar motsvarar däremot icke domstolsinstanserna; distriktsåklagarna äga sålunda föra talan såväl vid underrätt som i hovrätt och för övrigt även i högsta instans i den mån annan åklagare än de högsta centrala åklagarmyndigheterna kan föra talan där. Landsfogdarna äro, förutom chefsåklagare i länen, även — under länsstyrelserna — länspolischefer.

I åtskilliga städer har till för ett fåtal år sedan polis-

och åklagarväsen varit helt åtskilda; i andra har stadsfiskalen varit poliskommissarie eller, på grund av hävd, bestritt på poliskommissarie ankommande göromål. Polischefskapet har i magistratsstad (= stad med egen jurisdiktion) tillkommit polismästare, borgmästaren eller annan ledamot av magistraten samt i stad utan magistrat stadsstyrelsens ordförande eller kommunalborgmästaren. Denna organisation av polischefskapet i städerna har givetvis varit mindre tillfredsställande, eftersom polischefen som regel saknat speciell utbildning för polischefskapet. Vid landsfogdereformens genomförande mötte den svårigheten att landsfogden-länspolischefen skulle komma att — i de städer där borgmästaren eller annan ledamot av magistraten var polischef — bli förman i förhållande till en ledamot i domstol inför vilken landsfogden utförde tjänstetalan. Bland annat denna omständighet föranledde att landsfogdereformens genomförande sammankopplades med en reform av polischefskapet i städerna. De städer i vilka magistratsledamot var polischef uteslöts ur landsfogdeorganisationen i avvaktan på att polischefskapet där kunde överflyttas på stadsfiskalen. Efter denna linje har en omorganisation därefter skett under hand så att stadsfiskalen eller stadsfiskal som tillika är polismästare för närvarande är polischef i sammanlagt 53 av de 116 städerna. I fråga om stadsfiskalernas göromål må vidare nämnas, att i 26 städer stadsfiskalen är utmättningsman (stadsfogde).

Landsfiskalerna äro inom sina distrikt såväl åklagare som polischefer. Men de äro därjämte utmättningsmän och handha dessutom åtskilliga andra, mera allmänt administrativa uppgifter i egenskap av länsstyrelserna underordnade organ i orterna. I själva verket utgöra polis- och åklagargöromålen endast en mindre del av landsfiskalernas arbetsbörda. Enligt en uppskattning som landsfiskalerna själva verkställt härrörde år 1937 i genomsnitt 34,8% av deras totala arbetsbörda från polis- och åklagargöromålen, 8,7% från utmättningsmannagöromålen i egentlig mening, 33,6% från bestyret med indrivning av restförda utskylder och av böter samt 22,9% från övriga göromål.

Sammankopplingen mellan polis- och åklagargöromålen å ena sidan samt utmättningsmannagöromålen och övriga bestyr å andra sidan hos en och samma befattningshavare innebär givetvis olägenheter och är ur vissa synpunkter en svaghet i landsfiskalsorganisationen. Med tanke på de krav

en modernare processordning kommer att ställa på åklagaren måste man ifrågasätta om det är möjligt, att denne skall kunna vid sidan om åklagargöromålen bestrida så mångskiftande och tidsödande uppgifter som dem som nu ankomma på en landsfiskal. I två av de efter den nuvarande landsfiskalsorganisationens tillkomst framlagda omorganisationsförslagen på området, nämligen det Schlyter-Ohlinska från år 1930 och distriktsåklagarutredningens av år 1935, påyrkades även en uppdelning av landsfiskalernas göromål på två befattningshavare, en för åklagar- och polisgöromålen samt en för övriga göromål. Uppdelningsförslaget mötte emellertid åtskillig kritik. Det anfördes, att förenandet hos en befattningshavare av en mångfald arbetsuppgifter vore en fördel därigenom, att utövningen av det ena slaget uppgifter och därvid inhämtade erfarenheter och rön kunde vara till gagn för utövningen av det andra; dessutom ledde delningsförslaget till en alltför stor ökning av befattningshavarnas tjänstedistrikt.

Vad som emellertid närmast föranledde att distriktsåklagarutredningens förslag icke genomfördes var att man ansåg sig icke böra föregripa en blivande omorganisation av uppborrdsväsendet. Uppenbarligen ha åklagarreformen och uppborrdsreformen nära samband med varandra. Eftersom landsfiskalernas indrivningsverksamhet representerar en betydande del av deras totala arbetsbörda, skulle en reform av uppborrden, varigenom restantierna väsentligt nedbringades, i hög grad påverka landsfiskalernas arbete och skulle måhända komma en organisation efter delningslinjen med särskilda tjänstemän, som till huvudsaklig sysselsättning hade indrivningsverksamhet, att te sig som en överorganisation.

Sedan utredningsarbetet rörande en uppborrdsreform överlämnats till 1936 års uppborrdskommitté, väcktes emellertid vid 1937 års riksdag en motion, däri under hänvisning till ett uttalande av 1935 års riksdag begärdes, att förslag till reform av distriktsåklagarorganisationen skulle framläggas utan avbidan på det vittutseende arbetet på uppborrdsreformen. Motionen föranledde en riksdagsskrivelse till Kungl. Maj:t, som den 17 december 1937 bemyndigade justitieministern att tillkalla sakkunniga för det fortsatta utredningsarbetet. De sakkunniga (ordf. borgmästaren Th. Bergquist), vilka antogo benämningen 1937 års landsfiskals- och stadsfiskalsutredning, avgåvo den

22 april 1939 betänkande med förslag til omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (statens off. utr. 1939:9). De sakkunnigas förslag innebär bland annat följande:

Den särskilda åklagarorganisationen i städerna kvarstår. Endast 50 städer bibehållas emellertid såsom egna åklagardistrikt, medan de 66 minsta förenas med angränsande landsfiskalsdistrikt. I de städer som skola utgöra egna åklagardistrikt blir åklagaren polischef utom i de allra största, där särskild polischef förutsättes skola finnas. Ingen ändring föreslås i det förhållandet att stadsfiskalerna äro kommunala tjänstemän. — Den åtalsrätt som nu tillkommer polisbefälet i vissa köpingar skall upphöra. — Omorganisationen av landsfiskalsbefattningarna föreslås skola ske med bibehållande av landsfiskalstjänsterna i huvudsak oförändrade. Landsfiskalerna skola således fortfarande vara såväl åklagare och polischefer som utmättningsmän, samtidigt som de handha övriga administrativa arbetsuppgifter. De sakkunniga hänvisa till 1936 års upphördskommittés under hösten 1938 framlagda förslag som innebär, bland annat, dels en omläggning av skatteuppbörden i den riktningen att en nedgång i restantierna torde kunna förväntas, dels ock förändringar i indrivningsarbetet, främst hänförande sig till sättet för redovisning av indrivna och utesående restantier. Härigenom skulle landsfiskalerna erhålla en avsevärd lättnad i det rent kontorsmässiga arbetet och skulle i motsvarande grad frigöras för andra arbetsuppgifter, främst åklagar- och polisverksamheten. Dessa omständigheter ha föranlett de sakkunniga att övergiva tanken på en uppdelning av landsfiskalstjänsterna. De sakkunniga förmena nämligen, att man genom omläggningen av landsfiskalernas indrivningsverksamhet kommer att ernå i huvudsak samma fördelar som kunna vara att vinna genom tjänsternas uppdelning, samtidigt som man undgår den avsevärda förstoring av distrikten som måste bli en följd av uppdelningen. I fråga om landsfiskalernas åtalsbehörighet — samma gäller beträffande stadsfiskalernas — föreslås endast en mindre jämkning i det att det skall åligga landsfogde att åtala brott mot 23 kap. 3 § strafflagen, vilka brott nu ligga under distriktsåklagares åtalsrätt. Enligt förslaget skola av de 490 landsfiskalsdistrikten 81 indragas. Kompetensfordringarna för erhållande av landsfiskalstjänst bli betydligt skärpta. Den teoretiska fackutbildningen skall meddelas

vid en 2½-årig kurs i anslutning till statens polisskola. Betänkandet innehåller slutligen förslag till lönereglering för landsfiskalerna, grundad på indragning av alla till landsfiskalerna nu utgående sportler och införande av utvidgade förbud mot bisysslor m. m., ävensom en plan för tillskapandet av en statligt avlönad biträdesorganisation i landsfiskalsdistrikten.

Bengt Lassen.

Bøger, indsendte til Redaktionen.

Nær og Fjern (Dansk Fangeblad). Nr. 367—73.

Defensor legis, 1939 Nr. 1—4.

Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. 58. Bd., Hft. 6, 59. Bd. Hft. 1.

The journal of criminal law and criminology. Vol. XXIX, Nr. 5—6.

Svensk Juristtidning, Årg. 24, Hft. 3—5.

Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift. Aarg. 9, Nr. 1—5.

Monatsschrift für Kriminalbiologie und Strafrechtsreform. 30. Aarg. Hft. 4—6.

Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund. Årg. V, Hft. 1.

Finlands officiella statistik:

XXIII Rättsstatistik, 74: Domstolarnas och överexekutorernas verksamhet åren 1935 och 1936; 75: Brottsligheten år 1936, III, personer som undergå straff; kvartalsstatistik över personer som intagits i straffanstalterna, 1938, 2. og 3. kvartal; kvartalsstatistik över brott som kommit till polisens kännedom, 1938, 2. og 3. kvartal.

Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire. Bulletin de La Commission Internationale pénale et pénitentiaire, Vol. VIII, livr. 1—2.

Forhandlinger ved De Nordiske Verneforbunds konferanse i Oslo 26—27 Septbr. 1938. Oslo (O. Christiansens Boktrykkeri) 1939.

Tidskrift utg. av Juridiska Föreningen i Finland. 1939. 2. Hft.

Retslægeraadets Aarsberetning for 1937. København (Hagerup) 1939.

Federal Probation. Vol. III Nr. 1. Washington, 1939.

Statens offentliga utredningar 1939:9, betänkande med förslag till omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. Stockholm 1939.

Tidsskrift for Rettsvidenskab. Årg. 52, Hft. 1.

De nordiska Kriminalistföreningarnas årsbok 1938. Stockholm. (Ivar Heggströms Boktryckeri) 1939.

Criminological research bulletin Nr. VIII—38. Edited by J. P. Schallou, University of Pennsylvania. New York City 1939.

LAGMANN OLAF SALOMONSEN IN MEMORIAM

† 22 Juli 1939.

I lagmann Olaf Salomonsen har norsk rettsliv mistet en av sine mest fremragende jurister og norsk strafferettspleie en av sine siste store veteraner, som helt fra først av var med å sette ut i livet og praktisere den store prosessreform som juryloven betydde.

Salomonsen blev 78 år, men var ennå i full vigør. Han begynte sitt store, verdifulle arbeid i strafferettspleien samtidig med jurylovens ikrafttreden i 1890 som fullmektig hos riksadvokaten, dengang Bernhard Getz, blev meget snart statsadvokat i Oslo, i 1909 lagmann, først i Borgarting og Agder og fra 1923 i Oslo til han falt for aldersgrensen i 1931. Samtidig var han i mange år tilforordnet dommer i Høiesterett og sat i denne stilling fortrinnsvis i kjæremålsutvalget.

Det er dog særlig fra virksomheten som lagmann (i straffesaker), at hans navn vil leve i erindringen både hos dem som prosederte som statsadvokat og forsvarer, og hos lagretten. Når han presiderte sat alle med en ubeskrivelig trygghetsfølelse. Feil i saksbehandlingen kunde der jo ikke da bli tale om. Velgjørende trygt, hurtig og greit avvikledes sakens behandling.

Og hvor rosverdig prosedyren enn kunde være, hoidepunktet var allikevel lagmann Salomonsens rettsbelæring. Det var sagaens korte, greie og rammende ordvalg og det moderne menneskes evne til å gi fremstillingen store, sikre

linjer. Lovmaterien kunde ikke sjelden være såre ubekvem, bevismaterialet ofte likeså innviklet og mosaikartet, men hans rettsbelæringer skapte en likefrem tindrende klarhet over avgjørelsens juridiske og faktiske grunnlag og tvilsspørsmål; det var en åndsprestasjon, som fremkalte den største beundring og ærbødighet for ham.

Men det er ikke bare som den store praktiker, at lagmann Salomonsens navn vil leve i strafferettspleiens historie. Den samme tankens klarhet, som gjorde hans rettsbelæringer så mønstergyldige, preger også hans teoretiske livsverk: Kommentaren til straffeprosessloven av 1887, (første utgave 1911—1913, annen utgave i 1925), alle strafferettsjuristers trøst og tilflukt i de mange tvilsspørsmål, som en stor prosesslov kan skape. Denne kommentar utmerket sig imidlertid ikke alene ved sin store klarhet, sitt greie og enkle sprog, men også ved sin utførlighet, slik at man nesten alltid fandt sine tvil besvaret. Ikke alene var praksis, særlig Høiesteretts, referert med h. t. spørsmål, som allerede hadde vært fremme til behandling, men Salomonsen hadde dessuten et klart blikk for, hvilke vanskelige spørsmål kunde opstå. Og Rettstidende viser hvorledes Høiesterett gang på gang har henholdt sig til, hvad der var uttalt i Kommentaren.

Forøvrig inneholder denne i virkeligheten en rekke høist verdifulle avhandlinger om de tvilsomste og vanskeligste emner i vår straffeprosess, således om lagrettens kompetanse, spørsmålsstillingen, jus og faktum og Høiesteretts kompetanse.

Sin omfattende prosessuelle viten og sin rike praktiske erfaring har Salomonsen nedlagt i denne Kommentar.

Lagmann Salomonsen var en av stifterne av nærværende tidsskrift og var helt til sin død med i dets redaksjon.

Reidar Aasgaard.

Tidsskriftet.

Lagmann Olaf Salomonsen var blandt dem, som i 1912 tog Initiativet til Oprettelsen af dette Tidsskrift, og han var fra Begyndelsen og til sin Død Medlem af dets norske Redaktion. Blandt hans Bidrag til Tidsskriftet maa særlig fremhæves den udførlige og vægtige Afhandling i 2. Aargang (1914) om Vidnepligtens Begrænsning i norsk Straffe-proces. Lige til sin Død i en høj Alder var han levende interesseret i Tidsskriftet og altid rede til at virke for Tilgang af Artikler til dets Hefter. Redaktionerne vil i Taknemlighed for hans Virke ære Mindet om Salomonsen.

Paa Opfordring har Norges Riksadvokat Haakon Sund givet Løfte om at indtræde i den ledige Plads i den norske Redaktion, og Tidsskriftet takker Riksadvokaten herfor og byder ham velkommen.

O. Haack.

Förslaget till ny straffprocessordning i Sverige.

Av Häradshövding ERNST LECHE.

Med utgångspunkt från de av svenska riksdagen år 1931 godkända grunderna för en allmän rättegångsreform har det för ändamålet särskilt tillsatta utredningsorganet — processlagberedningen — utarbetat ett förslag till ny rättegångsbalk. Därmed får ett huvudskede i den svenska processreformen anses avslutat. Det omfattande lagverket, vilket inrymmer omkring sjuhundra paragrafer fördelade på femtionio kapitel, avlämnades till Kungl. Maj:t den 29 november 1938 och är för närvarande föremål för granskning i lagrådet.

Lagförslaget reglerar den allmänna processen i såväl tvistemål som brottmål. De processuella bestämmelserna rörande båda slagen av mål uppbäras i huvudsak av samma regler. Sålunda skall både civilprocessen och straffprocessen utspelas inför samma domstolar och med tillämpning av de i moderna rättegångssystem vedertagna grundprinciperna: muntlighet, koncentration, omedelbarhet och fri bevisprövning. Detta innebär, bland annat, att det material, som skall ligga till grund för domen, skall framföras vid offentlig huvudförhandling, muntligen och praktiskt taget i ett sammanhang. Vidare skall processmaterialet i första hand föreläggas genom åtgärder vidtagna av parterna själva och på basis av en förhandling dem emellan. Såvitt angår straffprocessen medför detta att domstolens prövning är inskränkt

till den gärning som åtalet avser. Domstolen är emellertid obunden av ansvarsyrkandet i fråga om brottets rubricering och påföljder. Beträffande utredningen och bevisningen intar domstolen däremot en friare ställning, i det att den skall tillse att utredningen blir tillförlitlig och fullständig. En icke ringa grad av processledning förutsättes sålunda i mål rörande ansvar för brott som hör under allmänt åtal. Vidare har den misstänkte tillförsäkrats en ställning, som honom i rättegången principiellt likställd med åklagaren. Den misstänkte har sålunda, bland annat, tillförsäkrats skydd mot otillbörliga åtgärder vilka kunna vara ägnade att förmå den misstänkte att uttala sig i en viss riktning.

Utöver dessa allmänna principer må beträffande de i straffprocessen verksamma organen samt detaljerna i själva förfarandet i huvudsak följande framhållas.

Förslaget bibehåller det nuvarande treinstanssystemet med dess nedärvda domstolsformer, d. v. s. såsom första instans häradsrätt på landet och rådhusrätt i stad, hovrätt som mellaninstans samt högsta domstolen som sista instans.

Häradsrätt skall fortfarande bestå av häradshövding med nämnd. Som regel skola i nämnden sitta minst sju och högst nio nämndemän. Vid behandlingen av brottmål, i vilka straffet endast kan bli böter och där målsägande icke finnes, är häradsrätten domför med tre nämndemän. Beträffande domslutet har föreslagits att om alla i nämnden äro ense eller, om antalet nämndemän överstiger sju, minst sju förena sig om samma mening, skall nämndens mening gälla; i annat fall gäller häradshövdingens.

I rådhusrätt skola sitta minst tre och högst fyra juristdomare. De i vissa städer förekommande polisdomstolarna för handläggning av bagatellmål skola indragas och de mål, som å landet kunna handläggas av häradshövding med tremansnämnd, skola i städerna handläggas av en juristdomare. Även vid rådhusrätt skall nämnd i vissa fall komma till användning. Sålunda skola i mål om ansvar för brott, varå kan följa två års straffarbete eller strängare straff,

minst sju och högst nio nämndemän deltaga. Är nämnden enhällig blir dess mening gällande. Om eljest minst sju nämndemän biträder den mening som uttalats av någon av juristdomarna, skall denna mening gälla. I andra fall bestämmes utgången av juristdomarna enligt vanlig majoritetsregel; vid lika röstetal för olika meningar gäller den lindrigaste meningen.

Hovrätterna, vilkas antal i lagförslaget fixerats till sex i hela landet, skola arbeta på avdelningar. Å en avdelning få ej sitta mindre än fyra eller flera än fem ledamöter. I regel skall hovrätt hålla sina sessioner på hovrättens stationeringsort. Då förhållandena det påkalla kan hovrätt sammanträda — regelbundet eller tillfälligt — jämväl å annan ort inom hovrättsområdet. Högsta domstolen skall likaledes i regel arbeta på avdelningar. Det domföra antalet ledamöter på en avdelning skall vara lägst fem och högst sju. Varken i hovrätt eller högsta domstolen skall förekomma nämnd eller annan form av lekmannainflytande.

I åklagarhänscende upptar lagförslaget den nuvarande organisationen med justitiekanslern som högste chef för åklagarväsendet i riket, en landsfogde i varje län såsom överåklagare — i Stockholm förste stadsfiskalen — samt därjämte landsfiskaler och stadsfiskaler såsom distriktsåklagare respektive å landsbygden och i städerna. Förslaget räknar även med att biträdande åklagare skola finnas hos de ovannämnda åklagarna. Likaså förutsättes att de nuvarande särskilda åklagarna skola finnas kvar. Särskilda åklagare äro — förutom riksdagens justitieombudsman och militieombudsman — t. ex. sjöåklagare och tullåklagare.

Beträffande åklagarnas behörighet att föra talan i de olika instanserna skall i huvudsak följande gälla. Talan skall föras vid underrätt av distriktsåklagare eller landsfogde, vid hovrätt av justitiekanslern i mål, som skall upptagas omedelbart av hovrätt, och eljest av landsfogde eller distriktsåklagare samt vid högsta domstolen i regel av justitiekanslern. Såväl justitiekanslern som landsfogde skall äga

övertaga uppgift, som tillkommer lägre åklagare. Justitiekanslern kan även förordna extra åklagare att föra talan vid underrätt eller hovrätt samt i vissa fall vid högsta domstolen. Väckande eller fullföljande av åtal i högsta domstolen skall endast kunna beslutas av justitiekanslern och riksdagens ovannämnda båda ombudsmän. Vad här sägs om landsfogde skall i Stockholm gälla förste stadsfiskalen.

Beträffande advokaterna må nämnas, att för riket skall finnas ett allmänt advokatsamfund med av Kungl. Maj:t fastställda stadgar. Endast den som är ledamot av samfundet skall få kallas advokat. Som offentlig försvarare i brottmål skall endast advokat kunna förordnas. Kan offentlig försvarare för misstänkt ej erhållas på frivillighetens väg, skall advokat vara skyldig att mottaga förordnande som försvarare vid domstol i det län, inom vilket han har sitt kontor.

Förslaget innebär nya regler för åtalsrättens utövande. För närvarande äga enligt svensk rätt såväl åklagare som målsägande att väcka talen å brott, som hör under allmänt åtal. I förslaget har emellertid målsägande erhållit allenast subsidiär åtalsrätt beträffande brott som — omedelbart eller efter angivelse — skola åtalas av allmän åklagare. Målsägande får sålunda som regel självständigt föra talan för sådant brott först om åklagaren beslutat att ej åtala eller att nedlägga väckt åtal. Denna subsidiära åtalsrätt har sin huvudsakliga betydelse som kontroll å åklagarens verksamhet.

Med avseende å åtalsrättens handhavande från åklagarens sida bygger förslaget på legalitetsprincipen. Det skall sålunda åligga åklagaren att åtala, då tillräckliga skäl föreligga att den misstänkte är skyldig till brottet. Från denna huvudregel föreslås emellertid vissa avsteg i fråga om ringare brott. Åklagare kan nämligen eftergiva åtal dels vid brott som endast kunna förskylla böter, om det är uppenbart att det ur allmän synpunkt icke är påkallat att den

misstänkte lagföres, och dels i visst fall vid sammanträffande av brott, då en lagföring för något av brotten skulle ur straffsynpunkt vara utan nämnvärd betydelse. I stället för åtal skall åklagare i vissa fall kunna meddela strafföreläggande.

För det processuella förfarandet skola gälla delvis skilda regler, beroende på om fråga är om mål, vari åtalet utföres av åklagare, eller om mål, vari endast målsägande för talan.

Innan allmänt åtal anställes, skall i regel förundersökning äga rum. Denna skall avse dels att utreda huruvida skäl till åtal föreligga och dels att möjliggöra att bevisningen kan förebringas i ett sammanhang vid en huvudförhandling i målet. Förundersökningen kan inledas av polismyndighet eller åklagaren. I förra fallet skall dock åklagaren, så snart han finner det påkallat och senast så snart misstanken riktas mot viss person, övertaga ledningen av förundersökningen.

Åklagaren skall därvid äga påkalla biträde av polismyndighet och uppdraga åt polisman att vidtaga de särskilda åtgärder som undersökningen må påkalla. Undersökningen skall ske på ett objektivt och opartiskt sätt. Även sådana omständigheter, som äro gynnsamma för den misstänkte, skall det sålunda åligga undersökningsledaren att beakta.

Är den misstänkte anhållen eller häktad, har han rätt att på begäran erhålla offentlig försvarare. Sådan kan även förordnas i andra fall, om på grund av sakens beskaffenhet eller eljest den misstänktes rätt icke kan tillvaratagas utan biträde. Offentlig försvarare förordnas av rätten, men hinder möter icke för den misstänkte att själv utse försvarare. Försvararen skall ha rätt att i enrum samtala med den anhållne eller häktade. Är försvararen icke advokat, erfordras dock antingen särskilt medgivande härtill av undersökningsledaren eller åklagaren eller ock beslut av rätten.

Under förundersökningen skall förhör få hållas med varje person som kan antagas sitta inne med upplysning av betydelse för utredningen. I förslaget har en viss befo-

genhet tillagts undersökningsledaren att låta hämta en person till förhör.

Den som befinner sig å brottsplatsen skall vara skyldig att på tillsägelse av polisman medfölja till förhör som hålles omedelbart därefter. I övrigt innehåller förslaget detaljerade bestämmelser om sättet för förhörets hållande.

Då förundersökningen fortskridit så långt att någon skäligen kan misstänkas för brottet, skall han underrättas härom. Åklagaren skall vidare vara skyldig att, så snart det kan ske utan men för utredningen och i varje fall innan åtal beslutas, lämna den misstänkte och försvararen tillfälle dels att taga kännedom om vad som förekommit vid undersökningen och dels att ange den utredning som de å sin sida kunna anse önskvärd. En dylik begäran om verkställande av utredning skall åklagaren tillmötesgå, om det kan antagas att den begärda utredningen kan vara av betydelse. Hålles förhör på begäran av den misstänkte, skall han och försvararen alltid äga att vara närvarande.

På framställning av såväl undersökningsledaren som den misstänkte kan rätten komma att medverka under förundersökningen. Sålunda skall t. ex. åklagaren kunna hos rätten begära förordnande av sakkunnig eller föreläggande för viss person att förete skriftligt bevis eller tillhandahålla föremål för besiktning. Vidare skall vittnesförhör kunna äga rum inför rätten på förundersökningsstadiet. Har undersökningsledaren avslagit den misstänktes begäran, att viss utredning måtte förebringas, eller anser den misstänkte, att det icke förfarits riktigt vid förundersökningen, skall han kunna göra anmälan härom till rätten. Denna skall då kunna hålla förhör i saken och eventuellt vidtaga åtgärd för rättelse.

Förundersökningen skall avslutas med beslut av undersökningsledaren huruvida åtal skall väckas.

I förslaget ha upptagits följande straffprocessuella tvångsmedel: anhållande, häktning, reseförbud, kvarstad och

skingringsförbud, beslag, husrannsakan, kroppsvisitation och kroppsbesiktning. Vidare skall avlyssnande få ske av samtal till och från telefonapparat, som innehaves av den misstänkte eller eljest kan antagas komma att begagnas av honom.

Anhållande skall vara en förberedande åtgärd till häktning och beslut om dess användning meddelas av polismyndighet eller åklagare. Häktningsrätt skall däremot, i motsats till vad nu är förhållandet, allenast tillkomma domstol. Beträffande de tider, som skola gälla för användningen av dessa tvångsmedel, må bland annat nämnas. Senast å femte dagen efter anhållandet skall framställning göras till rätten om den misstänktes häktning; i annat fall skall han omedelbart frigivas. Sedan framställningen inkommit skall rätten så snart ske kan och, om synnerligt hinder ej möter, senast å fjärde dagen därefter hålla förhandling i häktningsfrågan. Har åtal redan väckts eller väckes samtidigt åtal för brottet, skall dock förhandlingen kunna anstå till huvudförhandlingen under förutsättning att denna hålles inom en vecka därefter. Rätten är vid häktningsförhandling domför med en juristdomare. Vid förhandlingen skola såväl den som yrkat häktningen som den anhållne vara tillstädes. Uppskov med förhandlingen får ej äga rum utan synnerliga skäl och ej utöver fyra dagar, såvida inte den misstänkte begär längre uppskov. Häktningsfrågan skall prövas på grundval av vad som förekommit vid förundersökningen och förhandlingen. Därutöver får ej utredning förebringas utan särskilda skäl. Man beräknar att häktning i allmänhet torde komma att ske under förundersökningen och alltså innan åtalsbeslut ännu föreligger. I detta fall skall rätten i samband med häktningsbeslutet utsätta den tid, inom vilken åtal skall väckas. Överstiger den utsatta tiden två veckor, skall rätten, så länge den misstänkte är häktad, och till dess åtal väckts, med högst två veckors mellanrum ånyo hålla förhandling. Därvid skall rätten tillse

att utredningen bedrives så skyndsamt som möjligt. I vissa fall skall dock rätten kunna besluta om längre tids mellanrum. Sedan åtal väckts skall rätten av eget initiativ kunna upptaga frågan om den tilltalades häktande.

Beträffande häktningsgrunderna må nämnas att såsom ny häktningsgrund införts, att anledning förekommer att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet. Häktning skall icke i något fall vara ovillkorlig och skall i regel icke kunna förekomma i andra fall än då frihetsstraff kan följa å brottet. Enligt förslaget skall häktning kunna ske vid bötesbrott i det fall att den misstänkte saknar hemvist inom riket och det skäligen kan befaras, att han genom att begiva sig ur landet skall undandraga sig lagföring eller straff.

I vissa fall skall enligt förslaget reseförbud kunna användas i stället för häktning. Förordnande härom skall kunna meddelas av undersökningsledaren, åklageren eller rätten. Har reseförbud meddelats av annan än rätten, skall den misstänkte kunna få förbudet prövat av rätten. Med reseförbud skall kunna förenas skyldighet för den misstänkte att å vissa tider vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats eller att anmäla sig hos polismyndighet i orten eller annat villkor som kan anses erforderligt för hans övervakande. Överträdes reseförbudet, skall den misstänkte i regel omedelbart anhållas eller häktas.

Beslut om beslag, husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning skola i regel meddelas av åklageren, undersökningsledaren eller polismyndighet och i vissa fall av polisman. Den som drabbas av åtgärden skall i regel kunna påkalla rättens prövning av beslutet. Sedan åtal väckts kan rätten självant upptaga frågan därom. Beslut om avlyssnande av telefonsamtal skall enligt förslaget meddelas av rätten och får icke ifrågakomma i andra fall än då någon skäligen kan misstänkas för brott, varå icke kan följa lindrigare straff än straffarbete i två år.

Förundersökning skall icke äga rum vid enskilt åtal och detta oberoende om åtalet avser ett brott, som endast målsägande äger åtala, eller ett brott under allmänt åtal, där målsäganden utövar sin subsidiära åtalsrätt. Det ankommer i dessa fall på målsäganden att själv sörja för erforderlig utredning. Förberedelse skall äga rum enligt i huvudsak samma regler som gälla för tvistemål.

Åtal skall i regel väckas genom skriftlig stämningsansökan till rätten; denna skall dock i den omfattning som finnes lämplig kunna uppdraga åt åklagaren att själv utfärda stämning. I stämningsansökningen skall uppgivas den brottsliga gärningen, tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter som karakterisera den samma, ävensom tillämpliga lagrum. Åklagarens uppgift om gärningen är av särskild betydelse enär, såsom i det föregående anmärkts, rättens prövning icke får avse annan gärning än den för vilken yrkats ansvar. Ansökan skall vidare innehålla uppgift å de bevis åklagaren vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis. Har förundersökning ägt rum, skall protokoll däröver tillställas rätten jämte de skriftliga handlingar och föremål som åklagaren ämnar åberopa som bevis. I regel kommer stämningen att innefatta föreläggande för den tilltalade att svara i målet jämte anmodan att hos rätten uppgiva de bevis han å sin sida vill åberopa vid huvudförhandlingen och vad han vill styrka med varje bevis. Om förhållandena det medgiva, kan den tilltalade dock omedelbart kallas till huvudförhandling.

Före huvudförhandlingen skall rätten vidtaga sådana förberedande åtgärder som inhämtande av yttrande från sakkunnig, meddelande av föreläggande om företeende av skriftlig handling eller föremål och upptagande av bevis utom huvudförhandlingen. Denna skall hållas så snart ske kan. Är den tilltalade anhållen eller häktad skall huvudförhandlingen i regel äga rum inom en vecka från den dag då åtal väcktes. Vid huvudförhandlingen skall den tilltalade

vara personligen närvarande om målet rör allmänt åtal och straffarbete kan följa å brottet. I andra mål skall han infinna sig personligen om hans närvaro ej kan antagas sakna betydelse för utredningen. Under vissa förutsättningar kan rätten förordna om hans hämtning. Erfordras att målsäganden hörs, kan rätten förelägga honom vid vite att komma tillstädes.

Huvudförhandlingen skall i regel fortgå utan avbrott till dess målet är färdigt till avgörande. En påbörjad huvudförhandling skall i regel ej kunna uppskjutas. Under vissa förutsättningar kan dock huvudförhandlingen fortsätta vid ett senare rättegångstillfälle. Det kräves dock att domstolens sammansättning då är oförändrad och att målet upptages till slutlig handläggning inom fjorton dagar från första förhandlingens slut. I annat fall skall ny huvudförhandling hållas vid vilken målet skall upptagas till fullständig handläggning. I vissa fall kan, ehuru den tilltalade uteblivit eller inställt sig allenast genom ombud, huvudförhandling likväl äga rum och målet avgöras. Detta kan ske om den tilltalade avvikit, sedan stämning delgivits honom, eller om å brottet icke kan följa svårare straff än fängelse. En grundförutsättning i båda fallen är emellertid att saken kan utan den tilltalades närvaro nöjaktigt utredas. Den dom, som sålunda meddelas mot den tilltalade, skall vara grundad på en materiell prövning.

Vid huvudförhandlingen skall alltid åklagaren vara närvarande och, om offentlig försvarare förordnats, denne. Uteblir den sistnämnde kan rätten förordna annan försvarare.

Förhandlingen skall inledas med en framställning från åklagarens sida av ansvarsyrkandet. Därefter skall den tilltalade uppmanas att ange, huruvida han erkänner eller förnekar gärningen. Erkänner den tilltalade, medför detta icke att den erkända omständigheten skall anses bevisad, och fritager ej heller åklagaren från skyldigheten att vidare utveckla åtalet. Det är emellertid uppenbart att erkännandet

kommer att hava betydelse med hänsyn till åtalets utveckling och bevisföring. Sedan åklagaren utvecklats åtalet skall målsäganden höras. Den tilltalade skall därefter uppmanas att i ett sammanhang yttra sig över vad åklagaren och målsäganden anført. Någon skyldighet för den tilltalade att yttra sig föreligger dock icke. Hans vägran att yttra sig kan emellertid läggas honom till last vid bevisprövningen. Åklagaren och målsäganden skola med rättens tillstånd kunna ställa frågor till den tilltalade. Även försvararen skall kunna framställa frågor. Sedan förhöret i denna del avslutats skall bevisningen förebringas.

Protokollen från förundersökningen skola icke läggas till grund för huvudförhandlingen. Enligt förslaget må vid förhör med målsäganden eller den tilltalade eller med vittne skriftlig uppteckning av vad han tidigare anført inför rätten eller vid förundersökning icke uppläsa i annat fall än då hans utsaga vid förhöret avviker från den tidigare utsaga eller han vid förhöret underlåter att yttra sig.

Enskilt åtal skall liksom allmänt åtal indledas genom stämning. Målet skall beredas till huvudförhandling efter i huvudsak samma regler som ett tvistemål. För huvudförhandlingen skola bestämmelserna om huvudförhandling i brottmål äga tillämpning. Uteblir målsägande från sammanträde för muntlig förberedelse eller från huvudförhandling skall, om den tilltalade yrkar det, målsäganden förlora sin rätt att tala å brottet. Har förklaring härom meddelats, skall dock målsäganden inom viss tid äga att hos rätten begära målets återupptagande.

Beträffande mindre brottmål medger förslaget vissa lättnader i fråga om förfarandet. Föreligger erkännande av den misstänkte, kan i vissa fall rättegång undvikas och i stället strafföreläggande komma till användning. Detta kan ske, om å brottet icke kan följa svårare straff än böter, dagsböter och normerade böter undantagna. Beträffande bötesmål i allmänhet skall förundersökning icke vara erforderlig, utan åtal skall kunna ske omedelbart, Rätten skall

också då åtal väckts, kunna utsätta brottmål omedelbart till huvudförhandling utan föreläggande för den tilltalade att inkomma med bevisuppgift.

Från underrätt skall målet kunna fullföljas till hovrätt efter vad. Förfarandet i hovrätt inledes med en skriftväxling mellan parterna. Anses det för målets beredande erforderligt, att part eller annan höres muntligen, skall hovrätten äga förordna härom. Under målets beredande skola parterna vara skyldiga att uppgiva de nya bevis de vilja åberopa i hovrätten. Även i hovrätt skall huvudförhandling i regel äga rum. I vissa fall kan dock mål få avgöras på innehållet i handlingarna. I brottmål är huvudförhandling ej nödvändig, om den tilltalade av underrätten frikänts eller dömts till böter eller fällts till vite och det ej förekommer anledning att döma till svårare straff eller annan påföljd än nyss nämnts. Hovrätten skall emellertid kunna förordna om huvudförhandling även i dylika fall. Vid huvudförhandling i brottmål skall den vid underrätten förbragta bevisningen kunna framläggas genom hovrättens försorg av en ledamot i rätten eller särskild föredragande. Denna bevisning bör, även då den framlägges av parterna, förebringas före de bevis som skola upptagas omedelbart i hovrätten. Efter bevisningen skola parterna slutföra sin talan. I brottmål, däri fråga är om straffarbete, skall den tilltalade i regel infinna sig personligen.

Från hovrätt skall målet kunna fullföljas till högsta domstolen genom ansökan om revision. Huvudregeln är att målet får komma under högsta domstolens prövning endast om domstolen meddelat tillstånd därtill. Sådant prövnings-tillstånd skall kunna meddelas dels om för enhetlig lagtolknig eller rättstillämpning är av synnerlig vikt, att talan prövas av högsta domstolen, eller parten visar, att talans prövning eljest skulle ha synnerlig betydelse utöver det ifrågavarande målet, dels ock om med hänsyn till omständigheterna i målet skäl förekomma till sådan prövning.

Den sistnämnda grunden avser företrädesvis, att anledning föreligger att göra ändring i hovrättens dom. Utöver nu nämnda regler ha meddelats föreskrifter av innebörd i huvudsak, att om den fullföljda talan rör endast lindrigare brott, prövningstillstånd får meddelas endast då avgörandet har prejudikatintresse eller synnerlig betydelse utöver det föreliggande målet. I behandling av frågor om prövningstillstånd skola deltaga tre ledamöter av högsta domstolen. För beviljande av prövningstillstånd med hänsyn till omständigheterna i målet är tillräckligt, att en av de tre ledamöterna finner tillstånd böra meddelas.

Som regel skall muntlig huvudförhandling äga rum i alla revisionsmål, beträffande vilka prövningstillstånd meddelats. För sådan förhandling gälla i stort sett samma regler som för hovrätt. För upptagande av bevisning i högsta domstolen gälla dock särskilda bestämmelser. Vittnesbevisning och viss annan därmed jämställd bevisning, som upptagits vid lägre rätt, må sålunda ånyo upptagas i högsta domstolen endast om synnerliga skäl därtill äro.

Den legale kastration.

10 aars erfaringer med legal kastration i Danmark.

Af Dr. KNUD SAND.

Professor i Retsmedicin ved Københavns Universitet.
Formand i Retslægeraadet.

I 1935 og følgende aar har jeg dels i foredrag, dels i afhandlinger paa forskellige sprog publiceret¹⁾ de første 5 aars resultater af den første europæiske statslov om sterilisation og kastration, den I. danske lov af 1/6 1929. Denne lov var en forsøgslov, der skulde revideres efter en 5-aarig periode, og som paa basis af det forelagte materiale og deltes gunstige resultater fornyedes i udvidet form gennem den II. danske lov om sterilisation og kastration af 11/5 1935.

Siden den I. danske lov's ikrafttræden 1. Juni 1929 har det danske sterilisations- og kastrationsvæsen saaledes nu gennemløbet det første decennium.

Der er da en passende lejlighed til paany at bearbejde materialet, der nu er mere end fordoblet, for kastrationernes vedkommende tredoblet, og undersøge og kritisk vurdere resultaterne af denne dog stadig relativt nye lovgivning paa et for de enkelte personer og for samfundet saa vigtigt område.

Selvom visse retningslinier og resultater allerede efter den første 5-aars-periode syntes at kunne fastslaas, vinder

Indholdsfortegnelse til denne afhandling findes s. 386.

¹⁾ Publicationer: Se Litteraturfortegnelsen.

Foredrag af forfatteren over emnet holdtes i 1935—37 i: »Svenska läkaresällskapet«, Stockholm. — Norske lægeforening, Oslo. — Lægeforeningen i Bergen. — Congrès de médecine légale et sociale, Palais de Justice, Paris 1937.

erfaringerne dog selvsagt i dybde og sikkerhed, og nye kommer til, alt som aarene gaar.

I mine tidligere publikationer har jeg behandlet baade den legale, simple sterilisation og den legale kastration sammen. Denne fremgangsmaade bør formentlig forlades, dels af hensyn til materialernes voksende omfang, dels og særlig fordi de to indgreb ikke alene teknisk og biologisk er vidt forskellige, men særlig fordi de efter deres hele idé og princip baseres paa helt forskellige motiver og grundlag.

Jeg agter derfor at publicere de 10 aars erfaringer over legal sterilisation og kastration i to særskilte afhandlinger og skal i nærværende arbejde meddele resultaterne af 10 aars erfaring med den legale kastration i Danmark.

Efter en kort omtale af den legale kastrations idé og dens udvikling indtil nutiden skal jeg gengive den danske kastrationslovgivning med dens to love af 1929 og 1935 og berøre den lovgivning, der i tilslutning til disse er fremkommet i forskellige lande.

Herefter skal det danske legale kastrationsmateriale fra $\frac{1}{6}$ 1929 til $\frac{1}{6}$ 1939 forelægges og vurderes og sluttelig ledsages af en oversigt ogsaa over de retningslinier for fremtiden, som vore resultater synes at fastlægge. —

— Indledningsvis vil vi altsaa kortelig drøfte begrebet: legal kastration.

Kastration paa lovmæssig basis eller i hvert fald under en vis statslig kontrol er som bekendt af gammel dato; den lader sig følge flere aartusinder tilbage saavel til de daværende, særlig asiatiske kulturstater som uden for disse. Senere finder vi indgrebet anvendt i oldtidens Grækenland og Romerriget og fremdeles op gennem middelalderen og senere ogsaa i germanske, galliske og engelske lande.

Af særlig interesse for os er nutidens anvendelse af indgrebet.

Jeg skal ikke her give nogen historisk gennemgang af spørgsmaalet¹⁾, men blot paapege grundforskellen i motiverne for kastration i de fjerne tider og i nutiden.

Ser man bort fra den medicinske anvendelse af kastration ved sygdomme, der vel til en vis grad altid har været kendt, og fra kastration paa religiøs basis og for eunuchvæsenet, da har motiverne for indgrebet særlig været hævn og straf, »gengældelsesprincippet«, som vi kender det fra den gamle babylonske lovgivnings »lige for lige«, og dette ikke alene under krige, hvor man jo kan træffe det helt til vore dage, men ogsaa som regulært led i straffevæsenet; herunder synes det fra gammel tid ogsaa anvendt over for seksualforbrydere. Dette er altsaa ikke noget nyt; man har tidlig jævnsides med ønsket om hævn og straf haft en dæmrende forstaaelse af, at den væsentligste aarsag til kønsforbrydelser lod sig eliminere ved fjernelsen af de paagældendes kønskirtler.

Det nye, den egentlige forskydning i opfattelsen af indgrebets legale anvendelse er først sket i den nyeste tid, særlig i de sidste decennier, og er følgende: Man er kommet mere og mere bort fra hævn- og gengældelsesprincippet, det gamle »øje-for-øje-princip« og er naaet til et ikke alene mere human, men ogsaa mere rationelt syn paa sagen, baseret paa videnskabelige, saavel biologisk-psykiatriske som kriminologiske erfaringer.

Kastrationen er gennem et stort og brydsomt arbejde nu blevet et saakaldet kriminal-terapeutisk indgreb, hvis mission har to objekter, individet og samfundet.

Det nu oftest som abnormt opfattede individ ønsker man at befri for kriminelle tendenser og sjælelige lidelser og derigennem gøre til en seksuelt pacificeret, brugbar borger.

¹⁾ Herom kan jeg henvise til min monografi: *Die Physiologie des Hodens* (i *Handbuch der inneren Sekretion*) Leipzig 1933, og til en række af de monografier, der de senere aar er fremkomne med særlig henblik paa legal kastration (f. eks. af W. Kopp, Ch. Wolf, G. Lüthy o. m. fl. — alle med litteratur; se iøvrigt litteraturfortegnelsen).

Men ikke mindre ønsker man at sikre samfundet imod de abnorme individers paa sexuel basis beroende attentater, hvad enten nu den seksuelle spænding udløses ved egentlig seksuelle delikter eller ækvivalenter for saadanne.

Dette er med faa ord sagt det standpunkt, man i den sidste menneskealder fra lægelig og retslig side er naaet til i en række lande; som vi skal se, kan der efter de hidtil vundne resultater næppe være tvivl om, at dette standpunkt og med det den legale kastration vil vinde i udbredelse.

Anvendelsen af kastration i legalt øjemed tager naturligvis i første instans sit udgangspunkt i erfaringerne gennem tiderne om indgrebets pacificerende virkning i almindelighed og dets ophævelse af køns karaktererne, særlig de psyko-sexuelle, i særdeleshed; disse erfaringer er dels høstede gennem kastration af mennesker og husdyr, dels gennem den experimentelle biologi, hvor forskningen (*Pirschke, Koch, Tandler & Grosz, Pittard, Steinach, Sand, Lipschütz, Pézard*, p. p.) har klarlagt kastrationens virkninger i alle detaljer. Herom kan jeg henvise f. eks. til min ovennævnte monografi.

Ved kastration som paa mange andre omraader kan man ikke altid overføre resultaterne fra dyreforsøg paa mennesker; denne indskrænkning — som jeg ofte har gjort opmærksom paa — gælder naturligvis ganske særlig den psykoseksuelle karakter, der fra relativt primitive og registrerbare fænomener hos dyrene hos mennesket naar den højeste grad af et indviklet sammenspil mellem en række endogene og exogene faktorer.

Iøvrigt skal her blot pointeres kønskirtlernes kendte dobbeltfunktion: 1) produktionen af kønsceller og befrugtningen gennem kønsakten, 2) udviklingen og opretholdelsen af køns karaktererne, legemlige og psykiske, specielt kønsdriften, der aktiverer kønsakten.

Ved simpel sterilisation umuliggør man blot befrugtningen gennem visse operative aflukninger for

konskirtlernes udførselskanaler, men bibeholder naturligvis kirtlernes anden funktion, spec. konsdriften.

Ved dobbeltsidig kastration eliminerer man naturligvis kirtlernes samtlige under punkt 1) og 2) nævnte funktioner.

Som ofte fremhævet skelner man mellem den præpuberale, resp. subpuberale kastration (før eller under puberteten, mens kønsmodningen er under udvikling, ledet af konskirtlerne) og den postpuberale kastration efter kønsmodningens afslutning.

Det er klart, at den præ- og subpuberale kastration maa fremkalde langt stærkere ændringer i individets endelige habitus med skabelsen af et neutrumsindivid af egentlig kastratudseende og -karakter; oftest en af to typer, en bred, firskaaren, ret lavvokset, tit udpræget fed type, eller en type, hvor længdevæksten, særlig af ekstremiteterne har taget fart (eunuchoid længdevækst), mens nogen fedme ikke indfinder sig; de præ- eller subpuberale kastrater kan tilfælde vise ændringer i stemmeklang, behaaring og i energi og initiativ. Konsdriften er ordentligvis elimineret.

Den postpuberale kastration viser næppe ændringer i vækstforhold eller stemmeforhold; derimod en række stofskifteændringer, som ikke sjældent giver sig udslag i en vis vægtforøgelse, stigende til virkelig fedme; ogsaa her findes ændringer i behaaringen, og man kan i en del tilfælde træffe en vis nedsættelse i udholdenheden og energien, sjældent derimod egentlig psykiske ændringer; virkelige psykoser, opstaaet alene paa kastrationsbasis, synes ikke at være konstateret hos mandlige kastrater.

Under hensyn til disse kort skitserede forskelle paa kastration før (under) og efter puberteten vil man selvsagt i enhver benyttelse af kastration være meget agtpaagivende overfor vedkommendes alder og hele køns- og væktsudvikling.

Betragter vi imidlertid de tidligere erfaringer paa mennesker, vundne gennem eunuchvæsenet, religiøse sekter (skopterne), kastration af sangere, de medicinske

kastrationer ved sygdomme i kirtlerne og endelig det ret store antal af kendte krigskastrationer, er dette menneskemateriale saa inhomogent sammensat, at ikke alene de enkelte kategorier vanskelig lader sig sammenligne indbyrdes, men til et skøn over, hvorledes egentlige legale kastrationer paa seksualbiologisk basis og i kriminalterapeutisk øjemed vilde virke, egner erfaringerne fra de nævnte kategorier sig kun i mindre grad; det er uden noje forklaring indlysende, at ikke alene motivet for en kastration, men ogsaa kastratens legemlige og sjælelige habitus, hans milieu og samtlige sociale forhold og muligheder alt sammen er faktorer af afgørende betydning for indgrebets vidtforgreneede virkemaade, for hele dets gunstige eller ugunstige forløb saavel for individet som for samfundet. Det vil let føre til helt forkerte skøn og anskuelser, hvis man f. eks. vil drage slutninger fra »krigskastrater« — soldater, der har mistet deres testikler under krigstjenesten — til de legale kastrater, hvad der besynderlig nok ofte ses gjort, navnlig foranlediget af et i og for sig meget værdifuldt arbejde af psykiateren *Lange*.

Det vil af det fremførte ses, at man paa det tidspunkt, da man for nogle decennier siden begyndte at sysle med tanken om den legale kastrations anvendelse i den moderne kriminalterapis tjeneste, vel langt fra var uden mangesidige erfaringer om kastrationens virkninger ogsaa paa mennesker, men noget egentlig erfaringsmateriale ad hoc, paa dette specielle omraade, fandtes kun i ringe maal. Letforstaaeligt var det derfor, at begyndelsen til den legale kastration havde et noget spredt og forsigtigt, undertiden usikkert og famlende præg.

Det maa ogsaa erindres, at hele den moderne opfattelse af kønskirtlernes og med disse sexualhormonerne gennemgribende betydning for det normale eller abnorme sexuelliv i virkeligheden først skabtes gennem de sidste decenniers biologiske forskning over sexualhormonerne; først klarlagdes disses normale fysiologiske virkninger, men ganske

særlig har hele forskningen over kønnets arvemæssige bestemmelse og dets dog overordentlige labilitet, den sexuelle bipotentialitet, saaledes som den er vist ved undersøgelserne over experimentel kønstransformation, experimentel hermaphrodisme (s. intersexualisme) af *Steinach*, *Goldschmidt*, *Pézar*, *Sand*, o. a., senere bekræftet og uddybet af den kemiske hormonforskning, haft sin store betydning for den moderne opfattelse af sexualabnormiteterne, deres kriminelle udslag og deres effektive, regulære behandling.

Det var omkring aarhundredskiftet, at der begyndte at hæve sig røster for at forlade den hidtidige, oftest resultatløse vej med straffe over for sexuel betonedede crimina og i stedet anvende kastration paa sexualbiologisk indication i kriminalterapeutisk hensigt.

Enkelte tilfælde blev udført i Schweiz (*Oberholzer*; *Sury*). Fra omkring 1909 fremkom nogle kastrations- og sterilisationslove i forskellige stater i Nordamerika; disses anvendelse og resultater synes ikke ganske klarlagte. Fra Schweiz foreligger i slutningen af tyverne redegørelse om spredte erfaringer fra *Francke*, *Kartal*, *Maier* og *Quervain*.

I Europa er den første egentlige lovgivning om kastration den nævnte I. danske lov om adgang til sterilisation (omfattende baade simpel sterilisation og kastration) af 1/6 1929. Loven gennemførtes paa basis af en betænkning, afgivet af en alsidig sammensat kommission af biologer, jurister, læger og sociologer. Til sammenligning med senere lovgivninger hidsættes den her in extenso:

§ 1.

Personer, hvis Kønsdrifts abnorme Styrke eller Retning udsætter dem for at begaa Forbrydelser og derved fremkalder Fare for dem selv og for Samfundet, kan efter forudgaaende lægelig Vejledning om Indgrebets Følger og efter egen Begæring underkastes Indgreb i Konsorganerne, naar Tilladelse hertil meddeles af Justitsministeren efter indhentet Erklæring fra Retslægeraadet og Sundhedsstyrelsen.

Saadan Begæring kan kun indgives af Personer, der har opnaaet Myndighedsalder. Den skal være ledsaget af en Lægeerklæ-

ring og indeholde saa fuldstændige Oplysninger som muligt om de for Andrageren bestemmende Grunde. Er Andrageren umyndiggjort i personlig Henseende, skal Begæringen være tiltraadt af Værgen. Lever Andrageren i ægteskabeligt Samliv, skal som Regel Ægtefællens Samtykke foreligge.

§ 2.

Justitsministeren kan endvidere efter indhentet Erklæring fra Retslægeraadet og Sundhedsstyrelsen tillade Indgreb i Konsorgaerne hos psykisk abnorme Personer, der er anbragt under Forsorg af en Statsanstalt eller en i Henshold til Fattigloven af 9. April 1891 § 61 godkendt Anstalt, og for hvis Vedkommende det, selv om de ikke frembyder saadan Fare for Retssikkerheden som i § 1 omhandlet, maa anses særdeles magtpaaliggende for Samfundet og gavnligt for dem selv, at de sættes ud af Stand til at faa Afkom.

Indstilling i saa Henseende til Justitsministeren kan kun indgives med Hensyn til Personer, der har opnaaet Myndighedsalderen, og maa fremkomme fra vedkommende Anstalts Ledelse med vedlagt Udtalelse fra Anstaltens Læge eller Embedslægen, og Indstillingen skal, saafremt den paagældende ikke som Følge af mentale Mangler er ude af Stand til at forstaa Betydningen af et saadant Indgreb, være tiltraadt af denne selv. Indstillingen skal være ledsaget af en Erklæring fra en i denne Anledning beskikket Værg; er den paagældende psykisk abnorm Person umyndig, kan hans Værg beskikkes til at afgive nævnte Erklæring. Forinden Værgen afgiver sin Udtalelse, skal han af Lægen vejledes om Indgrebets Følger. Er den paagældende gift, uden at Samlivet er ophævet ved Separation eller længere Tids faktisk Adskillelse, skal som Regel Ægtefællen samtykke i Foretagelsen af Indgrebet.

§ 3.

Forinden Justitsministeren meddeler Tilladelse til Foretagelse af de i denne Lov omhandlede Indgreb, skal Ministeren forvisse sig om, at den paagældende, efter Omstændighederne Værgen, er klar over Beskaffenheden og de antagelige Følger af det Indgreb, som der bliver Spørgsmaal om at foretage.

Godkender Justitsministeren, at Indgreb foretages, skal dettes Art angives ved dets lægevidenskabelige Betegnelse. I de i § 1 nævnte Tilfælde vælger den paagældende blandt Læger med fornøden kirurgisk Uddannelse selv en Læge til at foretage Indgrebet, medens Lægen i de i § 2 nævnte Tilfælde udpeges af vedkommende Anstaltsledelse. Det paahviler Lægen, naar Indgrebet er foretaget, herom uopholdelig at underrette Justitsministeriet.

Afslaar Justitsministeren Henvendelsen, maa denne ikke for-

nyes, før 1 Aar er forløbet efter Afslagets Datum, medmindre der er indtraadt Omstændigheder af Betydning for Afgørelsen, der ikke forelægger ved den tidligere Henvendelse.

§ 4.

Udgifterne ved de i §§ 1 og 2 omhandlede Indgreb betales af den paagældende selv. Hvis vedkommende ikke har Midler hertil, betales Udgifterne i de i § 1 nævnte Tilfælde af Statskassen, i de i § 2 nævnte Tilfælde efter Fattiglovgivningens almindelige Regler, i begge Tilfælde uden Fattighjælps Virkning for den paagældende.

Justitsministeren afgør efter Forhandling med Indenrigsministeren, om Udgifterne helt eller delvis vil være at afholde af vedkommende Person, af Statskassen eller efter Fattiglovgivningens almindelige Regler.

§ 5.

Den, som uhjemlet foretager de i denne Lov omhandlede Indgreb, straffes, for saa vidt Forholdet ikke efter den øvrige Lovgivning medfører højere Straf, med Bøder fra 500 Kr. til 5 000 Kr.

Forsømmelse af at give den i § 3, 2det Stykke, 3die Punktum, omhandlede Underretning straffes med Bøder fra 10 til 200 Kr.

Boderne tilfalder Statskassen.

§ 6.

Loven skal forelægges Rigsdagen til Revision senest i dennes ordentlige Samling 1933—34.

Som det vil ses, var denne »pionérlov« i sig selv forsigtig, en forsøgslov, der selv krævede en revision efter 5 aar.

Paa basis af den ovennævnte, af det danske Retslægeraad foretagne undersøgelse af det i 1934 foreliggende materiale (bl. a. 63 kastrationer) og den af Raadet udarbejdede betænkning med forslag til ændringer vedtoges den II. danske lov om sterilisation og kastration af 11/5 1935¹⁾.

¹⁾ Om simpel sterilisation af aandssvage gælder — som det vil ses — en særlig lov af 16/5 1934, hvorved sterilisationen af aandssvage til skade for den ensartede behandling og gavnlige centralisation af sterilisationsvæsenet i Danmark udskiltes som et område for sig. Denne splittelse har som venteligt vist sig unyttig, besværlig og uhensigtsmæssig, og det er at haabe, at den snarest vil blive redresseret. — Derimod henhører aandssvages kastration under loven af 11/5 1935.

Ogsaa denne lov gengives her til sammenligning in extenso:

§ 1.

Sterilisation (Ufrugtbargørelse) af en Person kan efter indhentet Erklæring fra Retslægeraadet tillades af Justitsministeren, naar samfundsmæssige Hensyn taler derfor, og nedennævnte Betingelser er opfyldt.

Der skal foreligge en Begæring, ledsaget af en Lægeerklæring og indeholdende fyldestgørende Oplysninger om de for Andragendet bestemmende Grunde og Erklæring om, at den, der fremsætter Begæringen, for saa vidt det ikke er en Anstaltsledelse, forud af en Læge er vejledet om Indgrebets antagelige Følger. Er den paagældende gift, uden at Samlivet er ophævet ved Separation eller længere Tids faktisk Adskillelse, skal Ægtefællens Erklæring saa vidt muligt indhentes.

For psykisk normale endvidere følgende: At særlige Hensyn, navnlig Fare for Afkommets arvelige Belastning, taler for Sterilisation, at han har naaet Myndighedsalderen, og at han selv andrager derom. Er Andrageren umyndiggjort i personlig Henseende, skal Værgens Erklæring indhentes. I ganske særlige Tilfælde kan Sterilisation dog tillades, uanset at Andrageren ikke har naaet Myndighedsalderen.

For psykisk abnorme, der ikke er aandssvage: At det maa anses for gavnligt for den paagældende, at han sættes ud af Stand til at faa Afkom, at han selv med Tiltræden af en dertil beskikket Værge andrager derom. Er han umyndig, kan hans Værge beskikkes til at afgive Erklæringen. Er den paagældende som Følge af mentale Mangler ude af Stand til at forstaa Betydningen af et saadant Indgreb, kan Andragendet underskrives af Værgen alene. Er han inddraget under Forsorg af en Statsanstalt eller en i Henhold til § 67 i Lov Nr. 181 af 20. Maj 1933 om offentlig Forsorg godkendt Anstalt, kan Anstaltsledelsen underskrive alene.

Om Sterilisation af aandssvage gælder Reglerne i Lov Nr. 171 af 16. Maj 1934.

§ 2.

Kastration af en Person kan efter indhentet Erklæring fra Retslægeraadet tillades af Justitsministeren, naar den paagældendes Kønssdrift enten udsætter ham for at begaa Forbrydelser og saaledes betyder en Fare for Samfundet eller medfører betydelige sjælelige Lidelser eller social Forringelse for ham. I øvrigt skal følgende Betingelser være opfyldt:

Der skal foreligge en Begæring, ledsaget af en Lægeerklæring og indeholdende fyldestgørende Oplysninger om de for Andragen-

det bestemmende Grunde og Erklæring om, at den, der fremsætter Begæringen, for saa vidt det ikke er en Anstaltsledelse, forud af en Læge er vejledet om Indgrebets antagelige Følger. Er den paagældende gift, uden at Samlivet er ophævet ved Separation eller længere Tids faktisk Adskillelse, skal Ægtefællens Erklæring saa vidt muligt indhentes.

For psykisk normale endvidere følgende: At han har naaet Myndighedsalderen, og at han selv andrager om Kastration. Er han umyndiggjort i personlig Henseende, skal Værgens Erklæring indhentes.

For psykisk abnorme, herunder aandssvage: At han selv med Tiltræden af en dertil beskikket Værge andrager derom. Er han umyndig, kan hans Værge beskikkes til at afgive Erklæringen. Er den paagældende som Følge af mentale Mangler ude af Stand til at forstaa Betydningen af et saadant Indgreb, kan Andragendet underskrives af Værgen alene. Er han inddraget under Forsorg af en Statsanstalt eller en i Henhold til § 67 i Lov Nr. 181 af 20. Maj 1933 om offentlig Forsorg godkendt Anstalt, kan Anstaltsledelsen underskrive alene. I de to sidste Tilfælde skal Andragendet være tiltraadt af Anstaltslægen eller en Embedslæge.

§ 3.

Forinden Justitsministeren meddeler Tilladelse til Foretagelse af de i denne Lov omhandlede Indgreb, skal Ministeren forvisse sig om, at den paagældende, efter Omstændighederne Værgen, er klar over Beskaffenheden og de antagelige Følger af det Indgreb, som der bliver Spørgsmaal om at foretage.

Tillader Justitsministeren Foretagelse af Sterilisation eller Kastration, foretages Indgrebet snarest muligt og i hvert Fald inden 3 Maaneder af en Læge med fornøden kirurgisk Uddannelse efter den paagældendes eller Anstaltsledelsens Valg. Det paahviler Lægen, naar Indgrebet er foretaget, herom uopholdelig at underrette Justitsministeriet.

Afslaar Justitsministeren Henvendelsen, maa denne ikke fornyes, før 1 Aar er forløbet efter Afslagets Datum, medmindre der er indtraadt Omstændigheder af Betydning for Afgørelsen, der ikke forelaa ved den tidligere Henvendelse.

§ 4.

Kastration af en Person kan efter indhentet Erklæring fra Retslægeraadet bestemmes af Retten, naar han efter opnaaet Myndighedsalder findes skyldig i en af de nedenfor under a) og b) nævnte Forbrydelser under saadanne Omstændigheder, at Gerningen karak-

teriserer ham som en paa dette Omraade farlig Forbryder, og det maa antages, at der er nærliggende Fare for, at hans Kønssdrift vil drive ham til nye alvorlige Sædelighedsforbrydelser, og at Udsigten til Straf ikke vil afholde ham derfra.

De Forbrydelser, der i denne Henseende kommer i Betragtning, er:

- a) Voldtægt efter Borgerlig Straffelov af 15. April 1930 § 216 eller Forsøg derpaa,
- b) en af de i samme Lov §§ 217, 1ste og 2det Stykke, 218 og 222 samt disse Paragraffer og § 216 sammenholdt med §§ 224 og 225, 1ste Stykke, nævnte Forbrydelser eller Forsøg derpaa.

Hvor en Domfældelse alene finder Sted for en af de under b) nævnte Forbrydelser, er det derhos en Betingelse, at den paagældende findes at burde dømmes til i Medfør af Borgerlig Straffelovs § 70 at anbringes i en Anstalt eller i Medfør af samme Lovs § 65 at indsættes i Sikkerhedsforvaring.

Bestemmelsen om Kastration kan træffes i Forbindelse med Afgørelsen af Skyldspørgsmaalet eller ved en senere Afgørelse, med Hensyn til hvilken der da i Dommen tages Forbehold.

Hvor den skyldige er en Kvinde, bliver det ved Afgørelsen at tage særlig i Betragtning, at Indgrebet for Kvindens Vedkommende er af mere indgribende og farligere Karakter.

Træffes Bestemmelse om Kastration, foretages denne — under Hensyn til den paagældendes almindelige Sundhedstilstand — snarest muligt af en Læge med fornøden kirurgisk Uddannelse efter Fængsels- eller Anstaltsledelsens Valg. Hvis den paagældende forlanger det, skal Indgrebet — for saa vidt der ikke foreligger lægelig Kontraindikation derfor — foretages under universel Narkose. Lægen indberetter straks til Justitsministeren, naar Indgrebet er foretaget.

§ 5.

Det paahviler den, der er underkastet Sterilisation eller Kastration i Henhold til denne Lov, at lade sig underkaste lægelig Efterundersøgelse efter nærmere af Justitsministeren fastsatte Regler.

§ 6.

Udgifterne ved de i §§ 1 og 2 omhandlede Indgreb betales af den paagældende selv. Hvis vedkommende ikke har Midler hertil, afholdes Udgifterne af Statskassen eller, for saa vidt den paagældende er inddraget under en af de i § 66 i Lov Nr. 181 af 20. Maj 1933 nævnte Forsorgsgrene, af vedkommende Anstalt.

Udgifterne ved de i § 4 omhandlede Indgreb afholdes som Udgifterne ved den paagældendes Fængsels- eller Anstaltsophold.

§ 7.

Den, som uhjemlet foretager de i denne Lov omhandlede Indgreb, straffes, for saa vidt Forholdet ikke efter den øvrige Lovgivning medfører højere Straf, med Bøder fra 500 Kr.

Overtrædelse af de i § 3, 2det Stykke, 2det Punktum, § 4, sidste Stykke, sidste Punktum, og § 5 indeholdte Bestemmelser straffes med Bøder fra 10 Kr.

Boderne tilfalder Statskassen.

§ 8.

Denne Lov træder i Kraft den 1. Juli 1935.

Santidig ophæves Lov Nr. 130 af 1. Juni 1929 om Adgang til Sterilisation, jfr. Lov Nr. 143 af 2. Maj 1934 om Ændring i den nævnte Lov.

Som det ved en sammenligning mellem de to gengivne love vil ses, frembyder den nye lov af 1935 væsentlige ændringer paa en række punkter:

Adgangen til simpel sterilisation omfattede efter loven af 1929 kun psykisk abnorme personer, der yderligere skulde være anbragt paa anstalt og have opnaaet myndighedsalder. Loven af 1935 omfatter derimod saavel psykisk normale som psykisk abnorme. For begge kategorier kræves, at samfundsmæssige hensyn taler for tilladelsen. For de psykisk normale kræves det endvidere, at særlige hensyn, navnlig fare for afkommets arvelige belastning, skal tale derfor; den paagældende skal desuden som hovedregel have naaet myndighedsalderen, og han skal selv andrage derom. For de psykisk abnorme kræves, at det maa anses for gavnligt for den paagældende selv, at han sættes ud af stand til at faa afkom, og at han med tiltræden af en særlig værge andrager derom; dersom han ikke selv kan forstaa indgrebets betydning, kan værge andrage alene.

Adgangen til kastration omfattede efter loven af 1929 personer, hvis kønsdrifts abnorme styrke eller retning ud-

sætter dem for at begaa forbrydelser og derved fremkalder fare for dem selv og samfundet. Den udvidedes ved loven af 1935 til tillige at omfatte personer, hvis kønsdrift medfører betydelige sjælelige lidelser eller social forringelse for dem. Der gælder om andragendets fremsættelse noget nær de samme regler som med hensyn til sterilisation, dog at opnaaet myndighedsalder ved kastrationstilladelse altid er en betingelse for de psykisk normale.

Udover den tidligere udelukkende frivillige kastration er der derhos ved 1935-lovens § 4 aabnet mulighed for tvungen kastration af sædelighedsforbrydere. Hvor den paagældende ikke dømmes for voldtægt, er det dog en betingelse, at der tillige ved dommen træffes bestemmelse om iværksættelse af sikkerhedsforanstaltninger (anstalt eller sikkerhedsforvaring).

Ingen af de danske kastrationslove indeholder nogen opregning af de sygdomsformer, der kan motivere indgrebenes foretagelse, og man har saaledes her i betydelig grad ladet et frit skøn blive afgørende. —

— Jeg skal her hidsætte nogle bemærkninger om spørgsmaalet tvangskastration: Det fremgaar af de to danske love, at disse i princippet bygger paa frivilligheden: de paagældende skal selv forstaa deres situation, have nøje lægelig forklaring om kastrationens antagelige følger, selv ønske den og ansøge om den. For personer, hos hvilke der er bydende indikation for kastration, men hvis mentale defekter er saa store, at de er ude af stand til at forstaa indgrebet, træder en værge ind i afgørelsen, hvilket ikke kan betragtes som tvang; det svarer til lignende regler vedrørende sterilisation. Snarere kan man finde en vis tvang i situationen, hvor de for seksualforbrydelser internerede personer uundgaelig faar forstaaelsen af, at deres crimina er saa svære og af en saadan art, at de ansvarlige myndigheder ikke kan gaa med til en overgaaen til friere forhold, resp. prøveudskrivning eller hel løsladelse uden en forudgaaende afkriminalisering gennem kastration. Denne

relative tvangssituation kan man jo imidlertid ikke komme udenom, men den mildnes dog i høj grad derigennem, at den paagældendes overvejelser finder sted under stadige samtaler med anstaltens forstaaende læger uden noget tvangsmæssigt pres. Og det skal udtrykkeligt fremhæves, at for det overvejende antal tilfælde er kastrationens ønsket enten helt spontant eller fremkommer, saasnart de paagældende blot faar kundskab om indgrebet; mange er de tilfælde, hvor de opererede højlig beklager, at indgrebet ikke forkængst er blevet foretaget, og dermed mange lidelser undgaaede.

Det er sikkert ogsaa saaledes, at enhver tvang forøger eventuel kværulance og misfornøjelse og forøger eventuelle daarlige følger. Det kender man netop fra krigs- og andre uønskede kastrationer, med hvilke tvangsindgrebet faar en vis lighed. Man fremkalder let helt andre reaktioner end dem, der staar i forbindelse med tabet af kønskirtlerne; vejen banes for neuroser o. lign. kalamiteter.

Imidlertid har man i den II. danske lov af 1935 som bekendt i § 4 gjort hjemmel til tvangskastration stricte. Det skal indrømmes, at det var med store betæneligheder, Raadet i sin tid gik med dertil og derved skabte en breche i frivillighedsprincippet. I Raadets betænkning, publiceret 1935, skrev vi saaledes:

»Mest betænkelig vil menigmand sikkert føle sig over for tanken om tvungen kastration. For den almindelige bevidsthed staar denne operation som en »lemlæstelse« i ordets stærkeste betydning med uheldige, legemlige-sjælelige følger. Som alt tidligere nævnt, er væsentlig uheldige følger efter kastration, foretaget paa kønsmodne mænd, dog meget faa i vort materiale, i hvert fald ingenlunde saadanne, at de kontraindicerer dette indgreb. Hos kvinder ligger forholdet en del anderledes. Men baade for mænd og kvinder gælder det, at de direkte eller indirekte følger, som indgrebet muligvis kan medføre, ofte maa bedømmes paa baggrund af den tilværelse, som ellers vilde blive den paagældende persons, eller af den fare for mennesker og samfundsværdier, som personen ukastreret vilde repræsentere.

Dette gælder særligt for sædelighedsforbrydere og »sexuelt rasende« aandsvage, psykopater og andre abnorme, som i reglen kun nødtvungent tager initiativet til dette indgreb, det eneste, der reelt kan socialisere, resp. uskadeliggøre dem. Om man her vil gribe ind med maaske livsvarig internering eller gaa til tvungen kastration, bliver vel til syvende og sidst en følelsessag og afhængigt af, hvilke sociale forplejningsbyrder samfundet mener at kunne bære i længden — som offer paa en maaske misforstaaet eller overdreven humanitets alter«.

Det var kun efter indgaaende overvejelser og drøftelser med Justitsvæsenet, at man naaede til den anskuelse, at en vis hjemmel til tvangskastration maaske kunde være nyttig og nødvendig, men med meget strenge restriktioner. Loven kræver saaledes, at disse begrænsninger særlig betinges af, at det skal dreje sig om meget farlige, antagelig recidiverende forbrydere, hvis crimina er af groveste art, og som formentlig er uforbederlige og refraktære over for anden behandling; de skal have opnaaet myndighedsalderen. Overfor saa farlige og inkarnerede forbrydere af sexuel natur mente man, at samfundet maatte have mulighed for at anvende tvang. Erfaringen har jo iøvrigt vist, at den almene retsbevidsthed, navnlig naar saadanne voldsomme forbrydelser indtræffer, er meget tilbøjelig til at gaa ind for saadanne, ja, endnu mere drastiske forholdsregler.

Raadet var ved denne udvidelse af loven af den formening, at §'en kun vilde faa yderst sjælden, om overhovedet nogen anvendelse. Saaledes er det da ogsaa gaaet. I de forløbne 4—5 aar har »tvangsparagraffen« overhovedet endnu ikke fundet effektiv anvendelse; ingen egentlig tvangskastration er udført i Danmark. Den eneste hidtige anvendelse af §'en er den, at der i 8 tilfælde af grove sædelighedsforbrydelser i den afsagte dom (oftest psykopatforvaring) er taget forbehold om senere afgørelse i medfør af § 4 med hensyn til tvangskastration af den paagældende. Af disse 8 har ikke mindre end de 6 inden for det første aar efter dommen

frivillig ønsket kastration, og hos de 5 af disse har virkningen været saa god, at de inden for de første 2—3 aar efter dommen har kunnet prøveløslades under tilsyn, uden at der for nogen af dem er indtraadt noget sexuel tilbagefald.

Et tilfælde (en 45-aarig, drikfældig sinke) har man paa grund af hans daarlige sociale chancer ikke kunnet udskrive.

Kun to af de 8 vægrer sig endnu paa tredje aar ved frivillig at lade sig underkaste operation.

Den ene, en 36-aarig, recidiverende, inkarneret sædelighedsforbryder overfor smaadrenge, psykopatisk degenereret, indesluttet og stejl, er trods mange samtaler med lægerne uden egentlige motiveringer ganske afvisende.

Den anden, en 32-aarig, svagt begavet psykopat med talrige domme for tyveri og i 1936 — for første gang — meget alvorlige sædelighedsforbrydelser bestaaende i voldtægt og forsøg derpaa i 5 tilfælde inden for et tidsrum af 4 maaneder (vold eller trusel paa livet), afviser stadig kastration paa en fatuid, hoven maade, der i forbindelse med hans infantilt-naive forestillinger hindrer en fornuftig samtale med ham.

For disse to, paa ubestemt tid interneredes vedkommende har Raadet i enighed med anstaltslægen og anklagemyndigheden stadig ment det formaalstjenligt at udskyde indstilling til tvangskastration, bl. a. paa grund af den i forhold til deres svære forbrydelser relativt korte interneringstid.

Vanskeligere end med disse er man egentlig stillet overfor farlige seksualforbrydere med en tidsbegrænset, alm. straffedom, hvor afgørelsen er mere akut paatvingende.

En saadan sag har Raadet i øjeblikket til overvejelse. Det drejer sig om en sinke (I. Q. 76,9) med imperativ trang til uhemmet tilfredsstillelse af kønsdriften, dømt for blodskam og voldtægtsforsøg mod 12-aars pige til 5 aars fængsel.

Raadets standpunkt over for tvangskastration vil fremtidig som hidtil sikkert blive den størst mulige tilbageholdenhed; kun i absolut paatvingende tilfælde,

hvor intet andet kan forsvares, vil man anbefale den. At Justitsvæsenets standpunkt væsentlig er det samme, fremgaar jo deraf, at der endnu ikke foreligger nogen absolut dom til tvangskastration, men kun et forbehold over for den i det nævnte faatal domme¹⁾. —

— Som foran omtalt mente man det rigtigst nærmest som en sikkerhedsventil i den nye lov at skabe hjemmel ogsaa for legal kastration af kvinder, bl. a. med muligheden for øje om ønskeligheden af kastration af nymfomane kvinder eller homosexuelle, evt. med kriminelle tendenser, eller af normale eller sindssyge, resp. aandssvage kvinder, hos hvem en hypersexualitet skaffer dem selv store sjælelige lidelser og social dérouté eller skaber særlige vanskeligheder for deres sociale forsorg f. eks. gennem voldsom sexuel aggressivitet og uro, excessiv masturbation o. lign.

Som ventet har der været meget lidt brug for denne lovhjemmel. Kun i et enkelt tilfælde af den sidstnævnte kategori har der efter ansøgning været givet tilladelse til kastration af en voksen kvinde. Paa grund af tilfældets særlige interesse refereres det her:

Det drejer sig om en ugift kvinde, student og cand. phil., hos hvem der i 22-aarsalderen begynder at udvikle sig en schizofreni. Forløbet er fra første begyndelse ganske

¹⁾ Sluttelig finder jeg i anledning af visse overdrevne og naive beskrivelser, der er fremkomne angaaende tvangskastrationens udførelse — uden iøvrigt at komme ind paa, hvor langt man bør gaa i hensyntagen til overfor andre mennesker saa voldsomme personer — grund til at bemærke, at en tvangskastration naturligvis ikke vil finde sted under særlig drastiske omstændigheder; lægevidenskaben raader dog over fremgangsmaader og teknik, der ogsaa vil kunne lade et tvangsmæssigt indgreb foregaa under humane former.

Jeg skal tilføje, at selv i Tyskland med den langt videregaaende hjemmel til tvangskastration synes en saadan iflg. underhaandsmeddelelse til mig kun i egentlig forstand at være sket i et enkelt tilfælde (sindssyg voldtægtsforbryder). Efter en morfinindsprøjtning fik patienten fuld narkose til operationen.

typisk: Snigende initiativlammelse, autisme, efterhaanden uroperioder og aggressivitet, lejlighedsvis urenlighed.

Efter ca. 1 aars udvikling af sygdommen i 1928 indlagt paa nervehospital; under et kort ophold i hjemmet i 1930 ubeherskede alkoholdebaucher med coitus med flere hende ukendte mænd.

I 1933 overflyttet til Sindssygehospital. Sygdommen var under gradvis fremadskriden, og en ret betydelig demens var allerede udviklet. Denne tiltog, hun blev tillige mere og mere urenlig, grisede med sine udtømmelser, var aggressiv. Hun begyndte at masturbere med stor voldsomhed. Under en forbigaaende hedring forsøgte man i Februar 1935 at anbringe hende i familiepleje, men hun maatte hurtigt tilbageslyttes til hospitalet, da urenligheden og aggressiviteten vendte tilbage.

I September 1935 indgaves ansøgning om tilladelse til kastration. Ønsket synes at være udgaaet fra moderen, der ved sine besøg — saaledes som det ofte er tilfældet ved schizofrene — fandt datteren ret rolig og indladende og derfor ikke kunde opgive tanken om en anbringelse uden for hospitalet (familiepleje eller hjem), men paa den anden side var ængstelig for hendes aggressivitet og særlig for følgerne af hendes ubeherskede seksuelle tilbøjeligheder. Fra hospitalets side støttede man tanken ud fra den betragtning, at en kastration mulig kunde befri hende for den efterhaanden ganske overhaandtagende masturbation, der dels i sig selv var et overmaade ubehageligt symptom, dels bevirkede en genital-irritation, som mulig kunde betinge hendes tiltagende urincontinentens. Endelig kunde det tænkes, at hendes psykiske uro øgedes gennem hendes hypersexualisme og den stadige irritation af kønsdelene.

Retslægeraadet nærede stor betænkelighed ved sagen. Det maatte anses for udelukket, at en kastration kunde virke kurativt paa en vidt fremskreden schizofreni, og der kunde altsaa højst være tale om en palliativ virkning.

Raadets psykiatriske afdeling maatte dog erkende, at demente, urolige, aggressive, urenlige og stærkt masturberende schizofrene i enkelte tilfælde kan frembyde et saa uhyggeligt og al sedativ behandling trodsende billede, at selv noget tvivlsomme forsøg paa at bedre tilstanden kan være berettigede. Et saadant tilfælde forelaa aabenbart her, og det kunde da formentlig anses for berettiget at gribe

denne chance for at bedre hele situationen, gennem kastration.

Udfra denne betragtning gav Raadet en forbeholden anbefaling. Tilladelse blev givet af Ministeriet, og kastrationen foretaget ³⁰/₁₀ 1935.

Virkningen var, at den excessive masturbation næsten omgaaende ophørte. Urenligheden aftog hermed og er nu svunden. Tilbage af hendes aggressivitet og voldsomhed er nu kun stadig tendens til iturioen. Egentlige ulemper viste sig ikke. En tendens til vægtforøgelse blev let imødegaaet ved rationering. Nogen indflydelse paa psykosens forløb har ikke kunnet paavises. Demensen er snarest skredet videre frem, men uden at udviklingen har vist afvigelser fra det ved slige schizofrenitilfælde sædvanlige.

Kastrationen synes altsaa at have haft den tilsigtede virkning, en isoleret indflydelse paa den sexuelle excitationstilstand og alm. aggressivitet og bortfald af hendes urin-incontinens og urenlighed. Skadelige følger er ikke indtraadt. Demensen er — som ventet — skredet videre frem og har umuliggjort udskrivning.

Tilfældet maa foreløbig betragtes som isoleret. Nogen opfordring til hyppig anvendelse af kastration paa denne indication giver tilfældet ikke, saa meget mindre som excessiv masturbationstendens hos schizofrene stundom taber sig spontant. Forløbet tyder iøvrigt paa, at masturbations-tendensen i denne form i hvert fald kan være seksualhormonalt betinget og ikke alene være baseret paa lokal, genital irritation eller cerebrale anomalier.

*

— I tilslutning til ovenstaaende omtale af den danske lovgivning skal jeg kort referere den lovgivning, som siden vor første lov 1929 er fremkommet paa omraadet i andre europæiske lande, mere eller mindre med udgangspunkt i og følgende den danske lovgivning.

En oversigt over de i andre lande ved den nuværende lovs ikrafttræden gældende sterilisationslove indeholdes i mine forannævnte afhandlinger 1935—37. I disse omhandles de norske og svenske sterilisationslove samt den tyske lov af 14. juli 1933 om forhindring af arvesygt afkom; endvidere berøres et finsk lovforslag, der imidlertid ikke er identisk med det, der senere er ophøjet til lov.

Der kan iøvrigt med hensyn til den omhandlede lovgivning henvises til de artikler og orienterende meddelelser, der til stadighed fremkommer i »Nordisk Tidsskrift for Strafferet« vedrørende dette emne, og til de nævnte, større monografier, men jeg skal dog for sammenhængens skyld give en kort oversigt derover:

Den norske sterilisationslov er stadig loven af 1. juni 1934. Bemærkelsesværdigt er det, at sterilisation og kastration paa begæring kan finde sted, naar en saadan begæring blot har en agtværdig grund. Sterilisation eller kastration af psykisk abnorme kan ske paa begæring af værge eller kurator, naar der ikke er haab om helbredelse eller væsentlig bedring, og der er grund til at antage, at vedkommende ikke vil blive i stand til at forsørge sig og sit afkom, eller at en sygelig, sjælelig tilstand eller en betydelig, legemlig mangel vil blive overført paa afkom, eller at han paa grund af abnorm kønsdrift vil begaa sædelighedsforbrydelse.

Den svenske lov af 18. maj 1934 omhandler kun sterilisering af personer, der ikke er i stand til at give retsdyldigt samtykke til indgrebets foretagelse; sterilisation kan ske, naar det maa antages, at vedkommende er ude af stand til at passe sine børn, eller hvis der er fare for, at den sjælelige abnormitet overføres paa afkommet. Sterilisationen af personer, der er i stand til at give retsdyldigt samtykke, er stadig ikke-lovbestemt, men den svenske befolkningskommission har i en betænkning optrukket visse retningslinier for en saadan lovgivning; det synes herefter at være tanken, at rammerne skal være ret vide og detailforskrifterne faa. Sterilisation skulde endog efter betænkningen kunne ske, naar hensynet til familiens velfærd og forholdene iøvrigt tilsiger det.

Den tyske lovgivning paa det her omhandlede omraade forfølger ikke helt de samme formaal som de andre lande og er i sin udformning til en vis grad præget heraf. Sterilisation kan ifølge loven af 14. juli 1933 om forhindring af arvesygt afkom foretages paa de i lovens forstand arvesyge personer, uden at disses samtykke udkræves, naar en embedslæge eller anstaltslæge indstiller, at indgrebet foretages. Kastration kunde oprindeligt, bortset fra tvangskastration af sædelighedsforbrydere, kun foretages paa egentlig medicinsk indikation, men paa dette punkt er

loven undergaaet en betydningsfuld ændring ved en tillægslov af 26. juni 1935 (jvr. *Haack* i »Nordisk Tidsskrift for Strafferet«, 1936, p. 77). Naar den paagældende indvilliger deri, kan kastration nu ske, dersom indgrebet skønnes paakrævet for at befri en mand for en abnorm kønsdrift, der medfører fare for yderligere forseelser af kønssædelig art, en udvidelse af lovgivningen aabenbart efter dansk mønster (danske II. lov, § 2).

Der er dernæst nu i Finland ved lov af 13. juni 1935 tilvejebragt hjemmel for foretagelse af sterilisation og kastration. Lovens regler er nærmere uddybet i en sterilisationsforordning; det fremgaar af denne, at lovens begreb: »sterilisering« ikke blot omfatter salpingectomi og vascetomi, men ogsaa kastration, hvilket sidste dog kun maa iværksættes over for personer, der er fyldt 21 aar, og hvis kønsdrift er abnorm ved dens styrke eller retning. Loven har iøvrigt sit særlige præg derved, at den ikke i samme grad som lovene i andre nordiske lande bygger paa frivillighedens princip. Sterilisering kan paabydes over for den, der er »sinnesslö« (idiot), »sinnessvag« (imbecil) eller »sinnessjuk«, naar det med føje kan befrygtes, at denne defekt vil overføres paa hans afkom, eller, hvor det er sandsynligt, at den paagældende gennem defekten er sat ud af stand til at opdrage sine børn; endvidere over for sædelighedsforbrydere. Selv om de nævnte betingelser ikke er til stede, kan sterilisering tillades, naar der ansøges derom, og det med føje kan befrygtes, at den paagældende i ægteskab vil faa defekte børn, eller at han som følge af en ved sin styrke eller retning abnorm kønsdrift kan komme til at begaa forbrydelser. Paa de i loven nævnte sindstilstande opstilles der ligefrem i forordningen legale definitioner; »sinnesslö« er den, hvis intellektuelle niveau ikke ligger over en 6-aarigs, medens den, hvis udvikling ikke overstiger det 14-aarige niveau, er »sinnessvag« (imbecil).

Ogsaa paa Island har man nu den 13. januar 1938 faaet en lov, der hjemler saavel sterilisation som kastration. Kastration tillades kun, naar vægtige grunde taler for, at vedkommendes unaturlige kønsdrift kan føre til voldtægt eller andre farlige forbrydelser, og forebyggelse paa anden maade ikke kan finde sted, medens sterilisation dels tillades af hensyn til mulig arvelig belastning hos afkommet, dels naar den paagældende er aandssvag eller uhelbredeligt sindssyg eller lider af en anden alvorlig, langvarig sygdom,

og væglige grunde taler for, at han ikke ved eget arbejde kan forsørge sig og sit afkom.

I de fleste af de øvrige lande, hvor en sterilisationslovgivning ikke er gennemført, er spørgsmaalet dog taget op enten af Regeringskommissioner eller paa anden maade; saaledes er der af et af det engelske sundhedsministerium nedsat udvalg afgivet en udførlig betænkning med forslag til en lov.

De omhandlede kodifikationer kan vel næppe give egentlige impulser til vort eget lovgivningsarbejde paa dette felt; men udviklingen i Europa bekræfter betydningen af det arbejde, vi i sin tid tog op (1924) og organiserede gennem vore lovgivninger af 1929 og 1935.

Materialet.

Jeg gaar efter denne indledning i emnet over til min hovedopgave, forelæggelsen af det danske materiale vedrørende legal kastration gennem 10 aar (1929—39).

Ved denne gennemgang følger jeg i princippet den samme fremgangsmaade som ved forelæggelsen af det første 5-aarige materiale i 1935, en fremgangsmaade, som synes at have være praktisk og overskuelig og da ogsaa til dels har været fulgt af andre forfattere.

En nøje gennemgang af samtlige op imod to hundrede tilfælde er ikke mulig her; den vil eventuelt senere følge i en større monografi; nærværende arbejde vil søge i en relativ kort bearbejdelse af stoffet, dog med fyldigere omtale af de vigtigere spørgsmaal og tilfælde, at give en ogsaa gennem rigelig anvendelse af tavler let tilgængelig, men forhaabentlig ret udlømmende oversigt over de fleste af de forhold og problemer, der knytter sig til og fremgaar af materialet.

Alene under hensyn til Danmarks lille befolkning, knap 4 millioner, har antallet af legale kastrationer ikke kunnet blive særlig stort; og selv om den maaske lidt overdrevne,

men letforstaaelige tilbageholdenhed, der de første aar gjorde sig gældende hos de bestemmende myndigheder under den I. lov, er afløst af større sikkerhed og noget videre rammer for operationsindikationerne, saa anvendes loven dog stadig med al behørig forsigtighed, og hvert enkelt tilfælde underkastes nøje overvejelser af 3 à 4 sagkyndige indenfor det danske Retslægeraad,¹⁾ der efter loven er den for Justitsministeriet øverste, raadgivende lægeautoritet i disse sager.

Materialets administration.

Loven administreres i øverste instans af Justitsministeriet, hvortil ansøgningerne indsendes for derpaa at forelægges Retslægeraadet, hvis indstillinger med en enkelt undtagelse i alle tilfælde er blevne fulgt af Ministeriet. Dette meddeler tilladelsen, paalægger den nu lovhjemlede efterundersøgelse og dennes nærmere forhold, samt paalægger den opererende chirurg at afgive indberetning til Ministeriet og at indsende de fjernede kønskirtler til det retsmedicinske universitetsinstitut i København, hvor de underkastes en indgaaende undersøgelse.

Den øvrige administration er af Ministeriet for at centralisere materialet og ensøre dets bearbejdelse allerede fra første færd overdraget Retslægeraadet.

Denne centralisering gælder ikke alene den almindelige arkivering af sagerne, hvis relevante akter ad hoc jo allerede findes i Raadet; men ordningen tager ganske særlig sigte paa organisationen af de saakaldte efterundersøgelser, og dermed paa bearbejdelsen af hele materialet.

¹⁾ Det danske Retslægeraad er en under Justitsministeriet sorterende institution, hvis opgave er til myndighederne at afgive lægevidenskabelige og farmaceutiske skøn i sager, der drejer sig om enkeltpersoners retsforhold. — Raadet bestaar, foruden af faste medlemmer indenfor psykiatri, retsmedicin, chirurgi, medicin og obstetrik tillige af en række tilforordnede indenfor de vigtigste lægelige og biologiske discipliner. Desuden har Raadet hjemmel til at tilkalde enhver paakrævet sagkundskab i ind- og udland.

Dette arbejde er selvsagt et hovedpunkt i hele det legale kastrationsvæsen, af den største betydning saavel for samfundet som for den enkelte opererede person.

For samfundet er efterundersøgelserne af stor betydning, særlig for at konstatere kastrationens indvirkning paa personens evne til at klare sig i samfundet og holde sig fri for forbryderske og idethele asociale handlinger, kort sagt at vise indgrebets afkriminaliserende og socialiserende virkning; for individet selv betyder efterundersøgelserne en kontrol med dets fysiske og psykiske habitus efter indgrebet, og i forbindelse hermed ofte en kærkommen raadføren sig med en forstaaende og hjælpsom læge, der ikke alene kan afhjælpe de eventuelle gæner, kastrationen kan have medført, men ogsaa vejlede og retlede ham i mange af de menneskeligt og socialt vanskelige forhold, hvori han maaske periodevis eller til stadighed befinder sig. Enkelte af de kastrerede, oftest mindre begavede personer eller kværlante psykopather stiller sig ulorstaaende og modvilligt over for efterundersøgelserne, men de fleste har eller faar snart forstaaelsen af, at undersøgelserne sker til deres eget bedste, og de underkaster sig gerne saavel disse i deres almindelige form som specialundersøgelser, der findes paakrævede.

I den I. danske lov af 1929 fandtes ingen egentlig bestemmelse om efterundersøgelser, men Ministeriet stillede disse som vilkaar ved tilladelsen, et paalæg, som i det overvejende antal tilfælde overholdtes, men jo ikke kunde gennemtvinges.

Det er et fremskridt, at den II. danske lov af 1935 gør efterundersøgelserne obligatoriske.

Det har været drøftet, hvor ofte og i hvor lang en aarrække efterundersøgelserne skal foretages.

Jeg har ofte fremhævet, at man ikke bør slaa sig til ro med selv gode og tilsyneladende sikre resultater de første aar efter operationen. Efterundersøgelserne bør afgjort foretages gennem en lang aarrække, mulig hele personens levetid, saavel i mindre gode som i de bedste tilfælde.

For det første er forholdet det, at det er staten, der anvender dette indgreb i samfundets og i individets tjeneste, socialt og individuelt, og kun paa efterundersøgelserne kan erfaringerne for staten udbygges og lovgivningen videreføres paa forsvarlig og vel-funderet maade.

Men dernæst er og bliver kastration som altid fremhævet et væsentlig indgreb i en organisme, der tilmed i ikke ringe grad virker individuelt forskelligt, og det kan ikke udelukkes, at efterundersøgelserne, fortsat gennem aartier, eventuelt gennem individets hele levetid, vil komme til at afsløre hidtil ukendte iagttagelser og forhold og frembyde et samlet billede af kastrationens livs-varige virkninger, som kan faa betydning saavel for dens legale anvendelse som for den eventuelle behandling af det enkelte opererede individ.

Muligvis vil fremtiden vise, at man m. h. t. efterundersøgelser kan inddele de kastrerede i forskellige kategorier, der kræver forskelligt interval mellem efterundersøgelserne. Men hovedreglen maa sikkert være, at staten saavel af samfundshensyn som for de opereredes skyld bør opretholde de obligatoriske efterundersøgelser med intervaller, som kun den fortsatte lægelige og sociale erfaring med kastrationsvæsenet nøjere kan fastsætte. *Indtil videre bør reglen om den aarlige undersøgelse opretholdes.*

Med hensyn til efterundersøgelseernes udførelse da giver i Danmark landets ringe geografiske udstrækning og lille indbyggertal den indlysende fordel, at undersøgelserne kan foretages af et meget begrænset antal læger¹⁾ og derved blive relativt ensartede, udarbejdede efter samme princip og til samme formaal.

¹⁾ Det største antal, de i København og omegn bosatte eller forvarede, (ca. 70) har jeg selv qua seksualbiolog paataget mig, ogsaa for at bringe Retslægeraadet i direkte kontakt med dem og sikre vort førstehaandskendskab til dem. De øvrige undersøgere er dels de ledende læger paa anstalterne, dels embedslæger og kun i ganske enkelte tilfælde paagældendes egen private læge.

Dette søges opnaaet tildels ved hyppige konferencer særlig mellem de læger, der udfører de fleste efterundersøgelser. Men det væsentligste middel er det obligatoriske efterundersøgelsesskema, som Retslægeraadet har ladet benytte til samtlige efterundersøgelser med stadige udvidelser og forbedringer under hele den 10-aarige periode.

Vi skal senere (side 333 og flg.) gengive skemaet in extenso og knytte en del bemærkninger dertil.

Retslægeraadet leder efterundersøgelsernes foretagelse, der ordentligvis skal finde sted 1 gang aarlig. Dette har vel i princippet kunnet gennemføres for et stort antal af tilfældene, særlig for den sidste 5-aarsperiode; men navnlig i den første periode og endnu stadig for en række tilfælde har den nøjagtige gennemførelse af den aarlige efterundersøgelse naturligvis haft en del vanskeligheder, bl. a. — foruden almindelige forsinkelser — den omstændighed, at mange af de kastrerede stadig skifter opholdssted, anmoder om udsættelse, o. s. v.

Der foreligger dog for næsten alle kastrater af de ældre aargange en række, for de senere aargange et par efterundersøgelser, og for samtlige tilfælde med undtagelse af 3 afdøde og et par »næglere« efter lov I. foreligger nyt efterundersøgelsesskema indenfor aaret $\frac{1}{6}$ 38 — $\frac{1}{6}$ 39.

Naar man ogsaa for de i det sidste aarstid og endog i de allersidste maaneder foretagne kastrationer besidder efterundersøgelse, er forklaringen den, at man de sidste aar har indført saakaldte tidlige efterundersøgelser.

Disse betegner en principændring og kræver en forklaring.

Tidligere var den almindelige anskuelse den, at kastrationen maatte have en ret lang »karenstid«, ordentligvis 1 aar, før indgrebets virkninger var saa afklarede og konsoliderede, at man med udsigt til brugbart resultat kunde foretage den første efterundersøgelse. For dette standpunkt gik vi ind til for et par aar siden; men flere og flere, nu ialt 30 tidlige efterundersøgelser, foretagne inden for det første aar efter kastrationen, 9 maaneder, 6 maaneder

— helt ned til inden for de første par maaneder, har overbevist os om, at dette standpunkt var forkert, og at tværtom disse tidlige efterundersøgelser er af stor interesse og megen værdi. Det er selvfølgelig klart, at kastrationsvirkningerne, hverken de fysiske eller psykiske folder sig helt ud paa denne korte tid, men det gør de heller ikke paa et aar, maaske ikke engang paa et decennium. Spørgsmaalet er, om visse vigtigere virkninger indtræder inden for første aar i saa sikker en grad, at vi kan drage nytte af dem. Dette synes foreløbig at være tilfældet. Ikke alene er det naturligt af stor videnskabelig interesse successivt, maaned for maaned at følge virkningernes gang, rubricere og systematisere dem til en kortlægning af de mange fænomeners fremadskriden. Men det særlig justitielt og socialt saare vigtige ved de tidlige efterundersøgelser er, at disse har vist, at *netop de kriminogene og asocialiserende faktorer hører til de første, som ikke alene blegner af, men ret hurtig, undertiden endog meget hurtig svinder, ja, i en del tilfælde har man næsten indtryk af et øjeblikkeligt bortfald*. Dette er selvsagt af den største betydning for det samfundsmæssigt og individuelt vigtigste maal for den legale kastration: *det kriminalterapeutiske og socialiserende resultat*.

Jeg kommer senere alter noget ind paa den tidlige efterundersøgelse (S. 363—4); allerede her skal jeg hidsætte, at netop disse to maal i »rene« og egnede tilfælde synes at naas paa et tidligere stadium end oprindelig ventet. Med andre ord: *en række tilfælde bliver meget hurtigt asexualiserede, tillige almen-psykisk pacificerede, derigennem akriminelle og socialiserede*. Denne gunstige erfaring fra de senere aar gælder — som vi nedenfor yderligere skal omtale — for det første en række aandssvage, som derigennem ret hurtigt kan gaa over til friere forhold (kontrolleret familiepleje o. lign.); men dernæst findes et ikke ringe antal seksualforbrydere af den ret rolige, noget underbegavede, ofte i og for sig skikkelige type, som bortset fra deres abnorme sexuelle tendenser er »skikkeligheden selv«, og som befriede for den hormonale komponent

i deres sexualitet sikkert uden fare for den almene sikkerhed kan udskrives og da vil vise sig som socialt særdeles brugbare arbejdsmennesker.

Selv inden for psykopaternes mildere former findes der individer, som efter kastrationen falder mærkværdig hurtig til ro, bliver asexuelle og sociale og saaledes relativt hurtigt, inden for det første aar efter operationen kan udskrives til det frie liv.

Det behøver næppe at fremhæves, at her saa godt som nogetsteds den individualiserende bedømmelse er af største betydning. Og det gælder ikke alene selve den sexualbiologiske og psykiatriske analyse af den paagældende, men ved siden deraf vejer hans foreliggende muligheder for en passende social anbringelse i høj grad med i afgørelsen.

Med al varsomhed, med forsigtig hensyntagen til alle relevante faktorer har da Retslægeraadet efter disse linier paabegyndt at anbefale en noget *tidligere* »udskrivning paa prøve« eller »overgaaen til friere forhold« i egnede tilfælde — hidtil med held.

Det behøver ikke nærmere at udredes, hvormeget saadanne tidlige udskrivelser — naturligvis med alle cauteler — vil kunne komme til at betyde ikke alene i reguleringen af de knappe pladsforhold paa anstalterne, men ogsaa social-økonomisk og for det enkelte individ.

Af de 30 tidlige efterundersøgelser er 12 foretaget af mig paa *psykopatforvaringsanstalten*. Netop her, hvor det drejer sig om personer, der paa forhaand er erkendt at være utilgængelige for de ordinære, pønitentiære reaktioner, vil det forstaaes, at den hurtigst mulige registrering af kastrationsvirkningerne er af en ganske særlig betydning, idet de paagældendes sikre asexualisering ordentligvis bør være ensbetydende med deres udskrivning fra anstalten.

Halvdelen af de paagældende 12 forvarede er da ogsaa udskrevet paa prøve i ret umiddelbar tilknytning til en efterundersøgelses gode resultater; om een er udskrivnings-sag nu rejst, og yderligere tre skulde have gode chancer

for udskrivning i en nær fremtid. Om de saa tidligt udskrevne er hidtil intet ufordelagtigt berettet. Af de to resterende har den ene maattet overføres til sindssygehospital paa grund af en ældre psykose, medens den anden som sinke og kronisk alkoholist næppe har saa gode udsigter som de øvrige tilfælde.

Det skildrede forløb for disse 12 tilfældes vedkommende er jo meget talende for *berettigelsen og nytten af de tidlige efterundersøgelser og prøvendskrivninger*. Og det er glædeligt at se den forstaaelse, som de fleste myndigheder viser dette vigtige spørgsmaal, *altfor vigtigt til kun at bedømmes ud fra forældede, ubiologiske og usociologiske straffesynspunkter*. —

— Efter det foranstaaende vil det idethele have interesse at kende observationstidens længde, m. a. o., gennem hvormange aar efter kastrationen materialet har været observeret ved foretagelse af efterundersøgelse. Til overblik herover hidsættes hosstaaende tavle A:

Tavle A.
Observationstidens længde.

Observationstid med efterundersøgelse		Antal tilfælde	
10—14 aar		4	
8—10 »		18	
6— 8 »		18	
4— 6 »		38	
2— 4 »		50	
1— 2 »		29	
Indenfor 12 mdr. Tidlige efterundersøgelser	Indenfor		
	a) 9ende—12te maaned	6	} 30
	b) 6te — 9ende »	12	
	c) 3die — 6te »	10	
	d) første 3 maaneder	2	
		187 tilfælde (de 3 døde var ikke efterundersøgt)	

Efterundersøgelsesskemaerne indkræves og samles i Retslægeraadets arkiv; her følges de stadig af de paagældende raadsmedlemmer og kartotekiseres. De udgør som alt nævnt den væsentlige basis for materialets senere videnskabelige, justitielle og sociale bearbejdelse. —

— Paa dette sted skal jeg iøvrigt indskyde nogle bemærkninger om: Andre undersøgelser — specialundersøgelser — af de kastrerede.

Et godt, kontrollabelt, legalt kastrationsmateriale frembyder naturligvis en fristende og velegnet basis for en række specielle, videnskabelige undersøgelser.

Først og fremmest gælder dette jo de fjernede kønskirtler. Medens en saadan generel og ret indgaaende undersøgelse vil volde vanskelighed i meget store materialer, maatte den for det danske materiale antages at vise sig overkommelig.

Raadet har derfor fra første færd draget omsorg for, at alle fjernede testikler uopholdelig i fixeret stand indsendes til *Københavns Universitets retsmedicinske Institut*. Her er de gennem aarene blevet underkastede en indgaaende undersøgelse i et samarbejde mellem forfatteren og lektor i anatomi, dr. med. *Okkels*.

Det er ikke her stedet indgaaende at gøre rede for disse undersøgelser af histo-fysiologisk natur.

De har hidtil givet anledning til en række publikationer, og blot et kort résumé af disse skal hidsættes her:

Den mikroskopiske undersøgelse af de ved legal kastration fjernede testes er kun af værdi, saafremt et tilstrækkeligt omfattende kontrolmateriale haves til sammenligning. Vi har derfor — væsentlig fra det retsmedicinske institut — skaffet et talmæssigt tilsvarende materiale fra obduktioner af forulykkede eller selvmordere, tilfælde, hvor der iøvrigt ikke fandtes udtalte, organisk-patologiske tilstande. Dette kontrolmateriale giver formentlig inden for de paagældende aldersgrupper et tilfældigt valgt udsnit af normalbefolkningen.

Undersøgelserne (*Sand & Okkels*) har vist, at der saavel i kastratgruppen som i kontrolgruppen gør sig ret store forskelligheder.

gældende i testis' vævsmæssige bygning. Disse forskelle viser sig tildels ved forekomst af de velkendte, pletvise atrofier af sædkanalerne. Men man finder ogsaa hyppigt dyberegaaende og mere udbredte forandringer i testis' kirtelvæv. De paagældende strukturelle ændringer synes først og fremmest at være af regressiv natur, idet de omfatter forskellige grader af afsvækket sædfimsproduktion. Ofte er denne degeneration af det sædfindannende væv ledsaget af tilsvarende forøgelse af det omkring sædkanalerne liggende bindevæv. I mange tilfælde er tillige vævene mellem kanalerne forandrede. Almindeligt, men ikke altid, findes der forandringer af bindevævet, og disse forandringer frembyder kvalitativt som kvantitativt overmaade store forskelle fra organ til organ. Selv inden for een og samme kirtel kan beskaffenheden af vævet variere betydeligt — et forhold, som bl. a. gør den kvantitative bedømmelse af Leydigcellerne (ø: hormoncellerne) vanskelig.

Foruden bindevævet varierer ogsaa Leydigcellerne i form, størrelse, struktur, mængde og lejrning. Den almindeligt anførte regel, at mængden af Leydigcellerne i det store og hele forholder sig omvendt i forhold til sæddannelsens intensitet, har i vort materiale vist at gælde med grov tilnærmelse. Der forekommer dog ikke sjældent undtagelser, hvor man finder fuldt bevaret sæddannelse, og hvor der dog er særdeles rigeligt Leydigvæv. Omvendt forekommer tilfælde, hvor sædfimskanalerne kan være næsten ødelagt, men hvor der samtidig kun findes ganske faa Leydigceller.

Den kvantitative bedømmelse af Leydigvævet er som nævnt vanskelig og behæftet med betydelige fejl. Vore angivelser af Leydigcellernes mængdeforhold har derfor hidtil beroet paa subjektive skøn. En metode, der tilsiger en mere eksakt vurdering, er under udarbejdelse.

Ved mikroskopering af de første 30—40 testespar af hver gruppe forekom der i begge grupper enkelte tilfælde af forøget mængde Leydigvæv. Denne forøgelse blev — alle forhold taget i betragtning — anset for at være udtryk for en forøget dannelse af vedkommende elementer. Kastratgruppen viste her en ganske ringe overvægt, men under hensyntagen til de talmæssige forhold mente vi ikke at burde tillægge resultatet nogen sikker betydning; det kunde bero paa en tilfældighed. Siden er det undersøgte materiale vokset til mere end det tredobbelte, og nu synes overvægten i kastratgruppen af testes med forøget mængde Leydigvæv at være blevet iøjnefaldende. Forøvrigt viser kastratgruppen flere og mere udbredte strukturelle forandringer end præparaterne fra kontrolgruppen.

Under arbejdet med de tusinder af snit fra de fjernede testes er der iøvrigt gjort en række helt nye iagttagelser af betydelig

interesse. Det har bl. a. vist sig, at testis' nerver er baade større og mere talrige, end man hidtil har antaget. Og det har navnlig vist sig, at disse nervestammer staar i intim rapport til Leydig-vævet. De paagældende fund er gjort saavel i præparater fra kastratgruppen som fra kontroller, og der synes ikke at være principielle forskelle mellem de to grupper af materialet, hvad angaar nervernes forhold. Dette problem vil dog blive viet særlig opmærksomhed ved de fremtidige undersøgelser. —

Foruden vore nævnte og en række specialpublikationer er det meningen sluttelig i en monografi saa vidt muligt at give en samlet histofysiologisk og histopatologisk fremsstilling af forholdene med en analyse af de kastreredes testiklers bygning i relation til de seksuelle abnormiteter.

Ved siden heraf er materialet videnskabeligt bearbejdet paa en række andre specialomraader af forskellige medarbejdere.¹⁾

*

Vi gaar derefter over til omtalen af materialets tal-mæssige opgørelse. Herpaa følger afsnit om de til karakterisering af kastraterne relevante forhold og derpaa kastrationernes individuelle følger og virkninger og deres kriminalterapeutiske og sociale resultater.

Det samlede antal kastrationer i den 10-aarige periode har været: 190, heraf i den første 5-aarsperiode 63 (alle mænd), til hvilke henregnedes 4 tilfælde, sanktionerede af Justitsministeriet i aarene før den I. lovs ikrafttræden. Efter den II. lov er saaledes kastreret 127, hvoraf 126 mænd og 1 kvinde (tavle B).

¹⁾ Af disse *meddelelser* (se iøvrigt litteraturfortegnelsen) skal her nævnes:

1. Undersøgelser over de kastreredes basalstofskifte i relation til analyser af deres sexualhormoner (gonadotrope hormoner, østriner og andriner) af *E. Hart Hansen*.
2. Undersøgelser over hormonal cholesterinæmi af *G. Teilum*.
3. Undersøgelser over hudens og haarbækkedningens forhold af *Sv. Emanuel*.
4. Om kreatinuri og cholesterolæmi hos kastrater af *Knud Brøchner-Mortensen*.

Tavle B.
Antal legalt kastrerede i 10-aaret 1929—39.

		I. lov	II. lov	Ialt
Kastrerede {	Mænd	63	126	189
	Kvinder	0	1	1
		Summa: 190		

Af materialets 190 personer er 3 mænd afgaaet ved døden fra 3 til 9 maaneder efter operationen; tilbage bliver 187.

Om de tre afdøde skal meddeles:

1) 47-aarig ugift arbejdsmand, hypersexuel psykopat. Straffet gentagne gange for tyveri, vold og sædelighedsforbrydelse (uterlighed mod drenge i forbindelse med masochistiske og sadistiske praktiker, ofte i beruselse). Ogsaa forsøg paa voldtægt mod mater i beruselse. Autoflagellant. Udtalt onanist. Kronisk alkoholist. Dømt sidst til internering i psykopatanstalt. Død her 3 maaneder efter kastration af lungebetændelse.

2) 23-aarig ugift kontorist; psykopat. Dømt for gentagne berigelsesforbrydelser til psykopatfængsel (d. v. s. tidsbegrænset straf). Søger herunder kastrationstilladelse paa grund af homosexualitet; angst for at begaa forbrydelser; sjælelige lidelser, social dérouté. Har en »platonisk« forlovelse med en religiøs, inferior, deformeret kvinde. Mange »nervesammenbrud«. Kastreredes og udskreves efter endt straf. Bortvist fra hjemmet. Sociale vanskeligheder. Begik i denne situation 3 maaneder efter kastrationen selvmord (sovemiddel), der efter det oplyste ikke synes at have nogen forbindelse med kastrationen.

3) 34-aarig ugift sadelmagersvend; svær psykopat og sinke. Dømt for sexuel betoned brandstiftelser, tyveri og vold (ikke for egentlig sædelighedsforbrydelse) til psykopatfængsel. Heterosexuel med ekstrem hypersexualisme. Angiver crimen bestiale som surrogathandling. Hævder selv sine andre forbrydelsers sexuelle baggrund, store sjælelige lidelser af sin hypersexualitet. Hans kastrationsøgning bevilges. Udskrives efter endt straf. Begaar selvmord (arsenik) 8 maaneder efter udskrivelsen; selvmordet synes uden

forbindelse med kastrationen, men baseret i hans psykiske konstitution og sociale dérouté.

Af disse 3 dødsfald skyldtes altsaa det ene en tilfældig sygdom (lungebetændelse), de to andre selvmord, paa det foreliggende uden nogen forbindelse med kastrationen, men begrundet i de paagældendes psykopatiske konstitution og socialt daarlige stilling.

Ingen af de 3 døde naaede man at faa efterundersøgt.

NB. Da de 3 døde saaledes maa udgaa af de fleste oversigter og vurderinger, vil man *oftest finde det totale antal af kastrerede opført som 187.*

— De indgivne ansøgninger har i næsten alle tilfælde været saa vel underbyggede fra ansøgerens og den erklærende læges side, at Retslægeraadet, undertiden efter indhentning af supplerende oplysninger, har kunnet anbefale kastrationens foretagelse. I mine tidligere publikationer over den første 5-aarsperiode er refereret 4 tilfælde, hvor Raadet efter den I. lov ikke kunde anbefale kastration.

I aarene 1929—1934 blev, som dér anført, kastration nægtet i 4 tilfælde.

I et af disse tilfælde er kastration senere tilladt:

Det drejede sig om en 23-aarig mand, der tidligt var kommet under værgeraadet for tyverier. Han var 1 gang straffet for uterlighed over for drenge, og i 1929 havde han gjort sig skyldig i lignende forbrydelse. Han var ikke sindssyg eller aandssvag, men udtalt psykopat med talrige meget uheldige karaktertræk og mangelfulde moralske begreber. Hans seksualdrift var ikke abnorm stærk, han var i virkeligheden heterosexuel, men »bange for at blive smittet hos kvinderne«, hvorfor han foretrak praktiker med drenge. — I 1929 udtalte Retslægeraadet, at det kunde anbefale, at han ved dom søgtes interneret paa forvaringsanstalten paa Sundholm, men at virkningen af en eventuel kastration maatte anses for noget tvivlsom, og at Retslægeraadet for tiden ikke mente at kunne anbefale denne udvej.

Den paagældende blev derefter ved højesteretsdom anbragt paa Sundholm, hvorfra han blev prøveudskrevet i 1933, men samme aar anbragt paa grund af nye uterligheder med drenge. Da der i 1934 atter rejstes spørgsmaal om hans udskrivning, mente man, at risi-

koen vilde være for stor uden kastration, men at han efter kastration næppe vilde frembyde nogen fare for sexuelle overgreb, hvorfor Retslægeraadet nu anbefalede hans derpaa indgivne andragende om kastration, der da tillodes. Forløbet viser, at man ikke ved første behandling havde behovet at være tilbageholdende med kastrationstilladelse.

I sidste periode efter II. lov har der atter været 4 tilfælde, hvor Raadet har fundet det betænkeligt at anbefale kastration, og Ministeriet derefter har afslaaet ansøgningen.

De 4 nye afslaaede tilfælde har været følgende:

1). 43-aarig, hidtil ustraffet, mand, som igennem mange aar havde masturberet stærkt, ønskede sig kastreret, da han mente, det vilde være af betydning for hans velbefindende; samtidig havde han indlagt en del billetter paa ægteskabsannoncer. Hans seksuelle misère gjorde idethele ikke noget særlig alvorligt indtryk; han havde hidtil ikke følt trang til, endsige udøvet seksuelle lovovertrædelser. Han gjorde paa det foreliggende et noget inferiørt indtryk (suspekt for aandssvaghed). Der forelaa ingen lægeundersøgelse af nogen art. — Retslægeraadet kunde herefter ikke anbefale kastration, men antydte ønskeligheden af nærmere undersøgelse med henblik paa aandssvaghed. Aaret efter gjorde han sig, muligvis suggereret af den indgaaende rapportoptagelse om emnet, skyldig i uterlig behandling af en lille pige. Raadet skønnede paa det nu foreliggende, bl. a. en lægeerklæring, hvorefter han ikke var sexuel abnorm, men lettere aandssvag og strafegnet, at det vilde være rimeligt at forsøge med en straf under sædvanlig form. Kastrationsandragendet var ikke fornyet; det kan være diskutabelt, om Raadet burde have rejst spørgsmaalet igen. Men han ses i hvert fald ikke at være kriminelt recidiveret.

2). 23-aarig mand, i 1932 straffet for uterlighed over for småpiger samt for overtrædelse af samlejeforbud paa grund af gonorrhoe og i 1935 straffet for exhibitionisme over for en 6-aarig pige. Da den paagældende ikke var sindssyg, aandssvag eller psykopat, ejheller var sexuel abnorm af origine, fandtes det betænkeligt at tilraade kastration, ogsaa af hensyn til hans ungdom og det idethele ikke helt udsigtsløse ved hans tilfælde. Ydermere gik han efter det foreliggende ud fra, at han vilde blive fritaget for straf, hvis han lod sig kastrere, en betingelse, man principielt aldrig à priori gaar ind paa. Han ses ikke at være kriminelt recidiveret.

3). 65-aarig forretningsmand, driftig og dygtig, der havde levet et lykkeligt familieliv, men nu var enkemand, var pludselig grebet af sexuelle forestillinger, der saavel i drømme som under hans daglige færd plagede ham stærkt. I den sidste tid følt sig fristet til at forgribe sig paa kvinder i hans nærmeste omgang. Tilsyneladende psykisk normal. Kastration fandtes paa det foreliggende grundlag ikke forsvarlig, bl. a. fordi der ikke forelaa og ikke trods Raadets henstilling fremskaffedes nogen psykiatrisk undersøgelse af den paagældende. Sagen har ikke senere været genoptaget.

4). 19-aarig mand af sjælelig degenereret slægt var for voldtægtsforsøg over for en 56-aarig kvinde anbragt paa Psykopatforvaringsanstalten ogsaa med henblik paa, at spørgsmaalet om kastration her bedst vilde kunne tages op til overvejelse; han var ikke sindssyg eller aandssvag, men i højere grad psykopat, stemningsuligevægtig med stærk kønsdrift med tilbøjelighed til impulsive og uhæmmede handlinger. Kort efter hans fyldte 20. aar indsendtes andragende om kastration. Under hensyn til hans unge alder kunde det ikke anses for usandsynligt, at operationen vilde medføre betydelige, uheldige bivirkninger, der kunde forringe hans sociale muligheder, naar han senere blev udskrevet, hvorfor Retslægeraadet tilraadede, at spørgsmaalet om kastration blev udsat. — Et senere andragende fra den paagældende om ægteskabstilladelse blev afslaaet.

I en del tilfælde, ialt 11, har Raadet anbefalet kastration, men ansøgeren har derefter frafaldet sin ansøgning, enten for stedse eller ønsket stillet den i bero.

I 3 af disse 11 tilfælde er ansøgningen fornyet, og kastrationen udført.

Af den talmæssige opgørelse fremgaar, at kastrationsansøgningerne og — tilladelserne har været stigende, idet antallet i den sidste 5-aarsperiode har været dobbelt saa stort som i den første. Operationen har praktisk taget kun været foretaget paa mænd; lovens hjemmel til at kastre kvinder, en hjemmel, der kun indsattes som en sikkerhedsventil, har kun været anvendt overfor een sindssyg kvinde, som findes refereret side 300.

Alle operationer er udført paa offentlige hospitalers chirurgiske afdelinger under lokal anæstesi.

Det nævntes ovenfor, at antallet 190 kunde forekomme ringe. Jeg har endnu ikke kunnet faa nøjagtig besked om antallet af legale kastrationer i andre lande; kun fra Tyskland har jeg ved elskværdig meddelelse fra det tyske Justitsministerium gennem dr. juris. W. Kopp faaet følgende værdifulde meddelelse (oversat) om antallet af legale kastrationer, foretagne i Tyskland i den 4-aarige periode: $\frac{1}{1}$ 1934— $\frac{31}{12}$ 1938:

»Antallet af de kastrationer, der indtil nu er foretaget i straffeanstalter m. v., andrager for tiden:

fra $\frac{1}{1}$ 1934 til $\frac{31}{12}$ 1936.....	1335
fra $\frac{1}{1}$ 1937 til $\frac{31}{12}$ 1937.....	286
fra $\frac{1}{1}$ 1938 til $\frac{31}{12}$ 1938.....	288
Ialt.....	1909

Af dette samlede antal er 1.787 operationer foretaget paa grundlag af § 42 K. St. GB, d. v. s. kastrationen blev ved dom paabudt som sikkerhedsforanstaltning.

De øvrige 122 tilfælde angaar »frivillige« kastrationer paa grundlag af § 14, Afs. 2 om lov om forhindring af arvebelastet afkom (Gesetz zur Verhütung erbkranken Nachwuchses), hvorved indgrebet dog rammer de paa straffeanstalterne anbragte.

Det fremgaar ikke af Justitsministeriets statistik, hvor stor de homosexuelles andel er, og det skal endvidere bemærkes, at tvangsindgreb ikke er tilladt ved domme, der er fældet paa grundlag af § 175 St. GB.

Naar man regner med Tysklands op mod 20 gange større befolkning og tillige tager i betragtning den vidt forskellige basis, hvorpaa de legale kastrationer foretages dér og her, maa det danske antal forekomme ikke ganske ringe; det dækker i virkeligheden, hvad man maatte vente efter vort befolkningsantal, vor kriminalitet paa det givne omraade og lovens aand.

Karakterisering af kastrationsansøgernes
vigtigste forhold:

En gennemgang af disse viser for den sidste periode væsentlig samme forhold som for den første; det samlede materiale giver følgende:

Der findes med hensyn til ansøgernes sociale stilling repræsentanter for næsten alle kategorier, fra yderlig socialt reducerede personer (herunder aandssvage, sinker, slappe og værdiløse individer, alkoholister, kronisk invaliderede o. s. v.) over en stor gruppe af de saakaldte arbejder- og middelklasser til en efter sagens natur mindre gruppe af socialt højtstaaende personer, hvis milieu, uddannelse og kultur staar i et særligt grelt misforhold til deres kriminelle handlinger.

Ansøgernes alder ved operationen (tavle C).

Tavle C.

Alder ved operationen i relation til sjælelig habitus.

Alder ved operationen	Aands- svage			Sinker	Psyko- pater		Sindssyge	Epileptikere	Andre sexuelte abnorme	Ialt
	Idioter	Imbecile	Debile		Sværeste	Lettere				
21—30 aar	1	7	18	2	7	10	3	2		50
31—40 »		14	21	7	5	11			10	68
41—50 »		5	10	1	8	11			15	50
51—60 »		1	4	1	3	1	1		5	16
61—70 »			1		1				4	6
Ialt...	1	27	54	11	24	33	4	2	34	190

De fleste ansøgninger ses stadig at være indgivne i 30—40-aarsalderen, derpaa følger 40—50-aarsalderen og 20—30-

aarsalderen: den første halvdel af denne periode, fra 20—25-aarsalderen rummer ialt 17 tilfælde, hvoraf de to yngste var 21 aar gamle. I 60—70-aarsalderen findes 6 tilfælde, af hvilke den ældste var 67 aar. Aldersfordelingen maa iøvrigt anses paavirket af, at materialet for en væsentlig del bestaar af recidivister (jvnfr. side 330 ned.).

Med hensyn til ansøgernes familieforhold paa ansøgningstidspunktet (forlovet, gift, separeret, skilt) fremgaar disse af tavle J side 372.

Det ses heraf bl. a., at af de 190 var 148, altsaa langt de fleste, ugifte og uforlovede, et forhold, der forklares af det store antal af aandssvage og homoseksuelle blandt ansøgerne; kun 31 personer var gifte. (Vi vender tilbage til denne tavle side 372).

En gennemgang af ansøgernes anbringelse (opholdssted) paa ansøgningstidspunktet (tavle D) viser følgende:

Udenfor anstalt — private ansøgere — var kun 8.

Disse 8 frembyder en ikke ringe interesse:

Alle var i lettere eller sværere grad psykopather. Kun 2 af dem havde været i konflikt med loven, den ene (gift, 26-aarig murer) gentagne gange straffet for uterlighed mod smaapiger og exhibitionisme, den anden (gift, 45-aarig, bisexuel forretningsmand) for uterlighed mod drenge og piger. Begge ansøgte fra det frie liv af frygt for nye recidiver. Resultatet i begge tilfælde særdeles godt kriminalterapeutisk og socialt.

De øvrige 6 har aldrig været tiltalt for seksuelle crimina, men deres motiver for kastrationsansøgning har været følgende:

Fire af dem er homoseksuelle, ugifte psykopather, for hvem betydelige, sjælelige lidelser — særlig ved den stadige frygt for konflikt med loven — gav indikationen for deres ansøgning. Alle har opnaaet gode resultater.

Af de to resterende var den ene en 62-aarig, ugift landmand, homoseksuelt indstillet uden nogensinde af have haft nærmere forbindelse med mænd; kun var han gennem mange aar udtalt exhibitionist, vel at mærke af den sjældne type over for mænd; en enkelt gang truet med anmeldelse.

under pengeafpresning. Hans ejendommelighed gav sig ogsaa udslag i en næsten total latovering paa krop og lemmer og membrum virile, og som led i sin kamp mod exhibitionismen havde han selv anbragt en sølvring gennem glans penis. Hans aarelange, dybe, sjælelige lidelser indicerede ansøgningen. Kastrationen har givet et godt resultat.

Den anden, en 37-aarig, ugift arbejdsmand, sværere psykopath af en højst ejendommelig psyke, har tilbragt det meste af sin tid i fængsel for tyverier, fra smaatyverier indtil talrige indbrudstyverier, haft en række svære, mangeaarige straffe. Aldrig seksuelle crimina. Hele sin tyveri-forbryderbane tillagde han en fra barndommen og gennem aarene aldeles ubændig hyperonani, altbeherskende hans tanker, liv og færden med rentud fantastisk barokke metoder. Onanien førte ham efterhaanden ind i en excessiv skyhed og ensomhedstrang, og han hævder bestemt, at motivet for hans indbrud laa heri, i hans dybe trang til den absolute ensomhed, fængslet gav ham; næppe kommen ud begik han nye, klodsede indbrud med ligegyldige smaaberigelser blot for at komme i fængsel igen, være alene og dyrke onanien, som samtidig pinte ham grænseløst. Selv i fængslet begik han disciplinære forseelser blot for at blive isoleret og faa haandjern paa, saa han ikke kunde onanere. Truet af ødelæggelse paa sjæl og legeme efter aarelange, aabenbart svære sjælelige lidelser, lagde han sin sjæleanalyse blot for en forstaaende overlæge og indgav kastrationsansøgning. Kastrationen førte allerede inden for det første aar til hans oprigtige glæde til komplet asexualitet med ophør af onanien og dermed en befrielse for de svære sjælelige lidelser. Og til sine antagelig paa de seksuelle komplekser hvilende berigelsesforbrydelser gennem ca. 20 aar er han i det forløbne aar heller ikke faldet tilbage.

Gaar vi herefter over til de øvrige 182 paa anstalt værende ansøgere anbringelse paa ansøgnings- og operationstidspunktet, fremgaar forholdet af tavlen; det ses, at 79, henimod halvdelen, har været paa aandssvageanstalt, 50 har været anbragt paa psykopathforvaringsanstalt, 10 i psykopathfængsel, 29 i almindeligt fængsel, 9 paa sindssygehospital, 1 paa epileptikeranstalt og 4 paa andre plejeanstalter.

Tavle D.

Anbringelse paa ansøgnings- og operationstidspunktet.

	Under anstaltsforsorg							Uden for anstalt (frie personer)	Ialt
	Aandssvageanstalt	Forvaringsanstalt	Psykopathfængsel	Fængsel	Sindssygehospital	Epileptikeranstalt	Plejeanstalt		
Før operationen.....	79	50	10	29	9	1	4	8	190

Bedømt efter ansøgernes sjælelige habitus falder materialet i følgende grupper:

Aandssvage (idioter, imbecile, debile).....	82
Sinker.....	11
Psykopather (sværere og lettere)	57
Sindssyge.....	4
Epileptikere.....	2
Andre sexuelte abnorme (uden sikker psykopathi)	34
	<u>190</u>

De crimina, der — i de fleste tilfælde sammen med sjælelige brist — indicerede indgrebet, var langt overvejende sædelighedsforbrydelser af næsten alle former; lystmordet er dog endnu ikke repræsenteret. De forskellige forbrydelsesformer vil fremgaa af tavle E. Overvejende er homoseksuelle uterlighedshandlinger med drenge, dernæst uterlighed med smaapiger, dernæst voldtægt og exhibitionisme. Andre former var kun svagt repræsenterede. I en del tilfælde var det alene faren og frygten for at komme til at begaa seksuelle lovovertrædelser, der indicerede ind-

grebet; her drejer det sig særlig om homoseksuelle, hvis praktiker jo ofte længe eller stedse forbliver uopdagede.

Af andre, blot sexuel betonedede crimina figurerer kun 4 (brandstiftelse 1 tilfælde og 3 berigelsesforbrydelser).

Med »hypersexualitet paa anstalt« sigtes væsentlig til den type af sindssyge eller aandssvage, hvis uhemmede masturbation eller sexuelle attaquer paa medalummer, ofte parret med almen besværlig, ubændig adfærd gør operation indiceret. Ved gruppen »sjælelige lidelser« forstaas de tilfælde, hvor saa-

Tavle E.
Crimina i relation til sjælelig habitus.

CRIMINA	Aands- svage			Sinker	Psy- kopa- ter		Sindssyge	Epileptikere	Andre sex. abnorme	Ialt
	Idioter	Imbecile	Debile		Svære- re	Let- tere				
Exhibitionisme.....		2	1		3	4			7	17
Sadisme og Masochisme			1	1	2				2	6
Fetichisme.....		1	1							2
Uterlighed overfor drenge...	1	5	12	4	9	17		1	22	71
» . » piger		8	15	1	3	2			1	30
» » drenge og piger		2	2	3		1		1		9
» » mænd ...						1				1
» » kvinder..		2	1			1				4
Incest.....			2		1		1			4
Voldtægt.....		4	8	1	1	4	1	1		20
Brandstiftelse					1					1
Sexuelt betingede berigelses- forbrydelser					2	1				3
Hypersexualitet paa anstalt..		3	11	1			1			16
Sjælelige lidelser (hyper- sexualitet).....					2	2	1		1	6
Ialt...	1	27	54	11	24	33	4	2	34	190

danne, ofte beroende i hypersexualisme (spec. onani), evt. med abnormt sexuelle forestillinger, er det væsentlige motiv for indikationen.

Tavle E viser iøvrigt ikke alene de forskellige crimenformer (resp. abnorme tendenser), men ogsaa disses fordeling i forhold til den sjælelige habitus.

Man kan herefter konstatere en del ret bestemte relationer mellem de enkelte deliktformer og den sjælelige habitus:

Exhibitionismen fordeler sig ret jævnt over de tre hovedgrupper, aandssvage, psykopather og »andre sexuel abnorme«.

Den væsentlig homoseksuelle gruppe »uterlighed overfor drenge« er ogsaa mærkelig ens fordelt over de tre grupper med 18 aandssvage + 4 sinker (= 22), 26 psykopather og 22 »andre«. Derimod er de aandssvage langt overvejende inden for kategorien »uterlighed overfor piger«, hvor de udgør $\frac{5}{6}$ af materialet paa 30; ogsaa i kombinationen »uterlighed mod baade drenge og piger« dominerer de aandsdefekte. Det samme genfinder vi i de svære crimenformer, incest og voldtægt; af den sidste kategori finder vi 13 aandsdefekte mod 5 psykopather: *de aandssvage er efter crimens sværhed de farligste sædelighedsforbrydere, og de angriber mere i flæng end de ikke-aandssvage.*

Gruppen »sjælelige lidelser« (hypersexualitet, homoseksualisme) udgøres af dem, der vel ikke har været i konflikt med loven paa grund af sexuel forbrydelse, men hvem en stadig frygt for at komme det holder i permanent sjæleangst, eller som af en anden abnorm sexuel habitus (hypersexualisme ofte med excessiv onani eller permanent sexuel farvet tankeliv) befinder sig i en sjælelig lidelsestilstand, der tit virker lammende paa deres øvrige existens eller truer dem med social dérouté.

Af blot sexuel betonedede forbrydelser, der ikke er egentlige seksualforbrydelser, rummer materialet 4 tilfælde, 3 berigelsesforbrydere og 1 brandstifter.

To af berigelsesforbryderne omhandles i anden sammenhæng (side 352 og side 368) som tilfælde, hvor det ved operationen tilsigtede resultat ikke er af samme klarhed som de øvrige tilfælde, hvilket forsaavidt kan siges at være ganske naturligt, som indikationen indenfor denne gruppe heller ikke er af helt den samme ubetingede karakter som ellers. Det tredje tilfælde er refereret side 323.

Ogsaa brandstiftelsestilfældet er af en saadan kompliceret karakter: en 39-aarig fodermester dømmes til psykopat-fængsel for ildspasættelse paa husbondens ejendom. Brandstiftelsen var tilsyneladende en hævnakt, men erkendtes senere at være en »befrielseshandling« for en intrapsykisk spændingstilstand, der alt syntes foraarsaget af et hæmmet sexuelliv i forbindelse med kronisk masturbation og periodiske forstemninger (habituelle dysforier). Operationen er ogsaa for hans vedkommende resulteret i en pacificering og stabilisering, saaledes at han føler sig befriet for sine sjælelige lidelser.

Paa tavle E er det den paagældende fremtrædende crimenform (resp. abnorme tendens), der er anført; men hos adskillige forelaa i og for sig flere former, f. eks. baade uterlighed og exhibitionisme eller perversiteter som sadisme og masochisme, forbunden med en af de andre crimenformer. —

— I mine forrige afhandlinger (1935—37) om den første periodes 63 kastrater har jeg noget nærmere omtalt den sjælelige habitus hos materialets enkelte grupper. Erfaringerne fra den sidste 5-aars periode falder i det store og hele sammen med den den gang givne karakterisering.

Jeg skal dog med henblik paa grupperne »aandssvage« og »psykopather« og gruppen »andre sexuelte abnorme« efter konference med mine kolleger i Raadet, professor *Helweg* og overlæge *Nørvig*, hidsætte følgende bemærkninger:

Om de aandssvage i materialet er der intet særligt nyt at fremhæve. Jeg skal for sammenhængens skyld citere det i mine tidligere publikationer om denne gruppe skrevne:

Det drejer sig naturligt nok alleroftest om de lettere grader, om tilfælde af »debilitas intellectualis«, nogle gange

dog om stærkere intelligensdefekter ned mod imbecilliteten; Ved siden af intelligensdefekterne var der selvsagt ikke sjældent mere eller mindre uheldige karakterbrist, bortset fra den uhæmmede seksualdrift. Men de erotiske, aktive, stærkt moralsk defekte aandssvage er ingenlunde i overvægt, oftere er der snarere tale om i og for sig »skikkelige« aandsvage med en mere eller mindre god arbejdsevne.

11 af de kastrerede maa betegnes som sinker, intellektuelt altsaa staaende lidt højere end de aandsvage, men karakterologisk og dermed kriminologisk oftest langt uheldigere end disse.

Af tavle E faar man det indtryk, at seksualforbrydelserne hos aandsvage og sinker er mere polymorfe, mere mangeartede end f. eks. hos psykopaterne, men paa den anden side mindre »raffinerede«, hvad der vel i betydelig grad hænger sammen med deres forringede intellektuelle stadi, deres ofte ret begrænsede chancer i retning af valg af sexuel objekt, vel ogsaa med en vis indifferens over for dettes køn og alder (paa samme maade, som man ser det hos senilt sløvsindede, o. lign.). Deres »homosexuelle« attentater og praktiker synes saaledes meget sjældent at være udtryk for en virkelig seksualbiologisk fejlretning, men maa i reglen ses som indifferens over for kønnet, andre gange skyldes de »faute de mieux«. Virkelige kønslige perversi-oner er ogsaa uhyre sjældne hos de aandsvage og sinkerne i vort materiale, egentlig kun nogenlunde sikre hos een, en aandsvag paa grænsen mod imbecillitet (I. Q. 60) med fetichistiske tyverier af dameundertøj, som han benyttede til masturbation. Endnu skal fremhæves de ret høje tal for voldtægt, resp. voldtægtsforsøg, hos enkelte flere gange.

Blandt psykopatherne, der forekommer i ret stort antal, er forskellige typer repræsenteret. Som venteligt er den mere diffuse, moralske defekt ret almindeligt forekommende. Dog findes der ogsaa eksempler paa den sensitive, forfinede type, og en relativt betydelig rolle spiller her som

overalt den holdningsløse psykopat. Ved denne type er det afgørende den ringe karakterfasthed og deraf følgende svage modstandskraft mod fristelser. Kriminaliteten bliver derved ofte af blandet natur, idet baade ejendomsforbrydelser og seksualforbrydelser optræder hos samme individ.

Den hos psykopaterne ofte tilsyneladende stærke, ja ganske dominerende sexualitet maa i det hele taget ikke ses som noget absolut, men paa baggrund af den typiske psykopatiske holdningsløshed og karakterinegalitet. Det er sandsynligt, at kønsdriften i mange tilfælde i og for sig hos psykopaterne er af samme styrke og beskaffenhed som hos normale individer, men det er psykopaten umuligt at faa den indordnet i den totale personlighed, og følgen bliver da ubeherskede og lejlighedsvis kriminelle udbrud. En vis reciprok virkning er ogsaa tænkelig, saaledes at karakterens mangel paa afbalancering øges gennem de saa vanskeligt beherskede seksuelle tilskyndelser. Kastrationen kunde da tænkes at føre til en neddæmpning af den psykopatiske uligevægt, og i ikke faa tilfælde ser det ogsaa ud, som om noget saadant har fundet sted.

I denne opgørelse af materialet har vi opstillet en særlig gruppe, der er betegnet som »andre sexuel abnorme«. Herved forstaas personer, som udover den seksuelle abnormitet ikke frembyder andre afvigelser i psykisk henseende. Ganske vist er seksuelle abnormiteter — homosexualitet, exhibitionisme o. s. v. — ofte forbundet med psykopati, men det er ingenlunde altid tilfældet, og vi har derfor fundet det rigtigst at samle disse seksuelt abnorme for sig.

De homoseksuelle udgør her en relativt betydelig gruppe. En adskillelse mellem de ægte, originært homoseksuelle og dem, der synes i højere grad at have lært sig og vænnet sig til homoseksuelle praktiker, er ikke forsøgt. Ganske vist kan denne differentialdiagnose i visse tilfælde stilles, men ofte er den usikker. I min afhandling fra 1935 omtalte jeg disse forhold med følgende linier:

»Mange ægte homoseksuelle har paa et eller andet tids-

punkt forsøgt med heterosexuelle praktiker, uden at oplysningerne herom i de fleste tilfælde tillader at afgøre, om praktikerne dækker over (rudimentære) seksuelle rørelser, eller alene betyder de fortvivlede forsøg, som disse ulykkelige individer saa tit gør paa at komme ind i normalt sexuelliv.

Men en betydelig gruppe af dem, der gør sig skyldig i homoseksuelle lovovertrædelser (mod drenge eller umodne mænd), er ikke homoseksuelle af origine, men oprindelig bisexuelle, hvor enten heterosexuelle og homoseksuelle praktiker gennem aar er gaaet side om side, eller hvor en oprindelig overvejende heterosexuelt orienteret kønsdrift i en senere alder, f. eks. i 30- eller 40-aars alderen, et par gange med begyndende alderdomsforandringer, er gledet over i (udelukkende) homoseksuel retning. Undertiden faar man indtryk af, at der er tale om biologiske forskydninger (»sexuelt dominansskifte«), andre gange om en forstærkning af den homoseksuelle komponent i deres kønsdrift ved grundig »tilvænning«, undertiden med et moment af tilstræbt raffinement.

Hos enkelte af kastraterne synes de homoseksuelle praktiker snarest at være udtryk for en relativ impotens overfor kvinder, tit med en stærk skyhed overfor disse, og de perverse handlinger tegnede sig da jævnlgt som erstatningshandling.

De videre erfaringer har ganske bekræftet dette.

Et vigtigt punkt i lovovertrædernes kriminelle karakteristik er spørgsmaalet, om de er recidivister eller ej.

I opstillingen (tavle F.) over de kastreredes kriminelle forhold før operationen sondres mellem »ikke-lovovertrædere« og »lovovertrædere«.

Gruppen »ikke-lovovertrædere« omfatter dels personer, der ikke har foretaget handlinger af lovstridig art overhovedet, dels personer, der vel har begaaet seksuelle handlinger, der for saavidt maa karakteriseres som lov-

Tavle F.

De kastreredes kriminelle forhold før operationen.

	Aands- svage			Sinker	Psy- kopa- ter		Sindssyge	Epileptikere	Andre sex. abnorme	Ialt
	Idioter	Imbecile	Debile		Sværene	Lettene				
A. Ikke lovovertrædere		8	11	3	3	3	1		2	31
B. Lovovertrædere.....	1	14	20	1	6	7	1	1	5	56
1. Ikke recidivister.....										
2. Recidivister										
a. Enkelt forstraf.....		4	15	5	6	5	2	1	8	46
b. Vedholdende recidiv		1	8	2	9	18			19	57
Ialt...	1	27	54	11	24	33	4	2	34	190

overtrædelser, men som har begaaet disse under en af andre forhold motiveret anstaltsanbringelse (som f. eks. en stor del af de aandssvage) eller uopdaget i det frie liv.

Gruppen »lovovertrædere« omfatter dels straffede personer, dels personer, der ikke idømmes straf, men anbringes paa anstalt paa grund af de paagældende forseelser, for alles vedkommende drejer det sig om rent seksuelle eller seksuelt betonedede lovovertrædelser. Der er herindenfor atter sondret imellem »ikke-recidivister« og »recidivister«. Under gruppen »ikke-recidivister« kan vel findes personer, der gentagne gange har begaaet lovovertrædelser, men vægten er lagt paa, om ogsaa de tidligere lovovertrædelser har været seksuelt betonedede. Saafremt den paagældende har mere end een forstraf for seksuelt betinget forhold, er hans tilfælde betegnet som »vedholdende recidiv«.

Af tavlen (F) over disse forhold vil man iøvrigt efter disse definitioner se, at af de 190 var kun ca. $\frac{1}{6}$ ikke-

lovovertrædere. Af de 159 lovovertrædere var 56 ikke-recidivister; de 103 recidivister fordelte sig med omtrent halvdelen paa »enkelt forstraf« og halvdelen paa »vedholdende recidiv«.

»Ikke-recidivister«, som altsaa har ansøgt om kastration efter første dom, er naturligvis langt overvejende saadanne, der uopdaget og ustraffet har udøvet deres strafbare seksuelle praktiker gennem saa lang tid, ofte en aarrække, at de selv indser det haabløse i at begynde det frie liv igen efter straffafsoning uden kastration.

Lige saa lidt som ved den forrige bedømmelse (1935) synes nu ved det langt større materiale *alkoholismen* i egentlig forstand at spille nogen større rolle. Noget andet er, at baade den kroniske alkoholisme og den akute alkoholpaa-virkning — let eller svær som beruselse — i et ikke ringe antal tilfælde er en medvirkende, ofte en ret afgørende faktor i udløsningen af sædelighedsforbrydelsen, en let forstaaelig følge af alkoholens noksom bekendte hæmningsophævede virkninger.

Det lader sig desværre ikke gøre i nærværende afhandling nøje at udrede det spørgsmaal, som for alle sexualpatologer, kriminologer og sociologer har saa stor interesse i forbindelse med sædelighedsforbrydelse og psykisk habitus, spørgsmaalet om grundlagene for sædelighedsforbrydelser, disses individual-psykologiske og hormonopatologiske genese og mekanisme i kombination med den sociologiske. Men materialet vil senere blive underkastet en indgaaende analyse med henblik paa denne problemstilling.

Resultaterne af den legale kastration i 190 tilfælde.

Efter i det foregaaende at have gennemgaaet de til karakterisering og systematisering af kastrationsansøgerne relevante forhold gaar vi som i vore forrige afhandlinger (1935—37) over til gennemgangen af de vundne resultater af de udførte operationer.

Resultaterne vil vi gennemgaa saaledes:

I. Kastrationens virkninger paa det opererede Individ. Herunder:

- A. Legemlige virkninger,
- B. Sjælelige virkninger,
- C. De kastreredes syn paa operationens udfald.

II. Kastrationens kriminalterapeutiske virkninger, d. v. s. paa de forbrydelsevoldende mekanismer i individet selv og den kriminologisk-samfundsmæssige betydning heraf.

III. Kastrationens sociale resultater, d. v. s. kastraternes sociale skæbne efter operationen, herunder særlig: 1. deres familiære forhold, 2. deres sociale anbringelse (opholdssted) og deres brugbarhed til arbejde og til selverhverv, respektivt deres (evt. fortsatte) falden samfundet tilbyrde ved at gaa ind (evt. forblive) under social forsorg under en eller anden form.

Efter gennemgangen af spørgsmaal I—III vil saa sluttelig følge et tilbageblik og résumé over den legale kastrationens danske resultater med en vis allusion til andre staters og et kritisk syn paa problemerne, paa de udsigter, det fremtidsperspektiv, som den legale kastration synes at have.

Det materiale, hvorpaa alle de ovenstaaende spørgsmaal søges belyst, er naturligvis væsentlig de efterundersøgelsesskemata, som jeg ovenfor (S. 306) omtalte betydningen af. Dels af hensyn til deres betydning og muligheden for, at andre stater eventuelt kan drage nytte af dem, dels som grundlag for den efterfølgende vurdering, finder jeg det nyttigt her at gengive det danske efterundersøgelsesskema in extenso:

SKEMA

til brug ved efterundersøgelse af *mænd*, som i henhold til lovene af 1. juni 1929 og 11. maj 1935 er blevet underkastet

Kastration.

(Udarbejdet af *Retslægeraadet*.)

Oplysningerne gælder tiden siden operationen, henholdsvis siden sidste efterundersøgelse.

Fulde navn.	
Fødselsdato og -aar.	
Livsstilling.	
Adresse.	
Dato og sted for kastrationen.	Alder ved kastr.:
Er undersøgt under forsorg eller tilsyn af anden art? (Værges eller nærmeste families navn og adresse.)	

Særlige oplysninger om undersøgtes forhold før kastrationen. (Udfyldes kun ved første efterundersøgelse).

1. Arbejde eller beskæftigelse. a. Dets art, pladsernes varighed, timetal pr. dag, løn etc.? b. Kunde han klare sig økonomisk, eller hvorledes fik han sit udkomme?	
2. Ægteskabelige forhold:	
3. Højde? Vægt? (evt. flere vægtangivelser.) Er der tendens til fedme hos hans forældre? hos hans øvrige familie?	cm dato.....kg ^{nogen} dato..... ^{paaklædt}

A. Undersøgtes Andres oplysninger om hans sociale forhold efter kastrationen, henholdsvis efter sidste efterundersøgelse.

Hvorfra hidrører andres oplysninger? (paarørende, journaler etc.).	ad pkt.....
1. Har undersøgte opholdt sig paa anstalt eller hospital? I saa fald, hvor og hvornaar?	

2. Har undersøgte været tiltalt eller straffet?	
3. Har han haft arbejde eller beskæftigelse? a. Dets art, pladsernes varighed, timetal pr. dag, løn, etc.? b. Kan han klare sig økonomisk, eller hvorledes faar han sit udkomme? c. Arbejdslyst (energi, initiativ): d. Almindelig legemlig udholdenhed (træthed?):	
4. Ægteskabelige forhold: a. Forlovelse eller lignende forhold: b. Ægteskab (fortsat, opløst eller indgaaet):	

B. Undersøgtes
Andres oplysninger om hans sjælelige og legemlige helbredstilstand, spec. om ændringer i denne.

Hvorfra hidrører andres oplysninger? (paarørende, journaler, etc.).	ad pkt.
1. a. Grundstemning: (depressioner, pirrelighed, affektudbrud.)	
b. Omgængelighed: (i hjemmet, overfor familien, paa arbejdsstedet.) Adfærd overfor dyr:	
c. Fantasi:	
d. Interesser, fritidsbeskæftigelser:	
e. Hukommelse:	
f. Søvn:	
2. a. Libido: styrke: retning:	
b. Erektioner: (spontane eller provocerede; varighed, styrke.)	

c. Pollutioner (spontane, provokerede): anden sexuel excitation:	
d. Sexuelle drømme:	
e. Coitus: hyppighed? med hvem? potens?	
f. Masturbation:	
g. Paafaldende adfærd overfor mænd, kvinder, piger, drenge:	
3. a. Almenbefindende:	
b. Hovedpine, eventuelt dens karakter?	
c. Hædestigninger:	
d. Svedanfald:	
e. Afføring:	
f. Vandladning:	
g. Muskelkraft:	
h. Stemmeklang:	
i. Haarvækst: hovedhaar, øjenbryn, skæg (barbering), axilhaar, pubes, kropbehaaring, extremitetsbehaaring.	

4. a. Gennemgaaede sygdomme:	
b. Klager (spec. »gigttilfælde«):	
c. Eventuelt »ydre« aarsager til vægtforandringer (mere stillesiddende liv, kostændringer, fordøjelseslidelser):	

C. Objektiv undersøgelse (specielt med hensyn til indtrufne ændringer).

1. Almindeligt udseende: (sundt, sart, blegt etc.)	
2. Ansigtet: (ældet, ungdommeligt, mandligt, etc.)	
3. Holdning:	
4. Stemning: (slov, livlig, deprimeret etc.)	
5. Højde:	cm
Vægt:	kg $\frac{\text{nogen}}{\text{paaklaedt}}$
6. Brystomfang (gn. papillerne):	cm
Abdominalomfang (gn. umbilicus):	cm
Evt. andre maal: fra trochanter til gulvet:	cm
Fra acromion til 3. fingers spids:	cm
7. Bygning (pykniker, astheniker etc.):	
Handskenummer:	
Skonummer:	
8. Huden:	
9. Fedtbelægning, almindelig:	
Særlige lokalisationer:	

10. Muskelkraft, haandtryk, evt. dynamometer: Muskelrelief:	
11. Stemmeklang (høj, mellem, dyb):	
12. Behaaring (styrke, eventuelt farve): Hovedhaar (skaldethed): Øjenbryn: Skæg: Axilhaar: Pubes (afgrænsning, tæthed): Krop (bryst, underliv, ryg): Extremiteter:	
13. Genitalia: Penis: Scrotum, operationsar: Prostata: Mammae:	
14. Hæmoglobin, evt. andre bloddata:	
15. Blodtryk:	<u>ausc.</u> <u>palp.</u>
16. Puls:	
17. Urin (alb., sukker):	
18. Eventuelt basalstofskifte:	
19. Eventuelle andre undersøgelser og iagttagelser:	

**D. Undersøgtes samlede skøn over operationen og dens virkninger
(tilfredshed eller utilfredshed):**

E. Efterundersøgelsens resultat:

1. Legemligt:	
2. Sjæleligt:	
3. Sexuelt:	
4. Kriminelt:	
5. Socialt:	
6. Lægens almindelige skøn over forholdet mellem undersøgtes tidligere og nuværende tilstand (en concis udtalelse er værdifuld for Retslægeraadets bedømmelse):	

.....
Sted og dato for undersøgelsen.

.....
Underskrift og adresse.

Som det vil ses, er skemaet udarbejdet efter følgende hovedlinier:

Efter de almindelige oplysninger om den paagældende, følger særlige oplysninger om hans sociale og familiære forhold, samt hans højde og vægt før kastrationen. Meget ønskelig havde en gennemført fotografering før og efter operationen, helst gennem flere aar, været; denne har maattet opgives for størstedelens vedkommende, da saa mange vægrer sig derved.

Resten af Skemaet falder i 5 afsnit.

A) Oplysninger om paagældendes sociale forhold efter kastrationen, aar for aar, til sammenligning med de tidligere.

Med afsnit B kommer vi til de egentlige kastrationsvirkninger paa sjæl og legeme. Disse spørgsmaal er gjort ret detaillerede, ikke mindst spørgsmaalene til klaring af paagældendes psyko-sexuelle forhold og reaktioner.

At man ikke mindst med hensyn til disse spørgsmaal er henvist til patientens sandfærdighed i besvarelsen, er en selvfølge, men uundgaelig svaghed; den kyndige og rutinerede udspørger vil dog oftest vide raad for gennem sin spørgeteknik at faa sandheden frem. Erfaringen viser i hvert fald, at besvarelsen er faldet sammen med det senere forløb, særlig af paagældendes senere sexuelle adfærd.

Afsnit C drejer sig om den objektive undersøgelse; selvfølgelig er der næsten ingen grænse for, hvor omfattende denne kan gøres; vi mener i de anførte 19 punkter efter vor erfaring at have faaet alt relevant med.

Punkt D skal gengive paagældendes eget skøn over kastrationens virkninger, hans tilfredshed eller utilfredshed med den og hans motiveringer for sit standpunkt. Man bør her helst nøjagtig notere vedkommendes egne udtalelser i sætningsform, for at faa det sikreste udtryk for hans syn paa sagen.

Det sidste afsnit E, efterundersøgelsens resultat, er beregnet paa at være undersøgerens résumé over de 5 vigtigste punkter af kastrationens virkninger, de 1) legemlige, og 2) sjælelige (evt. pacificering), 3) den sexuelle virkning med henblik paa hans asexualisering, bortfaldet af hans libido og potens og dermed hans abnorme tendenser, 4) i sammenhæng hermed hans afkriminalisering overfor sexuelle lovovertrædelser. Punkt 5) skal kort give hans sociale

stilling efter kastrationen, hans tilbagevenden til tidligere stilling, hans fremgang (evt. tilbagegang) i socialt milieu og værdi, eller særlig for aandssvages vedkommende hans overgang til friere forhold enten inden for en anstalts for-sorg f. eks. i familiepleje eller eventuelle overgang til frit liv.

Endelig ønsker man i punkt 6 undersøgerens personlige skøn over paagældendes samlede situation før og efter kastrationen, helst i en koncis, oversigtsmæssig form, tjenlig til et hurtigt overblik, altsaa helst en ensartet udtryksform.

Jeg tager et par eksempler fra materialet:

1) Den i en alder af 33 aar kastrerede, for homoseksuelle uterlighedshandlinger med drenge tidligere straffede gymnastiklærer (sexuelt abnorm, ikke psykopath) har nu — 5 aar efter kastrationen — ingen legemlige eller sjælelige gæner af denne; tværtimod mere initiativrig og arbejdsdygtig. Han er totalt asexuel og akriminel. Lever paa 3die aar i et harmonisk, sexuel neutralt ægteskab og har oparbejdet sig en ny solid stilling som forsikringsmand. Selv er han lykkelig og tilfreds med operationen. Resultatet maa saaledes ved sammenligning mellem hans tidligere og nuværende situation betegnes som særdeles tilfredsstillende for ham selv og for samfundet.

2) Den for uterlighedshandlinger overfor 7-aarig pige og 5-aarig dreng i en alder af 48 aar kastrerede, i lettere grad aandssvage mand frembyder nu, $\frac{3}{4}$ aar efter kastrationen, ingen legemlige eller sjælelige gæner af denne. Han er ganske pacificeret og synes asexualiseret (næsten straks efter operationen) og dermed gjort akriminel. — Han kunde hurtigt overføres fra lukket til aaben afdeling og skønnes nu i stand til at kunne overgaa til kontrolleret familiepleje. Resultatet saaledes godt.

Skemaet afgiver tilsidst plads for Retslægeraadets egen vurdering og bemærkninger.

✱

De følgende resultater under samtlige ovenstaaende spørgsmaal, som nu gennemgaas, er fremkomne ved en saavidt muligt minutios gennemgang og en dels tal- og rubriceringsmæssig, dels paa en del punkter skønsmæssig vurdering af samtlige gennem aarene indvundne skemata.

De fleste resultater falder paa en betryggende maade sammen med de tidligere publicerede, men af praktiske hensyn til læseren gennemgaas de paany i det følgende for det samlede materiale.

I. Kastrationens virkninger paa det opererede individ.

A. Legemlige virkninger.

Det maa som bekendt betragtes som givet, at fjernelsen af kønskirtlerne paa afgørende maade griber ind i legemets husholdning. Det er udenfor al tvivl, at kønskirtlerne endog indtager en fremtrædende stilling indenfor de saakaldte endokrine, »indre« kirtler, og fjernelsen af dem betyder et brud paa en kæde, en brist i et harmonisk samvirke-kompleks. Spørgsmaalet er imidlertid, om den kunstig frembragte brist er af en saa alvorlig natur, at den à tout prix bør undlades eller ikke, om legemet maaske selv nivellerer forholdene, udbygger en ny balance, f. eks. ved ibrugtagen af eller ændring i andre kirtlers eller organers funktioner. Det sidste synes at være tilfældet. Forholdet ligger saaledes, at den ængstelse, man à priori særlig efter de eksperimentelle dyreexperimenter nærede om altfor uheldige legemlige (og psykiske) følger af kastrationen, lykkeligtvis ikke er blevne bestyrkede indtil nu af de indvundne erfaringer paa det legale materiale. Som alt sagt, tillader end ikke de 10 (14) aars erfaring en afgørende dom, og de regelmæssige efterundersøgelser bør fortsættes, men ængstelsen for de legemlige følger synes snarest stadig at formindskes.

Det er bekendt, at de legemlige følger dels er betingede af det ændrede almindelige stofskifte, dels af den bortfaldne kønskirtelindflydelse paa hele det kompleks, der gaar ind under begrebet: de afhængige (»sekundære«) køns karakterer.

Om stofskiftets forhold vil som sagt snart fremkomme et særligt arbejde (se S. 315 og litteraturfortegnelsen).

I forbindelse hermed bemærkes om legemsvæksten, at denne vel almindeligt kan betragtes som afsluttet ved 23—25-aarsalderen, og saaledes for langt det overvejende antal personer var afsluttet ved kastrationen; hos disse har da heller ikke kunnet spores nogen tydelig ændring i hverken kroppens eller lemmernes vækstforhold. En særlig interesse frembyder i denne henseende vort materiale paa 21—25-aarige kastrater, hvoraf vi har 17, af hvilke et par paa 21 aar. En gennemgang af disse viser imidlertid, at der heller ikke i denne lave aldersklasse er tilfælde, hvor væxten ses at være paavirket, f. eks. i retning af eunuchoid højdevækst. Den almindelige, laveste grænse for kastrationen lægger vi omkring 23 à 25-aarsalderen, og kun hvor særlige indikationer er tilstede, gaar vi herunder. I saadanne tilfælde bør man naturligvis saavidt muligt sikre sig ved anthropologiske maalinge, evt. ved Røntgenoptagelser, at knoglevæksten er væsentlig afsluttet; i saafald kan der vel næppe for vækstens skyld være kontraindikation for at gaa endog længere ned, til omkring 18—20-aarsalderen.

Erfaringerne om de kastreredes vægt følger de tidligere. Forskellige forhold komplicerer her bedømmelsen, ikke alene ændrede opholdssteder og sociale betingelser med deraf ændrede kostforhold, motions- og arbejdsforhold, men særlig maa man erindre, at størstedelen kastreres netop i en alder (30—50 aar), hvor vægten fysiologisk almindeligvis tiltager hos de fleste, endog ret betydeligt. En vis margin maa saaledes à priori indrømmes, særlig i tilfælde med en aarrækkes observation. En nærmere opgørelse herover fremkommer i det ovennævnte arbejde om stofskiftet m. v. Her skal blot følgende hidsættes:

Ved en opgørelse af de første 120 tilfælde af materialets 190 er der kun fundet »kastrationsfedme« hos ca. 15 %. Som kriterier for udvælgelsen af disse tilfælde er krævet 1. vægttiltaget paa 10 % og derover efter kastrationen, 2. vægt ved sidste undersøgelse, der overstiger idealvægten

med mindst 10 % og 3. tilstedeværelse af forøget fedtlægning ved den kliniske undersøgelse. (Det fundne tal, 15 %, stemmer godt med *Wolf's* angivelse, at man kan regne med stærkere vægttiltag i 15—20 %).

Iøvrigt finder man, at vel knap halvdelen af de kastrerede efter et par aars forløb (undertiden tidligere) frembyder en vis, moderat vægttiltag — uden gène for vedkommende og i virkeligheden antagelig inden for de fysiologiske grænser; de tilfælde, hvor tilstanden kan betegnes som en virkelig generende fedme, har været faa, og dem har man ved forskellig behandling søgt at lette; i et par af disse tilfælde skyldes fedmen andre aarsager. Fedtindsættningen kan ske paa de kendte prædilektionssteder, bryster, underliv og lændehofteegnen; men ofte vil den forholde sig som den almindelige, med den stigende alder indtrædende alders adipositas. En stærk gynæcomasti (brystudvikling) saas kun i et enkelt tilfælde, hos en ca. 40-aarig homoseksuel, hvor den vel at mærke ogsaa fandtes for kastrationen, lige fra puberteten.

Det skal overfor den relative fedme hos en del kastrater fremhæves, at man hos et ikke ringe antal opererede konstaterede en aflagen af vægten; dette synes ganske interessant særlig at være tilfældet for de yngste kastrerede (iblandt 17 i aldersklassen 21—25 aar saaledes ret betydelige vægttab hos $\frac{1}{3}$ af disse). Endelig findes hos en ret stor del praktisk taget stationær vægt.

I det hele synes vægtforholdene at være i høj grad bundet til konstitutionen, saaledes at vægtforøgelsen er knyttet til den pykniske, medens asthenikerne enten ikke paavirkes af kastrationen eller endog aflager i vægt.

Hovedsagen er altsaa den, at vægtforholdene hos kastraterne gennemgaaende har spillet en ringe rolle, ligesom tilfældet var med vækstspørgsmaalet.

Som vi skal se, gælder det samme i hele det samlede kompleks af de legemlige forhold.

Det er saaledes sjældent, at muskelkraften angives slappet; de fleste af de legemligt arbejdende har kun observeret en ringe eller slet ingen nedsættelse, hvilket falder sammen med undersøgelserne af muskelrelieffet og haandtrykskraften.

Almenbefindendet klages der ogsaa sjældent over; ofte angives det bedret.

Heller ikke fremføres klager vedrørende centralnervesystemet som svimmelhed, angsttilstande eller besvimelser. Nogen tendens til hovedpine kan ses i de første maaneder, men meget sjældent vedholdende. Paafaldende er det, at adskillige angiver, at kastrationen har skaffet dem af med hovedpine; efter beskrivelsen har det i nogle tilfælde drejet sig mindre om hovedpine end om en følelse af dysfori, som lokaliseres til hovedet; i andre tilfælde synes det, som om hovedpinen har staaet i forbindelse med sexualiteten, med sexuel spænding eller uro. I et par tilfælde angives en tidligere tilbøjelighed til næseblod svundet fra og med kastrationen.

At der i et materiale som det foreliggende findes neurotikere og kværulanter med en del funktionelle symptomer, kan ikke undre; dem vilde de ogsaa frembyde uden kastration.

Fordøjelseskanalens, urinvejenes og legemets øvrige, almindelige funktioner synes at foregaa upaaklageligt. Blodets og blodtrykkets forhold synes upaavirkede.

De legemlige omraader, hvor kastrationens indflydelse tydeligere gør sig gældende, er — som venteligt — dem, der mere egentlig er underlagt kønskirtlerne og saaledes snarere maa rubriceres som »sekundære« (afhængige) køns-karakterer.

Dette gælder dog ikke stemmeklangen, der næsten aldrig ændres paaviseligt, selv ikke hos de i begyndelsen af tyverne kastrerede, en følge af, at de her afgørende forhold ved strubebruskene allerede da er fikserede.

Hvad derpaa angaar selve genitalia, da er en direkte

sammenligning mellem membrum virile før og efter med egentlige maalinge af dette fysiologisk saa vekslende organ selvsagt ugørlig; men det er evident, at turgor, vævsspændingen i membrum svinder jævnsides med den forløbne tid efter indgrebet.

Den tomme scrotum giver mærkeligt nok sjældent anledning til omtale. I et enkelt tilfælde har forresten chirurgen med meget smukt resultat indlagt protheser i scrotum.

I næsten alle tilfælde er prostatakirtlen undersøgt ved exploration, og det er konstateret, at der hurtigt, i løbet af faa maaneder, indtræder atrofi, der ender med at være ekstrem, saa der kun føles en lille flad eller slet ingen rest af organet. Disse forhold har ingen gæner medført.

Det omraade, hvor vi finder de mest konstante gæner for den opererede, er huden med svedsekretionen, særlig denne sidste. I ganske enkelte tilfælde frembyder den ingen ændringer, men i de fleste er den — vel delvis begrundet i en dysregulation af karnerverne og derfor ofte forbundet med hede- og rødheder — forstærket mere eller mindre. Oftest er det — enten anfaldsvis eller ved arbejde — blot moderate fænomener, der let tolereres, sjældnere er den forøgede svedsekretion virkelig plagsom. Det gælder imidlertid generelt for denne, den hyppigste gæne, at den hurtigere eller langsommere successivt svinder, i de fleste tilfælde indenfor det første aar.

Huden selv undergaar til ret karakteristisk forandring. Den bliver finere, glattere, blødere, ofte noget pastøs, særlig hvor en vis fedme gør sig gældende. Frygten for et tidligt senilt udseende synes ubegrundet; oftest bibeholdes ogsaa ansigtets turgor; kun i en del tilfælde optræder en rynkning af ansigtshuden, hvis aarsag i kastrationen jo imidlertid er vanskelig at fastslaa hos de midaldrende.

En meget tydelig indflydelse over kastrationen paa haarbeklædningen — som jeg før har gjort opmærksom paa, og som det ogsaa er iagttaget fra anden side — med en ejendommelig, utvivlsom forskel mellem hovedhaar

og krops-, ekstremitets- og idethele pubertetsbehaaringen. Affald af hovedhaaret, endsige fremkomst af skaldethed er meget sjælden (og skyldes i saa fald sikkert andre aarsager); tværtimod, ikke alene bevares de givne hovedhaar, men i adskillige tilfælde tætnes det, og selv begyndende eller fremskreden skaldethed ses at bedres. Omvendt med den øvrige haarvækst. Skægvæksten paavirkes vel negativt i de fleste tilfælde, ofte dog forbavsende lidt; men ganske særlig mistes krops- og ekstremitetsbehaaringen oftest mere eller mindre indtil totalt, saa tidligere stærkt behaarede mænd paa disse steder har nogen, glat hud. Axilbehaaringen falder næsten bort; i mindre grad derimod pubes; den opadgaende udløber fra disse mistes dog ofte, og konstant findes en udtynding. Fænomenerne i haarbeklædningen har dog aldrig givet anledning til klager. Nogen sikker ændring i neglenes forhold er ikke konstateret.

Af ovenstaaende vil fremgaa, at man ikke kan tale om nogen absolut karakteristisk »kastrattype«; tidligere tiders beskrivelse heraf er sikkert gaaet for vidt i generalisering. Det skal vel indrømmes, at den erfarne undersøger næsten altid paa snart et, snart et andet symptom vil kunne kende selv kastraten med de svage legemlige reaktioner; helt fri gaar ingen, og de faa, der præges af de meget stærke reaktioner, vil ogsaa lægmand kunne finde ejendommelige. Men langt flertallet vil sikkert med lethed kunne bevæge sig i samfundet og passe deres dont uden at ængstes for, at deres apparition i alm. klædedragt skal vække opmærksomhed til gène for dem.

Vi naar da efter denne fremstilling lige som forrige gang til den anskuelse, at kastrationen i hvert fald i det første decennium ikke fremkalder væsentlige legemlige gène, der kan give anledning til indskrænkning i den hidtidige, forsigtige anvendelse af indgrebet, der kun sker efter nøje afvejen af alle relevante momenter i det konkrete tilfælde.

B. Sjælelige virkninger.

Ved bedømmelsen af kastrationens virkning paa de sjælelige ytringer maa man i høj grad regne med materialets i forvejen aandelig defekte eller sjæleligt sygelige art. Hovedmassen udgøres af aandssvage og psykopater, en del af sindssyge og epileptikere. Indgrebet virker altsaa paa en i forvejen abnorm jordbund, hvis egentlige afart, defekt eller sygelighed ikke kan antages at forbedres og vel næppe at forværres af kastration; højst kan vi vente at kunne paavirke visse af abnormiteternes udslag.

Ogsaa paa det sjælelige omraade falder vore erfaringer sammen med vore tidligere og for størstedelen med andre, senere fremkomne meddelelser andetstedsfra.

Jeg ser mig ikke i stand til paa dette punkt at gengive erfaringerne paa mere præcis maade end min tidligere udtalelse, som derfor indflettes i det følgende med en del tilføjelser, som det sidst tilkomne materiale indicerer.

Det er en udbredt anskuelse, at kastrationen i almindelighed nedsætter de sjælelige funktioner; dette er kun rigtigt til en vis grad, forsaavidt som de stærkeste udslag, særlig de maskulint betonedede eller de specielt skabende sjælelige egenskaber i nogen maade ofte vil hæmmes og afdæmpes. Men dette betyder ikke, at alle kastrater tager skade eller lider afbræk i de krav, som livet i almindelighed stiller dem, og da specielt ikke de personer, det her drejer sig om, der for den overvejende del ikke besidder særlig fremragende sjælelige evner; og de svage eller middelmaadige, som vi oftest møder i materialet, synes ikke at lide skaar af væsentlig art. De i forvejen arbejdsdygtige lægger ogsaa efter kastrationen deres gode psykiske egenskaber og duelighed for dagen. Naar en del kastrerede angiver nogen sjælelig nedtrykthed, energiløshed eller sjælelig dvaskhed og ligegladhed, hukommelsessvækkelse, nedsat fantasi og svækkede interesser eller har skildret tilværelsen som et graat i graat o. l., maa det altid erindres, at vi her oftest har at gøre med psykopater, altid overfølsomme, stemnings-

labile, livet igennem tilbøjelige til at reagere paa ydre og indre oplevelser med generelt-nervøse symptomer, og hos hvem heller ikke sjældent den operation, som de i mange tilfælde faute de mieux har indvilliget i at underkaste sig, bliver et nyt og ikke altid ganske ukærkomment tema for deres habituelle tilbøjelighed til kværuleringen, utilfredshed, selvmedynk og hypokonder selvoptagethed.

Naar de depressive stemningsforskydninger, som er ret hyppige hos ikke-kriminelle kastrerede (f. eks. kastrerede paa grund af sygdom i testiklerne eller »krigs-kastrater«) ses saa sjældent efter legale kastrationer, er en af grundene og sikkert en væsentlig, at den angst for nye lovovertrædelser, nye anholdelser og skandaliseringer, nye straffe og andre personlig-social katastrofer, som saa mange af disse seksualforbrydere gaar i, navnlig de sjæleligt mere fintfølede, med eet slag fjernes ved kastrationen. Selvom de intellektuelt og ogsaa følelsesmæssigt mærker »lemlestelsen«, resignerer de i den mere følelsesfaldende og alment farveløse tilværelse, der i hvert fald byder dem en ydre ro og en indre tryghed, som de tidligere ikke kendte, og som de næsten alle som én lovpriser som kastrationens bedste goder.

Det skal fremhæves, at der stadig ikke i det nu 3-doblede materiale findes holdepunkter for, at sindssyge som f. eks. ungdomsslovsind (dementia præcox) eller epilepsi kan udløses af kastration. Med hensyn til epilepsi rummer materialet tværtom i hvert fald eet tilfælde, hvor epilepsien hos paagældende er tydelig bedret efter (af) kastrationen.

En (forbigaaende) melankolilignende fase saas hos en enkelt kastreret, men han havde rigtignok ogsaa tidligere haft anfald af manio-depressiv sindssygdom. Meddelelser af denne eller lignende art bør altid behandles med vaagen kritik.

Dette gælder ogsaa forholdene hos aandssvage, hvor man jo af og til kan træffe episodiske psykoser, der saa

naturligvis ogsaa kan optræde efter kastrationen. Eller man kan f. eks. hos lavtstaaende aandssvage staa overfor udviklingen af en schizofreni, der paa et tidligere uafklaret stadium har været »overdækket« af aandsvagheden.

Hos de ikke for dybt aandssvage lægger iøvrigt fjernelser af deres sexuelle impetus ofte en dæmper paa deres almindelige psykiske voldsomhed og aggressivitet, hvad der jo ofte er af stor værdi i deres forsorgsmæssige behandling.

Men i langt højere grad har vi hos psykopatherne ikke sjældent set en gunstig virkning af kastrationen paa deres følelsesliv, en pacificering af dette. Det hedder gang paa gang i beretningerne, at den kastrerede er blevet »mere ligevægtig«, »sjæleligt falden til ro«, »mere afdæmpet«, »mere omgængelig« o. l. Den følelsesmæssige pirrelighed, den tilbøjelighed til ubeherskede affektexplosioner, ofte med voldsomhedshandlinger, uomgængelighed, »vanskelighed«, utilfredshed og kværulering, som præger saa mange psykopater, er saaledes i disse tilfælde afdæmpet betydeligt, et forhold, som naturligvis er af stor værdi med hensyn til disse personers chancer ude i livet.

Et væsentligt moment i denne pacificering af psykopaterne i følelsesmæssig og handlingsmæssig henseende er sikkert den oftest radikale affarvning af deres fantasi for det seksuelle indhold, som før kastrationen dominerede saa stærkt i deres bevidsthed, vaagen som under søvnen. Langt de fleste angiver, at deres seksuelle dag- og natdrømmerier, deres seksuelle ophidselse ved mindste ydre foranledning er svunden bort mere eller mindre hurtigt efter kastrationen og dermed ogsaa trangen til masturbation og andre seksuelle surrogathandlinger.

At en del psykopater dog ikke bedres væsentligt med hensyn til temperament o. s. v. er naturligt efter deres sjælelige abnormiteters stærke forankring i deres medfødte sjælelige vranganlæg.

Under henvisning til de paa side 316 refererede tre dødsfald skal tilføjes, at selvmordsfaren efter kastration

snarest forekommer ringe, naar henses til materialets quoad selvmord særlig betænelige art (spec. psykopathier og sindssyge).

De to refererede selvmord drejede sig jo netop om udtalte psykopathier, hos hvilke tillige deres hele ulykkelige familiære og sociale situation i sig selv afgav rigeligt grundlag for selvmord ogsaa uden kastrationen.

Alt i alt naar vi altsaa ogsaa efter det samlede materiale til det synspunkt, at legal kastration ikke efterfølges af væsentlige uheldige sjælelige følger, som kan gøre dens anvendelse inden for vore rammer betænelig.

Snarere bør det fremhæves, at kastrationen for sjælelivet hos langt de fleste kastrater medfører goder af den største betydning for deres fortsatte tilværelses sjælelige balance, ro og tryghed.¹⁾

C. De kastreredes syn paa operationens udfald.

En særlig rubrik i efterundersøgelsesskemaet er forbeholdt kastratens eget syn paa operationen og dens resultat. Den ganske objektive spørgeform fra undersøgerens side er her naturligvis vigtig, saa man undgaar at lægge paa-gældende ordene i munden. Saavidt muligt bør man fremkalde en spontan, selvformet udtalelse fra ham, som da ordret nedskrives. Selvsagt kan der være vanskeligheder, særlig for de aandssvages vedkommende, som daarlig forstaar spørgsmaalet og vanskeligt kan forme et udsagn; en ukyndig udspørger kan selvfølgelig faa disse til at sige hvadsomhelst, og det ligger i sagens natur, at for dybere aandssvages vedkommende er udtalelsen ret værdiløs; ikke faa aandssvage opfatter dog operationens idé rigtigt og svarer adækvat.

¹⁾ I den psykiske indflydelse afviger den frivillige legale kastration efter sagens natur væsentligt og principielt fra den ufrivillige kastration paa sygdoms- eller traumatisk basis som tidligere fremhævet (se bl. a. side 288) og formentlig ogsaa fra den tvangsmæssige.

En vanskelighed for nogle af de ikke-aandssvage ligger i, at de sammenblander deres maaske uforandret daarlige, sociale situation med operationens biologiske og kriminal-terapeutiske følger, saa en uheldig eller haabløs social situation forstaaeligt nok for dem kommer til at lægge en i og for sig uberettiget skygge over operationen. Omvendt vil en postoperativ, god social situation (udskrivning fra anstalt, tilbagevenden til arbejde, gode økonomiske forhold o. s. v.) kunne komme til at præge udtalelsen med lysere farver, saa endog visse opstaaede gêner (en vis fedme, svedanfald o. s. v.) træder helt i baggrunden.

I sin helhed præges saaledes de kastreredes personlige bedømmelse vel af deres totale situation; men mange selv socialt ildestillede har dog den rette forstaaelse af det store gode, de har opnaaet alene gennem en positiv kriminalterapeutisk virkning og alle de sjælelige og sociale fordele, denne i sig selv medfører.

For dem, der har noget at »opnaa«, f. eks. endnu ikke er udskrevne fra anstalt, bestaar der selvsagt en fristelse til snarest at gøre resultaterne bedre og forstærke deres tilfredshed; dette er dog oftest gennemskueligt.

Studiet af kastraternes egne bedømmelser og deres langt overvejende tilfredshed med indgrebet er iøvrigt som helhed vel det mest trøsterige ved beskæftigelsen med deres ofte saa triste og elendige skæbner.

Tilfælde, hvor vedkommende virkelig har fortrudt indgrebet alt iberegnet, findes næppe, endsige den af nogle befrygtede hævnsyge mod lægen eller samfundet for operationens realisation.¹⁾

¹⁾ En kastrat, en ugift tjener (udpræget psykopath af origine udtalt, aktiv og passiv homoseksuel med voksne, i forbindelse med sine seksuelle eskapader gentagne tyverier og bedragerier for at kunne klare sine solderier, kronisk alkoholist m. gr., ingen seksuelle lovovertrædelser) angiver en vis fortrydelse, fordi hans libido og potens med stadige homoseksuelle praktiker endnu efter 2 aar ikke er helt svundne, omend tydelig afsvækkede, hvilket deprimerer ham. Tillige har han som nogle kastrater den fikse

Men en del kværlance eller motiveret misfornøjelse med snart det ene, snart det andet, træffer man selvsagt ikke helt sjældent; det kan dreje sig om beklagelse over enkelte legemlige gêner i de tilfælde, hvor disse er mere fremtrædende; eller om den ulogiske beklagelse over at have mistet libido og potens, samtidig med en indrømmelse af, at dette jo netop var hensigten; eller som alt berørt lægger manglende reusseren i det sociale liv, særlig den hyppige, ofte ufortjente arbejdsløshed, sin skygge over alt opnaaet og skaber almindeligt mismod, der naturligvis ikke kan lægges operationen til last.

Lykkeligvis er dog antallet af de tilfredse saa langt overvejende.

Jo mere frit og spontant paagældende har ønsket operationen, des bedre; og jo lysere hans sociale tilværelse former sig, des positivere føler han det kriminalterapeutiske resultat. Tilfredsheden kan have alle grader, ligefra »begejstring« og lovprisning til blot resignation eller indolence (»Det kunde jo ikke være anderledes«).

Mange erklærer, at de »aldrig har været saa lykkelige og tilfredse«, »aldrig har haft det saa godt i alle henseender«. Man faar ofte udtalelser som »alle af min slags burde have den operation; den skulde bekendtgøres meget mere; den skulde blot være udført langt tidligere, saa var mange lidelser og ulykker undgaaet for min familie og mig, og

idè, at folk paa gaden kan se, han er kastreret. Hans hele tilstand er dog ifølge en efterundersøgelse fornylig bedret. I en erklæring fra en overlæge ved et sindssygehospital, som har undersøgt ham, hedder det, at hans fortrydelse synes mest at bunde i hans sociale utilfredshed. »Naar han nu har bragt dette offer (kastrationen), kunde samfundet nok sørge for at sikre ham en fast plads«. Har han arbejde, er der intet, der generer ham, uden arbejde fantaserer han meget over disse problemer og andre af sexuel natur.

En anden kastrat (manio-depressiv, stærkt kværlerende psykopat; exhibitionist) minder i sine klager, væsentlig socialt baserede, om foranstaaende.

mange ofre skaanede«; »operationen har været en velsignelse for mig«.

Mange takker for dens udførelse, den har været en velgerning; de priser deres sexuelle og sjælelige pacificering, angsten, der er hævet, den ro og tryghed, balance og letelse, der er indtruffet, den fremkomne evne til at koncentrere sig om nyttige ting, fred i familielivet og sidst og ikke mindst stabilisering i deres arbejde og dermed deres sociale og økonomiske stilling.

Samler man de personlige udtalelser til et helhedsindtryk, er det uden for al tvivl, at foregangsmændene for den legale kastration og lovgivningen her har skabt en basis for store, ofte uvurderlige, individuelle goder, der ganske overskygger de gêner, der i nogle tilfælde kan følge med den.

Efter gennemgangen af kastraternes legemlige og sjælelige, altsaa mere personlige forhold gaar vi over til de samfundsmæssigt særlig vigtige problemer om, hvorvidt den legale kastration skaffer ikke alene personen selv, men ogsaa samfundet væsentlige goder og da ved at tilføre en ny behandlingsmetode og fremgangsmaade til at mildne eller fjerne de samfundsmæssigt svære onder, der hidtil var knyttet til de sexuelle lovovertrædere, resp. sexuelte abnorme.

Disse onder var 1) den store fare for retssikkerheden, primært og ved den næsten konstante recidiveren, 2) den heraf følgende tunge social-økonomiske belastning gennem lovovertrædernes enten stadige fængselsstraffe, aarelange, resp. permanente internering eller — særlig for de aandssvages vedkommende — permanent forsorg under strenge, meget krævende former.

I de to følgende afsnit vil vi gennem vort materiale paa 187 vurderede tilfælde belyse disse kapitale spørgsmaal.

II. Kastrationens kriminalterapeutiske virkninger,

d.v.s. paa de forbrydelsevoldende mekanismer i individet selv og den kriminologisk samfundsmæssige betydning heraf.

Den kriminalterapeutiske virkning er en hovedhjørnesten i den legale kastrations idé overfor individ og samfund, dens store maal ved siden af den rent sociale resp. social-økonomiske effekt.

Det bør her paany fastslaas, hvad hensigten er med den legale kastration. Her i Danmark har opfattelsen af den som en straffe-foranstaltning, en gengældelsesakt altid været afvist; den legale kastration er her i landet en form for en *sikkerhedsforanstaltning fra samfundets side overfor paa det sexuelle omraade farlige personer, beregnet paa at gøre disse ufarlige (akriminelle) og socialt frit eller friere brugbare*; selv den hidtil ikke-anvendte tvangskastration er at opfatte som samfundets yderste metode i disse øjemed.

Og den legale kastration afviger vel at mærke derved fra mange straffe, at den søger at angribe det forbrydelsesvækkende onde ved dets rod og sanificere lovovertræderen ved at fjerne ondet. Den er tænkt som en rationel, radikal, kausal og dertil human metode.

Vi skal herefter i korthed se paa den forbrydelsevoldende mekanisme ved seksualforbrydelser.

Forsaavidt denne kun havde sit sæde i de fjernelige kønskirtler, var sagen ligetil. Men helt saa simpelt er det ikke. Sagen er kompleks, idet der er flere forbrydelsevoldende komponenter paa dette omraade, dels psykiske (psykogene), dels saakaldte hormonale, de sidste i hvert fald hos voksne langt overvejende knyttede til kønskirtlerne; den forbrydelsevoldende mekanisme er afhængig af et samspil mellem disse faktorer.

En nærmere uddybning af disse seksualbiologiske forhold vil kræve en lang udvikling. Her skal jeg blot anføre, at det navnlig har været drøftet, hvorvidt de psykiske komponenter, normale eller abnorme, formentlig ledede fra et sexual-

centrum i hjernen, er i stand til at fungere paa normal eller afvigende maade, uafhængigt af de hormonale komponenter, eller om de psykiske faldt helt bort eller i hvert fald svækkedes afgørende ved de hormonale komponenters fravær.

Hérudfra har man nærret sine tvivl og frygtet for, at den legale kastration vel kunde fjerne den væsentlige hormonale komponent i kønsdriften og dens aktioner, men at de psykiske (nervøse) komponenter kunde være saa fast forankrede i hjernen (centralnervesystemet), at bortfaldet af den hormonale paavirkning af hjernen fra kønskirtlerne (»opladning«, som man har kaldt det) ikke helt vilde udslukke den seksuelle libido, og at resterne af denne saaledes, alene ledet af de psykiske komponenter vilde kunne give udslag i visse kønslige praktiker.

Grundlaget for bedømmelsen af disse forhold og dermed af den kriminalterapeutiske virkning maa blive 1) et studium af efterundersøgelsernes angivelser over kastrationens virkninger paa kønsdriftens forskellige komponenter, den psykoseksuelle libido sexualis, dennes styrke og retning, saavel den bevidste som ubevidste (drømme), den seksuelle evne, potensen, med dens legemlige reaktion, erektionens kapacitet, i forbindelse hermed evnen til masturbation og coitus eller abnorme praktiker af lidligere forekommende art, 2) et studium af kastrationsvirkningerne paa kønsdrift og sexuel aktivitet overfor kastraternes kriminalitet.

Det fra den første 5-aarsperiode offentliggjorte materiale af 63 (hvoraf 50 efterundersøgte) viste dengang saa lovende resultater, bl. a. kun een virkelig recidivist i kriminalterapeutisk henseende, at det maatte forekomme forbavsende, og man turde næppe forvente, at resultatet fortsat skulde vise sig saa næsten rent positivt.

Den fordoblede observationstid og det tredobbelte materiale har imidlertid — som vi skal se — vist, at det saa overmaade gunstige resultat i princippet stadig synes at holde stik, hvilket i og for sig maa virke med dobbelt vægt.

Vort samlede materiale viser nu følgende med hensyn til kastrationens virkning paa kønsdriftens forskellige komponenter.

Som nævnt er disse: libido sexualis og potensen. Vi vil omtale disse komponenters paavirkning hver for sig og i sammenhæng.

Ved libido sexualis forstaar vi den samlede sexuelle »opladning«, den universelle konsenergi og kønsspænding, der med en vis, efter omstændingerne svingende styrke og en vis retning præger et individ i dets sexuelle indstilling overfor andre og med en vis kraft driver dets kønsaktivitet overfor disse.

Denne libido, der mobiliseres af inde- og udefrakommende faktorer (forestillinger og situationer), har saavel psykiske (bevidste og ubevidste) som legemlige funktioner, dels de rent genitale sensationer, dels en universel sensibilitet, der under en ejendommelig lystbetoning gør sig gældende i hele legemet og talrige af dets funktioner.

Den sexuelle libido er grundlaget for og aktivatoren af den sexuelle evne, potensen, og dermed den sexuelle aktion.

Libido kan individuelt være af meget forskellig styrke, fra overordentlig stærk (hypersexualisme) gennem alle grader ned til frigiditet eller asexualisme, og den kan hos samme individ være svingende, saavel i styrke som i retning. Den kan hos mennesket gaa i to retninger, heterosexuelt mod det modsatte køn, homosexuelt mod samme køn, eller begge retninger kan være forenede hos samme individ som bisexualisme. Disse ytringsformer kan alle være medfødte (»ab origine«). Den heterosexuelle er langt overvejende og opstilles som normen.

Det er som bekendt netop disse variationer i den sexuelle libido's styrke og retning, der i sidste instans er de hyppigste aarsager til de mod de menneskelige samfundslove stridende sexuelle handlinger, kønsforbrydelserne.

Hvorledes paavirker nu kastrationen den sexuelle libido og den deraf afhængige potens?

Disse udgør et samhörigt kompleks, de griber i og for sig over i hinanden, idet libido regulerer og aktiverer de legemlige fænomener, der er basis for potensen.

Det viser sig da ogsaa, at kastrationen oftest paavirker dem ret parallelt, men i en del tilfælde paavirkes de i nogen maade afvigende, eller rettere, de skilles, saaledes at potensen ikke kan aktiveres tilstrækkeligt af en delvis bevarret libido; herom senere.

Til støtte for det følgende kan anvendes tavle G; denne er groft inddelt i dem blandt de 187, der er totalt asexualiserede, og dem, hos hvem der bestaar seksuelle rörelser eller evner af en eller anden art, sammenfattet under betegnelsen rester af sexualisme.

Vi vil nedenfor nærmere forklare tavlen.

Libido sexualis behandles paa vort efterundersøgelsesskema dels efter dens udslags (den seksuelle energis og dragnings) styrke og retning, dels efter særlige ytringsformer under fantasien (sexuelle dagdrømmerier), under egl. seksuelle drømme og endelig ved reaktionerne: erektioner og pollutioner; af disse danner jo erektionen den vigtige overgang til potensen, men der tænkes som libidoreaktion nærmest paa de spontane erektioner uden et nærværende objekt. Potensen behandles under rubriken coitus, og masturbation i en følgende rubrik.

Endelig tager rubrikken »paafaldende (d. v. s. abnorm) adfærd over for mænd, kvinder, piger, drenge« sigte paa tidligere abnorme tendensers forholdende efter kastrationen.

Et blik paa tavle G vil nu straks vise det forbavsende, at materialets sidste gennemgang (i det sidste aarstid) har vist, at af 187 kastrerede blev ikke mindre end 168 før eller senere totalt asexualiserede af kastrationen. De kastrerede, hos hvem der endnu findes rester af sexualisme under en eller anden ytringsform er kun 19. Dette tal kunde maaske suppleres med nogle ganske enkelte i flere aar observerede, hos hvem ved tidligere efterundersøgelser tilstedeværende rester af sexualisme og-

Tavle G.
Sexualisme efter operationen.

	Aands- svage			Sinker	Psy- kopa- ter		Sindssyge	Epileptikere	Andre sex. abnorme	Ialt
	Idioter	Imbecile	Debile		Sværrere	Lettere				
Totalt asexualiserede.....	1	25	46	10	17	29	4	2	34	168
Rester af sexualisme		2	8	1	5	3				19
Ialt...	1	27	54	11	22	32	4	2	34	187

saa er svundne under de sidste undersøgelser. Men i hovedsagen holder tallet, altsaa *ca. 10 % med rester af sexualisme*. Og saa maa det endda fremhæves stærkt, at det i intet tilfælde drejer sig om en fuldt bevaret sexualisme, i alle tilfælde er det kun rester paa det ene eller andet punkt, ofte endda, som vi skal se, i nærmest rudimentær form.

Det er naturligvis en nærliggende indvending, at undersøgeren paa dette difficile omraade er næsten helt henvist til personernes egne udsagn og skøn, deres egen fremstillings sanddrøhed. De objektive bidrag, som undersøgelse af deres membrums turgor eller andres udsagn, bl. a. om tegn til eller iagttagelse af masturbation eller ægtefællers udsagn, kan give, er kun sparsomme. En særlig usikkerhed rummer selvsagt ogsaa paa dette omraade de aands-
svages, sindssyges og visse upaalidelige psykopaters udtalelser, særlig hvis deres udsagn kan faa betydning for opnaaelsen af fordele. En del baader en kyndig udspørgers erfaring herpaa, men selvsagt kan man ikke naa til den absolute sikkerhed.

Men een ting taler med betydelig, ja afgørende styrke for, at de angivne forhold i princippet er rigtige, det fak-

tum, at de, som vi skal se, svarer paa overbevisende maade til de endnu gunstigere resultater af kastrationens kriminal-terapeutiske resultater, der jo efter sagens natur maa staa i nøje afhængighedsforhold til de seksuelle.

I de 10 % af tilfældene med rester af sexualisme drejer det sig som sagt i intet tilfælde om en fuldt bevaret libido og potens. Selv en betydelig grad af sexualismens ytringer finder man ikke. Højest vil man i et par tilfælde kunne tale om middelstærke ytringer, og herfra nedefter findes saa en række afskygninger indtil det helt rudimentære. Og dertil maa det erindres, at man oftest ser, at de tilfælde, hvor en vis sexualisme bevares i maaneder eller nogle aar efter operationen, successivt alligevel mister de sidste rester, som aarene gaar.

Om de bevarede rester af sexualisme er iøvrigt følgende at berette i detaljer.

Af de psykiske ytringer er den seksuelle fantasi mærkværdig sjældent bevaret; tiltrods for, at den hos mange netop har været meget levende og plagsom for deres arbejde og koncentration, har kun et par angivet endnu at kunne hengive sig til seksuelt »dagdrømmeri«, f. eks. en kongenit homoseksuel med drømmeri af væsentlig platonisk-sværmerisk art. Fantasi, som hele tankelivet, renses hurtigt for det tidligere saa altdominerende seksuelle indhold. Noget lignende gælder de virkelige seksuelle drømme; ogsaa de svinder hurtigt og anføres kun i 2—3 tilfælde og da hørende under vedkommendes abnormitet.

Hos enkelte kan man endnu finde en vis interesse for pornografiske objekter, røbende en fattig rest af kønsfølelsen. Rester af egentlig libido som beskrevet ovenfor, af sexuel energifølelse og -spænding findes angivelig i en del tilfælde, enten spontan eller hyppigere aktiveret ved ydre anledning; den synes oftest at være meget ringe, hyppigst ytrende sig mere psykoseksuelt, mere ved ønsker om seksuelle akter end ved virkelig trang dertil. (En del udtalelser paa dette og potensens omraade bærer iøvrigt tit præg af pral og upaalidelighed).

Hos nogle »heterosexuelle« kastrater (f. eks. ret ofte hos aandssvage eller sinker) ytrer den rudimentære libido sig ved en vis finden behag i at »gaa med« og passiare med kvinder, de finder »hygge« derved, »kan bedre tale med kvinder end med mænd«, tit er et forfængelighedsmoment med, ogsaa de »har en veninde« lige som normale mænd, hvilket jo tilmed kan camouflere deres tilstand. Noget lignende ser man hos »homosexuelle« kastrater, der endog ikke saa helt sjældent gifter sig med som regel rolige, frigide kvinder; hos andre opr. homosexuelle, men dog kun en relativt lille gruppe, synes der at være en vis overlevelen af den psykiske komponent i kønsdriften, saaledes at de har vanskeligt ved at frigøre sig for deres gamle, altid noget suspekte interesse for drenge og unge mennesker (underholdning, spadsereture), efter alt at dømme uden at det kommer til lovstridige handlinger med egentlige, seksuelle praktiker.

Som vi ser, er det altsaa ved disse svage ytringer af resterende libido den psykiske komponent, der er saa langt overvejende. At det ikke er den seksuelle energispænding viser sig ogsaa tydeligt, naar vi nu fra de mere psykiske ytringer gaar over til den mekanisme, som gennem libidoens aktion danner basis for potensens realisation, erektionen.

I de 10 % tilfælde med »rester af sexualisme« finder man i varierende grad udtryk for en vis bibeholdelse af erektionsevnen. Naar man imidlertid kræver nærmere detailler, viser det sig altid at være meget beskedne reaktioner. Virkelig spontane erektioner har jeg ikke faaet sikre oplysninger om. Enkelte angiver dog erektion i kærestens nærhed, men reglen er den, at der kræves manipulationer, og med eller uden disse opnaas der endda kun mediocre eller svage, oftest tilmed kortvarige erektioner.

Og gaar vi hermed over til potensen, evnen til coitus, saa finder vi paany anskuelsen om svagheden af de bevarede rester sexualisme bestyrket.

Nogle faa hævder at kunne gennemføre coitus, men sjældent mere end een gang maanedlig til partnerens og angiveligt egen tilfredsstillelse; men langt hyppigere faar man den forklaring, at forsøgene oftest mislykkes paa grund af manglende erektion, og lykkes endelig immission, svinder erektionen med pauvert resultat. Saavel de »forlovede« som de ikke helt faa gifte kastrater betror dog ofte en, at det er noget af en »æressag«, og »var det ikke for partnerens skyld, lod de hellere være og vilde aldrig savne det«.

Nogle, som maaske et aarstid eller to har kunnet præstere en saadan pseudoakt (evt. succubus), maa senere helt give op.

Endelig finder vi en bekræftelse paa sexualismerestens lidenhed i masturbationens forhold hos kastrater. Netop hos disse personer, der for flertallets vedkommende har været stærke masturbanter, for manges vedkommende i en helt usandsynlig, excessiv grad, er det et talende vidnesbyrd om kastrationens effektivitet, at masturbationen for langt det overvejende flertal ophører omgaaende i tilslutning til indgrebet; nogle forsøger af »nysgerrighed« en enkelt eller et par gange og giver saa op; det er kun ganske faa, der fortsætter, vist med ringe held og sjældent gennem længere tid. En enkelt (sinke og hysteriker, tidligere hyperonanist og masochist) vilde dermed »hævne sig paa samfundet og ødelægge sig selv«. Om de enkelte homoseksuelle, der muligvis fortsætter visse praktiker med voksne personer, har kunnet drive egentlig masturbation, har jeg ikke kunnet afgøre; jeg tvivler derpaa.

Et par tilfælde indenfor de 10 % med »rester af sexualisme« frembyder en særlig interesse, idet de tilsyneladende frembyder eksempler paa fremkomsten af normale, heteroseksuelle interesser og rørelser efter kastrationen i tilfælde, hvor saadanne ikke tidligere har været tilstede.

Den ene er en homoseksuel sinke, straffet gentagne gange for forbrydelser med drenge; han paastaar i aarene efter kastrationen at have faaet rent heteroseksuelle interesser i

stedet, svage erektioner i samvær med voksne kvinder og evne til at gennemføre akten. Tilfældet er dog ikke tilstrækkeligt oplyst.

Den anden, en ung sinke og sværere psykopath, gentagne gange straffet for sadisme mod småbørn (dreng og piger) hævder fremkomsten af heteroseksuelle interesser og rørelser overfor voksne kvinder (oscula, erektioner ved kvindernes nærhed, aldrig forsøgt coitus). Han har ikke været egentlig homoseksuel, saa udviklingen er ikke usandsynlig; men han er en meget upaalidelig, i andre henseender mytoman person, med udpræget lyst til at gøre sig interessant.

Som det vil ses, giver denne snes tilfælde med resterende sexualisme efter kastration et tydeligt udtryk for, at resterne er små, oftest pauvre i deres resultater, indtil nærmest rudimentære; og de fleste præges af, at det er den psykiske komponent i sexualiteten, der er den dominerende i resterne, lysten og viljen til en vis grad, men den sexuelle spænding og evne er ringe.

Ser vi nu paa det øvrige, det totalt asexualiserede materiale, saa behøver vi kun kort at skildre kastrationsforløbet hos dette i henseende til libido og potens.

Forløbet er nemlig ret stereotyp. Men naturligvis viser dog ogsaa disse 168 tilfælde nogen variation, saaledes at libido og med denne potensen efter kortere eller længere tid, undertiden næsten øjeblikkelig, undertiden successivt, forsvinder fuldstændig til komplet asexualisering. Samtlige sexualismens ytringer falder bort; de kastrerede erklærer sig renonce paa alle punkter. *Den primære hensigt med kastrationen er dermed naaet. De sekundære, men endnu vigtigere virkninger med henblik paa kriminalitet og socialisering er dermed næsten givne.*

Det skildrede »normalforløb« kan som sagt være varierende, særlig i tidsmæssig henseende. Til dette spørgsmaal har specielt de tidlige og fortsatte observationer paa anstalter og de førømtalte »tidlige efterundersøgelser« indenfor det første aar ned til de første uger givet interessante op-

lysninger, som allerede nærmere er drøftet foran (s. 309 og flg.).

Et enkelt interessant faktum skal fremhæves her. Man ser vel inden for alle kategorier af den sjælelige habitus (side 324) saavel tilfælde, hvor virkningen indtræder meget hurtigt, som tilfælde af protraheret virkning. Men erfaringen viser, som særlig *Nørvig* har gjort opmærksom paa allerede for aar tilbage, at *virkningens hurtighed og styrke er saa at sige omvendt proportional med intelligensgraden*.

De aandssvage reagerer næstent momentant, det er, som om deres sexualitet bliver decapiteret ved kastrationen. Deres sexualitet er saa at sige rent hormonalt betinget, animalsk, vegetativ, uden refleksioner, en ganske uhæmmet legemlig-organisk funktion; den psykoseksuelle komponent i deres sexualisme eksisterer oftest ikke.

Omvendt alt som intelligensen stiger, ikke mindst hos mange særpræget intelligente psykopathier, mest maaske hos homoseksuelle. Hos dem kan den psykoseksuelle komponent være saa fremtrædende, at hele virkningen faar det protraherede forløb; og i en del tilfælde ser vi sexualismen og dermed de abnorme seksuelle tendenser saa forankret i hjernen, særlig hos mangeaarige, inkarnerede lovovertrædere, at bortfaldet af den hormonale paavirkning («opladning») som ovenfor nævnt har vanskelig ved at komme helt til udfoldelse med en fuldstændig udslukning af den seksuelle libido og eventuelle praktiker. De næres og kommer eventuelt frem gennem den psykoseksuelle forankring, skabt af de gennem mange aar drevne praktiker.

Dette er imidlertid, hvad man maatte vente, og det har som bekendt sin modsvarende parallel indenfor det »normale«, heteroseksuelle kønsliv, hvor man ogsaa ofte ser den psykoseksuelle komponent komme til orde, hvor muligheden for seksuelle reaktioner og akter er udelukkede.

Saavel det abnorme som det normale kønsliv stadfæster det omhandlede forhold, at *den psykiske komponent, den psykiske libido, om man vil, i sexualismen har større mulig-*

hed for at bevares ved nedgang i eller bortfald af de sexuelle hormoner end den langt mere hormonalt betingede, »fysiske« libido (sexualspænding) og den dermed forbundne sexuelle potens.

Dette forhold har man tidligere anset for en fare for den legale kastrations resultater; som vi allerede har set, er ulemperne derved kun smaa, og som vi nu skal se, er de farer, der derved synes at kunne skabes for den kriminalterapeutiske effekt, aabenbart ogsaa moderate.

Vor gennemgang af kastrationens indflydelse paa de forbrydelsevoldende mekanismer, sexualismen og særlig dennes abnorme ytringsformer, har saaledes efter det samlede materiale bekræftet og bestyrket vore tidligere erfaringer: den normale og abnorme sexualisme paavirkes paa afgørende maade i det overvejende antal tilfælde, som regel hurtigt (indenfor $\frac{1}{2}$ —1 aar); i sjældnere tilfælde indtræder en langsommere asexualisering; kun i ca. 10 % efterlades rester af sexualisme, tit kun rudimentære og idethele uden større indflydelse paa indgrebets betydning. Dette angriber saaledes — som vi før skrev — ondet ved dets rod, det virker nærmest eliminerende paa den væsentlige forbrydelsevoldende mekanisme, sexualismen.

Under vurderingen af den kriminalterapeutiske virkning af kastrationen gaar vi nu fra virkningen paa sexualismen, d. v. s. paa de forbrydelsevoldende mekanismer i individet selv, over til den kriminologisk-samfundsmæssige betydning af denne, d. v. s. af asexualiseringen.

Som ofte berørt griber en række andre, særlig ydre, sociale milieu-faktorer ind i de sexuelle forbrydelsers realisation; udredningen heraf har vi henvist til et andet arbejde og holder os her væsentlig til asexualiseringen og dennes betydning for kriminaliteten og socialiseringen; dens overvejen som faktor i disse forholds forbedring vil fremgaa af det følgende.

Med hensyn til kastrationens virkning paa kriminaliteten hos de opererede ligger forholdene saa enkle og klare, at vi trods emnets fundamentale vigtighed kan fatte os i korthed.

Resultaterne af den samlede materiale-vurdering har, hvad man næppe havde turdet vente, ogsaa paa dette omraade *bestyrket de overmaade gunstige erfaringer fra første periode.*

Til hjælp for vurderingen bruger vi tavle F (s. 331), idet vi angaaende begrebet lovovertrædere henviser til det side 331 sagte, og med hensyn til deres crimina til tavle E (s. 325).

Som sagt drejer det sig om et kriminelt svært lynget materiale, idet kun ca. $\frac{1}{6}$ er ikke-lovovertrædere, de ca. $\frac{5}{6}$ lovovertrædere, oftest af alvorlig art og for $\frac{2}{3}$'s vedkommende recidivister. Dertil kommer, at 33 af de af materialet omfattede personer ogsaa er straffet for andre lovovertrædelser end sædelighedsforbrydelser.

Hvorledes det efter kastrationen er gaaet dette kriminelt svære materiale, ses af tavle H (s. 367) over de 187 levende tilfælde.

Af disse er 44 endnu uprøvede, d. v. s. anstaltspersoner, for hvem der (endnu) ikke er foretaget ændring i deres forhold, for de flestes vedkommende simpelthen paa grund af en endnu for kort observationstid. Disse 44 fragaar i de 187, resttal: 143 prøvede kastrater. Om man herfra yderligere skal trække de 30 tidligere »ikke-lovovertrædere«, er vel meget diskutabelt; mange af disse har jo i hvert fald ønsket sig kastreret af stærk frygt for at komme til at begaa lovovertrædelse og en anden væsentlig del har begaaet saadanne, men uopdagede.

Ved recidiv i kriminel forstand maa for dette materiale forstaas tilfælde, der i det frie (friere) liv begaar verificerede seksualforbrydelser eller andre lovovertrædelser med sexuel betoning, medførende ny retslig behandling.

Tavle II.
Kriminelle forhold efter operationen.

	Aands- svage			Sinker	Psy- kopa- ter		Sindssyge	Epileptikere	Andre sex. abnorme	Ialt
	Idioter	Imbecile	Debile		Sværene	Lettere				
Akriminelle	1	17	39	6	19	26		1	32	141
Recidivister					1				1	2
Uprøvede		10	15	5	2	6	4	1	1	44
Ialt...	1	27	54	11	22	32	4	2	34	187

Efter denne definition findes der i vort 10-aars materiale blandt de hidtidig prøvede kastrationstilfælde kun to recidiver, en af hver af de nævnte kategorier, nemlig en homoseksuel seksualforbryder og en berigelsesforbryder, hvis seksuelle betoning, som ved hans tidligere lovovertrædelser var evident, tilmed ved recidivet er omdisputabel.

De to tilfælde er følgende:

1) Det ene, det alvorligste, henhører under den første periode og er refereret i en tidligere publikation. Det er en i 37-aarsalderen kastreret fhv. skuespiller, lærer m. m. En række straffe for mange og mangeaarige homoseksuelle forbrydelser mod drenge. Kastreret 1930; udskrevet paa prøve 1½ aar senere. Forlover sig med en enke med 13-aarig søn, som han slutter sig til og antages for at have behandlet uterligt. Det nøjagtige forhold har aldrig med sikkerhed kunnet oplyses; selv hævder han, at det var drengen, der provokerede ham til visse af hans gamle praktiker, nærmest kælede berøringer uden seksualakter og ganske uden lystfølelse eller andre seksuelle reaktioner (erektioner) for ham selv. Han skal efter angivelse af en anden, voksen homoseksuel samtidig have haft seksuelt betonet forbindelse med ham. Hvor meget eller hvor lidt der nu er egentlig seksuelt baseret, er

vanskeligt at afgøre. Efter undersøgelserne syntes han biologisk nærmest asexualiseret, og tilfældet syntes at maatte henføres til den forømtalte persistensen af en paa grundlag af mangeaarige abnorme praktiker psykisk forankring af de homosexuelle tendenser.

Tillige havde han, der ogsaa kendetegnedes ved andre moralske brist med stor karakterslaphed og upaalidelighed, begaaet mindre lejlighedstyverier. Han interneredes paany 1½ aar efter udskrivelsen i 1933. Efter 4 aars ny internering blev han atter efter gode anstaltsskudsmaal prøveudskrevet i 1937 under tilsyn til et anstaltshjem, senere uden for dette, og har nu i 2 aar været delvis selverhvervende uden kriminelle konflikter.

Tilfældet, moderat udslag af homoseksuel, forankret konsindstilling, er saaledes ikke af graverende art, men maa efter loven ubestridelig rubriceres som kriminelt recidiv.

2) Det er en mange gange for tyverier (sammen med andre) straffet chauffør med svær psykopathi. Han led af en voldsom hypersexualitet, der paa mange maader krævede udløsning, (ægteskab, løse forbindelser og endda stærk onani). Den havde ganske ødelagt hans familiære (ægteskab) og sociale forhold, og han hævder bestemt, at den var det halvt ubevidste grundlag for hans tyverier, der var stærkt sexuel lystbetonede og gav ham en vis afspænding, naar de lykkedes. Paa grund af alle disse kalamiteter og de dermed forbundne store sjælelige lidelser ønskede han og opnaaede kastration 26 aar gl. under et psykopath fængselsophold (for tyveri) 1937. Efter dettes udløb løslødes han paa prøve april 1938. Han fik straks arbejde i sit fag, men et afgørende opgør med den fraskilte hustru 5 maaneder senere bragte ham helt ud af balance; han begik selvmordsforsøg, kom ud i arbejdsløshed og samvær med tidligere, daarlige kammerater; nye tyverier med disse førte ham ¾ aar efter udskrivelsen tilbage til fængsel. I indgaaende samtale hævder han, at det denne gang, i modsætning til tidligere, drejede sig om forledelse til tyverierne, og at han selv havde været forbausset over, at disse slet ikke havde været ledsaget af den sædvanlige spænding og sexuelle betoning.

Det er saaledes endda tvivlsomt, om dette tilfælde kan rubriceres som et egentlig seksualkriminelt recidiv. Men det er kriminalbiologisk interessant; er hans angivelse om forledelsesmomentet rigtig, som det synes at være tilfældet, er det ikke noget egentligt recidiv, men taler tværtimod for, at sexuel betoned berigelsesforbrydelser kan paavirkes gunstigt af kastration. (I samme retning taler et par andre tilfælde af kombinerede lovovertrædelser og tilfælde af brandstiftelser, som er refererede s. 327.)

Disse to tilfælde, det ene endda tvivlsomt, er altsaa alt, hvad materialet frembyder af recidiver i kriminel forstand.

Ser vi paa det øvrige prøvede materiale, 141 personer, *forekommer der altsaa heri intet recidiv i kriminel forstand.*

I et par tilfælde har rygter om vedkommendes tilbagefald været fremme, men har vist sig uholdbare. Muligvis er enkelte homoseksuelle fra kriminelle handlinger med mindreaarige gaaet over til praktiker med jævnaldrende. Hvad der endelig muligvis af kriminelt kan foregaa uopdaget, er det jo ugørligt at udtale sig sikkert om; der er i hvert fald intet, der i denne henseende kan give anledning til virkelige betænkkeligheder. Som vi har hørt, er enkelte homoseksuelle og andre abnorme kommet ind i normale heteroseksuelle forbindelser, en del har endog forlovet eller giftet sig (se nedenfor under »familiære forhold«), hvilket jo kun kan anses for en heldig vending.

Om de endnu ikke prøveudskrevne kastrater kan det kun siges, at de i hovedsagen tegner gunstigt; enkelte homoseksuelle psykopathier bevarer en lid nogen interesse for maaske lidt inlimt udseende venskaber med alumner, der kunde give anledning til mistydning af personale og medalumner, men intet flagrant eksempel er meddelt. En enkelt aandssvag viser sig paa anstalten endnu efter et aarstid aggressiv baade ved almindelig og noget sexuel betonet voldsomhed over for andre alumner; men

med udskrevne aandssvage foreligger (jvnf. tavle H) intet tilfælde af kriminelt recidiv sikkert oplyst.

Erfaringerne tyder som sidst paa, at *den gunstige virkning af kastrationen er væsentlig ens over for de forskellige seksualforbrydelser* og uafhængig af de kriminogene mekanismer, mere normale eller mere perverterede; paa dette punkt gaar operationseffekten tværs igennem materialet, *eliminerer den uden sondring saa at sige automatisk alle former for kønsforbrydelse.*

Totalresultatet af kastrationerne i det 10-aarige materiale i kriminologisk (kriminalterapeutisk) henseende *maa saaledes med sine 2 (ell. ene) recidiver paa 143 prøvede tilfælde lige som efter første periode betegnes som endog særdeles godt*, ja, efter forventningerne ved lovenes begyndelse i 1929 langt over disse. Dette maa man hævde, selv med al reservation og med en streng og nøgtern bedømmelse.

Og — som tidligere sagt (1935) — tager man yderligere i betragtning, at det for største delen drejer sig om en klasse af særlig farlige lovovertrædere, ofte med en række alvorlige delikter, eller sammenligner man denne lægelige terapi med, hvad man regner for gode behandlingsmetoder paa andre omraader, maa resultatet dog vist betegnes som fortrinligt til lige gavn for personen og samfundet.

Det skal tilføjes uden nærmere at komme ind derpaa, at de udenlandske meddelelser i hovedsagen synes at falde sammen med vore resultater, saavel fra Schweiz som fra Tyskland.

III. Kastrationens sociale resultater,
d. v. s. kastraternes sociale skæbne efter operationen, herunder særlig:

1. Familiære forhold.
2. Social anbringelse (opholdssted) og brugbarhed til arbejde og til selverhverv, respektivt (evt. fortsat) falden

samfundet til byrde ved at gaa ind (evt. forblive) under social forsorg under en eller anden form.

Som tidligere sagt er ved siden af den kriminologiske effekt de sociale forhold, som de tegner sig efter kastrationen, selvindlysende af største betydning for den opererede og for samfundet.

Til brug for bedømmelsen af de sociale forhold efter kastrationen vil vi benytte de nedenstaaende 3 tavler (J, K og L) over 1) familieforhold, 2) anbringelsesforhold og 3) erhvervsmæssige, sociale forhold.

1) De kastreredes familieforhold efter operationen.

Familieforholdet med henblik paa heterosexuel bundethed, forlovelse, ægteskab eller disse forholds ophør fremgaar af tavle J (s. 372).

Af denne fremgaar, at af 190 kastrerede var langt de fleste, nemlig 148, ugifte og ingen forlovet før operationen; 31 var gifte, 6 separerede og 5 skilte.

Efter kastrationen blev 6 gift og 7 forlovet. Dette er ganske interessant; blandt disse 13 var 6 heterosexuelle, 6 homoseksuelle og 1 exhibitionist.

Iøvrigt var, som sagt, før operationen 5 skilte og 6 separerede, næsten alle paa grund af mandens seksuelle lovovertrædelser, ialt altsaa 11 af 42, d. v. s. ca. $\frac{1}{4}$, et stort antal, der vidner om de familiære kalamiteter, disse forbrydelser fremkalder.

Paa den anden side lægger man mærke til, at efter kastrationen blev ingen skilt og kun 1 separeret, et udtryk dels for, at nu er de familiære kalamiteter væsentlig ophørt, dels for den hyppige kvindelige taalmodighed og overbærenhed i disse forhold, som man ellers à priori vilde mene primært som regel maatte virke sprængende paa ægteskab; men det viser sig, at har kvinden først resigneret, ikke alene tiltræder hun — ofte med glæde — ansøgningen, men efter denne fører hun resignationen videre i et hyppigst asexuelt ægteskab, som hun anser for

Tavle J.
Familieforhold før og efter operationen.

	Aands- svage			Sinker	Psy- kopa- ter		Sindssyge	Epileptikere	Andre sex. abnorme	Ialt
	Idioter	Imbecile	Debile		Sværere	Lettere				
A Før operationen:										
1) Hverken forlovet eller gift	1	27	51	9	16	22	3	2	17	148
2) Forlovet										
3) Gift			1	2	6	8	1		13	31
4) Separeret			2		3	1				6
5) Skilt						1			4	5
Ialt....	1	27	54	11	25	32	4	2	34	190
B Efter operationen:										
1) Hverken forlovet eller gift	1	26	47	9	13	20	3	1	15	135
2) Forlovet		1	2		3	1				7
3) Gift			3	2	5	9	1	1	15	36
4) Separeret			2		4	1				7
5) Skilt						1			4	5
Ialt....	1	27	51	11	25	32	4	2	34	190

en stor gevinst i sammenligning med tidligere sorg, skam og ulykker.

Mange kastrater udtaler sig smukt om hustruens resignation, forstaaelse og støtte under de nye ægteskabelige forhold, ikke faa angiver, at de »aldrig har haft det saa godt sammen som nu«. Den betydning, den vundne ro og harmoni har for børnene, arbejdsfreden og familielivet iøvrigt, er indlysende. Det skal her tilføjes, at ingen af de gifte har forsøgt selvmord; ej heller er set alkoholisme eller toxikomani; derimod er der snarere tilfælde, hvor tidligere alkoholmisbrug er ophørt.

Denne forbedring i de ægteskabelige forhold er ofte saa fremtrædende, at man noget paradoksalt næsten kunde ønske alle kastrater i ægteskab, en anskuelse, der ogsaa støttes af det ovenfor sagte om de efter kastrationen indgaaede ægteskaber. Hos mange ugifte kastrater møder man derimod snarere en forstærkning af en tidligere skyhed og ensomhedsfølelse, eller man ser disse beklagelige følelser opstaa; heldigvis gaar det dog sjældent saaledes, at de helt isolerer sig med en følelse af at tilhøre en »pariakaste«. Og næsten alle foretrækker alligevel denne tilstand for deres tidligere urolige og stadig angstfyldte tilværelse.

2. Kastraternes sociale anbringelse (opholdssted), deres sociale brugbarhed til arbejde og til selverhverv, respektivt deres (evt. fortsatte) falden samfundet til byrde ved at gaa ind (evt. forblive) under social forsorg under en eller anden form.

Under dette punkt vil vi først behandle:

Kastraternes anbringelse i samfundet, der naturligvis er et afgørende kriterium for deres sociale brugbarhed, deres helt eller delvise selverhverv.

Vi anvender hertil tavle K (s. 374).

Af denne tavle fremgaar for det første, at kun 8 personer udenfor anstalt, de tidligere flere gange omtalte »frie« privatpersoner, har ansøgt fra det frie liv om kastration. Dette viser med al tydelighed, at kun faa ansøger alene paa grund af frygten for at begaa seksuelle forbrydelser (evt. i forbindelse med sjælelige lidelser) eller paa grund af blot seksuelt betonedede ikke-seksuelle forbrydelser; flertallet melder sig først, naar en katastrofe er sket.

Alle disse 8 ansøgere udenfor anstalt (jfr. s. 323) er forblevne udenfor anstalt uden senere konflikter med loven og har været selverhvervende.

Af 79 paa aandssvageanstalt anbragte er anbringelsen for 19 uændret, formentlig fordi observationstiden

Tavle K.

Anbringelse (opholdssted) paa ansøgningstidspunktet
(d. v. s. før operationen) og efter operationen.

	Under anstaltsforsorg							Ialt
	Aandssvageanstalt	Forvaringsanstalt	Psykopathfængsel	Fængsel	Sindssygehospital	Epileptikeranstalt	Plejeanstalt	
A. Før operationen.....	79	50	10	29	9	1	4	190
Døde indenfor 1 aar.....		1	2					3
B. Efter operationen								
1. Uændret anbringelse ...	19	12	1	1	3			44
2. Ændret anbringelse								
a. Uden udskrivning (indenfor anstalt)	9				1	1		11
b. Udskrivning								
α) I familiepleje resp. paa prøve.....	50	23			3		1	77
β) Endelig udskrivning (løsladelse).....	1	14	7	28	2		3	55
Ialt...	79	50	10	29	9	1	4	190

endnu ikke er lang nok. Ikke mindre end 60, altsaa 75 %, har kunnet opnaa forbedring i anbringelsen, og flere vil sikkert følge.

De kastrerede aandssvages sociale skæbne har formet sig saaledes:

Indikationen for at kastrere aandssvage seksuelt farlige er jo i social henseende den, at man, naar kastrationen har elimineret den seksuelle fare indenfor eller udenfor anstalten ved en ændring i deres forhold dels vil forbedre

deres personlige frihedsskaar, dels aflaste samfundets økonomi. Selvsagt kan kastrationen ikke øve nogen indflydelse paa selve aandssvagheden, saa det er letforstaaeligt, at der kun i et tilfælde er sket endelig udskrivelse fra aandssvageforsorgen; men den har dog i mange tilfælde virket afblegende paa de psykopatiske træk, der saa ofte findes hos de lettere aandssvage.

De forbedringer i anbringelsen, man almindeligvis kan regne med, er for det første overgang fra lukkede til aabne afdelinger; allerede dette betyder jo i de to relevante nævnte henseender en ikke ringe fordel. En saadan overgang har kunnet ske i 9 tilfælde. Den anden og hyppigste mulighed er udskrivning fra anstalt til kontrolleret familiepleje. Den overordentlige fordel ved denne principielle ændring er evident; ikke alene kommer den aandssvage ud i praktisk taget frit liv, men økonomisk betyder det ofte for aandssvagevæsenet en aflastning pro persona af 7 à 800 kr. aarlig, foruden at der frigøres en anstaltsplads.

Kontrolleret familiepleje omfatter dels familieplejecentraler, dels familiepleje i private hjem, dels og endelig pleje i lønnede pladser. I familieplejecentralerne lever de aandssvage under ret frie forhold, men aandssvagevæsenet betaler her nogenlunde, hvad opholdet koster, ca. 800 kr., saaledes at de paagældendes arbejdsevne vurderes ringe. Til familiepleje i de private hjem ydes i reglen ca. 300 kr., idet de aandssvages arbejde her skønnes at dække de resterende opholdsudgifter; de paagældende færdes i realiteten frit i omgivelserne, men maa ikke rejse paa ferie ell. lign. uden tilladelse. Hvad endelig angaar de til lønnet familiepleje udskrevne, da tjener disse helt til eget ophold; forbindelsen med aandssvagevæsenet er i det hele for disses vedkommende af ret formel natur, dersom det forløber uden uregelmæssigheder.

De opereredes fordeling mellem de forskellige nævnte kategorier vil iøvrigt fremgaa af tavle L (s. 376). Det skal her blot fremhæves, at man paa grund af kastrationens ofte auto-

matisk hurtige virkning paa de aandssvage er inde paa ogsaa for disse at nedsætte observationstiden ret betydeligt, hidtil med godt resultat.

Tavle L.
Sociale erhvervsmæssige forhold efter operationen.
(3 døde ikke medtaget).

	Aands- svage			Sinker	Psy- kopa- ter		Sindssyge	Epileptikere	Andre sex. abnorme	Ialt
	Idioter	Imbecile	Debile		Svære	Lette				
Anstaltsanbringelse.....	1	11	17	6	6	7	4	1	3	56
Fuldstændig understøttelse . Herunder familieplejecentraler og socialhjælp.		5	11		6	4			6	32
Delvis selverhvervende Herunder familiepleje i private hjem.		10	15	1	3	3			5	37
Helt selverhvervende Herunder familiepleje med løn.		1	11	4	7	18		1	20	62
Ialt...	1	27	51	11	22	32	4	2	34	187

Det totale sociale resultat af de *aandssvages* kastration maa vist saaledes siges at være nærmest over forventning. Ganske særligt, naar man betænker, at de fleste af de kastrerede aandssvage har begaaet en eller flere, ofte grove kønsforbrydelser og som følge af den forbrydelsevoldende sexualitet uden kastration kun meget sjældent vilde kunne være udskrevet eller paa anden vis faaet ændring i deres sociale forhold, maa de opnaaede sociale resultater af kastrationen synes at være særdeles gunstige.

Vi gaar derefter over til — under brug af tavlerne K og L — at omtale de *ikke-aandssvage*, anstaltsanbragtes sociale anbringelse og videre skæbne (erhverv) efter operationen.

Det drejer sig om kastrater i psykopathforvaringsanstalt, i psykopathfængsel, i alm. fængsel, paa sindssygehospitaller, epileptikeranstalter eller andre plejeanstalter, ialt om 103 personer ($190 \div 79$ aandssvage og $\div$ de 8 private ansøgere).

Af disse 103 personer var 60 før operationen anbragt i psykopathforvaringsanstalt (50) eller -fængsel (10). — 3 døde inden for første aar.

De resterende 57 personer viser følgende forhold:

Af de forvarede 49 ($50 \div 1$ død) har 37 kunnet udskrives paa prøve, og 14 af disse er senere endeligt udskrevne (løsladte); kun 12 er tilbage, hvoraf 2 tilbageført (paa grund af vagabondage med og uden tyveri), de øvrige 10, hvoraf størstedelen opererede indenfor sidste aar, vil formentlig alle før eller senere blive prøvendskrevne og en del endelig løsladte.

Af de 10 i psykopathfængsel (tidsbegrænset straf) var to nu afdøde løsladte; af de resterende 8 er de 7 løsladte, een er endnu tilbage; disse 7 vilde jo ogsaa uden kastration være løsladt, men selvfølgelig med ikke ringe risiko for recidiv.

Hvorledes er det nu gaaet psykopatherne i det frie liv? For det første har som anført kun 1 under første prøveudskrivning (ikke under den sidste to-aarige) recidiveret kriminelt med seksualforbrydelse. Allerede dette er jo nærmest imponerende.

Men ogsaa i social-erhvervsmæssig henseende er resultatet af dette socialt underlødige menneskemateriale bedre end ventet (Tavle L).

13 (6 sværere og 7 lettere) psykopather er stadig paa anstalt eller i fængsel, 10 (6 sværere og 4 lettere) oppebærer

offentlig understøttelse, for nogles vedkommende dog i form af invaliderente (diabetikere, nervesygdomme m. v.).

6 er delvis selverhvervende og ikke mindre end 25 er helt selverhvervende.

Dette virker i høj grad baade glædeligt og forbavsende; kun 25% af dem, der er udgaaet af anstaltens forsorg, er altsaa derefter faldet samfundet helt til byrde, 15% er delvis understøttede, og 60% klarer sig helt paa egen haand.

Og saa maa man hertil endda regne med, at ikke faa af de understøttede er arbejdsløse uden egen skyld, medens nogle er alders- eller invaliderentenydere; med fradrag af disse eller i hvertfald med behørigt hensyn til disse forhold skrumper de samfundstyngende, udskrevne kastrerede seksualforbrydere qua saadanne endda teoretisk betydeligt ind.

Alt i alt maa man saaledes sige med al behørig kritik, at det socialpersonlige og socialøkonomiske resultat ogsaa af de *psykopathiske* kastreredes overgang til det frie samfundsliv langt har overskredet forventningerne.

Disse var *à priori* ikke store; naar henses til materialets underlødighed, erfaringerne om psykopathers almindelige sociale slaphed eller ubrugelighed, er erfaringerne om kastraterne i denne gruppe hidtil meget lovende.

For kastraterne personlig og deres familie betyder udskrivningen oftest overordentlig meget, for mange overgang til »et nyt liv«. I mange tilfælde har man indtryk af, at kastrationen ved udskrivningen virker positivt socialiserende. Rent bortset fra kriminalitetens bortfald og bortset fra, at de selvfølgelig stadig har deres konstitutionelle psykopathi, bliver mange af dem saa pacificerede, afbalancerede og koncentrerede om deres familieliv og deres arbejde, at livet former sig langt roligere og solidere for dem. Man sammenligne blot hermed deres tidligere eksistens, deres stadige kamp med deres sexualisme og dens hyppigst forbryderske udslag, deres stadige angst for kon-

flikter, deres liv frem og tilbage til og fra fængsler, ødelagte familier, brudte erhvervsmuligheder, katastrofe paa katastrofe, sorg og nød.

Al denne menneskelige elendighed hæves for størsteparten og mildnes for resten gennem kastrationens virkninger. Heroverfor maa man afgjort regne med, at uden kastration maatte flertallet af forvarede, *psykopathiske* seksualforbrydere anses for saa farlige for retssikkerheden, at kun et mindretal vilde være prøvendskrevet efter et kort aaremaal; langt de fleste vilde være forblevne internerede i en lang aarrække, ofte til den alder, hvor sexualismen maatte antages fysiologisk at være falden til ro, men hvor saa de sociale muligheder var yderst ringe; et vist antal vilde antagelig være forblevne internerede paa livstid.

Hvad resultaterne herefter betyder socialøkonomisk er vanskeligt at overse eller udregne, hvilket iøvrigt vilde være interessant. Ligesom for de aandssvages vedkommende skal jeg blot pege paa regnestykket for de *psykopathforvarede*. Man regner med, at hver forvaret koster ca. 10 kr. daglig. Med de ovenstaaende tal og selv under hensyn til det antal udskrevne, der ligger samfundet til byrde, er facit indlysende: en overordentlig favør for samfundsøkonomien.

Disse kommentarer maa vist være tilstrækkelige til belysning af de (kriminelle og) sociale resultater for de kastrerede psykopathers vedkommende.

Frygten for, at det meste af psykopathmaterialet skulde blive socialt ubrugbart, har vist sig ubegrundet; tværtimod gaar vore erfaringer ud paa, at *kastrationen i social henseende højner psykopatherne, socialiserer dem i mange tilfælde til større social brugbarhed*. —

Den trediestørste gruppe kastrerede er de 29 til alm. fængsel (straf under alm. former) dømte, for det meste tilhørende gruppen »Andre sexuelte abnorme«, uterligheds- (mest homosexuelle) og voldtægtsforbrydere.

Af disse 29 personer hensidder endnu kun 1 i fængsel (en række voldtægtsforbrydelser, bl. a. mod sin moder, til lige anden vold og tyveri) paa tiende aar, idømt livsvarigt fængsel; han er efter 10 aar tilsyneladende asexualiseret og sexuelt akriminel; efter de alm. regler vil løsladelse (benaadning) først kunne ske efter 16 aars straffetid. De resterende 28 løsladte har ikke frembudt noget kriminelt recidiv. Hovedparten af dem har socialt klaret sig som selverhvervende, altsaa et særdeles gunstigt resultat saavel for de paagældende som for samfundet.

De resterende grupper (de paa sindssygehospital, epileptikeranstalt m. v. anbragte) omfatter saa faa personer, at deres forhold ikke kan afgive grundlag for virkelige vurderinger.

Résumé og afsluttende betragtninger.

Efter en kort gennemgang af den legale kastrations idé og udvikling er der givet et referat af den danske kastrationslovgivning og de vigtigste senere, udenlandske love. Der er draget sammenligning mellem de to danske love af 1929 og 1935, og det er herunder fremhævet, at tvangskastration endnu ikke er anvendt her i landet, og at legal kastration af en kvinde kun er sket i et enkelt tilfælde.

Derefter forelægges det danske kastrationsmateriale fra 10-aaret $\frac{1}{6}$, 1929 til $\frac{1}{6}$, 1939 (tiden siden første danske lov), illustreret gennem tolv oversigtstavler. Som grundlag herfor er der givet en fremstilling af kastrationsvæsenets administrative ordning, specielt de lovmæssige efterundersøgelser og de iøvrigt foretagne specialundersøgelser; det er oplyst, at efterundersøgelser nu med udbytte ofte foretages indenfor det første aar, undertiden kun faa maaneder efter operationens foretagelse, efterfulgt i egnede tilfælde af tidligere prøveunderskrivninger end før.

Materialets 190 kastrater er karakteriseret gennem opstillinger vedrørende deres relevante forhold paa ansognings- og operationstidspunktet. Det ses, at alle sociale kategorier er repræsenteret, ligeledes de fleste aldersklasser, idet dog flertallet opereres i 30—40 aarsalderen. De fleste var ugifte, og langt den overvejende del var anbragt paa anstalter eller i fængsel. Der er ogsaa givet en oversigt over de forekommende sjælelige habitus, forbrydelsesformer og kriminelle recidivforhold.

Sluttelig gennemgaas kastrationens virkninger i individuel, kriminel og social henseende for 187 af de 190 kastrater (3 afgik ved døden faa maaneder efter operationen uden efterundersøgelse).

De *individuelle* virkninger belyses gennem efterundersøgelsernes oplysninger om de opereredes legemlige og sjælelige forhold og deres eget skøn over resultatet. Der er ikke herved paavist nogen egentlig kastrattypes opstaaen, idet tværtimod de legemlige ulemper, bortset fra en ret konstant øget svedsekretion, der regelmæssig ophører indenfor det første aar, og nogen vægtforøgelse i en del tilfælde (sjældent egentlig fedme) oftest kun har været faa og ubetydelige. Sjælelige ulemper af betydning er meget sjældne; tværtimod er en højst værdifuld, pacificerende virkning indtruffet i et stort antal tilfælde saavel hos aandssvage som ikke-aandssvage kastrater.

I kriminel og social henseende er virkningen knyttet til asexualiseringen, der som regel er fuldkommen (168 af 187 tilfælde) og tilmed indtræder hurtigt, paa fra faa maaneder til et aar.

De *kriminalterapeutiske* virkninger, der maa anses for et af kastrationens hovedformaal, var iøvrigt overraskende gode, idet kriminelt sexuel betonet recidiv kun paavistes i 2 af 143 prøvede tilfælde, hvorefter det ene endda diskutabelt. De endnu resterende 44 uprøvede tilfælde synes ligesaa lovende, bortset fra enkelte sindssyge og epileptikere, der næppe lader sig udskrive.

De *sociale* forhold belyses gennem tabeller over de kastrederes familieforhold, anbringelsesforhold og erhvervsforhold før og efter operationen.

For kastrerede aandsvage har det typiske sociale resultat været en større eller mindre lempelse i anbringelsesforholdene og i forbindelse hermed en gradvis overgang til praktisk taget frit eller delvis frit liv og selverhverv; om opgivelse af enhver form for tilsyn og forsorg vil der paa grund af aandsdefekten selvsagt kun yderst sjældent kunne blive tale.

De kastrerede psykopathier udskrives derimod næsten alle først paa prøve og under tilsyn, senere efter behørig prøvetid helt (løsladelse). Resultaterne har ikke alene været fortrinlige i kriminel henseende, som just anført, men ogsaa deres sociale forhold har langt oversteget forventningerne, idet 60 % af dette vanskelige materiale er blevet helt, 15 % delvis selverhvervende, mens kun 25 % (hvoraf endda en del med ufrivillig arbejdsløshed) ganske er henvist til samfundets hjælp.

Tilsvarende, endda noget gunstigere forhold gælder for gruppen »Andre sexuellet abnorme«, af hvilke størsteparten har været idømt alm. tidsbestemt fængselsstraf og har klaret sig uden kriminelt recidiv og socialt særdeles tilfredsstillende efter løsladelsen.

*

Et *tilbageblik* paa det første decennium af det danske legale kastrationsvæsen, paa de erfaringer og resultater, vi har høstet af de 190 legale kastrationer, der i Danmark er foretaget efter vore to love af 1929 og 1935, viser da efter en kritisk og nøgtern vurdering ikke alene fuldtud den legale kastrations berettigelse, naar den foretages efter de strenge og individualiserende indikationer, som vi anvender; men de idethele moderate gêner, som indgrebet har medført, og de paa de særlig vigtige punkter (afkriminaliseringen, pacificeringen og socialiseringen) opnaaede,

overraskende gode resultater af operationen har paa vægtig og overbevisende maade bevist dens tjenlighed til at naa de tilsigtede maal og indfri de stillede forventninger.

Der synes efter disse resultater ingen anledning til at overveje, endsiges hidføre nye ændringer i den nugældende danske lovgivning. Efter alt at dømme giver den og dens anvendelse de retningslinier, man lægeligt og justitielt bør følge. De hidtidig kendte, udenlandske resultater synes at svare til vore.

Om det gennem endnu længere tids erfaringer vil vise sig nødvendigt at ændre kurs paa noget punkt, er det ikke gør ligt at udtale sig med sikkerhed om; muligheden foreligger vel.

Paa problemernes og resultaternes nuværende stade maa det i hvert fald skønnes, at *den danske kastrationslovgivning har opfyldt sin mission; den legale kastration maa for tiden anses for den bedste samfundsmæssige foranstaltning overfor og behandling af samfundsfarlige sædelighedsforbrydere og abnormt seksuelle idethele, mest human overfor det enkelte individ, mest effektiv kriminalterapeutisk og socialt.*

LITTERATURHENVISNINGER

(Foruden de i afhandlingen nævnte danske arbejder vedrørende emnet anføres her af pladshensyn kun enkelte udenlandske arbejder, specielt monografier med omfattende bibliografi).

- Knud Sand*: Die Physiologie des Hodens (Handbuch der inneren Sekretion). Monografi. Leipzig 1933. — Med litteratur.
- : Den danske sterilisationslov af 1. juni, 1929 og dens resultater, med overvejelser om lovens revision. — Nordisk Tidsskrift for Strafferet. — 1935.
 - : Do. — Nordisk medicinsk Tidsskrift. — 1935. Nr. 9.
 - : Do. — Ugeskrift for Læger. — 1935. Nr. 1—2—3.
 - : Das dänische Sterilisationsgesetz vom 1. Juni, 1929 und seine Resultate. — Monatschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform. 1935. XXVI. 2.
 - : La stérilisation et la castration légales au Danemark. — Conférence faite au XXIes congrès de médecine légale. Palais de justice, Paris. 1937. — Annales de médecine légale. No. d'Octobre, 1937.
- Knud Sand & Harald Okkels*: Histopathologie du testicule et sexualité anormale. Variabilité du tissu testiculaire chez l'homme. — C. R. de la Soc. de biol. Tome CXXIII. p. 184. 1936.
- : Histopathologie du testicule et sexualité anormale. Rapport quantitatif entre les divers composants du testicule. — C. R. de la Soc. de biol. Tome CXXIII. p. 187. 1936.
 - : L'Histopathologie du testicule humain chez les individus à sexualité anormale. — C. R. de la Soc. de biol. Tome CXXIII. p. 339. 1936.
 - : The histological variability of the human testis from normal and sexual-abnormal, castrated men. — Endokrinologie. Bd. 19. H. 6. 1938.
 - : Nerfs du testicule et glande interstitielle. — C. R. de la Soc. de biol. Tome CXXIX. p. 807. 1938.
 - : Morphologische Relation zwischen Nervensystem und Leydig-Zellen im menschlichen Hoden. — Endokrinologie. Bd. 21. H. 4. 1939.

- Knud Brochner-Mortensen*: Om kreatinuri og kolesterolæmi hos kastrater. — Fremkommer i Ugeskrift for Læger.
- E. Hart Hansen*: Om østrogene hormoner i urin fra mandlige kastrater. — Ugeskrift for Læger, 24. 650. 1937.
- : Om andriner i urin fra mandlige kastrater. — Ugeskrift for Læger, 25. 667. 1937.
- : Andrin (male hormone) in human urine of male castrates. — Endokrinologie. Bd. 21. H. 1. 1938.
- : Undersøgelser over de kastreredes basalstofskifte i relation til analyser af deres sexualhormoner (gonadotrope hormoner, østriner og andriner). — (Fremkommer som monografi).
- G. Teilum*: Om hypercholesterinæmi hos mandlige kastrater. — Ugeskrift for Læger, 16. 437. 1937.
- : Sur l'hypercholestérimie après castration chez l'homme. — C. R. de la Soc. de biol. Tome CXXV. p. 577. 1937.
- : Om hormonal cholesterinæmi. — (Fremkommer som monografi).

Udenlandsk litteratur (med bibliografi):

- W. Kopp*: Gesetzliche Unfruchtbarmachung. — Kiel 1934.
- G. Lüthy*: Die Bedeutung der Kastration im Strafrecht. — Zürich 1938.
- E. Pittard*: La castration chez l'homme. — Paris 1934.
- St. Zuruksoglu m. fl.*: Verhütung erkrankten Nachwuchses. — Basel 1938.

INDHOLD

Den legale kastration.	Side
Indledning: Begrebet <i>legal kastration</i> og andre former for kastration	283
Den I' og II' danske lov af 1929 og 1935	289
Ændringer i den nye lov af 1935	295
Spørgsmaalet »tvangskastration«	296
Kastration af kvinder	300
Lovgivning om legal kastration i andre europæiske lande	302
Det danske <i>materiale</i> i taaaret 1929—39	305
Materialets administration	306
Efterundersøgelser	306
» jfr.	333
Tidlige efterundersøgelser	309
Andre undersøgelser	313
Talmæssig opgørelse	315
Døde	316
Godkendte, afslaaede og frafaldne ansøgninger	317
Tyske legale kastrationer	320
Karakterisering af ansøgernes vigtigste forhold (Alder, anbringelse, crimina, sjælelig habitus, lovovertrædere eller ej)	321
<i>Resultaterne</i> i 190 tilfælde	332
Efterundersøgelsesskemaet	333
<i>Kastrationens virkninger paa det opererede individ:</i>	
Legemlige virkninger	342
Sjælelige »	348
De kastreredes eget skøn	351
<i>Kastrationens kriminalterapeutiske virkninger</i>	355
Den forbrydelsevoldende mekanisme (sexualismen)	355
Asexualiseringen	358
Kriminaliteten efter kastrationen	366
<i>Kastrationens sociale resultater</i>	
(Familieforhold. — Anbringelse. — Erhvervsforhold)	370
<i>Résumé og afsluttende betragtninger</i>	380
<i>Litteraturhenvisninger</i>	384

<i>Oversigtstavlerne placering i teksten:</i>	Side
Tavle A. Observationstidens længde	312
Tavle B. Antal legalt kastrerede i 10-aaret 1929—39	316
Tavle C. Alder ved operationen i relation til sjælelig habitus	321
Tavle D. Anbringelse paa ansøgnings-og operationstidspunktet	324
Tavle E. Crimina i relation til sjælelig habitus	325
Tavle F. De kastreredes kriminelle forhold før operationen ...	331
Tavle G. Sexualisme efter operationen	359
Tavle H. Kriminelle forhold efter operationen	367
Tavle J. Familieforhold før og efter operationen	372
Tavle K. Anbringelse (opholdssted) paa ansøgningstidspunktet (d. v. s. før operationen) og efter operationen ...	374
Tavle L. Sociale erhvervsmæssige forhold efter operationen. (3 døde ikke medtaget)	376

Bøger, indsendte til Redaktionen.

- Tidskrift, utg. av Juridiska Föreningen i Finland. 1939, Hft. 3—4.
 Beretning om Københavns Politi samt om Retsplejen i offentlige
 Sager i København for Aaret 1938. Kbhv. (Bianco Lunos Bog-
 trykkeri) 1939.
 Nær og Fjern (Dansk Fangeblad) Nr. 374—79.
 Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund. Årg. V, Hft. 2.
 Federal offenders 1938. Kansas (Fort Leavenworth) 1939.
 Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, Bd. 59, Hft. 2.
Jon Skeie: Den norske Straffeproses Bd. I—II. Oslo (Olaf Norlis
 Forlag) 1939.
 Nordisk kriminalteknisk Tidsskrift. Aarg. 9, Nr. 6.
Friedrich von Spee: cautio criminalis oder rechtliches Bedenken
 wegen der Hexenprozesse, deutsche Ausgabe von Joachim-
 Friedrich Ritter. Bd. I af Forschungen zur Geschichte des
 deutschen Strafrechts. Weimar (H. Böhlau Nachf.) 1939.
 The journal of criminal law and criminology. Vol. XXX, Nr. 1 og
 Supplement.
 Monatsschrift für Kriminalbiologie und Strafrechtsreform. 30. Aarg.,
 Hft. 7—9.
 Tidsskrift for Rettvidenskap. Aarg. 52, Hft. 2.
 Defensor legis. 1939, Nr. 5—6.
 Federal probation. Vol. III, Nr. 2.
-

1

2

3

4

5